THEOLOGIAE MORALIS

COMPENDIUM

P. F. JOANNIS VINCENTII
PATUZZI

ACCEDUNT

MONITA

DIVI CAROLI BORROMEI

AD CONFESSARIOS

ETHICAE CHRISTIANAE

SIVE

THEOLOGIAE MORALIS

COMPENDIUM

AUCTORE R. P.

F. JO. VINCENTIO PATUZZI

ORD. PRAEDICATORUM
IN VENETA CONGREGATIONE B. JACOBI SALAMONII
S. THEOLOGIAE PROFESSORE

OPUS NON SOLUM CLERICIS ET THEOLOGIS
SED PAROCHIS ET CONFESSARIIS PERUTILE

EDITIO

ACCURATISSIMA ET A MENDIS PURGATA

VOLUMEN IV.

Continens

Tractatus de Sacramentis Ordinis, Extremae Unctionis et Matrimonii,
Dissertatio de Indulgentiis,
Monita S. Caroli Borromei, et Index totius Materiae.

LAUDE POMPEJA

EX TYPOGRAPHEO JO. BAPTISTAE ORCESI

MDCCCXXXVII.

ETHICAE CHRISTIANAE

SIVE

THEOLOGIAE MORALIS

TRACTATUS OCTAVUS

DE SACRAMENTIS ECCLESIAE.

DISSERTATIO VI.

De Censuris.

CAPUT I.

De Censuris in genere.

§. I.

Definitio, ac divisio censurae, ac de habentibus potestatem ferendi censuras, deque modo ab eis servando.

I. *Censurae definitio.*

Censurae nomen apud Ecclesiasticos Judices usurpatur pro punitione et poena, qua antiquorum Censorum more delicta coercentur, et delinquentes corriguntur. Definitur itaque censura in communi, *spiritualis poena inflicta ab Ecclesiastica potestate ob aliquod grave crimen, privans hominem baptizatum usu aliquorum spiritualium bonorum propter animae salutem.* Dicitur *poena*, quia delictum et crimen praesupponit: *Spiritualis*, quia per censuram sola spiritualia bona vel auferuntur, vel impediuntur: *ab Ecclesiastica potestate inflicta:* sola enim Ecclesia, et habentes in ipsa spiritualem jurisdictionem usu spiritualium bonorum privare possunt. Dum vero additur, *baptizatos homines* censuris subjacere, indicatur, infideles non baptizatos Ecclesiae jurisdictioni non subjectos, spirituali non posse poena puniri. Denique illa verba *propter animae salutem* indicant, censuras esse poenas medicinales ad salutem peccantis ordinatas.

II. *Divisiones Censurae.*

Praecipua Censurae divisio est triplex, nimirum Excommunicatio, Suspensio, et Interdictum. Iterum dividitur Censura in latam a jure quidem, quae ab ipsa lege fertur, quae proinde generalis est, et ab homine: a jure durat etiam post Legislatoris mortem; ab homine vero, quae fertur a Superiore habente jurisdictionem in foro exteriori contra delinquentes. Haec vel delictum jam commissum respicit, ut quum Superior subditum ob crimen a divinis suspendit; vel aliquid fieri vetat, ut quum Episcopus sub poena excommunicationis Clerico vetat, ne impudicam foeminam invisat; quae, si reus eam incurrerit, perseverat etiam defuncto vel amoto Superiore, qui eam tulit; nec auferri potest,

nisi per absolutionem; si vero non incurrerit, cessat cessante Superioris jurisdictione. Generalis esse potest, puta adversus omnes Clericos sine veste Clericali celebrantes; et particularis, sive singularis contra aliquem Clericum. Dividitur etiam in Censura latae et ferendae sententiae. Primam incurrit reus statim ac crimen, cui noverit adnexam esse, commisit absque ulla vel declaratione, vel denunciatione. Altera vero non statim incurritur, sed ferri potest merito a Superiore, quandoque etiam nulla praemissa monitione. Ad discernendum, quando Censura sit latae vel ferendae sententiae docent juris Doctores attendenda jubentis verba. Nam si dicat, *ipso jure*, *ipso facto*, *confestim*, *illico*, *prorsus*, *incontinenti*, vel si verba adhibeat de praesenti, excommunico, suspendo, interdico, anathema sit, suspensus sit, significatur censura latae sententiae. Si vero illa desint verba et formulae, vel de futuro verbis utatur, excommunicabitur etc. solum ferendae sententiae Censura indicatur. Aliae denique reservatae sunt, aliae non reservatae: a prioribus absolvere non valent, nisi qui ad hoc peculiari donantur potestate; posteriores vero tolli possunt a quocumque Confessario, ut suo loco explicabimus sigillatim de censuris dicentes.

III. *Quinam ferre possint censuras.*

Potestatem et jurisdictionem ferendi censuras exercent in Ecclesia jure proprio et ordinario, 1. S. Pontifex, qui universalem in Ecclesia obtinet potestatem. 2. Concilia Oecumenica in totam Ecclesiam; Concilia Provincialia per totam Provinciam, et Dioecesana in sola Episcopi Dioecesi. 3. Patriarchae, Archiepiscopi et Episcopi, licet nondum consecrati, si tamen sint a S. Pontifice jure electi sive confirmati, a quo hac potestate privari absolute non possunt, nisi Episcopatu et dignitate priventur. 4. Eorum quoque Vicarii, qui cum illis unum Tribunal constituunt; ideoque cessante per mortem, vel amotionem Episcopi, sicut ejus jurisdictio cessat, ita et Vicariorum potestas. 5. Vicarii Capituli, Sede vacante, quum loco Episcopi succedant in spirituali jurisdictione necessaria. Denique Nuncii et Legati a Latere S. Pontificis in tota Legationis Provincia, et juxta sibi concessam potestatem. Regulares quoque potestate coercendi suos subditos per Ecclesiasticas censuras, donatos esse, multa ostendunt illis concessa privilegia, qua Generales in toto Ordine, Provinciales in tota Provincia, Superiores quoque in suo Monasterio uti possunt, ut patet ex Can. *Quum in Ecclesiis* de Majorat. et obedien. Nec obstat limitatam esse Superioribus facultatem sibi reservandi casus, quum haec limitatio nihil habeat commune cum potestate ferendi censuras. Unum est animadvertendum, nimirum num haec potestas sit a peculiaribus Ordinis Constitutionibus localibus praesertim Superioribus vel ablata, vel saltem limitata. In Ordine Praedicatorum nulla est hac in re limitatio.

IV. *Quinam potestate delegata valeant censuras indicere.*

Potestate vero delegata censuras ferre possunt omnes Clerici, licet non Sacerdotes, dummodo tamen conjugati non sint. Non desunt qui et Laicis a S. Pontifice potestatem ferendi censuras delegari posse autumant. Immo et alicui Abbatissae Fontis Eraldi a Clem. VII. concessum fuisse censuras ferre, nonnulli narrant. Foeminis tamen

nec concessa communiter fuit, nec expedit ut concedatur tanta potestas; quippe quae potestatis clavium incapaces sunt. Delegati non possunt alios subdelegare, nisi sint a S. Pontifice delegati, quibus solet privilegium concedi subdelegandi. Expirat facultas morte delegantis, nisi tamen caussa fuerit a delegato inchoata: tunc enim eam poterit usque ad sententiam producere. At si superveniat revocatio delegationis, cessat omnis jurisdictio in delegato; a quo tamen si censura lata sit, antequam haberet revocationis notitiam, valida erit, nisi aliter a delegante statuatur.

V. *Quae formula servanda sit in ferenda censura.*

Censura, ut rite fiat, ferenda est signo exteriori, voce, scripto, vel saltem nutu, quamvis non sit necessaria determinata verborum formula, sed satis sit externa manifestatio voluntatis Superioris. Necesse tamen est, ut censura exprimatur, quae fertur: sententia enim, quae nullam determinatam statuit poenam, pro inutili habetur. Quod verum est de censura ipso facto incurrenda. Sed si agatur de censura ferendae sententiae, haec indici potest etiam in communi; puta dicendo, *qui secus fecerit, Ecclesiastica censura punietur:* tunc enim Judex poenam censurae non determinat, eam tamen sibi determinandam reservat juxta modum culpae. At si sententia excommunicationis sit ferenda cognita caussa, et citatione praemissa, servanda est forma ab Innoc. IV. praescripta statuente cap. 1. de sent. excomm. in 6. » Quisquis excommunicat, excommunicationem in scriptis pro» ferat, et caussam excommunicationis expresse conscribat, propter » quam excommunicatio profertur. Exemplum vero hujusmodi Scri» pturae teneatur excommunicato tradere infra mensem, si fuerit » requisitus: et haec eadem in suspensionis et interdicti sententiis » volumus observari ». Quae tamen formula locum non habet in sententiis, quae per modum legis feruntur, vel per modum praecepti ad avertendum crimen.

VI. *Quando vel quomodo praemittenda monitio.*

In Censuris latis a jure vel ab homine per modum legis et ipso facto incurrendis non est necessaria canonica monitio, quum ipsa lex et praeceptum de se subditos moneant, ut a crimine, quod censura punitur, sibi caveant. At si excommunicatio sit ferendae sententiae pro patrato delicto, est praemittenda monitio, quum haec poena nonnisi in contumaces feratur, ut resipiscant: in quo differtur haec censura a suspensione et interdicto, quae ferri possunt per modum purae poenae, et non tam ad peccantis resipiscentiam, quam ad admissi facinoris punitionem ordinantur. Quod multo magis verum est, si excommunicatio sit ab homine contra singularem aliquem delinquentem ferenda: tunc enim reus prius est monendus, ut resipiscat, et quidem trina monitione, nisi forte urgens necessitas aliter postulet: tunc enim una solum peremptoria admonitio pro tribus sufficit. Est tamen semper in scriptis facienda, et coram testibus tradenda vel legenda personae puniendae, ut statuitur Cap. *Sacro* de sent. Excom. ut, *si necesse sit, possit probari monitio.* At, si reus fugerit, vel malitiose se occultet, sufficit, si monitio ad ejus deferatur domum, ibique relinquatur, vel ad valvas Ecclesiae affigatur. Denunciatio denique necessaria est, scilicet publicatio Censurae, qua quis devincitur.

VII. *Quenam sint censurae minime tales.*

Inter censuras proprie tales non enumeratur Irregularitas, etiam ex delicto, nec cessatio a divinis, nec depositio, sive degradatio. Nam irregularitas non est medicinalis poena ad resipiscentiam delinquentium ordinata, sed mera punitio, vel canonicum impedimentum, et quidem de se perpetuum, quod non cessat per delinquentis emendationem, nec tollitur absolutione, sicut aliae censurae, sed dispensatione tantum relaxatur. Hinc si cui concedatur facultas absolvendi a censuris, non tamen illi concessa facultas absolvendi ab irregularitate censenda est. Idem dicendum est de depositione, et degradatione, quae mere paenales sunt, perpetuae, nec tolluntur delinquentis emendatione, seu resipiscentia. Cessatio a divinis pariter vel ad locale interdictum pertinet, vel inducitur ad manifestandam Ecclesiae tristitiam et dolorem ob scandalum. Distinguitur tamen a locali interdicto in hoc, quia istud semper directe, et specialiter personas afficit, quae interdicto caussam dedere; quamobrem illis nulla prosunt privilegia, sed ubique divinis interesse probibentur; cessatio vero a divinis, solum afficit loca, nec personas ligat, licet huic poenae caussam dederint; qui proinde, nisi alia impediantur censura, illis alibi divinis adesse conceditur.

VIII. *Censurae aliae sunt validae, aliae invalidae, aliae justae, aliae injustae.*

Censura alia valida est, alia invalida, alia justa, alia injusta. Haec distinctio solum habet locum in censuris ab homine latis: nam juris censurae et justae sunt semper, et validae, quum sint per modum verae et justae legis. Valida igitur dicitur censura, in qua ferenda nihil peccatum est. Invalida vero, quae essentialibus caret requisitis, vel fertur a non habente jurisdictionem. Prior est servanda; posterior nulla habenda. Justa vero est habenda censura, quae ex omni parte ita legitime lata est, ut nihil illi opponi possit, vel exprobrari. Non confunduntur tamen censura injusta et invalida, sicut justa et valida: nam quandoque censura potest esse injusta, et tamen valida; ut si non servetur ordo juris accidentalis, vel feratur ex odio, et vindicta: tunc enim suum valorem non amittit. Hinc in jure tamquam axioma habetur: Pastoris *sententiam sive justam sive injustam esse semper timendam.* Quod tamen non ita large est intelligendum, quasi omnis censura, etiam injuste lata vim habeat ligandi coram Deo; sed timendam esse, 1. si valida sit, licet injusta, quia pravo animo lata, vel deficiat aliquid accidentale. 2. Timendam esse, quando et injusta est et invalida, sed ejus nullitas et injustitia certis documentis probari non potest; quia in dubiis semper est Superiori obtemperandum. 3. Sententiam etiam evidenter nullam et injustam, non esse in foro exteriori contemnendam, si forte in eo pro valida reputetur, ne aliis scandali occasio praebeatur. Ita docet S. Th. hic q. 21. art. 4.

§. II.

De caussis et subjectis censurarum.

I. *Censura ferri non potest, nisi ob culpam.*

Censurae ferri non possunt, nisi ob culpas, et quidem graves, externas, et perseverantes. Nam quum censura sit spiritualis poena, culpam praesupponat oportet; et quum sit medicina, infirmitatem. Debet etiam esse gravis culpa: nam gravissimam poenam pro leviore delicto imponere iniquum foret. Unde can. 41. quaest. 3. dicitur: *Quia anathema est aeternae mortis damnatio, nonnisi pro mortali debet imponi crimine.* Oportet etiam ut sit externum; nam actus mere interni ab hominibus sicut nec dignosci, ita nec judicari possunt; proinde haeresis mere interna non subjacet excommunicationi. Hoc autem peccatum externum sit oportet in suo genere consummatum: licet enim Ecclesia sub censura prohibere possit opus etiam non consummatum, ut mandatum vel consilium abortus, effectu etiam non secuto; nisi tamen id aperte exprimat, intelligendum est de opere consummato. Deinde additur ob culpam *perseverantem*: nam poenae Ecclesiasticae nonnisi in contumacem vibrantur, qui vel citatus noluit comparere judici, aut de commisso delicto poenitere, et emendare se recusat. Quamobrem ob peccatum etiam patratum non potest ferri censura, nisi qui commisit, in illo perseveret.

II. *Censura ferri non potest per modum legis, vel statuti, nisi in re gravi.*

Nec censura per modum legis et statuti ferri potest, nisi in materia vel indole sua vel ex circumstantiis gravi. Patet ex iis, quae diximus in Tract. de Legibus, ubi ostendimus, humanum Legislatorem non posse sub gravi circa materiam levem obligare; et multo minus gravem poenam indicere ob violationem levis materiae. Dixi tamen, quae gravis sit in se vel in suis circumstantiis: contingere enim potest, ut res et materia in se levis fiat gravis et magni momenti ob circumstantias loci, temporis et personae etc. Sic ratione temporis sub gravi juste praeceperunt Apostoli, ut fideles abstinerent a suffocato, et sanguine ad evitandam offensionem et scandalum Judaeorum. Ita modo Episcopi Clericis praecipiunt sub poena suspensionis, ne popinam ingrediantur, ne prodeant in publicum sine talari veste etc.

III. *Quando censuris subjaceant etiam mandantes, consulentes etc.*

Quando censura fertur contra executores criminis, minime mandantes, aut consulentes afficit. Ita communiter docent Theologi, et Juris Canonici Doctores; quia leges poenam inferentes sunt stricte intelligendae. Hinc humani Legislatores sive politici sive ecclesiastici, quando et consiliarios et mandantes in sua lege complecti volunt, clare exprimunt, et declarant poenae subjicere et eos, qui delictum perpetrarunt, et eos, qui illud mandarunt, vel illius in caussa aliquo pacto extiterunt. Id patet in Constit. Clem. VIII poenam excommunicationis in provocantes vel acceptantes duellum, licet non sequatur pugna, ipso facto incurrendam vibrantis.

IV. *Quid requiratur ut quis sit censuris obnoxius.*

Ut censuris obnoxius sit peccans, opportet, ut sit baptizatus; quum Ecclesia de iis, qui foris sunt, non judicet. 2. Ut sit subditus; quum nemo puniri possit, nisi a suo legittimo Superiore. Debet etiam esse *ratione praeditus;* quum censura culpam praesupponat, immo et contumaciam, quae profecto in amente, dormiente, infante, locum habere non potest. Nec obstat et in bruta anathema intorqueri, et Concilium V. generale jubere, haereticos etiam post mortem excommunicationi subjacere. Nam bruta non censuris subjiciuntur, sed execrationi et detestationi, idest praecibus, quibus a Deo postulat Ecclesia, ut noxia animantia exterminet. Excommunicati vero Haeretici dicuntur etiam post mortem, quatenus Ecclesia declarat eos obiisse, dum erant a fidelium communione sejuncti; proinde nec esse in loco sacro humandos, nec orationibus fidelium adjuvandos. Denique requiritur in censura, ut plectendus sit determinata persona. Non ita tamen dicendum de suspensione et interdicto: nam ut animadvertit D. Th. in Suppl. quaest. 22. art. 5. ad 2. » Suspensio non tanta poena est, quanta ex» communicatio; unde etiam aliquis sine peccato proprio, suspen» ditur; sicut et totum regnum ponitur sub interdicto pro peccato » Regis; et ideo non est simile de excommunicatione et suspen» sione ».

V. *Ad censuram quomodo requiratur contumacia.*

Ad censuras, et praesertim excommunicationem requiritur in reo contumacia. Ita communiter tum Theologi, tum Juris Can. Doctores, dicente Domino Matth. 18. *Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus et publicanus.* Haec autem contumacia et delinquentis inobedientia necesse semper non est, ut sit formalis et expressa; sed sufficit si sit interpretativa et virtualis, in eo sita, quod sciens quidpiam ab Ecclesia sub censura prohiberi, nihilominus volens et lubens praeceptum transgreditur: quod semper locum habet in censuris a jure latis, vel ab homine per modum legis et statuti constitutis. At haec interpretativa contumacia, et virtualis contemptus locum non habet in censuris ab homine per sententiam ferendis; quia, ut diximus, praecedere debent et citatio et admonitio, quibus si parere se paratum ostendat reus, sicut omnis abest contumacia, ita locus non amplius superest infligendae censurae.

VI. *Quinam censuris non subjaceant.*

Sunt et aliquae personae, quae ratione suae dignitatis generalibus sententiis suspensionis, aut interdicti non ligantur, nisi de illis specialis mentio fiat. Hi primo sunt Episcopi. 2. Cardinales S. R. E. 3. Imperatores et Reges, qui ob suae excellentiam dignitatis censura aliqua ab Episcopis ligari non possunt, ut docent Canonistae. 4. Summ. Pontifex, quum Superiorem non habeat, a nullo potest censura ligari. Quod si in haeresim labatur, tunc a Concilio sicut deponi potest, ita et excomunicatione feriri.

§ III.

De caussis a Censura excusantibus; et de potestate absolvendi a censuris.

I. *Necessitas et impotentia quando excusant.*

Plures enumerantur a Theologis caussae, quae excusare valent ab incurrendis censuris. Ad has revocari queunt (defectu jurisdictionis et nullitate sententiae omissis), scilicet necessitatem, ad quam pertinet et metus gravis, innocentiam, ignorantiam, et impotentiam, et aliquando legitimam appellationem. Et quidem necessitatem et impotentiam a censura excusare manifestum est; quum necessitas legem non patiatur, et ad impossibile nemo teneatur.

II. *Quando excusat ignorantia.*

Ad ignorantiam quod attinet, de ea fuse disputavimus Tract. 2. ubi de multiplici ignorantiae genere dictum est. 1. Certum est omnem ignorantiam vere invincibilem sive juris, sive facti a censura excusare: nam si haec ignorantia excusat a culpa, multo magis a poena. Quod pariter est sentiendum de ignorantia ex culpa tantum veniali procedente: haec enim quoque a censura reddit immunem, quum ad eam incurrendam requiratur mortale peccatum. Ignorantia affectata numquam a censura immunem reddit peccantem; licet censura lata sit contra *praesumentes, vel temerario* violantes legem: nam haec ignorantia scientiae aequivalet, quam a se repellit male operans, ut liberius et impudentius peccare possit. Vincibilis tamen ignorantia in casibus, in quibus ad censuram incurrendam et *praesumptio* et *temeritas* requiruntur, licet a culpa non excuset, excusare tamen a censura probabilius censeo: nam temeritatem, omnem excludere videtur, et praesumptionem, dummodo tamen non sit crassa et affectata. In censuris latis a jure, et lege universali Ecclesiae ignorantia vincibilis ipsius censurae ab ea subeunda non excusat. Quia sciens talem actionem ab Ecclesia prohiberi, jam nosse potest et debet etiam sub censura vetari. Quis enim sciens duellum, percussionem Clerici esse ab Ecclesia vetitam, ignorare potest inculpabiliter non esse sub censura interdictam? Haec itaque ignorantia a censura non excusabit. Idem dicas, si violetur Lex ecclesiastica aliquid vetans sub censura ex ignorantia culpabili et vincibili ejusdem legis. Etiam tunc praeter peccatum incurritur censura; quia violans poterat et tenebatur nosse legem, poenamque et censuram ei adnexam. Est igitur contumax et inobediens Ecclesiae, sin expresse et formaliter, interpretative saltem et virtualiter in ipso crimine, quod committit. Est igitur obnoxius censurae.

III. *Quando vero excusat innocentia.*

Innocentia quoque excusat sicut a culpa, ita a censura: si quis enim accusatus, vel etiam in foro exteriori convictus de ingressu in Monasterium Monialium, quod non est ingressus; profecto etiamsi per sententiam et publicationem excommunicatus declaretur, coram Deo tamen est sicut a culpa, ita et a poena immunis, at non coram Ecclesia, cui se submittere, ac parere debet.

IV. *Appellatio quando censuram impediat.*

Appellatio quoque legitime censuram impedit, si interponatur antequam sententia feratur. Quia per appellationem caussa ad superiorem Judicem devolvitur, et inferioris jurisdictionem suspendit. At si sententia absolute prolata sit, appellatio censurae effectum non impedit: nam ut dicitur cap. *Pastoralis* Extr. de Appell. *Excommunicatio executionem secum trahit.* Quamobrem Jurisperiti dicunt, tunc appellationem non suspensivam esse, sed devolutivam ad discernendum, num justa fuerit lata sententia.

V. *Dubius de censuris quid agere debeat.*

Qui dubitat, num censuram incurrerit; si dubium est juris, num scilicet censura lata sit, liberum se potest habere; secus, si dubium sit facti, scilicet dubitet an eam incurrerit. Ratio 1. partis est, quia mitior pars est eligenda; et nisi de lata lege constet, juxta illam, judicandum non est. Secundam vero partem adversus Probabilistas probamus ex illo certo principio, in dubiis tutior pars est eligenda. Quamobrem certus de censura lata, et dubius, num eam incurrerit, tutiorem partem eligere debet, ne se exponat periculo violandi censuram; ideoque vel se gerere ceu censura ligatum, vel absolutionem petere debet.

VI. *Generales regulae circa absolutionem a censuris.*

Quoad potestatem absolvendi a censuris, de ea clarius dicetur, ubi de censuris sigillatim disputabimus. Solum hic generales quasdam Regulas indicabimus. 1. Regula est: in articulo mortis constitutos omnes Sacerdotes absolvere possunt ab omnibus censuris etiam Sedi Apostolicae quocumque modo reservatis, receptionem Sacramentorum impedientibus, etiamsi sint notorii excommunicati, ut probavimus in Dissert. 5. cap. 6. § 2. Diximus *receptionem Sacramentorum impedientibus*: nam certum est a suspensione, et ab irregularitate sive ex delicto, sive ex defectu liberationem non concedi. 2. Censurae omnes a jure vel statuto indictae, nisi per legislatorem reservatae sint, ab omnibus Confessariis tolli possunt in foro conscientiae. Ratio est, quia, qui sibi absolutionem censurae specialiter non reservavit, manifeste indicat, se facultatem relinquere aliis eam relaxandi. 3. A censuris ab homine latis per specialem sententiam nemo absolvere potest, nisi qui eam tulit, vel delegatus ab ipso, vel ejus successor: nam hujusmodi censurae, licet reservationis nulla fiat mentio, semper sunt reservatae Superiori eas ferenti; idque statuitur a pluribus Conciliorum Canonibus tum antiquis, tum recentioribus. 4. A censuris lege vel statuto reservatis solvere possunt et qui eas tulerunt, et quibus per privilegium demandata est potestas absolvendi. De personis hoc privilegio donatis dicimus cap. 6. §. 4. et dicemus in sequentibus, dum de censuris in particulari sermo erit. 5. In potestate concessa absolvendi a censuris non habet locum argumentatio a majori ad minus; sed in hujusmodi concessionibus, facultatis datae tenor est expendendus, nec amplificandus; ut patet in his, qui potestatem habent absolvendi a casibus S. Pontifici reservatis, qui tamen minime possunt absolvere a reservatis inferioribus Praelatis.

VII. *Absolutio a censuris potest etiam extra Sacramentum dari.*

Absolutio a censuris dari potest etiam extra Sacramentum Poenitentiae. Dixi etiam extra Sacramentum Poenitentiae, non solum ut

indicarem absolutionem dari posse in foro contentioso, in quo profecto Sacramentum locum non habet, sed etiam in foro conscientiae; idest quando absolutio valet solum pro foro interno. Porro hoc pacto absolvere possunt, qui habent ordinariam facultatem absolvendi a censuris; sicut in praxi praestant Praelati, et inquisitores, qui a censuris reos absolvunt, ut possint postea a Confessariis absolvi etiam a peccatis. Immo id praestare possunt et qui ex privilegio delegatam habent potestatem; dummodo tamen non addita sit conditio, *audita prius Sacramentali Confessione.*

CAPUT II.

De Censuris singillatim.

§. I.

De Excommunicatione in communi.

I. *Excommunicationis definitio et divisio.*

Excommunicatio, quae et anathema dicitur, definitur a S. Thoma: *Separatio a communione quoad fructum et suffragia generalia Ecclesiae.* Duplex distinguitur, alia minor, quae privat sola Sacramentorum participatione passiva, et non incurritur, nisi per communicationem cum excommunicato vitando, ut infra dicemus; alia major, quae tum a passiva Sacramentorum participatione, tum ab administratione excludit. Est itaque excommunicatio omnium censurarum maxima, quum separet omnino peccantem a coetu fidelium, et omnibus eum privet spiritualibus bonis, quae Ecclesiae subjacent potestati et jurisdictioni. Quae bona trifariam dividi queunt: alia sacra, cujusmodi sunt Sacramentorum susceptio et administratio, Sacrificii applicatio, suffragiorum, et orationum communium participatio: alia spiritualia pariter sacra, sed pure exteriora, ut assistentia ad divina Officia, sepultura ecclesiastica, et similia: alia denique mere civilia, sita in actibus humanae societatis, ut confabulatio, cohabitatio, salutatio, et alia. Quibus et quomodo hisce fidelium communibus bonis priventur excommunicatione ligati, modo sumus explicaturi.

II. *Excommunicati, alii sunt tolerati, alii vitandi.*

Primo tamen distinguendi sunt excommunicati, nam alii sunt tolerati, alii vitandi. Inducta est haec distinctio post Martini V. Constitutionem, quae incipit, *Ad vitanda scandala.* Ut quis sit excommunicatus vitandus, requiritur non solum, ut crimen ejus notum sit, quod dicitur notitia facti, sed etiam nota sit et designata per Judicis sententiam persona, quae excommunicatione ligatur, ut ab aliis secerni possit; et haec sententia publice denuncietur sive a Parochis inter Missarum solemnia, sive per affictionem schedulae in locis publicis. Nec sufficit denunciatio criminis, puta quod aliquis sit haereticus; sed et denunciatio requiritur sententiae excommunicationis. Illi itaque sunt excommunicati minime tolerati et vitandi, qui per hujusmodi sententiam et declarationem sunt excommunicatione perculsi. Alii vero dicuntur tolerati, et non vitandi, quorum crimen licet notorium sit, non sunt tamen ceu excommunicati judicati et

declarati. Excipiuntur tamen Clericorum percussores de quibus infra.

III. *Excommunicati privantur activa Sacramentorum administratione.*

Bona itaque sacra, quibus privantur excommunicati tam vitandi, quam non vitandi, sunt 1. activa Sacramentorum administratio, et Missae celebratio; itaut graviter peccent, si ea administrent absque urgenti necessitate: haec enim legem non habet; ideoque excommunicatis etiam vitandis pia Mater Ecclesia concedit, ut Sacramentum Baptismi administrent sine solemnitate, immo et absolutionem impertiantur constitutis in extremo vitae periculo. Alia autem Sacramenta, quum tantae non sint necessitatis, administrare absque culpa non possunt. Ab ipsis tamen sive non vitandis, sive vitandis valide administrantur, excepto Poenitentiae Sacramento, in quo requiritur jurisdictio, qua excommunicati vitandi omnino privantur. Praeterea qui illicita Sacramenta ministrant excommunicatione irretiti, irregularitatem incurrunt.

IV. *Excommunicati repelluntur a Sacramentorum receptione.*

Repelluntur 2. excommunicati a receptione Sacramentorum; proinde ea recipientes ante absolutionem a censura, sive tolerati sint, sive vitandi, gravissime peccant. Excusare tamen potest ignorantia invincibilis sive juris sive facti; sicut et inadvertentia, quae ignorantiae aequiparatur; sicut si evitanda essent scandalum, infamia, vel aliud grave damnum et incommodum, in quo tamen lucri cessatio locum habere non debet. Qui vero Sacramenta administrat excommunicato vitando, nisi necessitas excuset, peccat lethaliter.

V. *Item privantur a celebratione et assistentia divinorum Officiorum.*

Quoad bona vero spiritualia exteriora tantum, 1. privantur facultate celebrandi divina officia, illisque assistendi. Excommunicati itaque, sive tolerati sive vitandi, qui in ista se ingerere, atque illis interesse praesumunt, lethaliter peccant; Ecclesiae praeceptum, quo haec illis vetat, violando in re gravi et magni momenti. Inter vitandos vero et toleratos hoc unum intercedit discrimen, videlicet priores esse ab istis divinis officiis ejiciendos, et si discedere renuant, ab illis cessandum; quod in toleratis locum non habet. Missam quoque abrumpere debet Sacerdos celebrans, si Canonem non inceperit, quo incepto poterit Missam prosequi usque ad utriusque speciei consumptionem; reliquum autem omittere, supplendum in Sacristia, vel alio loco apto, si adsit. Non liberantur tamen excommunicati, sive tolerati sive vitandi ab onere recitandi divinum officium, vel alias debitas preces; alioquin commodum ex sua iniquitate reportarent. Licet vero Missae interesse in die festo sit illis vetitum; non tamen a peccato excusantur, si in excommunicatione sua culpa perseverent. Possunt etiam utrique excommunicati Ecclesiam ingredi ad catechismum, sermonem, et concionem audiendam, et etiam, ut inibi soli orent, prout statuit Innoc. III. in cap. *Responso* Extra de sent. excom.

VI. *Privantur suffragiis Ecclesiae, et sepultura in loco sacro.*

Privantur 3. suffragiis Ecclesiae, et sepultura in loco sacro. Priori poenae subjiciuntur tam excommunicati tolerati, quam vitandi, scilicet quoad effectum et beneficium. Pro vitandis autem non licet

Missam, nec publicas preces offerre; licet tamen pro ils privatim orare cuilibet fideli ad impetrandam illorum resipiscentiam. Possunt etiam Sacerdotes pro iis in Altari orare in Mamento secreto, et in particulari. Qui vero auderet publice pro excommunicato orare, et graviter peccaret, et juxta plures Theologos minore plecteretur excommunicatione. Sepultura ecclesiastica non privantur nisi excommunicati vitandi, qui si forte ante mortem poenitentiae signa dederint, non tamen sunt sepeliendi in loco sacro, sed prius absolvendi: et si humati fuerint, petenda a Superiore licentia non exumandi, sed absolvendi. Si vero in contumacia obierint, praesertim in haeresi, et fuerint in loco sacro sepulti, exumari debent, et foras projici, si eorum ossa ab aliis cadaveribus possint secerni. Et sive distingui possint, sive non possint, Ecclesia reconcilianda est tamquam polluta.

VII. *Sunt inhabiles ad beneficia obtinenda.*

Sunt 4. inhabiles ad beneficia obtinenda; et hac pariter poena afficiuntur tum vitandi, tum tolerati, quum par sit istorum cum illis conditio in iis, quae in eorum favorem sunt. Statuitur haec poena ab Innoc. III. cap. 7. de Cleric. excomm. quapropter nulla sunt excommunicati electio, postulatio, nominatio, et ceteri modi dandi beneficia respectu ipsius excommunicati, qui is nullo modo juvari potest. At respectu eligentium, nominantium, praesentantium etc. si haec exerceant in favorem excommunicati vitandi, et peccant mortaliter, et minorem excommunicationem incurrunt.

VIII. *Privantur jurisdictione excommunicati.*

Privantur 5. omni jurisdictione. Toleratus quidem quantum in suum redundat beneficium, qui proinde sponte actus jurisdictionis exercere non potest, quum sit ab Ecclesiae corpore praecisus; at rogatus in aliorum beneficium, actus jurisdictionis potest valide exercere, et valide absolvere, eligere, praesentare, conferre beneficia, ut statuit in laud. Constit. Martinus V. At haec omnia praestita ab excommunicato vitando nulla omnino sunt et invalida.

IX. *Quinam priventur civili communicatione publica et privata.*

Ultimus effectus excommunicationis, qui tamen locum non habet nisi in vitandis, est privatio excommunicationis civilis tum privatae, tum publicae. Repellitur itaque excommunicatus tam a foro laico, quam ecclesiastico, in quo non Judex, non Advocatus, non actor, non testis, non tabellio esse potest. Ejus quoque oblationes et eleemosynas vetitum est Ecclesiae Ministris recipere. A civili quoque et privato commercio repellitur, adeo ut nulli liceat cum eo societatem nec civilem habere. Celebris est versiculus ea complectens, quae tali excommunicato sunt neganda: *os*, *orare*, *vale*, *communio*, *mensa negatur*. Per verbum *os* denotatur commercium per verba, nutus, literas, et alia amicitiae pignora, ut osculum, amplexus, donorum missio, aut receptio; *Orare* significat non licere nec privatim habere communicationem in divinis Officiis, Sacramentis, Orationibus. *Vale* honorificam prohibet salutationem; non vero quae admonitionem praeferat, ut si diceret, *Deus te convertat*, *illuminet* etc. *Communio* designat externae societatis realia officia; puta cohabitionem, sessionem, ambulationem, quietem in eodem lecto, contractuum celebrationem, et similia. *Mensa* denique excludit communicationem cibi et potus.

X. *Qui communicat cum excommunicato in civilibus quomodo peccet.*

Qui autem excommunicato vitando haec praestant, non semper peccant lethaliter: » Probabilius videtur, loquit D. Thom. hic art. 3., » quod non semper peccet mortaliter, sed solum quando in crimine » illi participat, vel in divinis, vel in contemptum Ecclesiae ». Immo aliquando nec venialiter peccant, nec minori subjacent excommunicationi, ut docet idem S. Thom. hic art. 1. Casus in hoc versiculo comprehenduntur: *Utile*, *lex*, *humile*, *res ignorata*, *necesse*. *Utile* refertur ad verba salutis, *lex* ad matrimonium, *humile* ad subjectionem. Cetera patent, nempe *res ignorata*, et *necesse*.

XI. *Quid sit excommunicatio minor.*

Minor vero excommunicatio est censura, quae sola privat passiva Sacramentorum receptione. Hinc peccaret lethaliter, qui ea ligatus Sacramenta recipere auderet; at solum venialiter, et etiam omnino non peccaret Sacramenta administrando; quum haec administratio nec illi sit interdicta, et justa adesse possit caussa ministrandi: offerens tamen Missae Sacrificium graviter peccat, quia recipit Sacramentum. Nequit etiam eligi ad ecclesiastica beneficia, quae si illi conferantur, electio non erit irrita, sed irritanda; ut declaravit Gregor. IX. capit. *Si celebret* de Cler. excomm. Haec non incurritur nisi per communicationem sive spiritualem, sive civilem cum excommunicato vitando.

XII. *Quinam et qua de causa subjiciantur excommunicationi.*

Excommunicatione vinciri non possunt nisi fideles, quum hi soli membra sint Ecclesiae, a qua per eam censuram segreguntur. Culpa etiam mortalis requiritur cum contumacia, ut peccato poenae excommunicationis majoris subjiciatur. Ab ipsa absolvere possunt omnes Confessarii, nisi sit Superioribus reservata, ut superius dictum est.

CONSECTARIA.

I. *Non licet ab excomunicatis Sacramenta petere.*

Non licet ab excommunicatis Sacramenta petere. Et quidem si sint tolerati, non aliter licet ab eis petere ac recipere Sacramenta, quam a pravis ministris; idest nonnisi deficiente digniore ministro, et quando vel praeceptum urgeat, vel necessitas, vel etiam magna utilitas, ut alibi docuimus. Si vero sit vitandus, non licet ab eo petere, aut recipere Sacramenta, nisi quae ad salutem necessaria sunt, Baptismum scilicet et Poenitentiam, et quidem nisi extremo urgente periculo, et nisi alius adsit Sacerdos, qui valeat ministrare. Qui vero extra casum necessitatis ab isto recipit Sacramenta, et graviter peccat, et minore punitur excommunicatione. Quod si Ordines suscipiat, incurrit praeterea suspensionem ab exercitio suscepti Ordinis, ut docent Canonistae.

II. *Qui cogunt celebrare coram vitandis, anathemate feriuntur.*

Qui minis vel metu Sacerdotes celebrare obstringunt coram excommunicatis vitandis, aut impediunt ne ab Ecclesia expellantur, excommunicatione ligantur et quidem Summo Pontifici reservata: et ipsi excommunicati, qui Sacerdotibus imperantibus exitum ab Ecclesia non obediunt, alia feriuntur excommunicatione S. Sedi reservata, ut statuitur in Clementina *Gravis* de sent. excomm. Qui communicat

cum excommunicatis a Papa, et vitandis, si Clericus sit, majorem incurrit excommunicationem; si vero sit laicus, solum minorem, ut colligitur ex cap. *significavit*, 18. de Sent. excomm. et Cap. *excommunicatus* 17. caus. 2. q. 3.

III. *Excommunicatus invalide obtinet beneficium, nec facit fructus suos.*

Excommunicatus sive toleratus sive vitandus invalide beneficium obtinet, licet invincibiliter vel vincibiliter ignoret se esse excommunicatione ligatum; nec facit fructus suos. Et quidem invalide beneficium obtinere declarant Canones et Innoc. III. cap. *Per inquisitionem* de elect. cap. *Postulantis*. de Cler. excomm. minist. statuit: » Clericis excommunicationis vinculo innodatis ecclesiastica beneficia » conferri non possunt, nec possunt ea retinere licite . . . quum ea » non fuerint canonice consecuti ». Quod vero ignorantia vincibilis, immo et invincibilis ab hac pernicie non liberet, patet manifeste; quum haec a culpa quidem excuset, si sit invincibilis, non tamen a subjecto auferat ineptitudinem, nec validum efficiat, quod in se invalidum est. Ex quo sequitur quod secundo loco statuimus, scilicet non facere fructus suos, quum nullum ad illud sit jus adeptus: collatio enim beneficii prorsus nulla legitimum conferre non valet titulum ad fructus percipiendos; eosque propterea restituere tenetur. Quod si bona fide, de censura plane nescius, beneficium obtinuit, nullitatem vero postea detegit, beneficium statim dimittere tenetur, nec ullos amplius percipere fructus: quos tamen bona fide in sui sustentationem consumpsit, non tenetur reddere, quum fuerit possessor bonae fidei, nec factus sit ditior.

§. II.

De Excommunicatione in percussores Clericorum et in Monomachos.

I. *Canon Concilii Lateranensis.*

Canon 15. Conc. Lateran. II. sub Innoc. II. vetat sub excommunicationis poena, Clericos percutere his verbis: *Si quis, suadente diabolo, ejus sacrilegii reatum incurrerit, quod in Clericum vel Monachum violentas manus injecerit, anathematis vinculo subjaceat; et nullus Episcoporum illum praesumat absolvere (nisi mortis urgente periculo) donec Apostolico conspectui presentetur, et ejus mandatum suscipiat.* Quatuor sunt expendenda: 1. Quis Clerici vel Monachi nomine designetur. 2. Quid nomine percussionis veniat. 3. Quis ab ea excommunicatione excusetur. 4. Quis ea valeat excommunicatione absolvere.

II. *Quis Clerici nomine designetur.*

Clerici nomine intelligitur quicumque est vel sola tonsura initiatus et clericalem defert vestem, licet sit etiam matrimonio copulatus; dummodo tamen cum unica et virgine contraxerit, et alicui de mandato Episcopi serviat Ecclesiae, ut declaravit Trident. Syn. sess. 23. cap. 6. Nomine vero Monachi intelliguntur. 1. Regulares omnes utriusque sexus, sive Clerici sint, sive Conversi, necnon Tertiarii et Tertiariae Ordinum Mendicantium, qui in com-

mune vivunt. 2. Eremitae religiosum habitum deferentes et sub obedientia vel Ordinarii vel alterius Praelati viventes, et alicui Ecclesiae vel Eremitorio, vel in communi, vel etiam separatim viventes, licet vota non emiserint castitatis vel paupertatis, dummodo caste et religiose vivere profiteantur. 3. Equites omnes Ordinum Militarium, quorum sunt attendendae constitutiones, regulae et privilegia ab Apostolica Sede approbata et concessa. 4. Laici etiam, qui habitum Clericalem gestantes alicujus Congregationis Presbyterorum collegialiter, sub certo Superiore viventium famulatui sunt addicti, et cum ipso religiosorum more vivunt.

III. *Quinam excommunicationi subjiciantur.*

Subjiciuntur autem huic excommunicationi omnes sive mares, sive foeminae rationis compotes, in Clericum violentas manus injicientes. Immo excitantes, mandantes, consulentes, consentientes, vel auxilium praebentes, sive id praestent minis, verbis, promissis, muneribus, sive etiam solum desiderium ostendant, et declarent se vindictam cupere, unde audientes ad percutiendum Clericum moveantur. Nec ab excommunicatione excusantur percutientes Clericum volentem et consentientem; sicut nec ipse Clericus, si ita percitus, taedio, desperatione seipsum percutiat, vulneret, mutilet; non vero si poenitentiae caussa vel seipsum flagellis cederet, vel ab alio percuti exoptaret.

IV. *Quid sit manus violentas inferre.*

Manus vero violentas inferre dicuntur, qui actionem aliquam injuriosam sive in ipsam Clerici personam, sive circa res ei aliquo modo adhaerentes exercet, unde vis illi inferatur. Hinc ad violentas manus injiciendas duo requiruntur. 1. Ut actio sit injuriosa et dehonestativa. 2. Ut violentiam inferat Clerico. Ideo non feritur excommunicatione furunculus, qui crumenam, aut horologium clam auiert Clerico; vel qui verbis contumeliosis ipsum dehonestat: injuria quidem irrogatur, at nulla intervenit violentia. Pariter qui fuste vel baculo Clerico minatur, sed a percussione abstinet. Illi itaque subjiciuntur censurae 1. qui pugnis, baculo, lapide, aliove instrumento Clericum percutit. 2. Qui loto, aqua, pulvere animo dehonestandi aspergit. 3. Qui ejus vestes dilacerat, aliquid e manibus violenter eripit, vel in terram excutit, equo insidentem injectis in froenum manibus violenter sistit, qui pectori admota laeva, dextera sicam distringens vulnus vel mortem minatur, licet ultra non progrediatur. 4. Qui violenter in cubiculo, vel alio loco inclusum detinet: in his enim omnibus et actio intervenit injuriosa, et violenta habetur manus injectio.

V. *Quid significant verba suadente diabolo.*

Oportet autem hanc injuriosam actionem fieri *suadente diabolo*, idest injuste, et quae sit lethale peccatum, quod tamen non est statuendum ex solo damno illato, sed praesertim ex dedecore et dehonestatione personae Clerici. Hinc levis in se injuria respectu personae offensae gravis evadere potest: ut si quis in Episcopum conspuat, vel in Sacerdotem in Altari celebrantem: profecto licet actio injuriosa in se levis sit, in grave tamen ratione personae crimen excrescit. Si itaque actio levis sit absolute et omnibus inspectis

circumstantiis, vel non in dedecus fiat clericalis personae, sicut nec gravem culpam constituit, ita nec excommunicationis poenam infert. Ideo ab ea immunes habentur. 1. Parentes, Magistri, Superiores Clericos disciplinae caussa punientes, si tamen modum non excedant. Nonnulli tamen Canonistae hanc potestatem limitant ad solos Clericos nondum in sacris constitutos. 2. Qui clericum ex legitimo Superioris mandato vel ad carcerem trahunt, vel ad eliciendam confessionem torquent, quum ex motivo justitiae haec peragant: in quo tamen uti debent, si possunt et sint idonei, Clericis. 3. Qui ex motu, quem *primo primum* appellant Theologi, Clericum percutiunt; quum actio non sit omnino deliberata. 4. Qui in sui defensionem idem praestant, dummodo tamen moderamen servetur inculpatae tutelae. Quo titulo excusantur et mulieres, si Clericos earum pudicitiae vim inferentes, non verbis, sed turpioribus actibus, a se etiam percutiendo repellant.

VI. *Quotuplex sit percussio.*

Quoad absolutionem triplex distinguitur a Theologis, et Canonistis percussio, *levis mediocris et enormis. Levis* dicitur, non quia venialis (nam ut diximus lethale peccatum constituat oportet percussio, ut inferat excommunicationem) sed quia nullum vel levissimum relinquit sui vestigium in corpore percussi; qualis habetur alapa, pugno, et similibus. *Mediocris*, quae aliquod relinquit vestigium, maculam, sine tamen mutilatione, vel lethali vulnere, vel juncta est cum sanguinis magna e naribus effusione, vel capillorum evulsione, vel dentium excussione, vel carnis laceratione, membrorum detorsione. *Enormis* denique illa habetur, qua vel membrum mutilatur, vel lethale vulnus infertur, vel magna sanguinis copia, non tamen e naribus, elicitur. Contingere tamen potest, notant praefati Auctores, percussionem de se levem in mediocrem et enormem excrescere posse tum ratione personae offensae, tum loci, ubi infertur. Sic alapa impacta Episcopo vel Sacerdoti in dignitate constituto non levis est dicenda; sicut nec inflicta Clerico in Altari ministranti, vel Sacerdoti in Ecclesia, vel in foro, et similibus.

VII. *Quinam ab hac excommunicatione absolvere possint.*

Ab excommunicatione ob levem percussionem etiam publicam absolvere possunt Episcopi, et Praelati omnes quasi Episcopalem jurisdictionem in subditos obtinentes, et etiam ob enormem vel mediocrem, dummodo sit occulta. Quae facultas etiam Praelatis regularibus concessa fuit pluribus privilegiis. Ob enormem vero, et multo magis mediocrem, licet publicam praefati absolvere possunt impuberes, licet post percussionem ad pubertatem excreverint, et quando personae adire Pontificem impediuntur, et quidem si impedimentum perpetuum sit, vel longissimi temporis, absolute solvunt; si vero solum temporarium cum onere se praesentandi, quum primum commode poterint. Absolute vero et jure communi absolvunt ab hac excommunicatione SS. Pontifices, Major Poenitentiarius, Legati a Latere, Nuncii vero Apostolici solum in Provincia suae Legationis, et juxta illis concessam potestatem.

VIII. *Quinam excusantur ab excommunicatione incurrenda.*

A vinculo hujus excommunicationis excusantur laborantes ignorantia facti, qui scilicet Clericum percutiunt ejus conditionem ignorantes, vel qui putantes Clericum percutere, laicum offendunt. Ignorantia quoque juris, si invincibilis, excusat proculdubio; at difficile admodum est, dari posse in Catholica Ecclesia hanc ignorantiam. Excusantur Clerici, si se invicem percutiant, non ex ira et odio, sed ex joco et levitate. Sunt etiam excusandi Officiales, sive Milites, qui turbam arcentes Clericum quoque violenter repellunt, si id fortuito et contra eorum voluntatem contingat.

IX. *Pugnantes in duello licet non sequatur mors et mutilatio anathemate feriuntur, item patrini, adjutores, et qui scripta vulgant vel mittunt, nec non spectantes de industria.*

Excommunicationis poenae subjiciuntur quoque Monomachi, sive pugnantes in duello, tam primarii, quam secundarii, sive solemni, sive privato. Solemne illud dicitur, in quo certa servatur forma et solemnitas in designatione armorum, in loci securitate, in sociorum, sive patrinorum electione etc. Privatum, quod fit quidem ex condicto, constitutis loco et tempore, sed aliis omissis solemnitatibus. Ita ex pluribus SS. Pontificum Constitutionibus. Et huic poenae subjiciuntur, licet mors, nec mutilatio sequatur; immo licet ex condicto statutus fuerit finis certaminis in primo vulnere, vel post designatum numerum ictuum. Patrini quoque, socii, aliique ad duellum serio provocantes et acceptantes; quamvis pugna ob aliquod impedimentum secuta non fuerit, ut statuitur in Clem. VIII. Const. §. 3. Item Monomachorum adjutores, sive auxilium, arma, pecuniam, aliaque subsidia scienter ministrantes. Consulentes etiam, nisi pro virili, et toto studio curaverint, ne duellum sequatur, illud, quantum in se est, et opposito consilio, et alio efficaciori adhibito medio impediendo. Item omnes scripta, literas, tabellas indicantia certamen exarantes, dictantes, componentes, scribentes, mittentes, deferentes, vulgantes, affigentes, exemplantes, typis imprimentes, subscribentes, intimantes. immo etiam sine scripto, si vel proprio vel alieno nomine praedictorum aliquid praestiterint, licet nec pugna aliqua, nec certamen, aut effectus, aut accessus, nec aperta et expressa provocatio subsecuta fuerit, neque scriptores praedictae, quae *Manifesta* dicuntur, in publicum prodierint, aut cuiquam intimatae extiterint, si per eos non steterit, quominus publicatio aut denunciatio fieret, ut constituitur in laud. Clem. VIII. Constitutione. Demum spectatores quoque ex industria, seu ex composito. Insuper et locorum domini Magistratus, Praesides, Duces Militum et Capitanei in castris, vel extra ea, Monomachiam permittentes, vel, quantum in ipsis est non prohibentes, aut post commissum crimen veniam et impunitatem concedentes; eidem subjacent excommunicationi.

X. *Monomachi privantur Ecclesiastica sepultura.*

Praeter poenam excommunicationis puniuntur praeterea Monomachi privatione ecclesiasticae sepulturae, si vulnerati in duello, vel in eodem loco pugnae, vel paulo post, idest eadem die, etiam extra locum pugnae obeant, quamvis poenitentiae signa dederint, immo licet poenitentes et a censuris soluti decedant. Ita statuitur in Rituali

Romano. Praeterea civitates, oppida, terrae, castra, ubi habita fuit Monomachia, permittentibus, aut tolerantibus Dominis, ecclesiastico subjiciuntur interdicto, ita statuente saepe laud. Const. Clem. VIII.

XI. *Quaenam pugna huic poenae non sit obnoxia; qui vero possunt absolvere.*

Huic vero censurae obnoxium non est duellum, si pugna sit repentina, nec ex condicto, si fortuita, sine loci, et temporis designatione, si sine animo se laedendi, sed solius exercitationis caussa habeatur. At parum interest, cujus caussa fiat, sive ad manifestationem veritatis, sive ad ostentationem virium, sive ad ignominiae deletionem, sive ad defensionem honoris. Hae enim caussae sicut nec monomachiam licitam reddunt, ita nec ab excommunicationis vulnere liberant. Solum excusatur, si publica fiat auctoritate ad evitandum utriusque exercitus congressionem; quale fuit illud Davidis cum Goliath certamen. Pariter non subsunt excommunicationi spectatores, qui non ex condicto, sed fortuito, et transeundo, vel occulte, certantes in duello spectant. Quemadmodum nec ecclesiastica privatur sepultura, qui solum post aliquot a certamine dies moritur, si poenitentiae signa exhibuerit, fueritque a censura absolutus. Ceterum monomachi quomodo rei ipso facto huic poenae subjiciuntur, nulla expectata Judicis sententia, a qua in Italia, et extra Urbem Romam absolvere non valent Regulares vi suorum privilegiorum, licet duellum occultum sit. Episcopi vero, si sit occultum, nec deductum ad forum contentiosum ab ea censura absolvere valent, facultate illis a Tridentino concessa.

Consectaria.

I. *Notorii Clericorum percussores sunt vitandi.*

Notorii Clericorum percussores sunt, etiam ante sententiam Judicis, excommunicati vitandi; id patet ex Bulla Martini V. *Ad evitanda*, ubi postquam sanxit, neminem esse vitandum, nisi censura a Judice specialiter et expresse lata denuntiata fuerit, et publicata, excepit tamen percussionem Clerici, si ita notoria sit, ut *factum nulla possit tergiversatione celari, nec aliquo suffragio excusari*. Hinc duo requiruntur, ut Clerici percussor sit vitandus: 1. ut factum notorium sit, quia vel in publico foro, platea, Ecclesia, vel simili loco commissum. 2. ut non habeat sufficientem excusationem, quia nimirum vel non novit Clericum esse, vel in sui defensionem percussit, et similia. In singularibus casibus expendendae circumstantiae, et consulendi Juris canonici Doctores.

II. *Excommunicantur jubentes, consulentes, non impedientes, et ratam habentes suo nomine factam Clericorum percussionem.*

Excommunicationi subjiciuntur, qui jubent Clerici percussionem, licet eos mandati poeniteat ante executionem; immo licet mandatum revocent, sed mandatario non innotuerit; quia sunt vera caussa percussionis. Si vero mandatum efficaciter revocent, et ante executionem mandatario serio jubeant, ut abstineat, excommunicatione non feriuntur; tunc enim tota percussionis malitia est in percutiente refundenda. Similiter et de consulente dicendum. Non impedientes percussionem Clerici, quam ex officio impedire tenentur, huic poenae

subjiciuntur, si ex odio et mala voluntate omittant. Dixi ex odio et pravo animo: si enim non obsistant vel ex timore vel pusillanimitate, ab Auctoribus excusantur. Denique qui Clerici percussionem, nomine tamen suo factam, ratam habent, licet nec mandaverint, nec consilium dederint, excommunicatione feriuntur. Ita in jure cap. *Quum quis* 22. in 6. Dixi *nomine suo factam:* nam si facta fuerit in gratiam alterius, licet ratam habeat, excommunicationi non subjacet. Requiritur praeterea, ut externo aliquo signo adprobationem suam et ratihabitionem manifestet: nam si corde premat gaudium de percussione, non subjicitur excommunicationi, quae ob solum interiorem actum non incurritur.

§. III.

De Suspensione.

I. *Suspensionis definitio ac divisio.*

Suspensio proprie dicta definitur *Censura Ecclesiastica, per quam Clericus usu privatur et exercitio officii, dignitatis, jurisdictionis, sive beneficii, alias sibi competentis et proprii vel ob culpam, vel saltem justa de caussa.* Hinc prima statim emergit suspensionis divisio, scilicet in suspensionem a solo officio, vel a solo beneficio, vel ab utroque: non enim semper suspensio utriusque privationem inducit, nam potest quis ab alterutro tantum suspendi. Nomine officii intelligitur quodcumque ecclesiasticum ministerium, quod a Clerico, ut tali exerceri potest. Hinc suspensus absolute ab officio privatur usu Ordinis, jurisdictionis, et omnis ecclesiastici ministerii. Suspensus vero a Beneficio solum privatur fructibus Beneficii. Suspensus vero absolute absque ulla limitatione intelligitur privatus usu Ordinis, jurisdictionis, et Beneficii. Alia inde sequitur divisio in totalem scilicet, quam mox descripsimus, et partialem, quae esse potest vel Ordinis, vel Beneficii. Per partialem Ordinis suspensionem prohibetur Clerico solum aliquis sui officii actus; ut quum suspenditur Sacerdos ab audiendis Confessionibus, vel Episcopus a collatione Ordinum; et tunc alios Ordinis actus libere et licite exercere valent. Similiter quis potest esse partialiter suspensus a Beneficio, quum solum aliqua fructuum parte privatur. Alia rursum est suspensio temporanea, alia perpetua. Illa tempore limitatur, puta ad annum. Alia omni caret limitatione.

II. *Quando suspensus ab Ordine sit a jurisdictione suspensus. Quid dicendum de suspenso a jurisdictione.*

Suspensus itaque ab Ordine tantum actus jurisdictionis cum Ordine adnexae, exercere non potest; secus vero si ab eodem sejuncti sint. Hinc suspensus ab Ordine nequit Confessionem excipere, quia Sacramenti administrationem important. Potest tamen Episcopus ab Ordine suspensus beneficia conferre, censuras indicere, et ab illis absolvere, sine tamen solemnitate, ut docet S. Th. hic q. 22. art. 3. Suspensus ab Ordine superiori non interdicitur usus inferioris; quare Episcopus a Pontificalibus suspensus omnia sacerdotalia munia exercere potest. At si suspensus quis sit ab inferiori ordine an censeatur etiam superiorum exercitio privatus, non conveniunt Theologi. Affirmantem sententiam proculdubio veram puto, si inferioris Ordinis

exercitium in superiori contineatur; at si non contineatur, puto ab inferiori suspensum non impediri ab actu superioris Ordinis. Sic suspensus ab Officio praedicationis non censetur impeditus a celebratione Missae. Praeterea nec a superioris Ordinis exercitio impeditur suspensus ab inferiore, si suspensio feratur ob defectum in inferioris Ordinis exercitio commissum. Suspensus autem a jurisdictione non potest ea munia ordinis exercere, quae usum jurisdictionis amplectuntur: ut v. g. Episcopus nequit Ordines conferre, nec Sacramentalem impertiri absolutionem, licet possit Missam celebrare etc.

III. *Suspensio a beneficio quid inferat.*

Qui a beneficio est simpliciter et absolute suspensus, habendus est suspensus ab omni beneficio, si plura obtineat; immo suspensio isthaec et novi beneficii impedit impetrationem et collationem; non ipso tamen jure irritam reddit electionem, sed solum a Superiore irritandam. Eapropter restrictio in sententia suspensionis est apertis verbis indicenda, et designandum beneficium in particulari, a quo Clericus suspenditur. Porro suspensus a beneficio, licet beneficii titulo non privetur, fructibus tamen omnibus beneficii privatur, cujuscumque sint rationis, immo et quotidianis distributionibus, quae tametsi dentur propter praesentiam et exhibitum ministerium, nihilominus jus eos percipiendi in ipso beneficii titulo fundatur. Excipiendae tamen sunt oblationes vel contributiones, quae minime beneficio sunt adnexae, ut stipendium pro Missae celebratione etc. Hinc a beneficio suspensus peccat lethaliter, si fructus beneficii sibi usurpet, et ad eorum restitutionem tenetur.

IV. *Quomodo tollatur suspensio.*

Tolluntur suspensiones. 1. dispensatione et absolutione Superioris; et quidem si suspensio sit inflicta ab homine, eam tollere non valet nisi qui infligit, vel Superior, vel successor in jurisdictione; ut de excommunicatione dictum est: si vero sit a jure, et S. Pontifici non reservata, tollitur ab Episcopis, eorumque Vicariis. Immo licet S. Pontifici reservata, at occulta, nec in forum contentiosum deducta, tollitur ab Episcopis facultate ipsis a Tridentino concessa. Pari facultate gaudent et Praelati regulares jurisdictionem in suos subditos quasi Episcopalem habentes. 2. Suspensiones latae ad certum tempus, vel conditionate, elapso tempore ipso, vel impleta conditione, cessant ipso jure. 3. Suspensio aliquando incurritur sine culpa: et tunc vel tollitur absolutione, vel cessat sublato impedimento, suspensionem inducente. Hinc qui ante legitimam aetatem sine culpa et dolo, sed ex errore ordinatur, et detecto, suspenditur ab exercitio Ordinis usque ad legitimam aetatem.

VI. *Poenae in violantes suspensionem.*

Suspensionem violantes mortaliter peccant, nisi parvitas materiae excuset; ut si suspensus ab ingressu Ecclesiae, eam brevi tempore ingrediatur. 2. Irregularitate ligantur, si suspensi ab Ordine, Ordinum praesertim sacrorum ministeria, solemniter obeant. Suspensi, si sint publice denuntiati, vitandi sunt, nec cum illis communicandum in exercitio Ordinum suorum, vel admittendi ad participationem fructuum beneficii, si sint a beneficio suspensi; et qui non vitarent, gravi obstringerentur crimine. Si vero non sint denunciati, cum illis

communicare, non est contra Ecclesiae praeceptum. Observanda tamen regula in Tract. de scandalo tradita, circa petitionem vel receptionem Sacramentorum a malo Ministro.

VI. *De depositione et degradatione.*

Ad suspensionem pertinent depositio et degradatio. Prior poena est Ecclesiastica, qua Clericus in perpetuum omni officio et beneficio, sine spe restitutionis, privatur, non amissis tamen privilegiis fori, et canonis. Differt a suspensione, quae de se perpetua non est, et ea ligatus absolutionem, seu restitutionem sperare potest; a degradatione vero reali, ut mox dicemus, quia per hanc reus privilegio fori et canonis spoliatur. Degradatio duplex est, *verbalis*, et *realis*. Degradatio *verbalis* vix ac ne vix a depositione distinguitur: eamdem enim plane poenam infert, et praefatis spoliat privilegiis. Degradatio vero *realis* ab alia distinguitur, ratione solemnitatis: peragitur enim solemni judicio, in quo Clericus per expoliationem et detractionem insignium clericalium spoliatur omni Ordine, munere, privilegio clericali, et omni officio, dignitate, beneficio: spoliatur et privatur etiam privilegiis fori, et canonis, traditurque seculari potestati ut laicus puniendus. Haec solemni degradatio fieri non potest nisi ab Episcopo; proinde a regularibus Praelatis etiam respectu suorum haberi non potest. Tenentur tamen et depositi et degradati sive verbaliter sive realiter et divinum officium recitare, si in sacris sint constituti; nec a castitatis voto solvuntur, ac propterea matrimonium nec licite nec valide celebrare possunt.

§. IV.

De interdicto.

I. *Interdicti definitio et divisio.*

Interdictum definiri potest *Poena vel censura, qua vel certae personae vel determinatis locis prohibentur divina officia, aliqua Sacramenta et ecclesiastica sepultura.* Dicitur *poena* vel *censura*: nam potest habere et rationem merae poenae et censurae. Quae distinctio est attendenda, quia insignes adfert differentias. Nam 1. in ratione censurae requirit contumaciam; adeoque praetermittendae sunt monitiones; at non ita interdictum ratione poenae. 2. Nequit per modum censurae infligi ad certum tempus; sed tamdiu durare debet, quamdiu perseverat reorum contumacia. 3. Violatio interdicti in ratione censurae adfert violatoribus etiam irregularitatem, cui non subest, qui violat interdictum in ratione poenae.

II. *Divisio interdicti in personale, locale et mixtum.*

Dividitur 1. interdictum in *personale*, *locale*, et *mixtum*. Personale afficit personas, quibus praefata interdicuntur; quare nec Missae possunt adesse, nec aliqua percipere Sacramenta, nec in loco sacro sepeliri. Locale locum afficit, in quo praedicta exercere interdicitur. Mixtum denique et loca complectitur et personas. Locale etiam generale interdictum non infert personale, nisi respectu tantum illorum, quorum culpa positum est; sicut nec vicissim personale inducit locale. Dividitur 2. in generale, speciale et particulare. Generale locale illud est, quod totum afficit Regnum, Provinciam, Civitatem. Generale personale ligat omnes personas alicujus Provinciae, Civitatis etc.

Particulare vero locale solum particularem aliquem locum afficit, puta aliquas Ecclesias, vel unam determinatam; sicut et particulare personale solum aliquas ligat personas, vel etiam unam tantum. Tertia interdicti divisio est a jure et ab homine. Ferri potest ab omnibus illis, qui excommunicationis ferendae potestate donantur, exceptis tamen Superioribus regularibus, qui interdicto subjicere non possunt Ecclesias sibi subjectas. Tenentur vero servare interdictum ab Episcopo inflictum, ut decrevit Tridentinum sess. 25. cap. 3. Interdictum locale servare tenentur Regulares, quando servatur in Ecclesia Matrice, vel in Parochiali loco, ubi templum et Monasterium habent; ut statuitur in Clement. 1. de sentent excom.

III. *Qua de causa ferri possit interdictum.*

Interdictum sive per modum poenae, sive per modum censurae ferri non potest nisi ex culpa, et quidem gravi, non tamen omnium interdicto subjectorum, sed etiam solum aliquorum, ut docet S. Th. hic q. 17. a. 5. ad 2. dicens: *Totum Regnum ponitur sub interdicto pro peccato Regis.*

IV. *Effectus interdicti.*

Tres sunt, ut minimus, effectus interdicti totalis, nimirum 1. celebrationis et assistentiae divinorum officiorum privatio. 2. Aliquorum Sacramentorum subtractio. 3. Privatio ecclesiasticae sepulturae. Divinorum officiorum nomine ea omnia designantur munia sacra, quae ex Christi et Ecclesiae institutione a solis Clericis fieri possunt, ut sunt Missae celebratio, Officii publica recitatio, ut et Psalmorum pro Defunctis, et Litaniarum, benedictio solemnis nuptiarum, Fontis baptismalis, Aquae, Olei, chrismatis, Cinerum, Palmarum, Candelarum, et Religiosa Professio. Jure novo, quod continetur in Bonif. VIII. Const. Cap. *Alma* de sent. excomm. in 6. mitigata est prior severitas, et concessum, ut Clerici et Regulares in interdicto locali generali 1: » singulis diebus in Ecclesiis et Monasteriis Missas celebrare possint, et alia divina officia sicut prius, submisse tantum » voce, januis clausis, excommunicatis et interdictis exclusis, et » campanis minime pulsatis ». 2. Ut in quatuor solemnitatibus, *Natalis Domini, Paschae et Pentecostes, Assumptionis B. M. Virginis*, necnon ex posterioribus Pontificibus *in festo Corporis Christi*, *et Conceptionis B. V. cum octavis* Missae et divina officia alta voce, pulsatis campanis, et januis apertis, possint celebrare, excommunicatis prorsus exclusis, sed interdictis admissis . . . . . Sic tamen quod illi, propter quorum excessum interdictum hujusmodi est prolatum, Altari nullatenus appropinquent.

V. *Quaenam Sacramenta vetita sint interdicto.*

Interdicto non omnia impediuntur Sacramenta, sed aliquorum duntaxat vetitus est usus tam activus quam passivus. Et 1. propter morae periculum licite administratur, consueto more Ecclesiae, Baptismus tam parvulis, quam adultis, exclusis tamen interdictis, quibus solum in casu necessitatis hoc conceditur, et ideo concessa est etiam Fontis Baptismalis benedictio. 2. Conceditur et Confirmatio, cujus gratia et Chrismatis consecratio in coena Domini. A Sacramento Poenitentiae nemo arcetur. Matrimonium quoque celebrari potest, etiam a persona interdicto obnoxia; at solemnem et publi-

cam benedictionem sponsis dare non est concessum. In periculo vel articulo mortis constitutis, nisi aliud impediat, Eucharistiae Sacramentum libere administratur, et quidem consueta solemnitate, nimirum campanarum pulsu, et populo comitante. Et hujus Sacramenti gratia concessum est in Parochiali semel in hebdomada occulte Missam celebrare.. Sacramentum vero Extremae Unctionis dare non licet nec innocentibus, iis tamen exceptis, qui aliud Sacramentum recipere non valeut. Ordines conferri non possunt, nisi forte non adessent Sacerdotes, qui ministrare possint Sacramenta, quorum administratio a jure conceditur.

VI. *Quibus deneganda est Ecclesiastica sepultura.*

Sepultura in loco sacro interdicti localis generalis tempore privantur omnes, etiam innocentes; nisi forte sint aliqui Laici privilegio donati, sicut donantur Clerici non personaliter interdicti, nec interdicto caussam dantes, vel qui illud minime violarunt: his enim conceditur, ut cum silentio, sine solemnitate, et campanarum pulsu in loco sacro sepeliantur. Quod si contingat contra juris prohibitionem aliquem interdictum in loco sacro sepeliri, licet qui sepelierint peccaverint, non est tamen exhumandus, quum in jure id minime sit constitutum.

VII. *Poenae latae in interdicti violatores.*

Omnes interdicti violatores lethaliter peccant, nisi escuxet ignorantia vel parvitas materiae. 2. Si autem Magnates et Nobiles cogant Clericos ad officia in loco interdicto celebranda, vel vocant interdictos et excommunicatos ut eis intersint; vel si praefati a celebrante vel alio moniti ut exeant, eorum exitum impediunt; necnon ipsi interdicti, qui moniti exire recusant, vel divinis violenter assistere audent, praeter grave crimen, excommunicatione majori Pontifici reservata feriuntur. Clerici vero, si sint personaliter interdicti, vel locale interdictum latum sit per modum censurae, irregularitati subjiciuntur, incurrunt etiam suspensionem ab officio et beneficio, et jurisdictione privantur, necnon jure activae et passivae electionis, spoliantur privilegio, quo gaudent, sepulturae in loco sacro, et denique si scienter interdictos in loco sacro sepelire ausi fuerint, etiam excommunicationi subjiciuntur. Regulares vero interdictum violantes, quando servatur ab Ecclesia Matrice Cathedrali vel Parochiali praeter praefatas poenas etiam excommunicationem incurrunt. Ita statutum est pluribus juris Can. titulis.

VIII. *A quibus auferri potest interdictum.*

Pluribus modis tollitur interdictum. 1. Si latum sit ad tempus, vel sub conditione, elapso tempore, vel impleta conditione statim cessat. 2. Si latum sit a jure, nec delictum, ob quod est indictum, sit deductum ad forum contentiosum, ab Episcopo tolli potest, sicut pariter si non sit reservatum. 3. Nequit Episcopus interdictum personaliter a Pontifice latum tollere, suspendere vel relaxare. Si sit absolute latum, nonnisi absolutione tollitur, et quidem ab eo, qui illud iudixit, si sit ab homine; vel ab eo qui jurisdictionem habet in foro exteriore supra interdictos. Si locus interdictus alienetur, et ad alium transeat dominum, adhuc remanet interdictus. 5. Si latum sit in Collegium vel Communitatem, et haec dissolvatur, cessat interdi-

ctum, exceptis semper iis, qui interdicto caussam praebuere. 6. Si interdictum sit personale eodem modo tollitur, quo tolluntur censurae.

IX. *Accedit et cessatio a divinis.*

Ad interdictum accedit *Cessatio a divinis*, cum quo in eo convenit, quod fideles privat spiritualibus bonis; differt vero, quia proprie nec censura est, nec poena, sed simplex prohibitio divinorum Officiorum in signum moeroris ab Ecclesia concepti ob gravissimum aliquod facinus commissum in Deum, vel in sacras Ministrorum personas; ejus tamen violatio, licet sit grave crimen contra praeceptum Ecclesiae, non tamen violantem efficit irregularem. Soli Regulares subjacent excommunicationi, si hoc interdictum violent, ut habetur in Clem. 1. de sent. excom. Gravior tamen est ipso interdicto: nam hoc durante, licet divina officia celebrare januis clausis, et aliquando etiam consueta solemnitate, et Clericos ecclesiastica sepultura honorare; at in cessatione a divinis hoc idem prohibetur, nec nisi una conceditur Missa in hebdomada ad renovandas particulas, nullo tamen admisso, nisi, qui Missae inserviat, Baptisma tamen, Confirmationem, ac Poenitentiam administrare conceditur, et Eucharistiam in mortis periculo, omissis tamen consuetis orationibus, quae ejus praecedunt, et subsequuntur administrationem. Cessatio a divinis in jure nulla indicitur, nisi quae violationem Ecclesiae subsequitur, in qua donec reconcilietur, a divinis officiis cessandum est. Solum igitur ab iis indici potest, qui jurisdictione in foro externo donantur; et quidem justis de caussis, et rei proportionatis: atque in eorum voluntate positum est, ut cessatio a divinis sit generalis in tota sua jurisdictione, vel solum particularis in aliquibus locis vel Ecclesiis, et ab eo etiam tolli potest.

§. V.

De irregularitate.

I. *Definitio Irregularitatis ejusque divisio.*

Definitur Irregularitas, *Canonicum impedimentum vel ex facto proveniens, vel ex defectu, per quod vir baptizatus impeditur ab Ordinum susceptione, vel a susceptorum usu et ministerio, etiam post Poenitentiam.* Dicitur *impedimentum*, non censura, quia irregularitati quis subjicitur etiam quandoque sine culpa. *Canonicum*, quia inductum jure ecclesiastico. *Ex facto vel defectu proveniens* ad indicandam duplicem irregularitatis caussam mox explicandam. *Post poenitentiam*; quia irregularitas ex crimine contracta remanet adhuc post criminis deletionem. Cetera verba clara sunt. Duplex est in jure canonico irregularitas, ex defectu et ex delicto. Prior cessat cessante defectu, altera nonnisi dispensatione tollitur. Octo enumerantur Irregularitates ex delicto 1. ex homicidio voluntario injusto. 2. Ex injusta et voluntaria mutilatione. 3. Ex iteratione Baptismi. 4. Ex mala Ordinum receptione. 5. Ex censurarum violatione. 6. Ex Apostasia. 7. Sive haeresi. 8. Denique a delicto infamiam secum afferente. Irregularitates ex defectu novem enumerantur. Scilicet 1. defectus natalium. 2. Animae. 3. Corporis. 4. Aetatis. 5. Libertatis. 6. Obligationis ad ratiocinium. 7. Famae. 8. Bigamiae. 9. Lenitatis.

II. *Irregularitatis effectus. Ignorantia ab ispa non excusat.*

Tres eoumerantur Irregularitatis effectus. 1. Impedit susceptionem Ordinum, etiam primae Tousurae; non tamen eam invalidam efficit, sed illicitam; unde et valide Ordines confert Episcopus irregularis, et valide suscipit irregularis Clericus; peccant tamen gravissime, licet nonnisi prima conferatur vel recipiatur Tonsura, quum violent Ecclesiae ordinationem in re pravi. 2. Privat usu susceptorum Ordinum, et quidem omnium, si totalis sit, vel solum aliquorum si partialis. Arcentur a beneficiis, et quidem omnibus si sit totalis; solum vero ab aliquibus, si partialis: hi enim solum ab eo arcentur beneficio, quod Ordinis postulat ministerium, ad quod ob irregularitatem inepti sunt. Porro ab irregularitate incurrenda, sive sit ex defectu, sive ex delicto, ignorantia sive irregularitatis sive legis ecclesiasticae non excusat. Irregularitas enim fundatur in indecentia, per quam maculatos ab Ordinibus arcere convenit. At indecentia sponte subsequitur non tantum defectum, sed etiam crimen admissum, licet vel lex vel poena ignota fuerit; hinc qui homicidium coomittit, irregularis est, licet irregularitatem esse homicidio annexam ignoret.

III. *Quomodo irregularitates tollantur.*

Tolluotur irregularitates ex defectu vel per ejus cessationem, vel dispensatione, ut de illis sigillatim agentes explicabimus. Irregularitates vero ex delicto 1. tolluntur dispensatione. Hanc in omnibus irregularitatibus concedere potest S. Pontifex, et Episcopi etiam, si delictum sit occultum, nec ad forum contentiosum deductum, excepto tamen homicidio. Praelati quoque regulares ex concessionibus et privilegiis, plurium Pontificum et praesertim S. Pii V. possunt cum suis subditis aeque ac Episcopi in irregularitatibus dispensare. 2. Tolluntur per Baptismum in eo sensu, non quasi ante Baptismum homo subjiciatur legibus Ecclesiae, a qua sunt constituta haec impedimenta; sed quatenus adhuc remanet fundamentum, ex quo consurgere posset in baptizato irregularitas, quod per Baptismum omnino tollitur; et io hoc sensu dicitur Baptismum auferre Irregularitatem.

IV. *Irregularitas ex homicidio; quinam ab hac dispensare possit.*

Nunc irregularitatis species sigillatim sunt exponendae, et primo ex delicto prodeuntes. Primam speciem constituit homicidium et mutilatio. Homicidium tripliciter committi potest, oempe *ex necessitate*, *ex malitia*, *ex casu*. Primum contingit, quando quis cum moderamine inculpatae tutelae ad suae vitae defensionem alterum enecat. 2. Quando quis voluntarie et ex malitia alterum occidit. 3. Quum quis praeter intentionem mortis alterius est caussa. Qui primo modo occidit nullam incurrit irregularitatem. Qui secundo modo incurrit gravissimam, a qua raro conceditur dispensatio. Requiritur tamen ut mors hominis reipsa sequatur. Hanc incurrunt ii omnes qui actione sua physica sive morali in mortem proximi influunt; proinde etiam mandantes, consulentes, cooperantes, auxilium praebentes, ut statuitur cap. 3. de poenit. dist. 1. Ex homicidio vero casuali, si illud sit plane involuntarium, nulla incurritur irregularitas; proinde qui dat operam rei licitae, et debitam non omittit diligentiam, ut

a caede caveat, etsi sequatur homicidium, non fit irregularis. Quod si debitam non servet diligentiam, irregularitatem non vitat. Negligentia vero debet esse eum culpa mortali. Qui vero dat operam rei illicitae ad evadendam irregularitatem non satis erit si adhibeat eam diligentiam, quae communiter adhiberi solet, sed atteotiore opus est studio; alioquin, secuto homicidio, est irregularis habendus, praesertim si actio illius sit etiam periculosa, ut docet S. Thom. 2. 2. q. 64. a. 8. Quod diximus de homicidio, est et mutilationi applicandum. Ab hac irregularitate, ut innuimus, solus Pontifex potest dispensare; qui tamen raro cum homicidis voluntariis et injustis dispensat; nun vero Episcopus, aut Praelati regulares.

V. *Irregularitas ex iteratione Baptismi.*

Altera irregularitas oritur ex iteratione Baptismi. Huic subjiciuntur irregularitati 1. Qui iterum baptizat semel baptizatos, licet sub conditione, *nisi* ut ait Catechism. Rom., *re diligenter perquisita, verum relinquatur dubium, an Baptismus rite datus sit.* 2. Qui sciens et volens, nec prudenter dubius de suscepto Baptismo iterum baptizari permittit. 3. Qui etiam metu gravi iterum vel baptizaret, vel baptizari se sineret. 4. Qui ab haeretico denunciato Baptismum voluntarie, et sine necessitate susciperet. 5. Qui Baptismi susceptionem usque ad mortem differret. 6. Etiam qui rebaptizanti ministrant et respondent. Irregularitas haec ex iteratione Baptismi, si occulta sit, auferri ab Episcopis valet.

VI. *Irregularitas ex prava Ordinum receptione.*

Tertia irregularitas oritur ex prava Ordinum receptione. Huic subjiciuntur, qui nec adprobati, nec admissi fraudolenter se ordinandis immiscent. 2. Qui eodem die plures Ordines sacros suscipit, si in ipsa receptione Ordinis exerceat ministerium, ut in Sacerdotibus contingit cum Episcopo consecrantibus. Irregulares non sunt qui per saltum Ordines recipiunt, vel ante aetatem legitimam, vel extra tempora a jure statuta, vel absque dimissoriis literis, nisi in susceptis ministrent Ordinibus: sic enim suspensionis violant censuram, et irregularitati fiunt obnoxii. 3. Qui non ordinatus Ordinis alicujus, quem non obtinuit, ministerio solemniter sibi usurpat, irregularis efficitur, et insuper anathemate percellitur. 4. Conjugati, qui, etiam matrimonio non consummato aliquem sacrum Ordinem suscipere praesumunt.

VII. *Irregularitas ex censurarum violatione.*

Oritur quarta ex violatione censurarum; et ideo qui excommunicati, suspensi, interdicti, etsi tolerati et occulti, Ordinum majorum ministeria celebrant, fiunt irregulares. Ab hac irregularitate dispensant praeter S. Pontificem etiam Episcopi, si crimen sit occultum. Demum inter irregulares jure communi enumerantur Haeretici omnes, et Apostatae a fide, eorumque fautores et defensores, qui nec quidem post conversionem sunt ad Ordines promovendi; solumque illis conceditur, ut post conversionem in suscepto Ordine maneant, adempta sibi omni spe promotionis. Schismatici qua tales non sunt irregulares, bene vero si sint simul haeretici. Haec de irregularitate ex delicto.

VIII. *Quando corporis vitio quis sit irregularis.*

Irregularitates ex defectu superius enumeravimus. Defectus omnes irregularitatem inducentes ad duas potiores corporis scilicet et animi partes revocari queunt. Ex parte itaque corporis irregularitati subjiciuntur 1. corpore vitiati, nimirum tali primum vitio, quod impotentem hominem reddat ad officium hominis exequendum. 2. Quod impediat, ne decenter fiat ob ministri deformitatem. Ex priori capite irregulares sunt, qui altera manu vel pollice, vel indice carent: muti vel ita balbutientes, ut sine risu audiri non possint: caeci et etiam caecutientes, monoculi praesertim, si non solum visu careant, sed et ipso membro cum deformitate: qui tremulas manus habent, ut Calicem, et Hostiam sine periculo vel lapsus vel effusionis contrectare non possunt: Abstemii qui vinum bibere, vel retinere non possunt, quin ad vomitum excitentur. Nullius membri occulti carentia irregularitatem inducit, nisi quando quis sibi culpabiliter amputaverit, vel voluerit ab alio resecari. Hinc irregulares sunt, qui sibi virilia amputaverunt, licet ob castitatis amorem hoc fecerint; multoque magis si ad vocis suavitatem conservandam. Excipiuntur qui a Medicis ob languorum dissecti sunt, aut a barbaris excisi, si alias dignissimi inveniantur. Hermaphroditi, sive alter sexus praevaleat sive non, a Clero et Ordinibus arceantur. Ex capite vero deformitotis irregulares sunt habendi, qui talem habeant membrorum conformationem, ut notabiliter vel horrorem vel contemptum, vel risum moveant, ut qui nasu careant vel auriculis, vel pede altero, insigniter gibbosi, vel pygmaei etc.

IX. *Discrimen inter effectus antecedentes et subsequentes Ordines.*

Notandum tamen, non esse eamdem rationem habendam defectum corporis, qui sacram Ordinationem praecedunt, et qui subsequuntur. Qui enim praecedunt, ab Ordinis cujuscumque susceptione excludunt, et difficilius dispensatione donantur. Qui vero subsequuntur, solum ab eo arcent ministerio, ad quod subjectum reddunt ineptum; et facilius conceditur dispensatio. Pariter defectus praecedentes promotionem ad beneficia impediunt, ne beneficia obtineri sine dispensatione possint; qui vero consequuntur, beneficio minime privant, licet munia beneficiarius implere non possit. Tollitur haec irregularitas per cessationem defectus, vel dispensatione, quae est ex constanti consuetudine Papae reservata; qui eam numquam concedit nisi executionem Ordinariis committendo.

X. *Irregularitas ex defectu aetatis.*

Alter defectus ex parte corporis est aetatis requisitae deficientia, quae in praesenti Ecclesiae disciplina constituta habetur a Tridentino. Pro minoribus Ordinibus nullum est definitum tempus. Pro subdiaconatu annus praescribitur vigesimus secundus, pro Diaconatu vigesimus tertius, et pro Presbyteratu vigesimus quintus. Ante hanc aetatem omnes irregulares sunt, idest licite promoveri non possunt. Ad beneficia vero simplicia aetas requiritur quatuordecim annorum: ad habendam curam animarum nonnisi in aetate 25. annorum constituti promoveri valeant. Ab hac irregularitate non dispensat nisi S. Pontifex, et ex speciali privilegio aliqui Germaniae et Galliarum Episcopi. Si quis bona fide ante legitimam aetatem sit ordinatus,

suspensus manet a ministerio Ordinis suscepti usque ad praefinitam aetatem, qua adveniente absque ulla dispensatione statim cessat.

XI. *Irregularitas ex defectu libertatis.*

Sequitur defectus libertatis, qui tamen in nostris regionibus locum non habet, ubi servi proprie dicti, seu mancipia non sunt. Si tamen essent, ad Ordines promoveri nequirent. Ad hanc speciem irregularitatis revocantur etiam alienorum bonorum administratores, Actores, Tutores, Curatores, et denique omnes ad ratiocinia reddenda obstricti; qui quousque ab his oneribus non sint soluti, in Clerum admitti non debent.

XII. *Irregulares sunt illegitimi.*

Ex defectu ad corpus simul et animam pertinente irregulares sunt omnes illegitimi cujuscumque generis, et classis; qui inepti sunt ad Ordinum promotionem, sive occulte sive manifeste illegitimi sint. Tollitur haec irregularitas 1. Dispensatione, quae a solo S. Pontifice concedi potest quoad Ordines majores, et beneficia curam animarum habentia; ab Episcopis vero solum quoad Tonsuram, Ordines minores, et ad ea beneficia, quibus non est cura animarum annexa, nec exigunt Ordinem sacrum, nec sunt dignitates, vel personatus, aut a patre ante possessa. 2. Tollitur Professione religiosa, sed solum quoad Ordines et Beneficia simplicia; non vero quoad dignitates, et praelaturas etiam regulares; nisi privilegio speciali concessum sit professis alicujus Ordinis, ut etiam ad praelaturas Religionis statim emissa professione idonei habilesque efficiantur. 3. Legitimatione, quae quoad forum ecclesiasticum, et effectus ecclesiasticos solum conceditur a S. Pontifice.

XIII. *Irregularitas ex defectu rationis, scientiae, et fidei.*

Ex defectu solius animae 1. irregulares sunt, qui usum rationis impeditum habent, sive ex natura, sive ex morbo, ut sunt omnes pueri et amentes, sive habitualiter mente careant, sive variis intervallis ratione priventur. 2. Carentes scientiae requisitae ad Ordines et ad munia ecclesiastica. 3. Carentes fide, non quidem qui vel non credunt, ut infideles, vel male credunt, ut haeretici; nam hi jure naturali et divino ad ecclesiastica munia idonei non sunt; sed qui recenter ad fidem sive ex Judaismo, sive ex Mahumetismo, vel ex Gentilitate conversi sunt, unde et Neophyti vocantur: hi omnes non sunt ad Clericatum admittendi, et ad Ordines promovendi, nisi prius convenienti tempore probentur.

XIV. *Species Bigamiae, et quid requiratur ad eam inducendam.*

Ad animum quoque referri valet defectus Bigamiae. Quatuor S. Thom. enumerat bigamiae modus in suppl. qu. 66. art. 1. dicens: *Primus est, quando quis plures habet uxores de jure successive:* et haec dicitur bigamia vera sed licita. *Secundus, quum simul habet plures, unam de jure, aliam de facto.* 3. *Quum habet plures successive, unam de jure, aliam de facto. Quartus, quando viduam ducit in uxorem:* et hi tres modi illam constituunt bigamiae speciem, quam Theologi interpretativam appellant. Est alia bigamia, quae similitudinaria dicitur, quando quis in sacris constitutus, vel professione religiosa obstrictus, matrimonium contrahere, seu potius attentare non borrescit, etiam cum virgine. Hi omnes irregulares habendi sunt, et

in jure declarantur. Ad bigamiam tamen. tum veram, tum interpretativam, tum similitudinariam requiritur carnalis copula; hinc si quis legitimo matrimonio virginem accepit, quam tamen minime cognovit, eaque defuncta cum altera matrimonium celebrat, et consummat, bigamus non est dicendus. In bigamia vero interpretativa requiritur ut cum duabus matrimonium attentet, licet unum validum sit, alterum invalidum, sed et utrumque consummet. Bigamus tamen est qui duas sibi copulavit uxores, alteram ante Baptismum, alteram eo suscepto. Bigamus etiam est, qui in uxorem ducit viduam, vel ab alio corruptam, licet ignoret viduam esse vel corruptam; non tamen si ducat a se ante matrimonium corruptam.

XV. *Bigamia inducit irregularitatem. Quinam in ea dispensare possit.*

Bigamia itaque inducit irregularitatem, quae olim erat solum partialis: nam concedebatur Bigamis, ut ad Lectoratum et Subdiaconatum assumerentur. Sed in praesenti disciplina impedit omnium Ordinum susceptionem, et susceptorum administrationem. Immo bigami prohibentur accipere et primam Tonsuram, omnique privilegio Clericali, et tamquam laici habentur, ut declaratum fuit in Conc. Lugd. sub Greg. X. et habetur cap. *Unico* de bigamis in 6. In ea secundum totam suam amplitudinem dispensare potest S. Pontifex; Episcopi vero minime dispensare queunt in bigamia vera et interpretativa notoria nequidem quo ad Ordines minores. In bigamia vero similitudinaria, quae admixtam non habet interpretativam, Episcopus dispensare potest etiam ad altiores Ordines suscipiendos; dummodo Clericus, vel Professus, qui matrimonium cum virgine contrahere praesumpsit, condigna poenitentia patratum crimen aboleverit, et laudabili vita suam ornaverit poenitentiam.

XVI. *Irregularitas ex infamia.*

Accedit Irregularitas, quae infamiam subsequitur. Infamia alia est juris, alia facti; et juris quidem incurritur per sceleris patrationem, cui juri civili aut canonico adnexa est infamia: facti vero per sententiam Judicis condemnantis. Illa adnexa est his criminibus, homicidio, haeresi, maleficio, furto, sacrilegiis, adulterio, incestui, veneficio, falso testimonio in judicio, sodomiae, simoniae, lenocinio etc. ex his tamen nullum, excepto homicidio adnexam habet irregularitatem, nisi publicum sit et notorium. Infames vero facti ii sunt, qui per sententiam judicis poena infamante afflicti sunt, nimirum damnati ad mortem, carcerem, triremes, exilium etc. Sunt et alii infames ratione professionis, qui sunt irregulares, omnes nimirum qui turpem artem exercent, vel turpi lucro vivunt. Hujusmodi in jure declarantur 1. Lenones. 2. Histriones, Mimi, Comoedi, similesque homines. 3. Qui operam suam locant ad pugnandum cum bestiis. 4. Usurarii manifesti. 5. Qui macellariorum, aut tabernariorum officium pubblice et personaliter exercent. 6. Qui carnificum, lictorum, satellitum, tortorum officia implent.

XVII. *Irregularitas ex defectu lenitatis.*

Postremus defectus irregularitatem inducens est deficientia lenitatis. Ex hoc capite 1. irregulares sunt, qui ordine judiciario ad alterius mortem concurrunt, ut sunt accusatores criminaliter accusantes, si mors vel mutilatio reo inferatur, Judices, Notarii, carnifex etc. Mi-

lites quoque, non tamen qui solum arma gestarunt, sed qui revera in bello pugnaverunt; et si quidem in bello injusto pugnaverunt, omnes fiunt irregulares: si vero in bello justo solum qui mutilant, vel occidunt. Medici et Chirurgi laici ex hoc solo capite quod suam artem exercent, irregulares non sunt, licet membrum abscindant, vel juxta medicinae regulas abscindi jubeant; quum haec ex charitate et misericordia praestent; subjiciuntur tamen irregularitati, si eorum culpa vel imperitia mors sequatur. Clerici vero et Monachi irregulares fiunt, si has artes cum incisione et adustione exercent; quum illis hujusmodi artes sint vetitae in Conc. Later. sub Innocentio III. Ab hac irregularitate solus Pontifex dispensare potest, non vero Episcopi, quum constituta sit ex jure communi, et in Concilio Generali, cujus decretis solus Pontifex potest derogare.

DISSERTATIO VII.

De Sacramento Extremae Unctionis.

CAPUT I.

Extremae Unctionis definitio: Sacramenti dignitas: materia et forma.

I. *Extremae Unctionis definitio. Dignitas Sacramenti ei convenit.*

Extrema Unctio optime definitur, *sensibile signum permanenter a Christo institutum, quo per unctionem, et Sacerdotis orationem gratia sanctificans confertur.* Ex hac definitione, quae ex se clara est, patet Extremae Unctioni ea omnia convenire, quae ad verum Sacramentum designandum tamquam necessaria a Theologis requiruntur: nimirum sensibile signum in unctione positum, Christi institutionem, et gratiae promissionem, ac infusionem. Dignitatem Sacramenti ei auferre conati sunt Lutherani et Calvinistae, quorum haereticam doctrinam damnavit Trident. Synodus his verbis Can. 1. *Si quis dixerit, Extremam Unctionem non esse verum et proprie Sacramentum a Christo Domino institutum, et a B. Jacobo Apostolo promulgatum, anathema sit.* Et merito quidem, nam eam esse Sacramentum confirmant argumenta et praescriptionis et discussionis. Nam Lutheranorum et Calvinistarum aetate jam in utraque Ecclesia, Latina, et Graeca, usus Extremae Unctionis vigebat. A quibus igitur invecta fuit, quando introduci coepit, a quo inducta in Ecclesiam fuit, ostendant oportet, ut humanum figmentum esse probent, non divinitus institutum Sacramentum. Evincunt praeterea vetustissima tum Sacramentaria tum Euchologia, tum Rituales, et Poenitentiales Libri a pluribus seculis exarati. Confirmat et argumentum discussionis, quod in perpetua Ecclesiae traditione situm est, quae in omni saeculo viguit. Omnium Patrum testimonia legi possunt apud Polemicos Theologos, et praesertim Juveninum.

II. *Materia est oleum olivarum benedictum ab Episcopo.*

Hujus Sacramenti materiam remotam constituit Oleum olivarum. Et quidem oleum esse solum hujus Sacramenti materiam, evincunt verba Apostoli Jacobi in sua epistola cap. 5. jubentis; *Orent super*

eum, ungentes eum oleo, et quidem olivarum, quia hoc solum nomine olei absolute designatur: *alii* enim *liquores*, inquit D. Thom. hic quaest. 29 artic. 4. *ex similitudine ad ipsum olei nomen accipiant*, et proprio donantur vocabulo, scilicet nucum, amigdalarum etc. Debet autem esse benedictum, et quidem probabilius de essentia Sacramenti. Nam Concilia tum Florentinum, tum Tridentinum assignant pro materia *oleum ab Episcopo benedictum*: quae profecto non de materia solum ad perfectionem requisita loquuntur, sed de materia essentiali, sicut et in aliis Sacramentis. Ita sentire videtur S. Thom. hic quaest. 19. art. 5. et alibi. Non est tamen adeo necessarium, ut benedictio fiat ab Episcopo. Nam in Ecclesia Graeca, ut etiam observat Benedict. XIV. de Syn. lib. 8. cap. 3. a mille et amplius annis oleum infirmorum ab ipsis Presbyteris benedicitur. In Ecclesia tamen Occidentali posset quidem S. Pontifex potestatem consecrandi oleum infirmorum et Presbyteris concedere: at qui vel oleo ab Episcopo non benedicto uteretur, vel si simplex Sacerdos benedicere praesumeret, gravis sacrilegii reus efficeretur.

III. *Materia proxima est unctio.*

Proxima autem materia, sicut et in aliis Sacramentis, excepta Eucharistia, consistit in usu et applicatione materiae remotae, nimirum in ipsa unctione. Sufficit vero, si unctio fiat in aliqua parte corporis; et quidem ad essentiam Sacramenti non pertinet, ut in hac potius, quam in illa parte fiat: nam urgente necessitate, ut inquit Benedict. XIV. loc. cit. num. 5. Parochi unicum sensum inungunt formam universalem pronunciando. Quinimmo in praedicto eventu consultius est, ut caput, a quo omnium sensuum nervi descendunt, sub eadem forma universali ungatur. Ex praecepto tamen Ecclesiae in quinque sensibus est facienda, quibus Eugenius IV. et aliam in renibus adjunxit in Decreto pro Armenis; quae tamen praesertim in foeminis, honestatis gratia omittitur, et etiam in viris, qui sine difficultate moveri, vertique non possunt.

IV. *Forma est deprecativa in Ecclesia Latina.*

Forma hujus Sacramenti, sicut et in ceteris omnibus, sunt verba a ministro in applicatione materiae enunciata. Haec autem deprecativa esse debent, et per modum orationis, dicente Apostolo: *Orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini, et oratio fidei salvabit infirmum.* Hujusmodi deprecativae formulae plures congruas affert rationes S. Thom. hic quest. 29. art. 9. Hoc tamen non ita intelligendum est, ut si forma hujus Sacramenti etiam indicativis proferatur verbis, illud irritum et inane reddat. Aliquando enim obtinuit in aliquibus Ecclesiis etiam forma indicativa, vel quae indicativa simul esset et deprecativa. Apud Graecos tamen obtinet forma omnino deprecatoria, ut ex eorum constat Euchologiis. Verba latinae formae sunt haec: *Per istam sanctam Unctionem, et suam piissimam misericordiam indulgeat tibi Deus quidquid deliquisti per visum, auditum, olfactum, gustum, et tactum.* Quam confirmavit etiam Tridentina Synodus sess. 14. cap. 1. Quae forma est eodem tempore pronuncianda, quo materia applicatur et peragitur unctio.

V. *Non omnia formae verba sunt de essentia, sed de praecepto.*

Nullum verbum formae sine peccato omitti potest; non tamen omnia sunt ad valorem Sacramenti necessaria. Et quidem sine peccato etiam gravi, nisi excuset subreptio, et subita inadvertentia, omitti non posse manifestum est, quum sint de praecepto Ecclesiae et de re summi momenti et religiose servanda. Non omnia esse necessaria, ostenditur: nam necessaria non sunt prima verba *per istam sanctam unctionem*; quum validum sit Sacramentum, licet in ejus forma, materia non exprimatur. Sicut nec quae sequuntur, *per suam piissimam misericordiam*, quum hoc contineatur in sequentibus verbis, *indulgeat tibi Deus*, qui uoanisi per suam misericordiam peccata condonat. Non denique quinque sensuum expressio, quum aliquando unica unctio sufficiat, ut superius vidimus. Quamobrem haec verba solum sunt habenda de essentia formae, *indulgeat tibi Deus*. Necessaria non est expressio Trinitatis, quum haec nec ab Ecclesia mandetur, nec Extrema Unctio sit Sacramentum Fidei. Urgente itaque necessitate valide et licite confertur hoc Sacramentum, si ungendo vel aliquem ex sensibus, vel caput sensuum omnium sedem, haec adhibeatur forma, *indulgeat tibi Deus, quidquid deliquisti per sensus.* Necesse quoque non est, ut unctio fiat admota parti ungendae Ministri manu; quum in hoc Sacramento non requiratur manus impositio, proinde fieri potest vel penicillo, vel virga sacro oleo intincta tempore pestis, ut insinuat laudatus Benedictus XIV. de Synod. lib. 9, cap. 19. num. 17.

CAPUT II.

De Ministro et Subjecto Sacramenti Extremae Unctionis.

I. *Soli Sacerdotes sunt Ministri Extremae Unctionis, unus sufficit, et licite non confertur a quolibet Sacerdote.*

Soli Sacerdotes Ministri sunt hujus Sacramenti. Constat ex S. Jacobo praecipiente ad ungendos infirmos vocandos esse *Presbyteros Ecclesiae*: idque definivit Trident Synodus Can. 4. Hinc, Sacerdote deficiente, nulli unquam inferioris Ordinis Clerico, quacumque urgente necessitate, concessum fuit hoc Sacramentum ministrare. Sufficit unus presbyter, ut declaravit Alexander III. cap. *quaesivit* de verb. signif. Vetitum vero non esse plures advocare, immo et convenienter fieri, docet S. Th. 4. contra Gentes cap. 7. Optime tamen advertit Benedict. XIV. licet olim usque ad XIII. seculum viguerit in Ecclesia mos plures arcessendi Sacerdotes; in praesenti tamen disciplina illicitum a pluribus Theologis reputari, seclusa necessitate, hoc Sacramentum a pluribus administrari, quum nemini integrum sit in Sacramentis administrandis a norma recedere in Rituali praescripta; quam tamen non violant Sacerdotes, qui Ministro adstantes pro infirmo interim orent Poenitentiales Psalmos recitando. Non cuilibet tamen Sacerdoti licite hoc Sacramentum administrare conceditur; sed tantummodo proprio Pastori, sive alteri, cui ille hujus muneris fungendi potestatem fecerit. Immo Regulares, qui nulla petita a Parocho venia hoc Sacramentum praesumerent ministrare, praeter lethalis culpae reatum, excommunicatione feriuntur, ut habetur in Clem. 1.

de privilegiis. At urgente necessitate, et deficiente Parocho, licet aliis Sacerdotibus, etiam Regularibus illud administrare.

II. *Unctio est infirmis danda.*

A Ministro ad Subjectum gradum moventes dicimus, in Ecclesia Latina ex constanti et perpetua traditione solis infirmis ministratam Extremam Unctionem, et quidem ad mentem D. Jacobi dicentis: *Infirmatur quis in vobis? Inducat Presbyteros Ecclesiae etc.* Quare merito statuit Eugenius IV. in Decr. pro Armenis: *Hoc Sacramentum nonnisi infirmo, de cujus morte timetur, dari debet.* Et Concil. Trident. sess. 14. cap. 3. declarat » esse hanc Unctionem infirmis adhibendam, » illis vero praesertim, qui tam periculose decumbunt, ut in exitu » vitae constituti videantur ». Cur autem praecipue iis, qui extremo morbo laborant, sit ministrandum, docet S. Thom. hic quaest. 32. art. 2. dicens: » Hoc Sacramentum est ultimum remedium, quod » Ecclesia potest conferre, quasi immediate disponens ad gloriam; » et ideo illis tantum infirmantibus debet exhiberi, qui sunt in statu » exeuntium, propter hoc, quod aegritudo nata est inducere mor- » tem, et de periculo timetur.

III. *Quando ministranda pueris.*

Non tamen omnibus infirmis etiam in extremo agone constitutis dandum est hoc Sacramentum. Nam quum ordinetur ad remissionem peccatorum, dari non debet pueris nondum rationis usum adeptis, ut docet S. Thom. hic quaest. 32. art. 5. Ut autem pueris usum rationis adeptis dari queat, optime monet Benedict. XIV. de Syn. lib. 8. cap. 6. num. 3. non esse expectandam quatuordecim annorum aetatem; sed quum judicantur pueri rationis compotes et doli capaces et culpae, si gravi et periculoso opprimantur morbo, infirmorum oleo poterunt liniri, quin necesse sit, ut Eucharistiae prius recipiant Sacramentum: satis enim est, ut Sacramenti Poenitentiae capaces sint, ut ad Extremam suscipiendam Unctionem idonei habeantur; licet ad Eucharistiae dignitatem et excellentiam concipiendam apti non habeantur.

IV. *Utrum danda sit amentibus.*

Amentibus et furiosis docet S. Th. hic quaest. 32. art. 3. dandum non esse hoc Sacramentum, quia *possent irreverentiam Sacramento per aliquam immunditiam facere, nisi haberent lucida intervalla, in quibus Sacramentum recognoscerent: et sic eis conferri in statu illo posset.* Hinc Navarrus in Manuali docet cap. 22. » infirmo esse mi- » nistrandum, etiamsi jam sit amens, vel phreneticus, si absque » irreverentia Sacramenti fieri possit . . . . et antequam insaniret, » expresse vel tacite petierit illud, aut, si meminisset, petiturus » fuisset, nec in peccato mortali notorio insaniret ». Quod et confirmat S. Carolus in suis Instructionibus.

V. *Utrum danda sit navigantibus, aliisque non infirmis; quando mulieribus ex partu periclitantibus; quando tandem repentino morbo correptis, et sensibus destitutis.*

Non est ministrandum nec navigantibus, nec in bello pugnantibus, nec capite mox plectendis, licet sint in discrimine vitae: et ratio est manifesta, quum hujusmodi infirmi non sint. Senio tamen confectis, licet actu infirmitate non premantur, exhibendum est; quum ipsa

senectus, praesertim provecta, gravissimus sit morbus. An dandum sit mulieribus ex partu vitae periculo laborantibus, non conveniunt Theologi; eos tamen conciliari hoc pacto posse puto, nimirum acerbitatem dolorum non esse per se sufficientem administrandae Extremae Unctionis caussam, quum in omnibus mulieribus plus minusque acerbi sunt partus dolores; at si prudenter existimetur, ex nimia acerbitate dolorum oriri viscerum disruptionem, vel sanguinis tantam effusionem, quae inducere mortem possit, esse Oleo Sancto muniendas existimo; quum tunc ex infirmitate ob difficilem parturitionem inducta in extremo vitae discrimine constituantur. Ii etiam sunt Sancto Oleo ungendi, qui repentino corripiuntur morbo, et Sacerdotem vel expetierunt, vel pie vixerunt. Ita docet S. Carolus in suis Instructionibus. Non est tamen ministrandum hoc Sacramentum impoenitentibus, et in statu peccati mortalis morientibus, ut publicis usurariis, concubinariis, monomachis, mimis, excommunicatis, et similibus.

CAPUT III.

De praecepto et tempore suscipiendi hoc Sacramentum, deque ejus iteratione.

I. *An hujus Sacramenti susceptio sit in praecepto.*

Extremae Unctionis Sacramentum absolute ad salutem necessarium non est: nam et sine illo per alia Sacramenta etiam peccatores salutem consequi possunt; immo nec omnibus, ut diximus, etiam morti proximis administratur. At ad illud suscipiendum teneri ex praecepto divino docet merito Juveninus: nam verba Apostoli interpretari de consilio, non de praecepto absurdum videtur, quum omnia, quae ibi ab Apostolo designantur, sint de praecepto divino, nimirum *de ungendo*, et *de oratione adhibenda* in ea unctione; alioquin non haberetur Sacramentum. Et ipsa igitur susceptio et ministratio est divini juris et praecepti habenda. Et revera Concilia verum agnovere praeceptum. Agnovit et S. Th. praeceptum simile suscipiendae Extremae Unctionis, et sumendae Eucharistiae. At certum est in exitu vitae urgere praeceptum divinum de Eucharistia sumenda. Ergo et de Extrema Unctione. Verba S. D. in 4. Dist. 23. haec sunt: *Ita judicandum est de hoc Sacramento, sicut judicatur de Sacramento Altaris.* Hinc certum est, juxta omnes Theologos, contemptum bujus Sacramenti lethale peccatum constituere, et proinde negligentes illud recipere a peccato lethali vix excusari. Ea de caussa improbabilem puto Casuistarum doctrinam a gravi culpa excusantium consanguineos, affines, domesticos, si ex quadam falsa miseratione Sanctum Oleum ministrari non curent, quum maximo bono infirmum privent.

II. *Extrema Unctio danda est post Viaticum.*

Danda est Extrema Unctio post Viaticum, non tamen improbandus mos alicujus Ecclesiae eam praemittendi. Primam partem docet Tridentinus Catechismus num. 12. » Servanda est Catholicae Ecclesiae » perpetua consuetudo, ut ante Extremam Unctionem, Poenitentiae » et Eucharistiae Sacramentum administretur. Ac deinde aegroto

» persuadere Parochi studeant, ut ea fide se ungendum Sacerdoti » praebeat, qua olim qui ab Apostolis sanandi erant, se ipsos offerre » consueverant ». Non esse vero oppositum morem in aliqua Ecclesia et Religione vigentem reprobandum, monet Benedict. XIV. de Syn. lib. 8. cap. 8. num. 2. Addit vero, ex privata alicujus devotione non esse recedendum a communi praxi Ecclesiae; et infirmum monendum, utilius esse ac tutius Ecclesiae Romanae ritui ac consuetudini se accommodare.

III. *Danda est in periculosa aegritudine; peccant vero qui differunt ad extremum anhelitum.*

Periculosae aegritudinis tempus est opportunum ad Sanctam Unctionem recipiendam et ministrandam: nec differenda est donec infirmus sit in extremo agone, vel exitu vitae constitutus. Nam nec S. Jacobus, nec Patres unquam docuere, esse extremum expectandum vitae terminum ad praebendam Extremam Unctionem; sed sufficere docent, *si infirmitas vitae afferat periculum*: quod periculum frequentissime a vitae termino distat. Idem docet Catechismus Rom. dicens, » illis esse ministrandum, qui adeo periculose aegrotare videntur, » ut, ne supremus vitae dies illis instet, metuendum sit. Gravissime » itaque peccant (verba sunt ejusdem Catechismi) qui illud tempus » aegroti ungendi observare solent, quum jam omni salutis spe » amissa, vita et sensibus carere incipiat ». Et merito quidem, nam subdit: » Constat enim ad uberiorem Sacramenti gratiam percipien» dam plurimum valere, si aegrotus, dum in eo adhuc integra mens » et ratio viget, fidemque et religiosam animi voluntatem afferre » potest, sacro Oleo liniatur ».

IV. *Ad eam recipiendam requiratur status gratiae, et actualis devotio.*

Ad hoc Sacramentum licite percipiendum requiritur, ut nemo lethalis peccati reus illud suscipiat, sed Sacramentalem Confessionem praemittere tenetur, nisi sit sensibus omnino destitutus: nam tunc quidem non est necessaria confessio, nisi eo, quo fieri potest, modo; est tamen necessaria poenitentia. Eapropter est prius absolutione donandus vel absolute vel conditionate, ut suo loco docuimus, deinde sacro Oleo liniendus. Ad illud vero uberiore cum fructu percipiendum requiritur et ipsius percipientis devotio, ut ostendunt ea quae ex Catech. Romano praeced. numero recitavimus; quod et S. Thom. docet hic quaest. 32. art. 3. Haec tamen devotio necesse non est ad valorem, ut actualiter adsit, sed virtualiter vel in ipsius Sacramenti petitione et desiderio, vel in vita christiane peracta.

V. *Quando extrema Unctio possit iterari.*

Iterari hoc Sacramentum potest, non tamen in eodem vitae discrimine. Nam iterari posse perpetua docet praxis et doctrina Ecclesiae, et traditur a D. Th. hic quaest. 33. art. 1. Non tamen in eodem periculo esse iterandum, probat itidem usus ab Ecclesia receptus, et ab omnibus Theologis admissus, in omnibus ferme Synodis constitutus, ac in Ritualibus praescriptus, ut nonnisi semel in eadem infirmitate, etiam diutius durante mortis periculo, conferatur Unctio Extrema. Quam rem egregie more suo illustrat S. Thom. loc. cit. artic. 2. omnino legendus.

CAPUT IV.

De effectibus Extremae Unctionis.

I. *Extrema Unctio confert gratiam.*

Quatuor enumerantur hujus Sacramenti effectus. 1. Gratiam sanctificantem donat; 2. auxilia confert, queis animam alleviat, confortat, roborat, ut infirmitatis incommoda levius ferat, et Satanae tentationibus obsistat; 3. peccatorum reliquias abstergit; 4. denique et corporalem inducit sanitatem: quae omnia exponit Trident. Synodus sess. 14. cap. 2. Et quidem gratiam sanctificantem diffundere in cor suscipientis certum omnino est, quum haec infusio gratiae sit omnium Sacramentorum novae legis communis effectus; quae quidem gratia remissiva est peccatorum primo et per se venialium, deinde vero et ex consequenti etiam mortalium. Et quidem gratiam hujus Sacramenti esse peccatorum remissivam ex ipsis Apostoli verbis patet manifeste, dicentis, *et, si in peccatis sit, dimittentur ei.* At non omnes consentiunt, mortalium peccatorum remissionem solum ex consequenti ab hoc Sacramento profluere. Verum a S. Th. Doctrina recedere nequimus.

II. *Gratia haec tamen non est per se primo mortalium remissiva.*

Docet itaque S. D. hic qu. 30. art. 1. non per se Extremam Unctionem, conferre primam gratiam peccatorum remissivam; quia est Sacramentum non mortuorum, sed vivorum: et datur non mortuis per peccatum, sed vitam gratiae viventibus. 2. Docet, lethalia peccata tolli quidem aliquando virtute hujus Sacramenti, sed solum per accidens et ex consequenti, sicut et alia vivorum Sacramenta. Hanc S. Thom. doctrinam adoptavit et Catechismus Trid. Conc. num. 14. dicens; » Docebunt Pastores, hoc Sacramento gratiam tribui, qua » peccata imprimis leviora, et, ut communi nomine appellantur, » venialia tolluntur. Neque enim hoc Sacramentum primario loco » ad graviorum criminum remissionem institutum est, sed Baptismus » tantum, et Poenitentia vi sua hoc efficiunt ».

III. *Extrema Unctio praestat auxilia gratiae.*

Alter effectus, quem per se praestat hoc Sacramentum, situs est in auxiliis gratiae, quibus aegroti roborati et confortati infirmitatis incommoda patienter sustinent. adversario tunc advenienti cum ira magna, fortiter obsistunt, timorem et pro imminenti morte tristitiam abjiciunt (inquit laud. Catech.) et laeto animo Domini exspectant adventum. Spem quoque divinae bonitatis concipiunt, qua roborati, instantis divini judicii severitate, non frangitur; unde *spei* Sacramentum appellatur Extrema Unctio, sicut Baptismus *Fidei*, et Eucharistia *amoris* et *charitatis.* 3. Reliquias tollit peccatorum, quae ex S. Th. loc. laud. consistunt in quadam debilitate, quae in nobis relinquitur ex peccato actuali, vel originali; qua sublata, ut ait in resp. ad 2., non ita potest inclinari mens ad peccata. 4. Reatum quoque poenae temporalis remittit; non tamen semper omni ex parte, itaut post mortem ab omni sit temporalis poenae reatu solutus, qui illud suscipit; sed solum quum tanta adest interior dispositio ad hujusmodi reatus remissionem, quanta cum hoc Sacramento sufficiat.

IV. *Etiam corporalem sanitatem aliquando affert.*

Denique et temporalem aliquando restituit sanitatem, si tamen haec saluti spirituali animae non sit obfutura, sed profutura. Hunc effectum designat et Apost. Jacobus dicens: *et oratio fidei salvabit infirmum;* quae verba de temporali salute interpretantur Patres, Concilia, et Ritualia omnia; et declaravit Trid. Conc. dicens: *Sanitatem corporis interdum, ubi saluti animae expedierit, infirmus consequitur.* Cur vero raro admodum hunc postremum praestet effectum sacra Unctio, plures assignantur caussae a Romano Catechismo. 1. Scilicet ob recipientis modicam fidem. 2. Propterea quod minus necessariae sunt hujusmodi hoc tempore miraculosae sanationes. Tertiam affert caussam ex Suarezio Bened. XIV. de Synod. lib. 8. cap. 7. num. 2. quia scilicet sero nimium, et quando jamjam anima in primoribus labiis laborat, administratio stultissime differtur.

DISSERTATIO VIII.

De Sacramento Ordinis.

PARS I.

De Ordine in communi.

CAPUT I.

Ordinis definitio: dignitas Sacramenti: et Ordinum numerus.

I. *Est in Ecclesia Ecclesiastica Hierarchia.*

In Ecclesia admittendum esse ordinem personarum divino ministerio addictarum, qui a Laicorum grege omnino distinctus sit, dubitare non sinit perpetua Ecclesiae traditio et praxis, in qua semper Ecclesiastica Hierarchia ex divina ordinatione instituta, et ex Episcopis, Presbyteris, et Ministris composita viguit, et servata est. Testes hujus veritatis sunt et SS. Patrum dicta, et Historiae ecclesiasticae series, et Conciliorum statuta, et Pontificum decreta. Quare merito definivit Ecclesia in Trid. Concilio: *Si quis dixerit, in Ecclesia Catholica non esse Hierarchiam divina ordinatione institutam, quae constat ex Episcopis, Presbyteris, et Ministris; anathema sit.*

II. *Ordinis definitio.*

Porro haec sacra Hierarchia sacra Ordinatione perficitur, qua delecti homines a Deo vocati ex hominibus assumpti, et in diversis gradibus constituti divino mancipantur obsequio, et Altaris deserviunt Sacrificio. Haec autem sacra Ordinatio sive Ordo sic definitur: *Sacer ritus, sive caeremonia, quo Ordinato potestas quaedam spiritualis traditur, et ad Corpus Christi consecrandum, et ad alia Ecclesiastica ministeria obeunda.* Dicitur *Sacer ritus, sive Caeremonia,* quae signum sensibile exprimit, et communis est omnibus novae legis Sacramentis, quae sunt invisibilis gratiae visibilia signa. Additur, *quo datur ordinato potestas ad Corpus Christi consecrandum;* quibus verbis Ordo a ceteris distinguitur Sacramentis, quae ad talem potestatem tribuendam minime ordinata sunt. Subditur, *et alia ministeria obeunda,* ut

duplex indicetur potestas in sacra Ordinatione collata, Ordinis videlicet et jurisdictionis, seu in Corpus Christi verum, quod in Altari offertur, et in Corpus Christi mysticum, Ecclesiam scilicet, quae a suis Ministris regitur.

III. *Est veri nominis Sacramentum.*

Esse vero sacram Ordinationem in Ecclesia veri nominis Sacramentum ex eo evincitur, quod huic sacrae caeremoniae ea conveniunt omnia, quae ad Sacramentum constituendum sunt necessaria, institutio videlicet Christi, quae patet ex illis verbis post institutionem Sacramenti Eucharistiae prolata: *Hoc facite in meam commemorationem*, et ex illis Jo. 20. *Accipite Spiritum Sanctum, quorum remiseritis peccata remittuntur eis, et quorum retinueritis, retenta sunt.* 2. Signum sensibile in manuum impositione, in instrumentorum traditione. 3. Promissio gratiae, quod significant verba Christi, *accipite Spiritum Sanctum.* Hinc D. Paulus Timotheo scribebat: *Noli negligere gratiam, quae in te est, quae data est tibi per Prophetiam cum impositione manuum Presbyterii.* Confirmat perpetua Ecclesiae traditio tum argumento praescriptionis, tum discussionis. Quoad primum certum est Lutheranorum et Calvinistarum temporibus fuisse in Ecclesia Episcopos, Presbyteros, Diaconos; et istos vero non recenter invectos, sed ab antiquis Ecclesiae seculis semper adhibitos, et speciali consecratione sacris ministeriis addictos; uti constat ex tota Ecclesiastica historia, et Conciliis. Porro hi omnes originem suam ab Apostolis traxere: nam ut constat ex actibus Apostolorum, et epistolis D. Pauli, ab ipsis ordinati sunt Diaconi, constituti in variis regionibus Episcopi, et Presbyteri. Confirmant antiquissima tum Graecorum Euchologia, tum Latinorum Sacramentaria, in quibus Sacramentum Ordinis conferendi ritus traduntur. Non igitur ex humana inventione, sed ex divina institutione suam originem sumit sacra Ordinatio. Argumentum quoque discussionis, quod in testimoniis Patrum omnium seculornm consistit, eamdem confirmat veritatem, a quibus perferendis abstineo, quum legi possint in polemicis Theologis.

IV. *Unum est Ordinis Sacramentum.*

Licet plures in Ecclesia sint et varii Ordinum gradus, nonnisi unum est Ordinis Sacramentum, quippe quia omnes ad unum ordinantur, et in uno complentur, ut docet S. Th. in Suppl. quaest. 37. art. 1. ad 2. Septem autem enumerantur Ordines, scilicet ab inferioribus incipiendo, Ostiariatus, Lectoratus, Exorcistatus, Acolytatus, Subdiaconatus, Diaconatus, Presbyteratus. Postremi tres Majores vocantur et sacri; alii vero quatuor priores Minores, et non sacri. De singulis suo loco dicemus.

V. *Presbyteratum esse Sacramentum de Fide est; esse et Diaconatum proxime ad fidem accedit.*

Fide divina tenendum est, saltem Presbyterorum Ordinationem verum esse et proprie Sacramentum. Nam quum ex dictis constet, Ordinem verum esse Sacramentum in nova lege a Christo institutum, profecto hoc saltem de Presbyteratu, ad quem omnes Ordines tamquam ad suum complementum ordinantur, certum esse debet. Diaconatum quoque esse Sacramentum proxime ad fidem accedit. In

Tridentino enim sess. 23. can. 6. definitum legitur: *Si quis dixerit, in Ecclesia non esse Hierarchiam divina ordinatione institutam, quae constat ex Episcopis, Presbyteris, et Ministris; anathema sit.* Porro si de fide est, institutam a Christo Hierarchiam etiam a Ministris constare; istorum etiam ordinationem a Christo institutam dicendum est tamquam Hierarchiae portionem absolute necessariam; inter Ministros vero saltem Diaconos tamquam necessarios ex institutione Christi Ministros admittere oportet, ut patet.

VI. *An ceteri Ordines sint Sacramenta.*

Num ceteri inferiores Ordines sint Sacramenta, merito dubitant Theologi; et ipsa S. Thomae mens dubia videtur. Nam revera plurimi Theologi eos minime a Christo institutos existimant, nec ad Ecclesiasticam Hierarchiam ex divina institutione pertinere censent. Urbanus II. in Conc. Beneventano anni 1091. sic docet: » Nullus » deinceps in Episcopum eligatur, nisi qui in sacris Ordinibus reli- » giose vivens inventus est. Sacros autem Ordines dicimus Diacona- » tum ac Presbyteratum. Hos siquidem solos primitiva legitur Ec- » clesia habuisse, super his solum praeceptum habemus Apostoli ». Confirmat dubitationem, quod nec semper nec ubique inferiores Diaconatu Ordines iidem atque eodem modo habiti sunt: nam Ecclesia Graeca certe alios Ordines infra Diaconatum non admittit praeter Subdiaconatum et Lectoratum, nec in suis Euchologiis a mille et amplius annis recenset. Quoad mentem vero D. Th. merito ejus sententiam non satis claram pronunciamus: nam licet in Suppl. quaest. 35. art. 2. concedere videatur omnibus Ordinibus Sacramenti dignitatem; tamen in 4. Sent. dist. 24. quaest. 2. art. 1. quaest. 2. ad 2. scribit: » In primitiva Ecclesia propter paucitatem Ministrorum *om-* » *nia inferiora ministeria* committebantur Diaconis . . . Nihilominus » erant praedictae potestates, sed in una Diaconi potestate. Sed po- » stea ampliatus est cultus Divinus, et Ecclesia quod *implicite* » habebat in uno Ordine, *explicite* tradidit in diversa ». Et iterum Opusc. 19. » Sicut etiam in primitiva Ecclesia fuerunt soli duo Or- » dines sacri, Presbyteri et Diaconi, tamen postea Ecclesia minores » sibi Ordines instituit ».

VII. *Episcopatus non est Sacramentum a Presbyteratu distinctum.*

Episcopatus est quidem Ordo, sed non Sacramentum a Presbyteratu distinctum. Quod etsi non tamen Theologi admittant, hanc tamen esse S. Thomae doctrinam luculenter demonstravit Cl. V. P. Bernardus de Rubeis Dissertatione praemissa Tom. 13. Oper. S. Th. Plura sunt testimonia S. D. quae ab eo producuntur, ex quibus unum seligo et profero. Sic itaque scribit in 4. dist. 24. qu. 3. art. 2. quaest. 2. » Ordo secundum quod est Sacramentum imprimens characterem » ordinatur spiritualiter ad Sacramentum Eucharistiae, in quo ipse » Christus continetur. Et ideo licet detur aliqua potestas Episcopo » in sua promotione respectu aliquorum Sacramentorum; non tamen » illa potestas habet rationem characteris; et propter hoc Episcopatus » non est Ordo secundum quod Ordo est Sacramentum . . . . Alio » modo potest considerari Ordo secundum quod est *Officium quod-* » *dam* respectu quarumdam actionum sacrarum: et sic quum Epi- » scopus habeat potestatem in actionibus Hierarchicis respectu Cor-

» poris Mystici supra Sacerdotem, Episcopatus est Ordo ». Qui plura cupit, laudatam legat Dissertationem.

CAPUT II.

De Ministro Sacramenti Ordinis.

I. *Solus Episcopus est Minister Sacramenti Ordinis.*

Solus Episcopus est Minister Sacrae Ordinationis ordinarius. Constat ex Scriptura, in qua habetur, nonnisi Apostolos, et ab eis in Episcopos assumptos sacros Ordines Diaconatus et Presbyteratus contulisse. Hinc Apostolus Titum et Timotheum monebat, ut Presbyteros per Ecclesias ordinarent, et caverent, ne cito nemini manus imponerent, videlicet ne minus dignos ad sacra ministeria assumerent. Confirmat et perpetua traditio Patrum. Hinc merito Trident. Synodus sess. 23. can. 7. definivit: *Si quis dixerit, Episcopos non esse Presbyteris superiores vel non habere potestatem confirmandi et ordinandi, vel eam, quam habent, esse illis cum Presbyteris communem . . . . anathema sit.*

II. *Episcopus licite non ordinat nisi subditum, qui talis debet esse ratione originis.*

Non tamen quilibet Episcopus, sicut valide, ita et licite potest ordines conferre. Nam sacra Ordinatio nedum potestatem postulat Ordinis, sed et jurisdictionem in ordinandos. Licitum ergo non est in praesenti Ecclesiae disciplina non sibi subditos ordinare. Quinam autem subditi Episcopo dicantur, ut queant ab ipso ad ordines promoveri, declararunt SS. Pontifices Clemens IV. et Bonifacius VIII. statuentes, triplici titulo aliquem fieri, vel esse alicujus Episcopi subditum, nimirum vel nativitatis, vel beneficii, vel domicilii. Porro tametsi olim Episcopi quis subditus diceretur titulo originis, in cujus Dioecesi Baptismum accepisset, in praesenti tamen disciplina locus attenditur nativitatis, ut olim declaravit Bonifacius VIII. et novissime confirmavit Innocent. XII. Const. *Speculatores;* excipitur tamen, ut subdit laud. Pontifex » si quis ibi natus fuerit ex accidenti occasione, » itineris, officii, legationis, mercaturae, vel cujusvis alterius tem- » poralis morae seu permanentiae patris in illo loco, quo casu nul- » latenus hujusmodi fortuita nativitas, sed vera tantum et naturalis » patris origo est attendenda ».

III. *Quinam sint subditi ratione domicilii.*

Ratione vero domicilii tunc quis alicujus Episcopi subditus evadit, quum quis et facto et animo ita in aliquo habitat loco, ut nullum animum ad suae originis locum revertendi ostendat. Ita declarat laud. Innoc. XII. in cit. Const. Beneficii autem titulo Episcopus sibi in subditum adsciscit illum, cui beneficium confert, ut decernitur cap. *Nullus* 3. de Temp. ordinat. Oportet tamen, ut hae accedant conditiones: 1. quod Ecclesiasticum Beneficium sit vere et realiter collatum: 2. ut sit in re, et in se actu possessum, non vero in futura etiam certa spe: 3. quod beneficii reditus ad congruam sufficiat sustentationem, ut declaravit laud. Innoc. XII. in cit. Const. Nihil autem refert, sive hujusmodi Beneficium ab ipso ordinante Episcopo, aut ab alio quovis fuerit collatum, et sive in titulum detur, sive in

commendam, dummodo perpetuum sit. Num vero residentiam exigere debeat, digladiantur Juris Can. periti.

IV. *Quinam sit Minister extraordinarius quorumdam Ordinum.*

Diximus, Episcopum esse Ordinum Ministrum ordinarium: nam ex privilegio Pontificis aliquibus Praelatis Episcopali charactere non insignitis concessum est, ut possint suis subditis Ordines Minores conferre. Hinc Abbates regulares primam Tonsuram, et Ordines conferre valent, tribus tamen servatis conditionibus; 1. ut hac potestate a SS. Pontificibus donati sint; 2. juxta Trident. Concilii statutum sess. 23. cap. 10. ut solum suis subditis eos conferant; 3. ut non solum sint in sacro Presbyteratus Ordine constituti, sed insuper benedictionem ab Episcopo acceperint.

CAPUT III.

De materia et forma sacrae Ordinationis: et de subjecto Ordinis.

I. *Manus impositio est essentialis in Ordinibus Hierarchicis.*

In quo positae sint duae essentiales partes, nempe materia et forma sacrae Ordinationis disputant acerrime Theologi. Nos speculativam quaestionem Scholasticis, polemicisque Theologis relinquentes, quae ad morum doctrinam et ad praxim pertinent, explicabimus. Dicimus itaque, in Ordinibus Hierarchicis, idest Episcopatu, Presbyteratu, et Diaconatu, ita essentialem esse manuum impositionem, ut nec instrumentorum porrectio sit ullo modo omittenda; bis autem suam debere conjungi verborum formam. Et quidem manuum impositionem ad essentialem materiam pertinere, dubitare non sinunt tum S. Scripturae testimonia, quae per manuum impositionem testantur ab Apostolis ordinatos Diaconos, et a D. Paulo in Episcopos Titum et Timotheum, quibus et praecipit, *ut per manuum impositionem* constituant Presbyteros et Episcopos. Confirmat et praxis Ecclesiae occidentalis, quae per novem saltem secula sola manuum impositione Ordines Hierarchicos contulit; nec ulla habetur in antiquis Ritualibus et Sacramentariis a Menardo, Morino, et Martenne prolatis instrumentorum mentio. Confirmat quoque praxis Orientalis Ecclesiae, quae et semper, et etiam modo sola manus impositione praefatos Ordines confert, quin de illorum validitate ulla unquam apud Latinos suborta fuerit dubitatio.

II. *Et instrumentorum traditio servanda est: pariter dicendum de forma.*

Non esse vero ullo pacto instrumentorum porrectionem omittendam, etiam in Hierarchicis Ordinibus, sed saltem ut partem integralem adhibendam, ostendit praxis Occidentalis Ecclesiae a septingentis et amplius annis invecta, quam suo decreto confirmavit Eugenius IV. dum Armenos instruens sic docet: » Sextum Sacramentum » est Ordinis, cujus materia est illud, per cujus traditionem confertur » Ordo; sicut Presbyteratus traditur per Calicis cum vino, et Patenae » cum pane porrectionem; Diaconatus vero per Libri Evangeli tra» ditionem etc. ». Dixi non ommittendam porrectionem instrumentorum saltem ut partem integralem: nam et ipsam ad essentialem

materiam pertinere contendunt Scholastici plures, quibus favere videtur D. Thom. in 4. Sent. dist. 24. quaest. 1. art. 3. Quae doctrina tamquam tutior ab Ecclesia approbatur; adeo ut Sacra Congregatio declaraverit, ut si qua occurrat omissio sive impositionis manus, sive porrectionis instrumentorum, tota ordinatio sub conditione iteretur. Quod autem de materia diximus est et de forma dicendum, scilicet eam sitam esse in verbis manuum impositionem et instrumentorum porrectionem comitantibus, et datam potestatem declarantibus, quod uberius explicabimus, dum de singulis dicemus.

III. *Materia et forma aliorum Ordinum; necessarius est contactus physicus.*

In ceteris vero ordinibus infra Diaconatum materia remota in ipsis instrumentis sive rebus ab Episcopo traditis est collocanda, sicut et proxima in eorum traditione et Ordinati acceptione seu contactu; formam vero verba constituunt porrectionem ipsam comitantia. Porro hic contactus physicus sit oportet: si enim in aliis Sacramentis necessarius est contactus physicus materiae, ut in Baptismo infusio physica aquae super baptizatum, unctio physica frontis in Chrismatione, et sensuum in Extrema Unctione, cur excipiatur Ordinis Sacramentum ab hac lege? In Pontificali quoque Romano praecipitur Episcopis, ut moneant Ordinandos, ut instrumenta tangant; et hoc sollicite curant et requirunt Episcopi. Sufficit tamen, si contactus fiat rei in suo continente; unde habetur contactus vini in Calice, in quo continetur.

IV. *Character Baptismi et Confirmationis cum usu rationis ut licita sit Ordinatio praesupponitur in subjecto.*

In subjecto, ut fiat idoneum ad recipiendos Ordines, praeter masculinum sexum (sunt enim mulieres ad sacra munera penitus ineptae) requiritur Baptismi character, per quem sit in Ecclesia admissum, ut aditus illi pateat ad alia suscipienda Sacramenta, ut docet S. Th. hic quaest. 35. art. 3. Requiritur et character Confirmationis, non quidem ad valide, sed ad licite suscipiendos quoscumque ordines. nam ita praecipit Trid. Synodus sess. 23. cap. 4. *Prima tonsura non initietur, qui Sacramentum Confirmationis non susceperit.* Requiritur et usus rationis, et quidem ad licitam collationem, non vero ad validam. Porro illicitam esse ordinationem datam ante usum rationis nemo ambigit, quum id rigoroso vetetur praecepto Concil. Trident. sess. 23. cap. 4. Hinc a gravi culpa immunis non esset, qui talibus Ordines, praesertim sacros et majores vel conferret, vel ut conferrentur sollicitaret. Validam vero esse eorum ordinationem et docet S. Th. hic quaest. 39. art. 2. et confirmat Catechismi Romani auctoritas, qui num. 33. docet: » Pueris, qui usu rationis carent, hoc » Sacramentum dandum non est: quamvis si iis quoque administra- » retur, Sacramenti characterem in eorum anima imprimi, certo » credendum est ». Quam doctrinam confirmavit et Benedict. XIV. in sua Bulla 129. incipiente, *Et quamvis tempore* § 20.

V. *In adultis requiritur et voluntas suscipiendi Ordines, cum statu gratiae.*

In adultis requiritur quoque intentio et voluntas suscipiendi Ordines, adeo ut nolentibus et reluctantibus nedum illicite, sed et

inutiliter sacri Ordines conferantur. Ita aperte declaravit Innoc. III. loquens de Baptismo: » Ille, qui numquam consentit, sed penitus » contradicit, nec rem nec characterem suscipit Sacramenti ». Quod si hoc verum est de Sacramento summae necessitatis, cujusmodi est Baptisma; multo magis verum erit de sacra Ordinatione, in qua quum onera imponantur, et ministeria minime ad salutem necessaria, necessarium profecto est, ut qui ordinatur, non obsistat, non reluctetur. Requiritur insuper et status gratiae in suscipiente ordines. Et quidem quoad ordines majores, nemo negat. Quoad minores vero non consentiunt omnes, et praesertim qui putant eos non esse Sacramenta, inter quos Navarrus. At ego censeo lethaliter peccare qui indigne minores suscipit Ordines. Nam 1. probabilis saltem est opinio affirmans esse Sacramenta. Qui ergo peccato inquinatus illa suscipit, periculo probabili se exponit sacrilegium committendi; quod profecto jam lethale peccatum constituit. 2. Licet Sacramenta non sint, sunt tamen sacri et solemnes Ecclesiae ritus, per quos ordinati ad sacra ministeria assumuntur; proinde eos profanant, qui coinquinati lethali peccato suscipiunt. 3. Ita aperte docet S. Th. hic quaest. 36. art. 1. scribens: » Quum in quolibet ordine aliquis constituatur » dux aliis in rebus divinis, quasi praesumptuosus mortaliter peccat, » qui cum conscientia peccati mortalis ad ordines accedit ».

VI. *Ordines sunt recta serie recipiendi.*

Ordines, statuta serie, recipiendi sunt, et non, ut ajunt, per saltum. Id enim vetitum est a sacris Canonibus, ut videre est cap. *unico* de Clerico per saltum promoto, et in Concil. Trident. sess. 23. cap. 2. Quod si scienter quis fecerit, et grave sacrilegium committit, et suspensionis a ministerio suscepti per saltum Ordinis poena plectitur, quam suspensionem si violet, irregularis efficitur. A suspensione tamen, si non ministraverit, absolvi potest ab Episcopo facultate illi concessa a Tridentino sess. 24. cap. 14. Immo taliter ordinatum, licet per ignorantiam vel inadvertentiam invincibilem, suspensioni adhuc subjacere affirmant nobiliores Theologi ac Canonistae, donec omissum Ordinem recipiat, non quidem in poenam, sed ut decori et ordini ab Ecclesia sapienter instituto consulatur.

VII. *Quando necessariae sint dimissoriales litterae.*

Si ab alio quam a proprio Episcopo ordines suscipere quis debeat, indiget dimissorialibus litteris. Ita statuit Concil. Trident. ad normam antiquorum Canonum declarans sess. 24. cap. 2. » Nemo Episcoporum . . . . alterius subditum . . . . . absque suo proprii Praelati » expresso consensu, aut litteris dimissoriis ad aliquos sacros, aut » minores Ordines, vel primam Tonsuram promovere, seu ordinare » valeat ». Quas dimissoriales litteras clericis secularibus sui Episcopi concedere possunt, ita statuente laud. Concilio sess. 23. cap. 10. sess. tamen 7. cap. 10. declaraverat: » Capitula Ecclesiarum, Sede » vacante, elapso anno a die vacationis, ordinandi licentiam, aut » dimissorias concedere posse, immo et infra ipsum annum, sed » solum iis, qui beneficii ecclesiastici recepti seu recipiendi occa- » sione arctati fuerint ». Episcopi vero dimissorias concedere non debent clericis suis, nisi urgente necessitate: nam jubet Trid. Synodus, ut Episcopi per semetipsos ordines conferant, et nonnisi ab ipsis examinatis, et adprobatis.

VIII. *A quo Regulares obtinere debeant Dimissorias.*

Regulares ab Episcoporum jurisdictione exempti, dimissoriales litteras suorum Praelatorum obtinere debent, et quidem ad Episcopum illius Dioecesis, in qua situm est Monasterium, ubi Religiosus de suorum Superiorum obedientia commoratur. Rem in bono lumine posuit Bened. XIV. in sua Bulla *Impositi nobis* statuens. 1. Regulares non aliis indigere dimissoriis, nisi suorum Praelatorum. 2. Non uti posse privilegio recipiendi ordines a quocumque catholico Antistite, nisi hoc illi fuerit concessum post Trid. Synodum, et quidem immediate et directe, non per privilegiorum communicationem. 3. Quo secluso privilegio teneri et petere et recipere ordinationem ab Episcopo Dioecesis, in qua morantur. 4. Si vero Episcopus vel absens sit, vel non sit sacras habiturus ordinationes, tunc posse a Praelatis regularibus dirigi dimissoriales ad alium Antistitem, cum authentica tamen attestatione Episcopi Dioecesani, qua compertum fiat ab eo non haberi tunc temporis ordinationes. 5. Qui has violaverint ordinationes, et ab alio quam a Dioecesano, ordines acceperint, suspensionis poenae subjiciuntur. Superiores vero, qui Dimissorias concesserint, vocis activae et passivae privatione mulctantur.

IX. *Indicantur et aliae conditiones.*

Sunt et aliae conditiones, nimirum ne ordinandus sit censura irretitus, de quo diximus in Dissert. de Censuris; ut sit in debita aetate constitutus; ut titulum ad ordines, et scientiam requisitam habeat: de quibus in sequentibus, ubi de Ordinibus in particulari sermo erit.

Consectaria.

I. *In suscipiente requiritur intentio saltem virtualis.*

Requiritur in adulto intentio saltem virtualis recipiendi ordinem illi collatum. Requiri in eo intentionem, res est satis comperta: nam sicut in conficientibus et conferentibus Sacramenta intentio requiritur saltem faciendi quod facit Ecclesia; ita par intentio requiritur et in suscipiente, quum nemo adultus, invitus et nolens ullum Sacramentum valeat suscipere. Quod vero sufficiat virtualis, nec necessaria sit actualis, minimeque idonea habitualis, constat ex iis, quae diximus in Dissert. de Sacram. in genere cap. 4. Hinc si quis indifferens, idest nec consentiens nec dissentiens sibi manum imponi permitteret, hunc invalide ordines suscipere censet Bened. XIV. de Sacrif. Miss. par. 2. cap. 3. §. 1. et hanc communius receptam affirmat opinionem.

II. *Requiritur divina vocatio, et finis rectus.*

Duo principaliter requiruntur in volente Clero adscribi et ad ordines promoveri. Primum est divina vocatio: sine hac vae Sanctuarium ingredientibus? Hi fures dicendi sunt et latrones, qui non per ostium, sed aliunde intrant in ovile. Hi sibi damnationem pariunt: nam non vocati etiam auxiliis illis privantur, quibus possint sibi imposita ministeria recte exercere. Alterum est recta intentio, seu finis, is nimirum, quem pro initiandis prima Tonsura postulat Trid. Synodus sess. 23. cap. 4., voluntas nempe sincere Deo fidelem cultum praestandi. Hac vera intentione carent. 1. qui in Clerum cooptari petunt, ut seculare judicium fugiant, quos repellendos jubet S. Sy-

nodus l. cit. 2. Qui ut curas statui suo adnexas evitent, et otio abundent. 3. Qui Clero adscribi possunt, ut habeant, unde vivant, et laboriosas declinent artes: qui proinde Sacerdotium quaestum faciunt, et artem de pane lucrando. 4. Qui ut ad honores et dignitates, ac pinguiora beneficia viam sibi sternant, clericalem eligunt statum.

CAPUT IV.

De tempore tum conferendi, tum suscipiendi Ordines.

I. *Quo tempore debent Ordines conferri. In Missa ab Ordinante celebrata.*

Constituta sunt ab Ecclesia tempora, in quibus solum sunt sacrae habendae Ordinationes. Haec autem sunt, pro Episcopatu Dominici dies, et Natalitia Apostolorum; pro aliis vero sabbata quatuor temporum, necnon praecedentia Dominicam in Passione et Dominicam Resurrectionis. Ordines tamen Minores conferre licet etiam omnibus Dominicis et Festis duplicibus, sed de praecepto, ut additum est Pontificali Romano ex correctione Urbani VIII. et declaratum fuit a sacra Congregatione Concilii. Additur in Pontificali, esse Minores Ordines conferendos *mane*, proinde jejunis tam recipientibus, quam conferentibus. Prima vero Tonsura conferri valet quolibet die et hora in loco decenti et honesto. Majores Ordines sunt conferendi inter Missarum solemnia, et quidem ab ipso Episcopo conferente celebrata. Hinc et Ordo romanus, et Pontificale severe prohibent, ne Sacri Ordines extra Missae Sacrificium conferantur. Hoc autem praeceptum licet solum Majores respiciat Ordines, ostendit tamen congruum esse, etiam Minores in Missa conferre et suscipere, quia omnes ordines ad Sacrificium Missae tamquam ad finem suum referuntur. Addimus, ab ipso Ordinante celebrata. Ita enim obtinuit constans et perpetua latinae Ecclesiae consuetudo. Accedit, ordines esse conferendos juxta modum in Romano Pontificali constitutum, ubi non alius est ritus praestitutus conferendi sacros ordines, nisi in Missa celebrantis.

II. *Sunt et interstitia servanda.*

Sunt etiam servanda interstitia, scilicet spatium aliquod temporis intercedat oportet inter diversorum ordinum collationem et susceptionem. Sic enim decernunt antiqui Canones. Et quidem inter Minores Ordines interstitii tempus a Tridentina Synodo determinatum minime fuit, sed arbitrio Episcopi relictum sess. 23. cap. 11. Solum de Acolytatu postremo Ordinum Minorum sic subdit: » Nonnisi post » annum a susceptione postremi gradus Minorum ad sacros ordines » promoveantur, nisi necessitas, vel Ecclesiae utilitas judicio Episcopi » aliud exposcat ». De Majoribus vero ordinibus sic statuit: » Pro» moti ad sacrum Subdiaconatus Ordinem, si per annum saltem in » eo non sint versati, ad altiorem gradum, nisi aliud Episcopo » videatur, ascendere non permittantur ». Et cap. 14. » Qui pie et » fideliter in ministeriis anteactis se gesserint, et ad Presbyteratus » Ordinum assumuntur . . . . hi sunt qui . . . . in Diaconatu ad » minus annum integrum, nisi ob Ecclesiae utilitatem at necessitatem » aliud Episcopo videretur, ministraverint ».

III. *Quis dispensare queat quoad statuta tempore; quis ab interstitiis.*

Ut extra constituta tempora quis vel conferre vel recipere Ordines possit, solum Rom. Pontifex concedere potest: nam decretis et statutis Conciliorum generalium solus Sum. Pontifex derogare potest, et passim per privilegia saltem particularia derogat. Ab interstitiis vero soli Episcopi possunt dispensare tam in Minoribus, quam in Majoribus Ordinibus. Id constat ex ipso Concilio Trident. in omnibus statutis interstitia decernentibus semper clausulam apponente, *nisi aliud Episcopo videbitur expedire*. Quam dispensationem justis de caussis dare possunt, quemadmodum valent etiam, si opportunum duxerint, ea protrahere et dilatare. Diximus, solos Episcopos posse dispensare; quo tamen nomine intelliguntur et Vicarii Generales Episcoporum, et Vicarii Capituli, Sede vacante, non vero Praelati regulares, qui solum humiliter efflagitare possunt ab Episcopo, ut hanc dispensationem largiatur, et quidem in ipsis dimissoriis Litteris, ut declaravit sacra Congregatio Concilii 17. Maji 1593. In qua tamen concedenda dispensatione declaravit eadem Congregatio, Episcopum teneri fidem adhibere ac deferre testimonio Superioris. Immo non Episcopus Ordines conferens ab interstitiis dispensare potest, sed Ordinarius Clerici promovendi, ut declaravit S. Congregatio die 9. Augusti 1593.

IV. *Minores et Subdiaconatum eodem die non licet conferre.*

Non licet eodem die Minores Ordines, et Subdiaconatum suscipere, et conferre. Pluribus enim decretis sacrae Congregationis declaratum est id non licere, ut constat ex decreto Congregationis Concilii in causa Bovensi et Caleritana relatis a Lambertino Instit. 106. §. 10. Num vero conferens et suscipiens scienter Minores et Subdiaconatum eodem die suspensionem incurrant, non certo constat, et probabilius dicendum, non incurrere. Posse tamen Episcopum in feria sexta praecedente, si dies festus sit de praecepto mane conferre Minores Ordines, et Sabbato sequenti Subdiaconatum, si id postulet vel utilitas vel necessitas Ecclesiae, certum est, quum hic agendi modus nonnisi dispensationem ab interstitiis praeseferat, quam concedi posse ab Episcopo nullus dubitat.

V. *Nec duos Ordines Majores.*

Duos Majores Ordines eodem die nec conferre, nec recipere conceditur. Vetitum id est tum antiquioribus Decretis Innoc. III. et Honorii III. tum recentioribus statutis in Concil. Trident. sess. 23. cap. 13. de Reform. jubente: » Duo sacri Ordines non eodem die, » etiam Regularibus, conferantur; privilegiis ac indultis quibusve » concessis non obstantibus quibuscumque ». Quod si quis eos vel conferat vel recipiat, suspensione punitur, Ordinator quidem a collatione Ordinum, Ordinatus vero a ministerio Ordinis posterioris.

VI. *Ordines suscipiens non servatis interstitiis, peccat.*

Qui Ordines suscipit non servatis interstitiis gravioris culpae reus est, qui nimirum furtive suscipit (nam qui non servatis interstitiis ab Episcopo sciente et consentiente ordinatur, profecto dispensatione donari constat); at nullam incurrit ecclesiasticam censuram. Potest tamen merito ab Episcopo suspensione mulctari, prout ipsi justum et aequum videbitur: quam inflictam suspensionem si violet, irregularis efficitur.

CAPUT V.

De Sacramenti Ordinis effectibus.

I. *In Ordine confertur gratia sanctificans.*

In Sacramento Ordinis confertur gratia sanctificans, non quidem prima peccatorum remissiva, sed secunda, nimirum augmentum gratiae. Legatur S. Thom. hic q. 35. a. 1. qui gratiam sanctificantem in sacra Ordinatione concedi ostendit. Quod vero haec gratia non prima sit remissionem afferens peccatorum, sed justitiae incrementum, ostendit in resp. ad 3. Quando vero non per se, sed per accidens et primam gratiam conferat Ordinatio, jam abunde declaravimus de Sacram. in gen. Cap. 6.

II. *Confertur et gratia Sacramentalis propria.*

Confertur et gratia Sacramentalis, quam loc. laud. diximus sitam esse in jure obtinendi specialia auxilia et dona, queis roboratus animus sacra ministeria, et ordinum suorum functiones pie et utiliter tum ad propriam, tum ad aliorum utilitatem valeat exercere. Doctrinam nostram confirmat Trid. Concil. Catechismum n. 34. de Sacram. Ordinis dicens: » Quamvis Ordinis Sacramentum, ut antea » dictum est, maxime ad Ecclesiae utilitatem et pulchritudinem » spectet; tamen in ejus quoque anima, qui Sacris initiatur, sancti- » ficationis gratiam constat efficere, qua idoneus, habilisque ad recte » munus suum agendum, Sacramentaque administranda reddatur ».

III. *In Ordine imprimitur Character.*

Imprimitur et in sacra Ordinatione Character, signum videlicet indelebile in anima impressum, quo designatur potestas in sacro Ordine accepta. Ita docet Trid. Synodus sess. 7. cap. 9. definiens: » Si quis dixerit, in tribus Sacramentis Baptismo, Confirmatione, et » Ordine non imprimi characterem in anima, hoc est signum quod- » dam spirituale et indelebile, unde ea iterari non possint; ana- » thema sit ». Num vero tot sint characteres quot sunt collati Ordines, vel unus tantum, qui ad plura munia se extendat, quaestio est plane scholastica, et ad mores minime pertinens, ceteroquin admodum obscura. Non recedendum tamen a S. Thomae doctrina, qui hic q. 35. art. 2. docet, sicut in omni Ordine nova datur potestas in ordine ad Corpus Christi verum; ita et novum dari characterem acceptae potestatis pignus, et signum.

PARS II.

De Ordinibus sigillatim.

CAPUT I.

De Tonsura et minoribus Ordinibus.

I. *Quid sit prima Tonsura.*

Tametsi non desint Canonistae, qui Tonsuram inter Ordines enumerent; communior tamen et vera sententia est, non esse inter Ordines recensendam, quum nullam conferat potestatem, nullum

imprimat characterem; sed praeparationem ad eorum susceptionem esse, sitam in caeremonia quadam ecclesiastica, per quam homo laicus, baptizatus, et confirmatus in Clerum adscribitur. Hinc Episcopus, qui alterius Episcopi subdito primam Tonsuram conferret, suspensionem non incurreret indictam a Tridentino sess. 23. cap. 8. contra ordinantes alienum subditum, ut declaravit sacra Congregatio Concilii. In prima Tonsura tonduntur capilli in modum coronae; et ex tunc Clericus audit, deducto inde vocabulo, quod Dominum sortem et haereditatem suam habere incipiat. Induitur vero superpelliceo albo et mundo, quo designatur morum integritas et vitae candor.

II. *Quibus conferenda sit.*

Prima Tonsura donandi non sunt juxta Tridentina decreta, nisi qui 1. rudimenta fidei edocti sunt. 2. Qui Confirmationis susceperunt Sacramentum. 3. Qui legere et scribere sciant. 4. Quos constet, Clericalem statum elegisse, ut Deo fidelem cultum praestent. Non est igitur danda prima Tonsura nisi usum rationis adeptis, proinde non ante septennium. Peccant, qui Tonsuram recipiunt non suscepto Confirmationis Sacramento. Sicut etiam peccant, qui Tonsuram petunt et accipiunt sine animo in statu clericali perseverandi. Immo graviter peccare hos docet Toletus lib. 5. cap. 5. n. 5. si ea mente cum prima Tonsura Beneficium, etiam simplex, accipiunt. Quod et confirmat Sylvius 2. 2. q. 63. a. 2. q. 2.

III. *Tonsurati quibus gaudent privilegiis, et in quo examinandi.*

In Clerum per Tonsuram adscriptus fruitur hisce privilegiis, nimirum 1. Fori et Canonis. 2. Capax efficitur pensionis et Beneficii ecclesiastici, et ubi etiam legibus civilibus concessum est, a quibusdam tributis et vectigalibus fit immunis. Ut tamen primo fruantur privilegio debent habitum et tonsuram clericalem deferre. Ut secundo gaudeant, necessaria est aetas quatuordecim annorum ex statuto Concilii Tridentini. Verum haec a Tridentino constituta disciplina non ubique viget. Nec sine aliquo examine conferenda est Tonsura: nam ea saltem sunt expendenda, quae Trid. Synodus postulat in Laico, ut fiat Clericus, quae nempe num. 2. indicavimus.

IV. *Institutio minorum Ordinum est antiquissima.*

Minorum Ordinum nulla licet habeatur mentio sive in Actis Apostolorum, sive in canonicis Epistolis, antiquissimi tamen sunt: nam circa medium tertii seculi S. Cornelius in epistola ad Felicem Antiochenum recenset in Ecclesia Romana Presbyteros quatuor et quadraginta Exorcistas, Lectores, cum Ostiariis quinquaginta duos. Immo Tertullianus ejusdem seculi initio de Praescript. Haeretic. cap. 41. Acolythorum meminit. Fatendum tamen, apud Graecos unum tantum reperiri Lectoratum, non quia cetera minorum Ordinum munia non agnoscant; sed quia partim ea Lectori, partim Subdiacono tribuunt.

V. *Ordo Ostiarii.*

Quatuor itaque sunt minores Ordines, quos Cornelius recenset, sed ordine inverso. Primus, qui post Tonsuram confertur est Ostiariatus, in quo datur potestas ordinato aperiendi et claudendi ostia Ecclesiae. Materia proinde hujus Ordinis sunt claves Ecclesiae, quae

accipiendae et tangendae traduntur Ordinato, qui postea ab Archidiacono ducitur ad ostium Ecclesiae, quod aperire et claudere jubet. Forma vero verba sunt, quae Episcopus profert in clavium traditione, dicens: *Sic age, quasi redditurus Deo rationem pro his rebus, quae his Clavibus continentur.* Ostiarii munia indicat S. Thom. hic q. 37. n. 2. scribens: » Quidam sunt omnino infideles credere nolentes, et hi totaliter etiam a visione divinorum et a coetu infidelium arcendi sunt; et hoc pertinet ad Ostiarios ».

VI. *Ordo Lectoratus.*

Subsequitur Lectoratus Ordo, in quo confertur potestas legendi in Ecclesia sacrae Scripturae libros: ejus proinde materia est sacer Codex, quem tangere debet: forma sunt verba Episcopi in Libri traditione dicentis: *Accipe et esto Dei relator, habiturus, si fideliter, et utiliter impleveris officium tuum, partem cum eis, qui verbum Dei bene administraverunt ab initio.* Lectoris officia in Ecclesia Latina sunt legere Scripturas praesertim veteris Testamenti, et praeterea, ut notat Catechismus Conc. Tridentini, ad eum pertinet et rudimenta Fidei Catechumenis tradere. Addit Episcopus in Lectorum ordinatione, ad ipsos pertinere benedictionem panis, et novorum fructuum, quae tamen benedictio in praesenti disciplina a solis Presbyteris peragitur.

VII. *Ordo Exorcistatus.*

Tertio loco habetur Exorcistarum Ordo, in quo Ordinato potestas confertur invocandi nomen Domini super energumenos, et eos etiam ab obsessione liberandi; proinde hujus Ordinis materia consistit in traditione Libri Exorcismorum, vel, ut habetur in Pontificali, Missalis vel Pontificalis ab ordinato tangendi; et forma in verbis traditionem comitantibus: *Accipe et commenda memoriae, et habe potestatem imponendi manus super Energumenos, sive baptizatos, sive catechumenos.* Illius itaque praecipuum munus est exorcizare obsessos a daemone, praeterea indicere populo in Sacrificio, ut qui non communicant dent locum; Parocho inservire in Baptismi administratione, et praecipue in exorcismis, qui in illo fiunt Sacramento; curare, ne aqua benedicta deficiat. Quoad principale tamen munus exorcizandi animadvertendum, 1. non incongruum fore, si hoc exerceatur etiam a junioribus Clericis in hoc Ordine constitutis, et morum innocentia ac pietate conspicuis, probeque instructis ad majorem Satanae confusionem et dejectionem. 2. In praesenti tamen disciplina reservari hoc munus Presbyteris, et quidem non omnibus, sed ad hoc delectis ab Episcopo; quum hoc officium nedum potestatem Ordinis postulet, sed et jurisdictionis in obsessos adjurandos.

VIII. *Ordo Acolythatus.*

Succedit ultimo et nobiliori loco Acolythatus, quo datur Ordinato potestas ministrandi Subdiacono et Diacono in Sacrificio. Duplex in ejus Ordinatione adhibetur materia, nimirum ceroferarii cum cereo traditio, quae fit ab Episcopo et tangitur a Clerico; altera consistit in traditione urceoli vacui, quae olim fiebat ab Arcidiacono, sed modo ex Romano Pontificali est ab ipso Episcopo praestanda. In traditione ceroferarii haec profert verba: *Accipe ceroferarium cum cereo, et scias te ad accendenda Ecclesiae luminaria mancipari in nomine Domini.* In traditione autem urceoli vacui hanc profert formam: *Accipe*

urceulum ad ingerendum vinum et aquam in Eucharistiam Sanguinis Christi. Porro in hisce formis indicantur Acolythorum ministeria, scilicet superioribus Ministris, ut diximus, inservire, cereos accendere ac deferre, praesertim dum a Diacono legitur Evangelium, unde et ceroferarii dicti sunt; aquam et vinum pro Sacrificio praeparare, ac Diacono et Subdiacono porrigere.

IX. *Quae scientia in Ordinandis requiratur.*

Ad minores Ordines promovendi praeter ea quae diximus de prima Tonsura, debent etiam linguam latinam intelligere, ita praecipiente Tridentino Concilio, et talem praeferre scientiae specimen, per quod se ostendant, et spem faciant aliquando idoneos futuros ad sacros Ordines suscipiendos. Non est itaque in arbitrio Episcopi in hoc dispensare, et conferre Ordines Minores linguam latinam non intelligentibus, licet spes sit ab illis postea addiscendam; quum id absolute requiratur a Concilio. Quoad scientiam vero requiritur, ut noverint, quaenam sit Ordinum materia, quaenam forma, quaenam singulorum Ordinum munia et ministeria. Praeterea de profectu in studiis examinandi, unde appareat et ingenii acies, et amor proficiendi, ex quibus juxta Tridentinum spes concipiatur aptitudinis ad Ordines Majores suo tempore suscipiendos.

CAPUT II.

De Subdiaconatu, et de titulo ad eum requisito.

I. *Subdiaconatus antiqua institutio.*

Subdiaconatus Ordinem antiquum esse et vetustissimum patet ex testimoniis, quae cap. praecedenti attulimus ex Tertulliano et S. Cornelio. Non tamen semper inter majores et sacros connumeratus, nec illi semper conjuncta castitatis lex. Sacer autem dicitur hic Ordo, sicut et ceteri superiores, non quasi minores Ordines sacri non sint; sed, inquit S. Thom. hic q. 37. a. 3. » ratione materiae, circa quam » habeat aliquem actum: et sic Ordo sacer dicitur, qui habet ali» quem actum circa materiam consecratam. Et sic sunt tantum tres » Ordines sacri, scilicet Sacerdotium, et Diaconatus, qui habent » actum circa Corpus Christi, et Sanguinem consecratum, et Sub» diaconatus, qui habet actum circa vasa consecrata; et ideo eis » continentia indicitur, ut sancti et mundi sint, qui sacra tractant ». Antequam tamen inter sacros Ordines connumeraretur, erat Subdiaconis indicta lex castitatis, ut patet ex S. Gregorio Papa lib. 1. epist. 42. jubente: *Nullum facere Subdiaconum praesumant Episcopi, nisi qui se caste victurum promiserit.*

II. *Materia et forma Subdiaconatus, nec non ejus munia.*

Subdiaconatus materia duplex est, nimirum traditio Patenae et Calicis vacui ab Episcopo facta, et urceolorum cum vino et aqua; ac linteoli, quo manus absterguntur, ab Archidiacono; ut intelligat Subdiaconus Diacono ministrare debere. Forma vero sunt verba, quae profert Episcopus in eorum traditione: *Videte, cujus ministerium vobis traditur: ideo vos admoneo, ut ita vos exhibeatis, ut Deo placere possitis.* Alia autem materia, quae saltem integralis habenda est, est traditio Libri Epistolarum; quem dextera tangere debent

Ordinati, dum Episcopus aliam profert formam: *Accipite Librum Epistolarum, et habete potestatem legendi eas in Ecclesia sancta Dei tam pro vivis quam pro defunctis in nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti.* Subdiaconi munia sunt Diacono ministrare, illique calicem cum patena in usum Sacrificii offerre, Epistolam canere, aquam ad ministerium Altaris praeparare, oblationes, quae ad Altare offeruntur, suscipere, et ex iis, quantum sufficit, in Altari ponere, pallas Altaris, et Corporalia abluere, et cavere, ne quid immundum in Sacrario remaneat. Habet suas peculiares vestes, quibus ab Episcopo induitur, videlicet Amictum, Manipulum, et Tunicam.

III. *Lex continentiae indicitur Subdiaconis, cui etiam tenentur ex voto.*

Indicitur Subdiaconis in Ecclesia latina lex continentiae. Nam illis aperte protestatur Pontifex, *hactenus liberos fuisse, at postmodum non amplius illis licere a proposito castitatis resilire, sed Dei perpetuo mancipari servitio, et in Ecclesiae ministerio esse dicatos.* Hanc legem illis a sexto saeculo indictam vidimus ex S. Gregorio, et quidem jure Ecclesiastico, ut indicavit Trident. Synodus sess. 14. can. 9. definiens: » Si quis dixerit, Clericos in sacris Ordinibus constitutos » posse matrimonium contrahere . . . . . *non obstante lege ecclesia-* » *stica* . . . . . anathema sit ». Immo tenentur Subdiaconi ad continentiam servandam ex voto. Lex siquidem Ecclesiae eos ad tale emittendum votum obstringit, quod revera licet expresse in ipsa Ordinatione non pronuncient, implicite tamen emittere intelliguntur ex eo, quod sacram recipiunt Ordinationem. Ita expresse docet S. Th. hic q. 53. a. 3. dicens: » Ordo sacer de sui ratione habet ex » quadam congruentia, quod matrimonium impedire debeat . . . . » Tamen aliter apud Latinos, quam apud Graecos, quia apud » Graecos impedit Matrimonium contrahendum solum ex vi Ordinis. » Sed apud Latinos impedit ex vi Ordinis, et ulterius *ex voto con-* » *tinentiae*, quod est Ordinibus Sacris annexum: quod etiamsi quis » verbo tenus non emittat, ex hoc ipso tamen quod Ordinem suscipit » secundum ritum Romanae Ecclesiae intelligitur emisisse ».

IV. *Subdiaconi contrahunt onus horas canonicas persolvendi.*

Additur Subdiaconis et aliud onus, scilicet horas canonicas persolvendi; licet nec ullum obtineant ecclesiasticum beneficium, nec sint illius Ecclesiae servitio mancipati, ut ostendimus in Tract. de Praecept. Decalogi Dissert. 1. cap. 2. Hic addimus, hoc onus incipere a primo die et hora, suscepti Ordinis Subdiaconatus. Quamobrem Subdiaconus illas tenetur recitare horas, quae juxta tempora suae correspondent Ordinationi; proinde a Tertia, vel Sexta, aut Nona incipere debet. De modo autem pio et religioso hoc pensum persolvendi fuse loc. cit. dictum est.

V. *Titulus Ordinationis.*

Ad sacram Ordinationem Titulus praerequiritur, qui definiri potest, *Certa quaedam vel ecclesiastici vel patrimonialis boni quantitas, quae Clerico necessaria sit et opportuna, ut semper honestam habeat victus et amictus sustentationem.* Duplex in praesenti Ecclesiae disciplina obtinet titulus pro secularibus Clericis, nimirum vel Beneficii, vel Patrimonii, seu pensionis. Quibus et in favorem Re-

gularium tertius accedit titulus, religiosae scilicet paupertatis. Illud tamen hic accurate notandum, non licere Episcopis titulo Patrimonii indiscriminatim omnes petentes ad sacros Ordines admittere; sed ulterius oportere, ut id postulet vel necessitas vel utilitas Ecclesiae.

VI. *Titulus Beneficii, et an onera Missarum sint a Beneficio detrahenda.*

Ut quis itaque titulo Beneficii licite ad Ordines majores possit promoveri, requiritur 1. ut beneficium sit vere tale. Hinc non est idoneus titulus Coadjùtoria, quia beneficium non est, sed spes beneficii, licet sit cum spe futurae successionis, quum haec spes incerta sit, et a vita pendens Beneficiati; nisi forte ex tali Coadjutoria pars beneficii ad honestam Clerici sustentationem sufficiens designaretur statim obtinenda. 2. Ut canonice et pacifice possideatur, prout statuit Concilium Trident. Hinc non sufficit electio, sive praesentatio ad beneficium, nisi sequatur institutio, et ejusdem beneficii non contentiosa possessio. 3. Ut non simoniace obtentum, ne quidem ignorante Beneficiario, qui detecta Simonia dimittere debet beneficium, ejusque novam et castam obtinere provisionem. 4. Ut sit perpetuum. Hinc titulus Vicariae temporalis, fundationis Missarum, alteriusque officii amovibilis ad nutum, licet pinguioris reditus, non sufficit: quidquid enim est ad nutum amovibile, deficere potest. 5. Denique ut reditus ipsius ad honestam sufficiat sustentationem Beneficiati, quae sufficientia Episcopi judicio taxanda est juxta regionum diversitatem: in aliquibus enim majores requiruntur reditus, in aliquibus minores sufficere queunt. Quoad onera Missarum an sint computanda inter reditus beneficii, Episcoporum arbitrio determinare concessum est, ut definitum fuit a sacra Congreg. Concilii quaest. 281.

VII. *Titulus Patrimonii.*

Patrimonium vero, ut legitimum valeat titulum sacrae Ordinationis constituere has expostulat conditiones. Ut sit bonis stabilibus, certis, atque frugiferis innixum. Hinc ad titulum Patrimonii constituendum non est idoneum lucrum, quod quis ex honesto labore percipere potest, puta quia Musicus est, Artium vel Grammaticae magister, Pictor, Scriptor et similia, ut declaravit sacra Congregatio in Seguntina anni 1588. Sicut nec gradus Doctoratus sive in Theologia, sive in Jure Canonico, ut definivit eadem sacra Congregatio. 2 Quod hujusmodi Patrimonium sit sufficiens ad Ordinati sustentationem, et hoc quidem juxta quantitatem reditus ab Episcopis taxandam. 3. Vere, non ficte possideatur ab Ordinando: si enim hoc in beneficio requiritur, quod titulum constituat juridicum et ecclesiasticum; quanto magis requirendum in Patrimonio titulo solum subsidiario?

VIII. *Quaenam sunt ficta Patrimonia.*

Ficta autem sunt Patrimonia 1. quando assignata bona pro patrimonio quis ea accepit conditione sive expressa, sive tacita, ut ejusdem proventus sive integri, sive ex parte assignanti, sive assignare simulanti dimittantur. In quo vix dici potest, quot committantur fraudes et doli. 2. Si bona pro patrimonio assignata aliis sint obnoxia creditoribus, vel ita aliis gravata oneribus, ut reditus, qui, iis detractis, supersunt, ad sustentationem non sufficiant. 3. Si per bona a Parente filio pro patrimonio assignata ceteri fratres sua priventur

legitima. 4. Si Parens unico filio omnia sua bona largiatur; adjecto onere ipsum alendi, et bona pro utroque juxta status conditionem non sufficiant.

IX. *Poenae statutae in Ordinatos sine vel falso titulo.*

Si quis per fraudem et dolum, fictum afferendo titulum, sive beneficii sive patrimonii, Episcopum fallat, suspensionis poenam ipso facto incurrit; quam si violet, irregularis efficitur. Ita declaratum legitur in Decret. Congr. Conc. die 27. Nov. an. 1610. Immo Urbanus VIII. Constit. *Secretis* an. 1624. contra male ordinantes et ordinatos edita, statuit §. 3. Alias promoventes (contra formam ab ipso praescriptam) ad annum ab exercitio Ordinum, promoti vero perpetuae suspensionis poenam, absque spe dispensationis a Sede Apostolica obtinendae, incurrant eo ipso. Si quis vero, sciente et consentiente Episcopo, sine titulo ordinetur, minime suspensionem incurrit, sed tenetur Ordinator eum de alimentis providere, aut beneficium conferre juxta Innocentii III. statuta.

CAPUT III.

De Diaconatu.

I. *Quid sit Diaconatus, quem soli Episcopi possunt conferri.*

Diaconatus Ordo sacer est, quo confertur Ordinato potestas inserviendi Episcopo vel Sacerdoti solemniter celebranti divina Mysteria. Esse Sacramentum probabilissima diximus, licet non aperte ab Ecclesia definitum, sed tamen communiter a Theologis traditum, adeo ut Dominicus Soto dist. 24. q. 1. a. 4. veritus non sit dicere, » con» trariam opinionem temeritate notandam, quum non sit tam facile » ab antiquorum doctrina recedendum ». Diaconi etiam Levitae dicuntur; quia sicut illi Mosaicae Legis Sacrificiis cooperabantur, ita et Diaconi in novo foedere Sacerdotibus incruentum offerentibus novae Legis Sacrificium, ministrant, ut observat et D. Hieronymus epist. 85. ad Evagrium. Soli Episcopi sacrum hunc Ordinem conferre possunt, nec umquam fuit aliis delegata potestas, ut docet S. Thom. in 4. dist. 25. q. 1. a. 1. ad 3. Legantur quae diximus p. 1. cap. 2.

II. *Materia et forma Diaconatus.*

Duplex est Diaconatus materia, sicut et duplex materiae correspondens forma, vel utraque essentialis, vel altera saltem integralis. Prior sita est in manus impositione, quam essentialem esse nullus prudenter dubitare potest, quum et adhibita fuerit ab Apostolis in prima Diaconorum Ordinatione, et semper sequentibus seculis fuerit in usu, immo assignata pro discrimine ab aliis inferioribus Ordinibus, in quibus manus non imponebantur. Forma autem huic materiae adjecta sunt verba ab Episcopo prolata: *Accipe Spiritum Sanctum ad robur, et ad resistendum Diabolo et tentationibus ejus, in nomine Domini.* Altera vero materia, quae, vel ut putat S. Th., est aeque essentialis, vel certe omnium consensione integralis, sita est in traditione libri Evangeliorum a Diacono tangendi, et forma in verbis traditionem comitantibus: *Accipe potestatem legendi Evangelium tam pro vivis, quam pro defunctis, in nomine Domini.*

III. *Diaconi officia.*

Diaconi plura sunt, et quidem prae ceteris Ministris nobiliora, munia et ministeria. Et primo quidem proxime et immediate Episcopo vel Sacerdoti celebranti assistunt, solemniter Evangelium canunt, panem et vinum consecrandum offerunt; Christi Sanguinem, quando sub utraque specie Eucharistia ministrabatur fidelibus, e Calice sugendum porrigebant. In aliis quoque Sacramentis operam habere poterant: nam in solemni Baptismo Catechumenorum nomina recitabant; immo et ipsi solemniter baptizabant, sicut et modo, deficiente Presbytero praestare possunt. Ordinibus initiandos ante Episcopum statuebant; publicas etiam conciones ad populum habere poterant. Unde et modo in Romano Pontificali dicitur: *Diaconum oportet ministrare ab Altare, baptizare, et praedicare.* Sed, ut subdit S. Thom. 3. p. q. 67. art. 1. *Per modum catechizantis: nam exponere Evangelium pertinet proprie ad Episcopum.* Ecclesiasticorum bonorum etiam ipsis et administratio et distributio concredita erat; et unicuique, vel ad victum necessaria, vel eleemosynas suppeditabant. Illorum vestes propriae et peculiares sunt Stola ab humero sinistro ad dexterum latum ducta, et Dalmatica.

IV. *Scientia in eo requisita.*

Ex hisce Diaconorum ministeriis liquido apparet, uberiorem in illis requiri scientiam, quam in aliis inferioribus Clericis. Prae ceteris nosse debent; quae ad Ordinem, quem suscipere debent, spectant. Praeterea, quando ex commissione possint vel solemniter baptizare, vel Eucharistiam praebere, nosse opportunum est; sicut et ritus scire haec Sacramenta ministrandi. Demum Theologiae, et sacris Canonibus aliquam eos operam navasse oportet.

CAPUT IV.

De Presbyteratu, et Episcopatu.

I. *Quid sit Presbyteratus, qualis ejus materia et forma.*

Ordo Presbyteratus, quem Sacramentum esse et superius ostendimus, et nullus Catholicorum ambigit, potestatem tribuit Ordinato et conficiendi seu consecrandi Corpus et Sanguinem Christi, et absolvendi a peccatis. Duplex proinde in illo confertur potestas, scilicet supra verum Christi Corpus, et supra mysticum, idest Ecclesiam. Priori utitur potestate, quando in Altari Sacrificium offert. Posteriori, quando Poenitentiam, vel alia Sacramenta sibi aliquo modo subditis suppeditat. Materia quoque Presbyteratus duplex est, vel, ut diximus de Diaconatu, essentialis, ut post S. Th. sentiunt Scholastici fere omnes, vel saltem altera essentialis, altera integralis. Prima itaque consistit in manus impositione cum adjuncta oratione. Verum quum ter manus Ordinato imponat Episcopus, nimirum primo, quum, recitatis Litaniis ambas manus super caput Ordinandorum ponit nihil dicens, quam manuum impositionem et adstantes Sacerdotes imitantur et ipsi capiti Ordinandi manus imponentes; 2. quando extensis super Ordinandum manibus orationem pronunciat; 3. denique quando in fine Missae iterum manus capiti Ordinanti imponit dicens: *Accipe Spiritum Sanctum, quorum remiseris peccata, remit-*

tuntur eis, et quorum retinueris retenta sunt. Porro hanc postremam orationem ad essentiam sacri Ordinis Presbyteratus non pertinere ex eo colligunt eruditiores Theologi, quia jam Ordinationem peractam et concessam potestatem Ordinis supponit, quum ad consecrandum cum Episcopo admissi fuerint. Quoad binas vero alias frustra eas multiplicant, quum nonnisi una sit et eadem: nam manus imponit Pontifex nihil dicens, ut locum det impositioni manuum adstantium Presbyterorum, quae sigillatim et seorsum est a pluribus parageoda: deinde tam Episcopo, quam adstantibus Presbyteris extensas manus in prosecutionem impositionis factae adhuc tenentibus, Episcopus orationem profert, in qua Sacerdotalis gratiae virtutem, et Spiritus Sancti benedictionem adprecatur; in qua Oratione forma impositioni manus correspondens continetur.

II. *Altera ejusdem materia et forma.*

Altera vero materia et forma, sive essentialis sive integralis numquam omittenda, et si quando omissa omnino supplenda, sita est in traditione Patenae cum hostia, et Calicis cum vino ab Ordinatis tangenda, et in verbis traditionem et acceptionem comitantibus, scilicet, *Accipe potestatem offerendi Sacrificium tam pro vivis quam pro defunctis etc.* Dixi *Patenae cum hostia, et Calicis cum vino;* nam si utrumque porrigeretur vacuum, praeter grave peccatum, nisi excuset inadvertentia, quae in re tanti momenti vix evadire potest, dubiam redderet Ordinationem, nec exequendum Sacerdotale ministerium, nisi iteraretur eadem traditio. Quod et dicendum, si forte omitteretur manuum consecratio per sacram unctionem, vel ultima impositio manus cum verbis Spiritum Sanctum dantibus juxta Regulam Natalis Alexandri, quam at sua auctoritate confirmavit Bened. XIV. de Synod. lib. 8. cap. 10. n. 12.

III. *Presbyteri vestes et officia.*

Presbyteri proprias habent vestes in suo Ministerio adhibendas. Vestes sunt Stola a collo pendens et supra pectus in Crucis modo decussata, et Casula. Ministeria vero sunt, primum ac principale Sacrificium ad Altare offerre. 2. Omnia Sacramenta praeter Confirmationem, et Ordinem fidelibus ministrare. 3. Populum edocere, instruere, et illi verbum Dei praedicare. 4. Populum benedicere, exorcisare, et defunctos sepulturae tradendos comitari, et pro eis orare. Num vero et quando teneatur Sacerdos Missam celebrare, diximus de Sacrific. Miss. Tract. 8. Dissert. 4. p. 2. Quando vero cetera Sacramenta vel possit, vel debeat, vel impediatur ministrare, diximus et dicemus, ubi de singulorum Sacramentorum Ministro vel disputavimus, vel disputabimus.

IV. *Scientia in Presbytero necessaria.*

Ex his sequitur, abundantiorem requiri scientiam in Presbyteris, ut ad sui gradus munia obeunda idonei esse possint. Non enim ad hoc unum ordinantur, ut tantum Missam celebrent, sed ut Ecclesiae inserviant, populum erudiant, verbum Dei annuncient, Sacramenta ministrent, quae officia implere non possunt sine Scripturarum notitia, sine Patrum lectione, sine Canonum doctrina, et sacrae Theologiae tum Polemicae tum Moralis studio. Hinc Episcopi, Examinatores instituere debent in suis Dioecesibus, qui promovendos Clericos

serio examinent juxta Tridentini Concil. decretum sess. 23. can. 7. de Reformat. Nec ab hoc esperimento immunes sunt qui Doctoratus lauream sunt assecuti, aut Regulares: hos enim omnes potest Episcopus examini subjicere, et idonei repertos admittere, ineptos vero repellere. Nec Ministrorum penuria sufficiens est ratio, ut vel indocti et imperiti, vel indigni promoveantur. Ita statuit Lateran. Concil. IV. cap. 17. et ita docet S. Thom. hic qu. 36. a. 4. ad 1.

V. *Quid sit Episcopatus, ejus potestas, et an sint Presbyteris superiores.*

Superest, ut aliqua de Episcopatu dicamus. Episcopatus definiri potest, *Ordo sive sacer ritus. quo Ecclesiae regimen et potestas tum ordinandi Ministros, tum Neophytos confirmandi conferuntur.* Ordinem quidem esse a Presbyteratu distinctum, non vero Sacramentum ab eo diversum diximus superius ex D. Thom. Dissert. 8. par. 1. cap. 1. Duplex est in Episcopo potestas, Ordinis et Jurisdictionis. Priore Sacerdotes, ceterosque Ministros ordinare potest, necnon Confirmationem conferre, etiam non subditis, valide quidem sed non licite: posteriorem vero nisi in subditos nec licite nec valide exercere potest. Utramque potestatem obtinent Episcopi jure divino juxta Apostoli testimonium Act. 20. *Attendite vobis, et universo gregi, in quo vos Spiritus S posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei, quam acquisivit Sanguine suo.* Et revera testantur Patres et Concil. Trident. Episcopos esse Apostolorum successores; hinc eodem jure convenit Episcopis utraque potestas, quo conveniebat Apostolis. Sunt etiam Episcopi jure divino potestate et dignitate Presbyteris superiores. Quemadmodum enim Apostoli aliis 70. discipulis divina electione et speciali praerogativa superiores erant; ita et Episcopi Presbyteris: nam, ut inquit S. Hieron. epist. 88. » Apostolorum locum tenent » Episcopi, Discipulorum vero Presbyteri ». Idque confirmat et perpetua traditio Patrum.

VI. *Materia et forma Episcopatus.*

Materia et forma Episcopatus sitae sunt in impositione manus, et in oratione, qua invocatur Spiritus Sanctus, ad quem pertinent ea verba Episcopi dicentis: *Accipe Spiritum Sanctum.* Impositio autem Evangelii super caput Ordinati antiquissimus est Ecclesiae ritus nullo pacto omittendus. Et quidem impositionem manuum esse Episcopatus materiam, dubitare non sinunt S. Script. testimonia, et praecipue D. Pauli scribentis Timotheo: *noli negligere gratiam, quae data est tibi per impositionem manuum.* Et confirmat perpetua Ecclesiae traditio in tot Conciliis et Patrum testimoniis manifesta. Ritum autem ponendi Evangelium super caput Ordinandi in Episcopum antiquissimum esse constat tum ex Constit. Apostol. quae D. Clement. R. Pont. attribuuntur lib. 8. cap. 4. ubi dicitur: » Unus ex primis » Episcopis una cum duobus aliis stantibus prope Altare . . . . . » aperta Evangelia super caput ejus, qui ordinatur, tenentibus ». Quod confirmat et antiquus auctor de Eccl. Hierar. cap. 5. dicens: » Super caput habentes divinitus data Evangelia, manumque Pontificis ». Proinde non omittenda, et, si quo casu omissa, omnino supplenda.

VII. *Ad hanc Ordinationem plures adhibentur Episcopi.*

Ad licitam Episcoporum Ordinationem plures requiruntur Episcopi ex praecepto et consuetudine Ecclesiae; necessitate tamen urgente concedere potest sum. Pontifex, ut etiam ab uno Episcopo peragatur Ordinatio. Prima pars constat ex plurimis tum Conciliorum, tum sum. Pontificum decretis. Datam tamen aliquando potestatem, ut unus tantum peragere possit eam ordinationem, ostendit rescriptum S. Greg. M. ad Augustinum Anglorum Episcopum, cui concedit, ut quum solus sit in Anglia Episcopus, etiam sine Episcopis possit eam habere ordinationem; quod et posteriores sum. Pontifices imitati sunt, concedentes, ut in partibus infidelium, ubi non sunt Episcopi, etiam ab uno Episcoporum ordinatio peragatur.

VIII. *Episcopi tenentur residere et in eis eminens scientia requiritur.*

Tenentur Episcopi in suis Dioecesibus residere, et licet Concilium Tridentinum noluerit definire residentiam Episcoporum esse de jure divino, declarat tamen Pastores praecepto divino teneri ad officia, quae sine residentia minime possunt implere, ut videre est sess. 2. cap. 1. Jubet 2. absentiae tempus singulis annis, sive continuum, sive interruptum, nullo pacto debere duos, aut ad summum tres menses excedere. 3. Declarat, peccare lethaliter, qui hoc decretum infregerit. 4. Denique absentes per sex menses a sua Dioecesi mulctat privatione quartae partis fructuum unius anni: quod si per alios sex menses ea perduraverit absentia, alia quarta parte, crescente vero contumacia, severiori Canonum censurae subjicit. Eminens in Episcopis scientia requiritur ac doctrina. Patet manifeste ex Apostolo, qui Episcopum jubet esse *Doctorem, ut potens sit exhortari in doctrina sana, et eos, qui contradicunt, arguere.* Hinc merito in Conc. Carthag. IV., cui S. Augustinus interfuit, statuitur, ut ordinandus in Episcopum examinetur, *si in lege Domini sit instructus, si in Scripturarum sensibus cautus, si in dogmatibus Ecclesiasticis exercitatus.* Legatur S. Th. hic quaest. 36. art. 2.

DISSERTATIO IX.

De Sacramento Matrimonii

PARS I.

De Sponsalibus.

CAPUT I.

De natura Sponsalium: et de consensu ad ea requisito.

I. *Sponsalium definitio.*

Sponsalia ex D. Th. definiuntur *futuri matrimonii mutua promissio inter idoneas personas exteriore aliquo signo manifestata.* Dicuntur *promissio*, quod locum generis tenet, et commune est aliis contractibus. *Mutua*, quia sponsalia contractum constituunt onerosum in reciproca situm obligatione. *Inter personas idoneas:* qui enim Matri-

monium contrahere numquam possunt, nec valent sponsalia celebrare; et praeterea aetas a jure statuta adsit oportet. Denique *aliquo exteriori signo manifestata*; quia, ut docet S. Thom. 2. 2. quaest. 88. art. 1. et ipso naturali constat lumine; » promissio, quae ab homine » fit homini, non potest fieri nisi per verba, vel quaecumque exte- » riora signa ».

II. *Promissio debet esse vera, sincera et libera.*

Promissio autem esse debet vera et sincera cum animo vere promittendi: qui enim ficte promittit, nullo pacto vi talis promissionis adstringitur: quod si animum habeat promittendi, at non se obligandi, vel implendi, adhuc tamen obstringitur, quum obligatio et onus implendi necessario promissionem ex animo factam consequantur. Legantur quae diximus in Tract. de Contract. Disser. 2. part. 1. cap. 1. Libera etiam sit oportet, et a quacumque vi, violentia, metu immunis, et ab errore circa personam. Nam haec omnia liberum impediunt consensum; immo sponsalia, sicut et Matrimonium, metu gravi extorta jure ipso nulla declarantur et invalida; et etiam ex metu levi inducta irritari queunt. Error vero circa personam, quum ad substantiam pertineat contractus, illum invalidum reddit. Recolantur dicta loc. cit. cap. 1. Hanc libertatem tollit etiam inadvertentia, si tanta sit, ut a peccato lethali valeat excusare: nam locis mox laudatis ostendimus, in contractibus talem requiri ad inducendam obligationem advertentiam et deliberationem, quanta requiritur ad lethaliter peccandum.

III. *Promissio debet esse mutua.*

Mutua esse quoque debet ista promissio. Id inficiantur quidam, aliqui melius distinguunt, scilicet mutuam quidem esse debere promissionem, ut sponsalium contractum inducat; at repromissionem non requiri ad aliquam inducendam obligationem. Et 1. quidem partis ratio est manifesta. Nam 1. sponsalia in lege vocantur repromissio; quia de se quum sint ad Matrimonium contrahendum ordinata, sicut istud perfici non potest nisi mutuo consensu, ita nec sponsalia. 2. Sponsalia inter contractus onerosos enumerantur, qui reciprocam postulant et promissionem, et acceptionem. 3. Qui sponsalia celebrat, ita se obligare intendit, ut et alia quoque pars obstricta maneat; et ea hanc obligationem recusante se liberum omnino arbitratur. At fieri tamen potest, ut quis non vi sponsalium, sed titulo gratuitae promissionis obstrictus maneat, quando nimirum puellae promissionem facit Matrimonii, quam illa acceptat, sed tempus postulat ad deliberandum: quod si illi a promittente concedatur, tunc illo profecto obstrictus manet, donec concessum tempus decurrat; nec tamen sponsalia celebrata sunt. Oriri ergo potest aliqua obligatio in hujusmodi promissione, licet non onus sponsalium. Et revera ita docent S. Antoninus 3. part. tit. 1. cap. 13. et Ledesma dub. 8. de Matrimonio.

IV. *A parentibus sponsalia celebrari valent pro filiis.*

Sponsalia celebrari queunt a parentibus pro filiis et filiabus tam absentibus quam praesentibus. Non tamen valida sunt, nisi ab ipsis filiis praesentibus vel certioribus factis absentibus rata habeantur. Ita statuitur in Jure Can. cap. *Infantes* unico §. *Porro* de Despons.

impub. in 6. Quod si reluctentur, nec consentiant, nulla oritur obligatio, tum jure naturae, quod in omnibus contractibus consensum contrahentium expostulat, et voluntatem; tum jure positivo ita declarante l. l. Sponsalia tamen celebrare non conceditur nec socero pro provigno, nec fratri pro sorore, nec tutori pro pupillo; quum jura hanc potestatem solis concedant parentibus pro filiis, quippe qui sincere eos amare, et filiorum bonum sincero affectu procurare soli supponuntur.

V. *Consensus contrahentium externus requiritur.*

Consensus autem in celebrantibus sponsalia externus omnino esse debet et idoneis verbis, vel signis expressus. Non enim alio modo internus consensus alteri notus esse potest. Et quidem verba non equivoca esse debent, sed quae consensum in futurum Matrimonium vel ex se vel ex circumstantiis indicent. Hinc verba illa negantia, *non ducam aliam*, seu *nullam aliam ducam quam te*, promissionem non exprimunt futuri Matrimonii, sed solum animum, si contrahere velit, illud non celebrandi nisi cum illo, vel illa; proinde qui sic spondet, non tenetur Matrimonium contrahere cum illa, nec potest cum alia sine gravi culpa, coelibem tamen vitam ducere non prohibetur, ut declaravit sacra Congregatio Concilii. Etiam sine verbis, sed aliis signis consensus exprimi potest; puta si sponso promittenti Matrimonium et interroganti sponsam num et ipsa promittat, illa capite annuat; si porrigenti dexteram dexteram et ipsa porrigat; si offerenti munera ea acceptet in sponsalium argumentum, et arrham.

CONSECTARIA.

I. *Sponsalia gravem inducunt obligationem.*

Sponsalia de se sub gravi ad promissionem implendam obligant, licet occulta sint, et clandestine celebrata. Constituunt enim contractum onerosum, et quidem de re gravi et magni momenti; unde fidem non servare lethale peccatum est. Ita docet D. Th. hic qu. 43. art. 1. ad 2. et ita praescribitur cap. *ex litteris* extr. de Sponsal. » Mandamus, quatenus .... eum moneas, et si non acquieverit » monitis, ecclesiasticis censuris compellas, ut ipsam (nisi rationa» bilis caussa obstiterit) in uxorem recipiat, et maritali affectione » pertractet ». Subdit tamen S. Thom. l. l. » non expedire in foro » contentioso compellere, quia matrimonia coacta consueverunt » malos exitus habere ».

II. *Ad quid teneatur qui ficte Matrimonium pollicetur.*

Qui ficte et animo decipiendi Matrimonium promisit, et graviter peccavit, et ad apponendum legitimum consensum tenetur, et ad omnia reparanda damna. Prima pars constat, quum dolus adhibitus sit in re gravi, et proximo injuriosus. Quod vero teneatur legitimum apponere consensum, quando nullum ipse deceptor patitur damnum nisi amissionem libertatis ducendi aliam, puto omnino certum: nam quum teneretur verum apponere consensum, quo posito jam libertatem amisisset, si posset resilire, ex suo dolo et fraude lucrum reportaret; quod profecto ipsi juri et aequitati naturali adversatur: debet igitur rem in eo statu ponere, quo ex justitiae et aequitatis lege ponenda erat, et legitimum praestare consensum. Quod magis

procul dubio tenendum est, si sponsalia fuerint juramento confirmata. Quod si deceptor detrimentum et quidem grave subeat, ut odium parentum, vel si graves oriturae discordiae sint, et pars decepta nullum vel minus damnum patiatur, putarem posse vel dotem suppeditando aut dotis incrementum, adhibitam fraudem et injuriam compensare arbitrio probi viri: et praeterea teneretur, si qua essent oborta deceptae sponsae damna sarcire, quum non videatur obstringi ad alterius damnum cum suo majori damno reparare, quum possit, quantum satis est, sarcire.

III. *Quodnam jus habeant sponsalia.*

Nullum ex legitimis sponsalibus jus oritur in sponsis, unde illis liceant tactus, oscula et amplexus, vel nonnisi in illis venialia sint peccata, quae in aliis lethalia forent. Oppositam doctrinam, quam non solum falsam puto sed et laxam et piarum aurium offensivam, docet Sanchez cum aliis Casuistis; quia sicut Matrimonium cohonestat copulam, ita sponsalia, quae quoddam matrimonii initium sunt, cohonestare debent hujusmodi actus, qui inchoatio quaedam sunt copulae. At in quo jure, in quo codice invenitur concessum hoc jus sponsis eas habendi inter se actiones, quae initium sunt copulae? Immo nonne potius ex opposito, quum copula omnino interdicta sit sponsis de futuro, omni jure et omni lege tum naturali tum divina interdictae etiam sunt omnes actiones ad ipsam ordinatae, vel ipsam inchoantes, quum nonnisi in ordine ad illam licitae esse possint? Quid, quod omnes fere Episcopi vel in suis instructionibus, vel in suis Synodis omnem vetant inter sponsos et frequentem conversationem, et solitarium alloquium, et mutuum commercium? Harum Synodorum decreta legi queunt apud Juveninum de Sacr. Matrim. cap. 1. Nullo modo igitur Confessarii has actiones sponsis permittant; sed, nisi cessent, et omnino abstineant, indignos reputent absolutione. Hoc enim solum privilegium conceditur sponso, ut si sponsam seduxerit ad copulam, poena stupri puniri non possit, ut declaravit S. Congregatio Concilii.

IV. *Violans sponsalia per fornicationem cum alia gravius peccat.*

Qui datam sponsalium fidem violat cum alia fornicando gravius peccat, et hanc circumstantiam in confessione aperire tenetur. Non defuere Theologi, qui sponsalium violationem adulterio adaequarent. At certum est ex Jur. Can. verum non esse adulterium, *quod est alieni thori violatio*, quae profecto locum non habet in sponsalibus. Esse tamen circumstantiam in confessione manifestandam, certum est, quum gravem contineat injuriam alteri irrogatam, et datae fidei iniquam fractionem, quae sufficiens est caussa dirimendi sponsalia. Id verum est sive fides a sponsa violetur, sive a sponso: uterque enim ad datam fidem observandam obstringitur.

V. *Ad valorem sponsalium non est necessaria Parochi praesentia.*

Ut valida sint sponsalia et idonea ad inducendum publicae honestatis impedimentum, necesse non est, ut fiant coram Parocho. Ita docent communiter Theologi, et declaravit etiam Sacra Congregatio Concilii, animadvertens sponsalibus per verba de futuro contrahendis nullam formam praescripsisse Concilium Tridentinum; ideoque eo prorsus modo contrahi posse, quo poterat ante Concilium, excepto

tamen, quod per copulam sponsalia praedicta non transibunt in Matrimonium. Quum igitur ante Tridentinum valerent Sponsalia etiam clandestina et secreto celebrata, et modo valere dicendum est. Non desunt tamen aliquae Dioeceses, praesertim in Galliis, ubi statutum est, sponsalia ad ecclesiasticos effectus inducendos, scilicet ad inducendum impedimentum publice honestatis, idonea non esse, nisi fiant coram Parocho: quae statuta quam vim obtineant, expendant Galli Theologi. Sponsalia vero per verba de praesenti celebrata sine Parocho et testibus nec Matrimonii vim habent, nec sponsaliorum, ut pluries declaravit sacra Congregatio, et videre est in Instit. Lambertiniana 46.

CAPUT II.

De subjecto sponsalium, et conditionibus, quae apponi solent, vel possunt.

I. *Inepti sunt ad sponsalia ratione carentes.*

Ad sponsalia valide contrahenda usus requiritur rationis, quo contrahentes nosse possint quid agant. Quum enim sponsalia sint contractus, et quidem sub gravi obstringens, ea requiritur cognitio, quae ad lethaliter peccandum requiritur. Hinc pueri ante septennium sponsalia celebrare non valent, ut docet S. Th. hic quaest. 43. num. 2. Pari pacto inepti sunt ad sponsalia contrahenda amentes, dementes, furiosi juxta ea, quae diximus Tract. de Contractib. part. 1. cap. 1. Quod si aliquo gaudeant lucido intervallo, licet fortasse valide possint contrahere, tamen, ut docet S. Thom. in 4. Sent. dist. 34. quaest. 1. art. 4. *non est tutum, quod Matrimonium contrahant, quia nesciunt prolem educare.* Quare si tutum non est illos Matrimonium contrahere, Sponsalia vel invalida dicenda sunt, vel certa ea dissolvendi aequissima caussa subest, licet alteri ante fuerit comperta dementia, quum in sponsalibus non minus sit voluntas contrahentium attendenda, quam bonum ipsum Matrimonii, ad quod sponsalia ordinantur.

II. *Non vero inepti sunt qui solum aliquo sensu carent.*

Qui aliquo destituuntur sensu non sunt ad sponsalia ineunda inepti. Nam caecus adhuc potest optime nosse, quid sit Matrimonium, et quaenam secum afferat officia et onera; et similiter qui mutus, multoque magis qui solum surdus sit; licet haec impedimenta a nativitate sortiti sint. Solum difficultas esse valet, si quis pluribus destituatur sensibus, puta et surdus sit, et simul mutus, ut contingit semper in surdis a nativitate; hos tamen contrahere posse et valide et licite censeo, quum alioquin esse possint acuti et perspicacis ingenii, et possint de Mysteriis fidei edoceri, et ad Sacramenta tum Poenitentiae, tum Eucharistiae admitti: non sunt igitur a Matrimonio arcendi, ideo nec a sponsalibus. At oppositum puto de illo, qui simul caecus sit, surdus, et mutus, quum vix concipi possit, quomodo possit edoceri de officiis Matrimonii: quamvis enim fortassis naturae instinctu illud nosset, et ad illud belluarum more urgeatur; quid tamen in se importet juxta christiani et rationalis hominis officia nosse non valet. Immo et idem censeo de illo, qui coecus a nativi-

tate, ante tamen usum rationis sit surdus effectus; quum tunc pariter omnis aditus praecludatur notitiae et cognitioni ad Matrimonium humano et christiano modo celebrandum.

III. *Impuberes valide contrahunt sponsalia.*

Impuberes sponsalia contrahere valide possunt: nam ante pubertatem naturam et effectus sponsalium cognoscere sufficienter valent. Ita docet S. Th. hic quaest. 43. art. 2. Immo in resp. ad 7. subdit, valide contrahere posse etiam pueros pubertati proximos: quae proximitas *determinatur*, inquit, *secundum conditionem contrahentium; quia in quibusdam magis acceleratur usus rationis, quam in aliis.* Pensanda est igitur cognitio, seu malitia contrahentium, et inspiciendum, num haec aetatem suppleat, et praeveniat; et ex hoc dijudicandum de valore sponsalium: quod tamen judicium non a privato quovis pronunciari debet, sed vel a Parocho, immo, si opus sit, et ab Episcopo.

IV. *Ab eis resilire possunt impuberes.*

Haec tamen sponsalia ab impuberibus contracta non ita firma sunt et rata, ut ab illis resilire ipsi non possint: nam obligant quidem usque ad tempus pubertatis, quod in foeminis incipit duodecimo anno, in maribus vero quartodecimo; et tunc concessum est illis a promissione resilire, ut habetur cap. *a nobis* 8. *de dispens. impuberum.* Hunc tamen dissensum manifestare debent statim ac ad pubertatem pervenerint: ex eo enim quod non contradixerint, censentur inita sponsalia confirmasse. Statim autem dicitur contradixisse, qui intra triduum ab adepta pubertate contradixit. At si pubes impuberi Matrimonium spoponderit, non poterit resilire, bene vero impubes, quum fuerit pubertatem assecutus, ut declaratur laud. cap. *a nobis* 7.

V. *Non possunt impuberes resilire a sponsalibus si juramento firmaverint.*

Si sponsalia impuberum fuerint juramento confirmata, ab eis etiam pubertatem assecuti revocari non valent. Haec doctrina, quam admittunt fere omnes Theologi, ex eo constat quod ipsa sponsalia de se valida sint, et solum infirma, quia concessione juris revocari queunt: at haec infirmitas juramento tollitur, et concessioni juris per juramentum renunciant; quod juramentum impleri profecto potest sine ulla Creatoris injuria. Ita quoque statuit cap. *ex litteris* 10. de sponsal.

VI. *Possunt in sponsalibus conditiones apponi, praesertim si parentes consenserint.*

Illicitum non est in sponsalibus conditiones apponere. In Tract. de contractibus de conditionibus contractibus adjectis, doctrinas et regulas tradidimus, quae ad hunc locum sunt revocandae. Juxta ibi dicta conditiones adversantes substantiae Matrimonii nulla efficiunt sponsalia; quae vero non adversantur, licet inhonestae sint et illicitae, valorem non impediunt sponsalium, sed minime sunt implendae; quae denique licite sunt et honestae apponi queunt, et ex earum eventu vel defectu valor pendet Matrimonii. Ibi etiam ostendimus, tunc conditiones turpes substantiae Matrimonii non adversantes non tollere absolute consensum, quando ex circumstantiis colligi potest,

efficaciorem fuisse voluntatem celebrandi contractum sponsaliorum, quam consecutionem positae conditionis: nam si magis volita fuerit conditio quam contractus, profecto deficiente conditione, deficeret contractus, quippe qui sine contrahentis voluntate subsistere non potest. Hinc qui Matrimonium polliceretur puellae ea expressa voluntate et conditione, si copiam sui corporis faciat, adeo ut prius volita sit actio turpis; profecto ea deficiente, nullus esset contractus, qui solum posita conditione valeret. Conditio adjecta sponsalibus, si accedat parentum consensus, licita est, et bonesta, nec limitanda ad temporaneum asseusum, vel ad merum non dissensum. Nam quum haec conditio maxime sit conformis legi naturali, et divinae, praecipienti erga parentes reverentiam et obedientiam, clare apparet, nedum licitam, sed et aequissimam, honestissimamque esse habendam. Hinc non licet filiis eam aliquo modo limitare, nimirum si parentes vel primo consenserint, licet postea dissentiant; vel dummodo non dissentiant.

VII. *Valet conditio dispensationis obtinendae.*

Valent sponsalia inita inter impeditos a Matrimonio celebrando, adjecta conditione, si Pontifex dispensationem concesserit. Plures quidem Theologi et Jurisperiti horum sponsaliorum valorem oppugnant; at nostra doctrina probabilior habenda est: quandoquidem sponsalia celebrata sub conditione licita et honesta valida reputantur. Porro apposita conditio honesta est et licita. Non igitur sponsalia infirmare valet. Sic renunciatio Beneficii alteri facta cum pensione, adjecta conditione si Papa concesserit, valida est, licet sine tali conditione simoniaca foret. Nec valet adversariorum ratio, qui putant conditionem appositam esse inter impossibilia enumerandam; quia quod de jure fieri nequit, censetur impossibile. Nam tunc solum res pendens a voluntate Superioris impossibilis reputatur, quum Superior non solet, vel licite non valet dispensationem concedere; non vero quando solet ac valet licite dispensare; immo etiamsi fortassis difficillime dispenset, adhuc tunc impossibile dici non potest quod de jure et licite concedere potest. Valent igitur praefata sponsalia, nec ab illis recedere licitum est donec impleatur conditio, idest petita dispensatio vel concedatur vel denegetur, quam bona fide, et vel communibus expensis, vel juxta hac de re habitas conventiones procurare tenentur. Obtenta autem dispensatione non puto renovandum consensum, sed jam praestitum sufficere, quippe qui ex conditionato transit in absolutum.

VIII. *Non valent sponsalia catholici cum haeretico et vicissim.*

Non valent sponsalia Catholicorum cum haereticis, nisi ea fiant conditione, si haereticus ad Ecclesiam revertatur. Etsi enim hujusmodi sponsalia fortassis in externo foro invalida non habeantur; invalida tamen sunt et illicita in foro conscientiae tum jure naturali, tum lege ecclesiastica. Lege quidem naturali ob periculum subversionis in Catholico, vel prolis; Lege vero ecclesiastica in pluribus Conciliis lata. Si vero addatur conditio conversionis, et licita fiunt et valida sponsalia; quum, ea impleta, Matrimonium et licite et valide celebrari queat.

CONSECTARIA.

I. *Sponsalia cum impedimento perpetuo nulla sunt.*

Sponsalia cum impedimento perpetuo etiam solum impediente celebrata, nulla sunt. Ratio est manifesta; quia licet Matrimonium cum impedimento impediente celebratum, validum sit, est tamen de se illicitum: non potest igitur esse licita promissio de re prohibita et illicita, quum nemo ad peccandum se possit obligare. Hinc invalida sunt sponsalia cum obstricto voto perpetuo castitatis.

II. *Qui vovit Religionem non tenetur petere dispensationem.*

Qui voto Religionis obstrictus sponsalia, celebrat ea conditione, si Papa a voto dispensaverit, nec dispensationem petere, nec ea uti tenetur. Continet hoc consectarium exceptionem doctrinae superius traditae num. 7. ubi diximus illos, qui sub conditione dispensationis celebrarunt sponsalia bona fide, teneri dispensationem procurare. Ratio exceptionis est manifesta: nam sponsalia semper hanc conditionem involvunt, nisi meliorem statum Religionis elegero; nec ulla ratione quis impediri debet, ne religiosum eligat statum; immo et ipsis Matrimonio junctis conceditur bimestre, intra quod, Matrimonio non consummato, religiosum statum amplecti valent. Praeterea iste se liberum semper servare potest ad implendum votum suum. Pars tamen innocens et libera, audita declaratione alterius nolentis dispensationem petere, sed velle Religionem ingredi, a fide data liberatur.

III. *Fraude impediens conditiones eventu non liberatur.*

Qui conditionata sponsalia, celebravit si fraude vel dolo impediat, ne impleatur conditio, ipse quidem obstrictus manet, altera vero pars libera. Et quidem fraudolenter impedientem obstrictum manere patet, quia nullus ex dolo et fraude reportare lucrum debet; innocentem vero a sponsalibus liberari constat, quia ille sua fraude ostendit se velle a sponsalibus resilire, cui voluntati si et alterius accedat consensus, jam mutua voluntate dirimuntur sponsalia.

CAPUT III.

De sponsalium obligatione et impletione.

I. Q*uando implenda sponsalium promissio.*

Diximus sponsalia gravem inducere obligationem celebrandi aliquando promissum Matrimonium: nunc inquirendum, quando urgeat haec obligatio; et num ad impletionem sponsi cogi possint vel poena conventionali, vel sententia judicis. Et quidem certum est, praefixo aliquo impletionis termino, sponsorum neutrum ad illud praeveniendum obstringi; sicut et quando est praefinitum tempus, nonnisi ex justa et urgente caussa promissionis licet impletionem differre. Quando vero nullum est praefinitum tempus, tenetur 1. una pars statim ac ab altera compellitur et urgetur, si opportune possit matrimonium celebrare. Qui vero fidem in sponsalibus datam implere recusat et graviter peccat, quum sponsalia gravem inducant obligationem; et a judice etiam cogi potest, si sponsalia sint juramento confirmata. Id constat ex praxi, quae in ecclesiasticis tribunalibus viget, et quae adstruitur a D. Th. in 4. dist. 27. quaest. 2. art. 2. ad 2., licet nec

ipse in sponsalibus juratis esse coactionem adhibendam existimet: quod certe verum est, quando scandala timentur, et pessimus matrimonii exitus.

II. *An licite poena a resiliente solvenda sit.*

Non licet addere sponsalibus poenam a resiliente solvendam. Loquimur hic de poena, quae consistit in patrimonii diminutione, non vero quae sita sit in beneficii privatione. Prior habetur, quando sponsi paciscuntur, ut si alteruter resiliat, alteri resiliens e. ex. centum aureos solvat. Secunda, quando Pater, Avus, aut alius quispiam pollicetur centum daturum Titio, si Bertam ducat in uxorem, vel Bertae si Titio nubat. Hanc opponi posse non est ambigendum, quum sit beneficium sponte oblatum, quod alter pro sua libertate consequi potest, vel rejicere, et appositum videatur non ad cogendum, sed ad alliciendum. Sermo est igitur de priori poena, quam apponere vetitum est in utroque jure, in Can. cap. *Gemma*, de sponsal. et in civili lege *Titia* 134. §. de verborum obligat. Et merito, quia hujusmodi poena sponsaliorum libertatem quammaxime minuit. Quapropter nec quando a consanguineis apponitur, et suspicio sit, ne sponsi ad matrimonium inducantur timore ne consanguinei poenas solvant, invalide apposita reputanda est. Quod si poena solvatur, probabilius puto esse ab accipiente restituendam, quum nullus sit titulus justae detentionis; non voluntas solventis, qui minime donare intendit; non resilientia a sponsalibus, quum hanc impedire vetitum sit poenae appositione, quam absolute irritam jura declarant. Quod si solvendae poenae conditio juramento confirmetur, tunc puto solvendam ob reverentiam divini nominis. Peti tamen poterit juramenti relaxatio a legitimo Superiore concedenda.

III. *Arrhae apponi sponsalibus queunt.*

Arrhae sponsalibus apponi queunt ab injusto resiliente amittendae. Arrhae nomine hic intelligimus res illas sive mobiles sive immobiles, quae dantur in signum et pignus futuri matrimonii sive ab ipsis sponsis vel invicem, vel ab altero, vel ab eorum parentibus. Hae autem arrhae traditae esse debent, non promissae, et non in magna quantitate, ne poenae conventionalis locum tenere videantur. Porro arrhas in sponsalibus dare concedunt jura; et hae celebrato matrimonio forent restituendae; consuetudo tamen ferme universalis est, ut accipienti relinquantur. Si vero sponsalia dissolvantur ex justa caussa, resiliens datas non amittit arrhas, sed illi sunt restituendae; sicut et ille si quas accepit, restituere tenetur. Si vero quis resiliat injuste, et arrhas quidem acceperit, at minime dederit, duplum restituere debet, vel etiam triplum et quadruplum, si ita convenerint. At jure naturae puto restituendas quidem a reo insonti acceptas arrhas, et tantumdem de suo; sed triplum vel quadruplum non solvendum nisi ex sententia judicis, ut docet Sylvester. Minores vero non plus restituere tenentur, quam acceperint.

IV. *Posteriora sponsalia invalida et illicita sunt.*

Qui cum duabus sponsalia celebravit, graviter peccat, et prioribus obstringitur sponsalibus, licet posteriora fuerint juramento firmata. Peccare graviter nullus est qui ambigat, quum fidem datam turpiter infringat; nec interpositum juramentum priora sponsalia dissolvit,

sed auget culpam. Non dissolvit: quod enim uni jam promissum est, alteri dari non potest; et juramentum esse non valet iniquitatis vinculum, ut obstringat ad praestandum, quod sine peccato fieri non potest. Auget culpam; quia divinum nomen profanat, et eo abutitur ad iniquitatem patrandam.

V. *Sunt illicita et invalida etiamsi sint cum copula conjuncta.*

Quod si posterioribus sponsalibus praeter juramentum addatur et stuprum, ut fide futuri matrimonii decepta sponsa usum sui corporis sponso concesserit, erunt ne haec posteriora sponsalia prioribus anteferenda? Difficultas haec est magni momenti, quae Theologos, et Juris Can. Doctores in contrarias abripit opiniones. Nos cum iis sentimus, qui censent, jure naturae inspecto, priora sponsalia minime tolli hisce motus argumentis. 1. Jus juste et legitime acquisitum auferri non valet per injuriam alteri illatam, qualis est sponsi cum altera fornicatio, et ipsius deceptio. 2. Sponsa spe matrimonii deflorata non habet jus ad matrimonium, nisi quando licite et sine injuria et offensa alterius celebrari potest: non enim iniquitas jus praebet alterum laedendi ne quidem in re levi; et praeterea damnum, quod passa est, potest ab ipso reo sarciri alia via, quam per matrimonium: quod si ad omnimodam aequalitatem non potest compensari, suae imputet sponsa culpae vel infortunio, quod dans operam rei illicitae timere poterat et praecavere. 3. In jure statutum est, ut qui virginem vitiaverit sub spe matrimonii, disjunctive vel uxorem habeat, vel dotem tribuat. Si itaque lex non obstringit ad celebrandum matrimonium etiam quando iniri potest absque alterius injuria; quanto minus quando nonnisi alterius jus violando celebrari potest? Hanc doctrinam adprobat et Lambertinus sua Instruct. 46. num. 9. Nec urgent Doctorum aliter sentientium argumenta, quae videri possunt cum suis solutionibus in O. M.

VI. *Quid si res ad forum deducatur? Num prior sponsa cedère teneatur.*

Ita quidem jure naturali inspecto, et in foro conscientiae judicandum; Hoc tamen minime impedit, quin re ad forum contentiosum deducta, recto judicio posteriora sponsalia prioribus praeferantur, si id judex viderit bono communi ac paci publicae necessarium: matrimonia enim non tantum privatum, sed et commune Reipublicae bonum respiciunt. Et hac de caussa fortassis frequentius in foro exteriori sententia in favorem secundae sponsae fertur. Confessarius itaque, si res ad forum contentiosum deducta sit, abstineat a ferenda sententia, et solum a poenitente postulet animum promptum ad acquiescendum sententiae a judice pronunciandae. Num autem innocens sponsa ex charitate juri suo cedere teneatur, puto non ambigendum; praesertim si nullum subeat detrimentum, vel justa compensatione tollatur. Ex charitate enim tenemur scandala et peccata, quantum possumus, impedire, odia ac simultates averruncare, et etiam alterius damna cum nostro longe minore avertere. At circumstautiae peculiares sunt expendendae, et non juxta mundanas leges, sed juxta Christi praecepta dijudicandum.

CAPUT IV.

De sponsalium dissolutione.

I. *Causae dirimentes sponsalia: quando fornicatio sit talis.*

Plures sunt dirimendorum sponsalium caussae, aliae quidem sine ulla prorsus culpa, aliae, quae culpam supponunt. Hae omnes bis duobus versiculis continentur: *Crimen, dissensus, fuga, tempus, et Ordo, secunda; morbus, et affinis, vox publica, cumque reclamant.* Criminis nomine intelligitur fornicatio alterius partis. Haec praecedere sponsalia potest et subsequi. Si datam fidem subsequatur, sponsalia statim dirimit, sive a sponsa commissa sit, sive a sponso, ut docet S. Thom. hic quaest. 43. art. 3. ad 6. scribens: » Quamvis nondum » dederint sibi potestatem corporis sponsalia contrahentes; tamen ex » hoc efficiuntur sibi invicem suspecti de sua servanda fide in futu- » rum: et ideo potest sibi praecavere unus contra alium sponsalia » dirimendo ». At si sponsalia praecessit fornicatio sponsae, et haec erat sponso ignota, hic, comperto sponsae vitio, dirimere poterit sponsalia; quia jam facta est deterior, virumque ignominia perfundit, et bigamiae defectui subjicit. At si hoc praesciebat, et adbuc sponsalia celebravit, non poterit amplius ea de caussa recedere: et hoc in sensu intelligendi sunt Canones, qui statuere videntur, non posse sponsum propter antecedentem fornicationem sponsam dimittere, quia contra legem conjugii non peccavit.

II. *Utriusque consensu dirimuntur sponsalia.*

Utriusque consensu dirimuntur sponsalia etiam juramento firmata. Ita docet S. Th. hic art. 3. ad 5. asserens Cap. *Praeterea his* de spons. et Matr. Quod vero juramentum huic dissolutioni non obstet ex eo patet, quia juratoria promissio in mutuam utilitatem facta est: » et tunc inquit S. Th. 2. 2. quaest. 89. art. 9. ad 2., intelligitur » jam ei solvisse promissum; quod facit de eo secundum ejus utili- » tatem ». Qui vero hoc pacto sponsalia dissolvunt, auctoritate non indigent Episcopi vel alterius Superioris, qui dissolutionis caussam cognoscat, quum hanc legem laud. Decretalis minime imponat.

III. *Quando absentia tollat sponsalia.*

Qui post celebrata sponsalia, etiam juramento firmata, vel domicilium mutat, vel in aliam regionem proficiscitur, censetur sponsalibus renunciare; proinde altera pars libera a promissione habenda. Ita statuitur in Jure Can. Cap. *de illis* extra de sponsal. et Matr. Ita quoque docet S. Thom. hic quaest. 43. art. 3. ad 2. Verum haec sunt notanda. 1. Ad sponsalium dissolutionem requiri, ut discedens, vel domicilium mutans alio inscio vel inconsulto discedat: nam si pars consentiat, libera non manet, sed pro reditu statutum tempus expectare debet. 2. Locum habere sponsalium dissolutionem, licet alter discedat animo revertendi sed post longum tempus, vel etiam ex utili et necessaria caussa: nam diuturnitas temporis absentiae alteram partem gravat, et periculo incontinentiae exponit. 3. Locum habere dissolutionem, licet per alteram partem steterit, ne implerentur sponsalia; quia tametsi, ut docent Pontifices, et S. Thomas, peccaverit fidem datam non liberando; tamen per discessum vel do-

micilii mutationem altera pars indicavit se sponsalibus abrenunciare. 5. Si brevis putatur mora, nec longa a loco distantia, tunc vel expectanda pars, vel illi praestituendum tempus reditus vel per judicem vel per idoneos testes; quo elapso, libera erit a data promissione. 6. Discedentem, vel domicilium mutantem a data fide non liberari sine alterius partis consensu, quem petere debet, ut sponsalia dirempta censeantur ex parte sua.

IV. *Quando dilatio impletionis tollat sponsalia.*

Dilatio seu mora ad implenda sponsalia non semper ea dirimendi sufficiens praebet motivum. Nam si nullum sit praefinitum tempus, non urget onus implendae promissionis, nisi vel longum fluxerit tempus, vel altera pars interpellet. Si vero assignatum fuerit tempus, et quidem ad finiendam obligationem, eo instante, pars, quae sponsalia implere recusat, peccat, et aliam ab onere sponsalium liberat; at ipse liber minime manet, nisi et altera pars sponte resiliat, ut si dicas, promitto matrimonium, dummodo ante Quadragesimam celebretur. Si vero appositum non sit ad finiendam sed ad urgendam obligationem, ut si dicas, promitto Matrimonium, sed solum post annum celebrandum, elapso anno non censentur statim dirempta sponsalia; sed per aliquod adhuc tempus expectandum est, et pars ad implendum promissum interpellanda. Quod si vel multum differat, vel interpellationi non respondeat, vel sine caussa matrimonium recuset, et peccat, et juri suo se renunciare ostendit, proindeque altera pars soluta manet.

V. *Dirimunt sponsalia professio religiosa et sacrorum ordinum susceptio.*

Professio religiosa, et Ordinum sacrorum susceptio dirimunt sponsalia etiam jurata. Nam si professio religiosa etiam matrimonium ratum dirimit, multo magis sponsalia, quum in utroque contractu ea sit implicita conditio, nisi meliorem statum juxta leges Ecclesiae elegero. Solvuntur vero etiamsi juramento fuerint confirmata; quia juramentum imbibitam conditionem, nisi meliorem statum elegero, non excludit. Solvuntur etiam per solum ingressum in Religionem, non quidem absolute, sed solum ex parte remanentis in seculo, qui liber statim evadit; tum quia ingrediens Religionem suo juri cedere manifeste ostendit; tum quia non levem inducit mutationem in ingrediente Religionem et eam postea deserente. At si pars altera expectare velit vel professionem religiosam vel dimissionem habitus, ad seculum rediens sponsalium obligationi obnoxius erit. Susceptionem vero Ordinum majorum sponsalia dirimere constat, quum et continentiae observantiam importet, et in meliori ac perfectiori statu suscipientem constituat.

VI. *Posteriora sponsalia quomodo priora tollant.*

Secunda sponsalia etiam juramento firmata priora dirimunt ex parte innocentis, non vero ex parte sontis; quia qui secunda celebrat, a prioribus se resilire velle aperte ostendit, et juri suo cedere: libera ergo manet pars innocua. At quum ille injuriam parti irroget et injustitiam committat, ipse minime a data fide liberatur; et praeter duplex, quod perpetrat, crimen, tamdiu manet obstrictus, donec vel datam fidem liberet, vel a parte insonte libertate donetur.

VII. *Morbus superveniens infirmare potest sponsalia: affinitas et infamia.*

Morbus superveniens sponsalibus, vel etiam post ea celebrata detectus, justam praebet resiliendi caussam. Ita S. Thom. hic q. 43. art. 3. ad 3. Multoque magis defectus animi vel supervenientes vel detecti, puta si sponsus detegatur aleator, ebriosus, leno, notus et similia; et similiter si sponsa detegatur procax, rixosa, prodiga, illegitima etc. quum hi omnes defectus pacem ac bonum familiae quammaxime impediant; esse tamen debent moraliter certi. Affinitas quoque superveniens sponsalibus ipsa statim dirimit: tunc enim ab Ecclesia vetitum est Matrimonium celebrare. Nec tenetur reus dispensationem petere; quia ex hoc solo capite, quod sponsalia celebrata sint, a superveniente ex delicto affinitate minime dispensat sacra Poenitentiaria; sed ad dispensandum postulat, ut sine scandalo et quidem gravi, vel sine infamia, vel magno familiarum dissidio, a matrimonio celebrando abstinere sponsi non possint; et si haec mala non timeantur, numquam dispensationem largitur. Vera etiam sponsi vel sponsae infamia justam praebet dissolvendi sponsalia caussam: nam haec utrumque deteriorem facit, et notabilem in eis inducit mutationem. Hinc si sponsus, vel sponsa aliquod crimen committat, quod secum infamiam adferat sive juris sive facti, parti innocenti licet a sponsalibus resilire.

VIII. *Sponsalia cum impari, invitis parentibus invalida sunt; etiamsi fiant stupro conjuncta. Quid vero si sponsalia sint cum pari.*

Sponsalia a filiisfamilias celebrata insciis, vel invitis parentibus cum persona impari nedum illicita, sed et invalida sunt. Eos graviter peccare ostendimus in 4. Decal. praecepto. Nulla vero esse sponsalia etiam jurata sic evinco. Nam nullus contractus etiam juratus, qui impleri non potest sine peccato, nullo modo obligat: at matrimonium celebrare cum imparibus vel minus dignis, insciis vel invitis parentibus, est lethale peccatum, quum gravem illis irroget injuriam: ergo nulla est et irrita promissio de matrimonio celebrando; nec juramentum potest esse vinculum iniquitatis, nec obligare ad opus quod sine injuria Creatoris impleri non potest. Ita docent communiter Theologi, paucis exceptis. Immo nulla quoque talia sponsalia sunt licet stupro conjuncta, si sine justa offensione et indignatione parentum celebrari nequeat matrimonium. Eadem urget et fortior ratio; quia celebratio Matrimonii est cum lethali peccato conjuncta, scilicet cum gravi injuria et offensione parentum: quod autem sine peccato fieri nequit, numquam, quocumque posito temporali alicujus damno, praestare licitum est. Sarcienda sunt igitur illata damna omni meliori modo, quo fieri potest, sed a matrimonio abstinendum. Immo tametsi valida sint inter pares insciis parentibus contracta, accedente nimirum eorum consensu, horum tamen ex justa caussa contradictio et obsistentia legitimam praebent ea dissolvendi caussam. Ratio est, quia in praefatis sponsalibus implicita est conditio, si parentes conseuserint, quo consensu deficiente, cessant sponsalia. Quod si eam excluserint conditionem, jam sponsalia illicita sunt, et promissionem continent de re plane illicita, idest de Matrimonio celebrando; quae Matrimonia, *Ecclesia semper detestata est, et prohibuit*, ut docet Trid. Synodus.

IX. *Notabilis mutatio sponsalia dirimere valet.*

Notabilis mutatio superveniens sponsalibus justam praebere caussam potest ea dirimendi. In tract. de Contract. ex D. Th. ostendimus, omnes promissiones hanc in se includere conditionem, si res immutatae permaneant: nam subsequente notabili mutatione justa emergit causa a promissione resiliendi. In sponsalibus autem ea censetur notabilis mutatio, quando talis emergit nova circumstantia, quae prius existens prudentum judicio a sponsalibus deterruisset. Ex his emergentibus circumstantiis nonnullas exposuimus; ut si sponsa fornicetur, si morbus, affinitas, rixae, discordiae superveniant. Tres itaque solum supersunt expendendae, nimirum superveniens deformitas in sponso vel sponsa, paupertas, vel etiam divitiarum copia. Amissionem pulchritudinis et supervenientem turpitudinem censeo legitimam esse dirimendorum sponsalium causam: nam si praecessisset, ea impedivisset; et praeterea Matrimonium cum deformi foemina redditur valde onerosum, et etiam periculo incontinentiae expositum. Paupertas quoque sponso superveniens sponsae legitimum praebet motivum resiliendi; quia cum illo paupere noluisset contrahere, et onera Matrimonii difficilius poterunt sustineri. At si sponsae superveniat, dummodo promissa dos subsistat, non datur in sponso legitima causa resiliendi, bene vero si promissam vel convenientem dotem suppeditare non valeat. Si vero aequalis paupertas utrique parti superveniat, juste dirimuntur sponsalia, quum Matrimonium tunc fiat utrique onerosum, ita tamen ut vel absolute a Matrimonio abstineant, vel cum ditione ineant, nam si aeque pauperem alteruter in Matrimonium accipere velit, fidem parti datam servare debet. Divitiarum notabile incrementum in altero ex sponsis; altero in eodem statu permanente probabilius non inducit legitimam causam resiliendi, quum talem non afferat mutationem, quae bono Matrimonii obstet, sed conferat potius ad utriusque commodum et utilitatem.

Consectaria.

I. *Impudicitiae praebent justam resiliendi causam.*

Sponsa, quae impudicos tactus, oscula, amplexus extranei admittit, licet ulterius non progrediatur, justam praebet sponso caussam resiliendi a sponsalibus. Nam hoc pacto se minus pudicam et honestam ostendit, praebetque fundamentum suspicandi, ne matrimonialem fidem imposterum servet. Sponsa quoque licite rejicere sponsum poterit cum aliis mulieribus impudicas actiones saltem frequenter exercentem ob eamdem rationem.

II. *Susceptio Ordinum minorum num dirimat sponsalia.*

Per susceptionem Ordinum minorum statim dirimuntur sponsalia ex parte sponsae; quia per eam sponsus ostendit se velle recedere a sponsalibus, proinde libera est sponsa, et potest, si velit, alteri nubere. Non dissolvuntur vero ex parte sponsi, quia absolute minores Ordines matrimonium non excludunt; proinde vel ad Majores ascendere debet, vel semper obstrictus manebit, donec a sponsa liberetur. Peccabit quoque, si suscipit, ut sponsam fallat; at si bona fide ad Clericatus statum amplectendum, minime peccabit, quum in sponsalibus intelligatur conditio, nisi meliorem statum elegero.

III. *Votum Religionis quando dirimat sponsalia.*

Votum ingrediendi Religionem, vel Ordines sacros suscipiendi subsequens sponsalia ea dirimit et licitum est, si solum adferat sponsalium dissolutionem dirimi sponsalia ex parte non voventis certum est, nam per voventem suae restituitur libertati. Dirimi etiam ex parte voventis patet, quia meliorem eligit statum, cujus electio est ipsi libera ex insita conditione, nisi meliorem elegero statum. Dixi tamen, si solam adferat sponsalium dissolutionem: si enim praeter illam alia adferat sponsae nocumenta, puta quia deflorata alium maritum non inveniret, multoque magis si gravida, quia prolis legitimationi consulendum esset, non valeret votum, quod sine alterius damno, proinde nec sine peccato posset impleri. Neque tamen irritum omnino foret hujusmodi votum, cujus executio suspenderetur quidem, at omnino non tolleretur: si enim ob conjugis mortem liber evaderet, tunc teneretur vel Religionem ingredi, nisi alia impedirent obstacula, vel sacros Ordines suscipere.

IV. *Quando dirimat sponsalia votum simplex castitatis.*

Votum simplex castitatis, sive praecedens sive sequens sponsalia, ea licite dirimit, nisi scandalum et grave alterius partis detrimentum obstet. Adversantur ex parte huic doctrinae plures Theologi, qui licet consentiant votum castitatis praecedens nulla reddere subsequentia sponsalia, quum Matrimonium sine gravi sacrilegio a vovente celebrari non possit, dissentiunt tamen, si subsequatur, respectu voventis, quem liberum non putant a fide sponsalium data. Verum a contraria S. Thom. doctrina puto nullo pacto recedendum: nam S. Doct. hic q. 53. a. 1. ad 1. non solum aperte docet, *propter votum simplex esse sponsalia dirimenda*, sed et probat, quia, inquit, est fortius vinculum quam sponsalia, quum per sponsalia homo obligetur homini, per votum vero Deo obstringatur: et solum ideo votum castitatis non dirimit matrimonium, quia licet de se fortius obliget, tamen ratione modi fortius hominem homini devincit; quia per illud vir actualiter traditur in potestatem uxoris, quod respectu Dei non praestat votum simplex castitatis: at quum in modo ligandi aequalia inveniantur et sponsalia et votum castitatis, illud illi praevalere dicendum est.

V. *Quando liceat sine consensu parentum sponsalia celebrare.*

Si parentes conscii et consulti de matrimonio filii vel filiae injuste obsistant et impedire inique nitantur, graviter peccant; et licet filiis sine eorum consensu honestum matrimonium celebrare. Abutuntur enim patria potestate, filiosque gravant eorum in electione status libertatem injuste impediendo; adeoque licebit illis in hoc casu honestum matrimonium inire, quum ob parentum injustitiam sua libertate spoliari non possint.

PARS II.

De Matrimonio.

CAPUT I.

De Matrimonio, ut naturali et civili contractu, et ut Sacramento.

I. *Quot modis spectari queat Matrimonium.*

Sub triplici consideratione spectari Matrimonium potest, nimirum quatenus est naturalis contractus, seu naturae officium; quatenus contractus civilis juxta legum statuta initus; et quatenus novae legis Sacramentum est dignitatem a Christo consecutum. Spectatum itaque Matrimonium, quatenus est naturalis civilisque contractus, definitur a S. Th. hic art. 3. q. 44. ex sent. Magistro: *viri, mulierisque conjunctio maritalis, inter legitimas personas, individuam vitae consuetudinem retinens.* Itaque ad Matrimonium constituendum quatuor concurrunt causae, *efficiens, materialis, formalis, et finalis*, quae in praefata definitione sunt indicatae. Efficiens causa est, nec alia esse potest quam mutuus contrahentium consensus, ut docet S. Thom. hic q. 45. art. 1. Causa vero materialis sunt contrahentium corpora, de quorum usu in ordine ad Matrimonium paciscuntur contrahentes, et quem mutuo vicissim transferunt. Formalis autem; quae in re permanens constituit matrimonium, in illo est collocanda transitorio consensu, quem efficientem causam diximus, qui cum praeterlabatur, permanens aliquid formaliter non valet constituere; sed in nexu et vinculo ex mutuo consensu profluente, quod perenne constituit Matrimonium. Causa vero finalis illa est, quam Tobiae Angelus Raphael exposuit docens: *Accipies virginem cum timore Domini, amore filiorum magis, quam libidine ductus, ut in semine Abrahae benedictionem in filiis consequaris.*

II. *Triplex Matrimonii divisio. In nova Lege nullum Matrimonii habetur praeceptum.*

Matrimonium trifariam dividunt Theologi, nempe in *legitimum, ratum*, et *consummatum.* Legitimum dicitur, quod juxta leges gentium contrahitur, cujusmodi sunt matrimonia infidelium, inter quos verum agnoscit D. Thom. matrimonium ex lege naturae permanens et indissolubile. Ratum dicitur, quod ab Ecclesia adprobatur, et a fidelibus legitime coram ipsa celebratur. Consummatum vero est illud, quod subsequitur carnalis copula conjugibus concessa, et qua fit, ut duo sint in carne una. De Matrimonio contrahendo nullum est in nova Lege praeceptum: nam Christus Dominus quammaxime virginitatem commendavit; et Apostolus aperte docuit: *Qui Matrimonio jungit virginem suam bene facit, et qui non jungit melius facit.*

III. *Matrimonii definitio ut Sacramentum.*

Civilem, naturalemque Matrimonii contractum ad dignitatem Sacramenti evexit Christus. Hoc modo spectatus sic definitur: *Matrimonium est signum sensibile conjunctionis Christi cum Ecclesia a Christo institutum promissionem habens gratiae, personas legitime con-*

junctas ad individuam vitae societatem unientis. Esse vero matrimonium in Ecclesia Catholica celebratum veri nominis Sacramentum dubitare non sinunt et S. Scripturae verba, et perpetua Patrum traditio, et Conciliorum aperta definitio. A testimoniis recitandis brevitatis causa abstinemus, quae tamen legi poterunt in Opere magno et apud Polemicos Theologos. Hinc in Concil. Trident. ita definitum fuit can. 1. » Si quis dixerit, matrimonium non esse vere et proprie » unum ex septem legis Evangelicae Sacramentis a Christo Domino » institutum, sed ab hominibus in Ecclesia inventum, neque gratiam » conferre, anathema sit ».

IV. *Materia et forma et Minister inquiruntur.*

Ita quidem unanimiter sentiunt omnes Catholici; at quammaxime Theologi dissentiunt in bujus Sacramenti assignandis forma, materia, et Ministro. Alii contractum matrimonii a Sacramento secernunt; illum existere dicunt firmum, ratum, et insolubilem, quoties accedit mutuus contrahentium consensus de praesenti in Parochi et testium praesentia exhibitus, nec ullum obstet impedimentum: at hoc ad Sacramentum constituendum minime sufficere autumant, sed requiri Parochum, qui mutuo consensu intellecto benedictionem impertiatur sponsis per verba illa sacra: *Ego vos in Matrimonium conjugo in nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti.* Hinc materiam Sacramenti constituunt in consensu contrahentium per nutus vel verba manifestato; formam in praefatis Parochi verbis, et Ministrum asserunt ipsum Parochum: eapropter aliter contrahentes matrimonium celebrant, at Sacramentum minime vel efficiunt vel recipiunt. Alii e contra benedictionem et verba Parochi ad solemnitatem quidem Sacramenti requiri censent, minime vero ad essentiam et substantiam. Hinc materiam dicunt corpora contrahentium, formam vero in verbis, quae internum consensum exprimunt, et mutuum sibi in corpora tradunt jus in ordine ad matrimonium collocant; unde inferunt, non alium esse quaerendum bujus Sacramenti Ministrum ab ipsis contrahentibus distinctum.

V. *Doctrina S. Thomae.*

Nos a doctrina S. Thomae non recedimus, qui nec verba a Sacerdote prolata esse formam bujus Sacramenti unquam docuit, nec ejus benedictionem vel praesentiam requiri ad essentiam Sacramenti: unoque verbo numquam cognovit distinctionem contractus et Sacramenti; sed ubicumque reperit contractum rite et pio affectu initum, ibi et Sacramentum admittit. Nec ad essentiam Sacramenti duo tantum necessaria, ex essentia adstruit, consensum contrahentium, et verba de praesenti illum significantia, quibus positis docet haberi Sacramentum Matrimonii. Sic enim scribit hic q. 45. art. 5. » Consensus expressus per verba de praesenti inter personas legitimas ad » contrahendum, Matrimonium facit; quia haec duo sunt de essentia » *Sacramenti* (non meri contractus civilis), alia autem omnia sunt » de solemnitate Sacramenti, quia ad hoc adhibentur, ut convenien- » tius fiat. Unde si omittantur, verum est Matrimonium ». Benedictionem vero Sacerdotis nec ad essentiam Sacramenti requiri docet, nec ejus partem agnoscit; sed solum *Sacramentale* appellat. En ejus verba q. 42. art. 1. ad 1. » Verba, quibus consensus matrimonialis

» exprimitur, sunt forma hujus Sacramenti; non autem benedictio » Sacerdotis, quae est quodam *Sacramentale* ». Haec clarissima D. Thomae doctrina est, a qua non esse recedendum putamus.

VI. *Confirmatur rationibus.*

Neque haec A. P. doctrina vel caret patronis, vel validis destituitur argumentis. Eam siquidem tenent omnes antiquiores Scholastici, et Juris canonici periti, quorum longum syllabum recenset Vasquezius: eam etiam complectuntur recentiores Theologi et juris periti Bellarminus, Raymundus, Frassen, Card. de Laurea, et Goti, Genettus, Gonettus, Simonettus, Boucat, Merbesius, Clericatus, Pontasius, Van-Espenius et alii bene multi his innixi firmis argumentis. 1. Concilium Trident. declaravit, matrimonia clandestina sine Parocho et testibus celebrata, sed solo libero contrahentium consensu facta, rata et vera fuisse matrimonia, proinde et Sacramenta: sciebant enim Patres, a sacris Canonibus ea tantum rata et vera dici matrimonia, quae non meri sunt contractus civiles, sed etiam christianae Religionis Sacramenta, ut declarat Innoc. III. cap. *Quarum* de divortiis. 2. Teste Martene de antiq. Eccl. ritibus, inaudita fuere apud Majores nostros illa verba Parochi, *ego vos conjungo*, in quibus aliqui ex recentioribus Scholasticis formam hujus Sacramenti constituunt. Et Simonettus dicit olim adhibita fuisse haec verba, *Quod Deus conjunxit, homo non separet.* Et modo Tridentinum verba benedictionis permittit ritibus Ecclesiarum; quod profecto minime praestaret, si in eis Sacramenti formam contineri arbitraretur. 3. Etiam post Tridentinum non semel celebrantur matrimonia clandestina valida, iis videlicet in locis, ubi ejus disciplina non obtinet; sicut et aliquando contingit bona fide matrimonia nulla celebrari ob impedimentum dirimens; quo postea sublato, indicitur quidem conjugatis, ut consensum renovent; non vero ut iterum a Parocho benedictionem accipiant: quod tamen in utroque casu jubere vel saltem hortari deberet Ecclesia, ne fideles conjugati perpetuo hoc Sacramento privarentur. Censet igitur in utroque casu matrimonium esse simul et contractum et Sacramentum. Haec pauca hac de re dicta sufficiant. Qui plura desiderat, consulat O. M. aliosque Theologos.

CONSECTARIA.

I. *Matrimonium aliquando est in praecepto.*

Licet nullum sit de matrimonio celebrando praeceptum; contingere tamen potest, ut quis a matrimonio sine peccato abstinere non possit. Hoc manifeste patet ex ipsa Apostoli doctrina 1. ad Cor. 7. de illis, quibus continentiae consilium capere datum non est; nimirum, *quod si se non continent, nubant, melius est enim nubere, quam uri.* Similiter contingere potest in Regibus et Principibus, eorumque filiis vel filiabus, ut ad matrimonium celebrandum obstringantur, si id postulet Religionis studium, et publicae pacis necessitas, et praesertim si ex matrimonii omissione, aut Religioni aut Reipublicae periculum grave immineat. His addit S. Th. Quodl. 10 a. 19. in corp. tertium casum, nimirum quando filius nonnisi ex dote per matrimonium accepta Patrem egenum potest sustentare.

II. *Ad essentiam Matrimonii non pertinet carnalis copula.*

Ad essentiam Matrimonii non pertinet carnalis copula. Ita passim docent Patres. S. Ambros. lib. de Instit. Virg. cap. 6. scribit: » Non » defloratio Virginitatis facit conjugium, sed pactio conjugalis. De- » nique quum jungitur puella, conjugium est, non quum virili ad- » mixtione cognoscitur ». Idem docet et S. Thom. in 4. ad Anibald. dist. 26. a. 3. Hinc apparet, quomodo verum fuerit matrimonium Deiparae cum S. Josepho, licet nullus intercesserit usus matrimonii, vel voluntas utendi; ut optime docet S. Augustinus lib. 1. de nuptiis et concup. cap. 11. n. 12.

III. *Matrimonium cum conditione excludendi copulam nullum est.*

Matrimonium initum sub praecedenti conditione illud non consummandi, nullum est. Ita docet S. Th. hic q. 48. a. 1. ad 3. scribens: » Si mulier dicat viro, consentio in te sub conditione quod non co- » gnoscas me, non est consensus Matrimonii, quia est ibi aliquid » contra substantiam dicti contractus; quia illa conditio explicita non » solum actui, sed etiam potestati contrariatur copulae carnalis; et » ideo est contraria matrimonio ». Nam, ut docuit in corp. art. » Quod opponitur substantiae matrimonii non est *non uti*, sed *non* » *posse uti* ». Nec hoc officit valori Matrimonii B. Virginis cum S. Joseph, ut docet S. Thom. in 4. dist. 30. q. 2. a. 1. q. 2. ad 2. et 3. *quia*, inquit, *illud propositum non fuit conditionaliter in consensu appositum; talis enim conditio quum sit contra matrimonii bonum* (scilicet prolem procreandam) *Matrimonium tolleret.*

IV. *Peccant qui benedictionem non accipiunt.*

Quamvis ad essentiam Sacramenti matrimonii non requiratur Sacerdotalis benedictio, est tamen saltem de praecepto Ecclesiae adhibenda. Loquor autem de illa benedictione, quae a Tridentino statuitur, et per illa verba perficitur, *Ego conjungo vos* etc. Qui itaque hanc benedictionem omittit, graviter peccat, Ecclesiae praeceptum in re gravi violando; proinde sacrilegium committit, quod gratiae consecutionem impedit. Quod certe contingit in illis, qui inopinate, vel accito vel adito Parocho, paratis jam duobus testibus, coram eo invito et reluctante mutuum consensum in conjugium exprimunt, et statim se subducunt; quippe qui et aliud crimen gravissimi scandali crimini addunt. Hi peccant gravissime, et gratiam Sacramenti non recipiunt; immo merito dubitatur, num et Sacramentum conficiant; quod tamen eorum iniquitatem non excusat, sed auget: tenentur enim tamquam Christiani, non ut infideles, matrimonium celebrare, et juxta Christi et Ecclesiae institutionem, proinde illud profanant, sive conficiant, sive non conficiant: conficiendo, quia sacrilegium committunt; non conficiendo, quia sacrilege omittunt.

CAPUT II.

De subjecto Sacramenti Matrimonii.

I. *Quinam Matrimonio repellantur.*

Omnes illi a matrimonio repelluntur, qui ad sponsalia vel licite vel valide celebranda minime idonei reputantur. Non tamen omnes, quibus concessum est sponsalia inire, et concessum matrimonium;

proinde de his specialiter agendum. Et 1. Matrimonium nec valide nec licite celebrant, qui pubertatem nondum sunt assecuti. Hinc contrahere non possunt mares ante annum quartumdecimum, nec foeminae ante duodecimum. Animadvertit tamen S. Thom. in 4. dist. 36. q. 1. art. 5. quoad validitatem aliquando malitiam supplere posse aetatem, eamque praevenire; » Si aliquis ad perfectionem de- » bitam ante tempus praedictum perveniat, ita quod vigor naturae » et rationis defectum aetatis suppleat, matrimonium non dissolvitur ». Quod declaratum quoque fuit cap. *de illis* 9. de dispens. impuber. » Si ita fuerint aetati proximi, quod potuerint copula carnali con- » jungi, minoris aetatis intuitu separari non debent, si unus in al- » terum visus fuerit consensisse, quum in eis aetatem supplevisse » malitiam videatur ».

II. *Matrimonium per Procuratorem valet. Num per epistolas.*

Inter absentes validum celebrari matrimonium potest per Procuratorem; sed num sit Sacramentum, ambigitur. Et quidem validum esse constat ex jure Can. in Cap. *Finali* de Procur. in 6. ubi et conditiones enumerantur in Procuratore requisitae; et docet S. Th. in 4. dist. 29. Atque etiam modo, post Concilium Tridentinum, valida reputari ab Ecclesia hujusmodi matrimonia, ostendit Bened. XIV. de Synod. lib. 13. cap. 23. n. 9. ex praxi hodierna, praesertim inter Principes, quae ab Ecclesia minime reprobatur. Num vero hujusmodi matrimonium sit Sacramentum, merito ambigitur: nam quum ad Sacramentum recipientis requirantur dispositiones, hae deesse valent, dum celebratur matrimonium. Hinc merito Theologi, et laudatus Pontifex consulunt, ut qui per Procuratorem conjuncti sunt, iterum coram Parocho et testibus suum praestent consensum, non quidem ob necessitatem, sed ob utilitatem et cautelam. Magis vero dubitatur, num validum sit matrimonium per epistolas celebratum: et probabilius est non valere nec ratione contractus; tum quia plane inusitatus est modus iste in Ecclesia celebrandi matrimonium per litteras; tum quia utriusque partis difficilius sociatur consensus, quam per Procuratorem, hic enim et alterius consensum accipere potest et simul suum pro alio praestare; quod epistola efficere non valet. Nec dicas, posse in una eademque epistola sponsum et proprium exhibere consensum, et sponsae consensum acceptare: nam adhuc haec acceptatio, praevia quum sit ipsi sponsae consensui, non simul adest cum alterius consensu; proinde aleae plenum esset hoc matrimonium, et probabilius Sacramenti careret dignitate.

III. *Cum haereticis validum est Matrimonium sed illicitum.*

Matrimonium inter Catholicos et haereticos, si cetera non desint requisita, validum est sed illicitum. Validum esse nullus dubitat, quum nullo jure invalidum declaretur; et cultus disparitas, quae impedimentum dirimens est, ut suo loco dicemus, solum habetur inter baptizatos et baptismate carentes. At illicitum esse plura ostendunt, 1. nempe quia pluribus Ecclesiae Canonibus interdicta sunt hujusmodi matrimonia. 2. Quia Catholicus periculo se exponit peccandi, nimirum quod ab haeretico seducatur et irrisionibus avertatur a Sacramentali Confessione, a jejuniis, a cultu Sanctorum, et filios pariat haeresi, non Christo. 3. Quia matrimonium celebrando, quod est

unum ex septem Ecclesiae Sacramentis, in divinis cum haeretico communicat.

IV. *Sicut et celebratum invitis Parentibus.*

Matrimonia celebrata a Filiis-familias, insciis vel invitis parentibus, valida sunt, sed illicita. Et quidem eorum valorem confirmavit Trid. Synodus, dum eos damnat, qui falso affirmant, matrimonia a filiisfamilias sine consensu parentum contracta irrita esse, et parentes ea rata vel irrita facere posse. Idem docet S. Thom. 2. 2. q. 104. a. 5. Illicita autem esse luculenter ostendimus in 1. par. hujus Dissert. de sponsal. Num vero contingere possit, ut in aliquo casu nedum valida, sed et licita sint, diximus ibidem cap. 4. consect. 5.

V. *Quando amentes contrahere possint.*

Amentes, qui perpetua laborant insania, nullo modo contrahere matrimonium valent, si vero lucidis gaudeant intervallis, valide matrimonium contrahunt, at illicite. Primae partis ratio est manifesta; quia legitimum ad matrimonium consensum adhibere non valent, sine quo matrimonium non potest consistere. Alteram vero partem docet S. Thom. in 4. dist. 34. q. unic. ubi dicit, non esse tutum hos contrahere, quum prolem educare non possint. Cui assentitur et S. Bonaventura, qui asserit, hunc non debere contrahere propter periculum.

CAPUT III.

De consensu ad Matrimonium requisito.

I. *Consensus conditiones.*

Ex iis, quae diximus in Tract. de Justitia Dissert. 2. cap. 1. tum in praeced. hujus Dissert. parte de sponsal. cap. 1. constat: 1. Consensum ad Matrimonium omnino requiri. 2. Esse debere internum, verum, sincerum, et ex animo. 3. Externum quoque et manifestatum alteri sive per verba, sive per signa idonea ad internum consensum aperiendum. 4. Non coactum, seu vi et metu extortum. 5. Posse aliquibus conditionibus circumscribi. Solum itaque hic aliqua erunt addenda, quae praefatas doctrinas matrimonio adaptent.

II. *Ad quid teneantur qui ficte contraxerunt.*

Qui ex defectu interioris consensus ficte matrimonium celebravit, tenetur, et de dolo poenitere, et verum consensum apponere, tum ad sarciendam injuriam parti alteri illatam, quae alio modo ad aequalitatem sarciri minime potest, nisi legitimum apponendo consensum; tum ad vitandum perpetuum concubinatum; tum quia hujusmodi simulatores audiri non debent, dum deficientiam consensus ad matrimonium disrumpendum allegant; alioquin numquam certa et firma essent in Republica et Ecclesia matrimonia etiam solemniter celebrata, non sine magna familiarum perturbatione, et christiani populi scandalo. Num autem contingere possit, ut dolosus contrahens non teneatur consensum apponere, sed alia via injuriam et damnum compensare, disputant Theologi. Et quidem certum est ex S. Thom. hic q. 45. a. 4. ad 2. illum, qui ficte cum una contraxit, et deinde sincere cum alia matrimonium celebravit, non teneri ad priorem accedere, sed teneri in matrimonio cum posteriore perseverare; quia

primum nullum fuit, alterum vero omnino validum. Quare si ab Ecclesia, quae de exterioribus judicat, cogeretur ad priorem reverti, parere non deberet.

III. *Quid, si ficti consensus praevia fuerint argumenta.*

Si vero talia apparuerint ficti consensus praevia argumenta, ex quibus suspicari mulier poterat de fraude et dolo, puta quia maxima est inter eos disparitas, vel magnae erant secuturae inimicitiae; tunc dicunt nonnulli Theologi, dirimi matrimonium posse, seu non teneri ad verum apponendum consensum; quia mulier non decepta fuit, sed decipi voluit. Verum, 1. et haec expendimus in praec. disput. de spons. et inibi datae doctrinae praesenti sunt argumento aptandae. 2. Dicimus, dolos et fraudes difficilius locum habere in matrimonio, quam in sponsalibus; quum haec clandestina esse queant, illa vero valida non sint, nisi in faciem Ecclesiae celebrentur. 3. Orta lite, et contentione de valore matrimonii, res jam est ad forum exterius deducta; adeoque expectanda judicis sententia, eique acquiescendum, et libere sine dolo, fraude, et cavillationibus tractanda. Si vero quaeratur, num possit deceptus litem movere, vel debeat acquiescere et consensum apponere, respondeo, si nullum alium obveniat ipsi damnum, nisi pari carere matrimonio, ipsum teneri matrimonium ratum habere. Si vero non de suo solo agatur damno, sed et de alieno sive familiae sive Reipublicae, vel magnae praevideantur oriturae ex matrimonii confirmatione lites, contentiones, scandala, litem poterit sustinere, et sententiam judicis expectare, cui acquiescere poterit et tenebitur.

IV. *Interior consensus, est exterius manifestandus.*

Interiori consensioni est exterior addendus consensus, et quidem per verba de praesenti. Hinc qui loqui possunt, verbis consensum suum manifestare debent, licet sufficere queant nutus et signa; immo sufficiat aliquando ipsum verecundae puellae silentium, ut docet S. Thom. hic q. 45. art. 2. ad 3. quam doctrinam adoptavit et Catechismus Trid. Conc. dicens: » Verborum loco tum nutus et signa, » quae internum consensum aperiunt, satis ad matrimonium esse » possunt; tum etiam ipsa taciturnitas, quum puella propter vere» cundiam non respondet, sed pro ea parentes loquuntur ». Consensus vero manifestetur oportet per verba, ut inquiunt, *de praesenti*; quia, inquit S. Th. art. 3. » Causae Sacramentales significando ef» ficiunt; unde hoc efficiunt, quod significant. Quia ergo quum ali» quis consensum suum per verba de futuro exprimit, non significat » se facere matrimonium, sed promittit se facturum; ideo talis ex» pressio consensus non facit matrimonium ».

V. *Metus nullum efficit Matrimonium, juste incussus non officit ejus validitati.*

Validitatem consensus aufert coactio, quae fit per metum. Metus itaque, qui cadit in virum constantem, sicut ceteros omnes contractus, ita et matrimonium nullum efficit juxta dicta de contract. ubi plures dedimus regulas matrimonio aptandas: quibus et adenda dicta praec. disput. de sponsal. ex metu celebratis. Id tamen intelligo de metu injuste incusso. Nam si metus etiam gravis sit juste incussus ab habente legitimam potestatem matrimonio valorem non adimit.

Quia nimirum matrimonium ex tali metu celebratum habet sufficiens voluntarium, libere enim eligit matrimonium tamquam minus malum, ut majus, quod timet, evitet; et nulla intervenit injuria metuentis, quum qui malum minatur et juste minetur, et juste inferre possit. Hinc valet matrimonium ex metu carceris, vel exilii, vel etiam mortis a judice eam comminante stupratori; nisi virginem, quam defloravit, in uxorem ducat; vel qui a parentibus puellae, cum qua concumbens est inventus, ad eam ducendam cogitur, metu injecto criminalis accusationis; non vero si cogatur metu mortis, quod nequeunt inferre.

VI. *Nec afficit metus levis et reverentialis.*

Nec levis metus nec reverentialis matrimonium eripit valorem. Quia levis metus facile repelli potest, et qui tali concutitur metu, sibi suae causa est perturbationis: et licet aliqua adsit injuria illata metum passo, ob quam diximus in disp. de contract. teneri incutientem damna reparare; non tamen debet matrimonium rescindere, quum validum sit et ratum, proinde indissolubile. Metus quoque reverentialis non irritat matrimonium, quum sit bonus et effectus virtutis observantiae et pietatis in uno, et nulla sit in altero violentia vel injuria. Excipiendum tamen, si minae adjungerentur, irae graves, molestae vexationes a parentibus, a tutoribus: tunc enim et peccarent graviter ita agentes, et matrimonium tali modo extortum nullitati exponerent; quum metus reverentialis transiret in violentum, et cadentem in constantem virum.

CAPUT IV.

De Matrimonio conditionato.

I. *Regulae alibi traditae indicantur.*

In Disput. de Contractibus par. 1. cap. 5. et conditionum species enumeravimus, quae apponi possunt contractibus, et regulas tradidimus, ex quibus facile dignosci valeat, quaenam contractus vitient; et praesertim totam de matrimonii conditionibus doctrinam reg. 4. complexi sumus. Ne igitur actum agamus, inibi dicta consulantur: nam bene perpensa, et aptata omnes difficultates et casus solvi queunt. Id unum hic animadvertimus, in praesenti Ecclesiae disciplina locum non obtinere matrimonia conditionata, quum enim celebrari debeant in facie Ecclesiae, et coram Parocho et testibus, non admittuntur conditiones; alioquin nec matrimonium esset, quia quamdiu conditio pendet, matrimonium non habetur, proinde nec Sacramentum: praemitti tamen queunt circa ipsum consensum, ut si quis puellae dicat, consentiam in matrimonium tecum, si virgo sis.

CAPUT V.

De bonis et effectibus Matrimonii.

I. *Bona Matrimonii enumerantur.*

Bona matrimonii tria sunt, quae D. Thom. hic qu. 49. art. 2. enumerat ex D. August. de Gen. ad litt. lib. 9. cap. 7. dicente: » Nuptiale bonum tripartitum est, scilicet fides, proles, et Sacra-

» mentum ». Fidem duo designare animadvertit Angelicus, nimirum 1. quod homo ad suam accedat, et non ad aliam; 2. quod sibi invicem debitum reddant. Hinc prima consequitur matrimonii proprietas, scilicet *Unitas*, per quam unus tantum uni jungatur. Prolis autem nomine significari docet intentionem debiti finis, unde alia oritur matrimonii proprietas *honestas* scilicet, et *sanctitas*, per quam bonus efficitur usus matrimonii. Nomine vero *Sacramenti* » non so-» lum, inquit S. D. ad 7. intelligitur inseparabilitas, sed etiam » omnia, quae ad significationem ipsius pertinent ». Unde tertia oritur proprietas matrimonii ut contractus, scilicet *indissolubilitas*, cui adversatur repudium; et quatenus Sacramentum, etiam dona gratiae tum habitualis, tum actualis, quae in illo conferuntur.

II. *Unitas Matrimonii. Polygamia simultanea vetita est in nova Lege.*

Matrimonii unitatem a Deo institutam ipse Christus in Evangelio nos docet, quum Phariseis respondit: *Non legistis, quia qui fecit hominem ab initio, masculum et foeminam fecit eos? . . . . . et erunt duo in carne una. Itaque jam non sunt duo, sed una caro. Quod ergo Deus conjunxit, homo non separet.* Huic unitati tria adversantur. Biviratus, quo una uxor plures habet maritos; polygamia simultanea, qua unus maritus plures sibi jungit uxores; et polygamia successiva, qua, una vel rejecta vel defuncta uxore, altera superinducitur. Et quidem biviratum ita legi matrimonii repugnantem agnovere solo lumine naturali Gentes omnes, ut licitum admiserint numquam. Polygamia simultanea, quae a Deo in Lege veteri concessa fuerat. » ut major esset, ait S. Thom. art. 2. multiplicatio prolis ad » cultum Dei educandae, in lege Evangelica omnino sublata est et » vetita ». Hanc catholicam veritatem definivit Trid. Syn. sess. 24. can. 2. » Si quis dixerit, Christianis plures simul habere uxores li-» cere, et hoc nulla lege divina esse prohibitum, anathema sit ». Quibus verbis declarat, nedum illicitam esse polygamiam simultaneam, sed et matrimonium cum altera, prima adhuc vivente uxore celebratum, esse invalidum. Et merito, nam diserte Christus verbis mox recitatis matrimonium ad primam revocavit institutionem, per quam unum uni perpetuo conjungendum statuit.

III. *Licita vero est polygamia si successiva. Ulteriores nuptiae sunt Sacramentum, qua da causa aliqui tamen male audiunt.*

Polygamia successiva illicita non est. Doctrina haec catholica discrte traditur ab Apostolo 1. ad Cor. 7. dicente: *Non nuptis et viduis bonum est illis, si sic permaneant, sicut et ego. Quod si non se continent, nubant: melius est enim nubere, quam uri . . . . . . Mulier alligata est legi quanto tempore vir ejus vivit; quod si dormierit vir ejus, liberata est; cui vult nubat, tantum in Domino.* Esse autem secundas nuptias verum Sacramentum, dubitare non sinit Trid. Conc. quod matrimonium verum inter Sacramenta enumeravit; in secundis autem nuptiis sicut verum matrimonium, ita et verum Sacramentum inveniri, nemo inficiabitur. Fatemur, in antiqua Ecclesia secundas nuptias male audivisse; at non quod illicitae haberentur; sed propter causam ad iteratas nuptias moventem, scilicet libidinem. Immo et in praesenti Ecclesiae disciplina secundae nuptiae non omnino ap-

probantur, sicut primae. Hinc Bigami irregulares habentur, et etiam Sacerdotali beoedictione non semper donantur.

IV. *Matrimonium consummatum prorsus indissolubile.*

Matrimonium consummatom indissolubile est lege naturae, Evangelio, et Ecclesiae. Esse iodissolubile lege naturae evincit S. Thom. hic q. 67. art. 1. ratione desumpta ex fine matrimonii: » Matrimo» nium ex intentione naturae ordinatur ad educationem prolis, noo » solum ad aliquod tempus, sed per totam vitam prolis; unde de » lege naturae est, quod parentes filii thesaurizent, et filii parentum » haeredes sint. Et ideo quum proles sit commuoe booum viri et » uxoris, oportet eorum societatem perpetuo permanere indivisam » secundum legis naturae dictamen; et sic inseparabilitas matrimonii » est de lege naturae ». Nec obstat, quod Gentes, et etiam apud Hebraeos permissum repudium: nam resp. S. Thom. ad 1. » Quod » sola lex Christi ad perfectum humanum genus adduxit, reducens » illud in statum novitatis naturae ». In Evangelica autem lege hanc indissolubilitatem matrimonii confirmant verba Christi Domini dicentis Matth. 9. *Jam non sunt duo, sed una caro: et quod Deus conjunxit, homo non separet.* Et D. Paulus ad Roman. 7. *Quae sub viro est mulier, vivente viro, alligata est legi. Si autem mortuus fuerit vir ejus, soluta est a lege viri. Igitur vivente viro vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro. Si autem mortuus fuerit vir ejus, liberata est a lege viri, ut non sit adultera, si fuerit cum alio viro.* Hanc legem perpetuo etiam confirmavit Ecclesia, dum in pluribus Conciliis, et praesertim in Tridentino declaravit, per adulterium vinculum matrimonii noo solvi.

V. *Matrimonium ratum non est omnino indissolubile.*

Matrimonium ratum noo est adeo indissolubile, sicut consummatum; sed dissolvitur per solemnem in Religione professionem. Ita definivit Trident. Synodus sess. 24. can. 6. » Si quis dixerit, matrimonium » ratum et non consummatum per solemnem Religionis professionem » alterius conjugis non dirimi; anathema sit ». Nec deest ratio, quae ostendit, hujusmodi dissolutionem non adversari legi divinae jubenti, *quod Deus conjunxit, homo non separet.* Nam duplex in matrimonio est conjunctio, alia spiritualis, quae sola animorum consensione perficitur; alia carnalis, quae corporum commixtione completur. Hanc Christus indicavit, quum praefata verba praemisit, *jam non sunt duo, sed una caro:* et haec in Ecclesia sola morte dirimitur. Alia vero spiritualis spirituali etiam morte dirimitur: civilem autem mortem in Professione religiosa et ipsae leges civiles agooscunt, quae conditum ante eam testamentum legitimum habent et ratum. Haoc autem adfero rationem S. Thom. hic q. 61. a. 2. ad 2. » Quia nimirum ante copulam carnalem non est omnino translatum » corpus unius sub potestate alterius, sed sub conditione, nisi interea » alter conjugum ad frugem melioris vitae convolet ». Sed luculentius eam confirmat perpetua, quae semper viguit in Ecclesia praxis et doctrina hujusmodi dissolutiooem adprobans et concedes tamquam plurium Sanctorum exemplis confirmatam in Ecclesiasticis historiis.

VI. *Matrimonii actus honestus est meritorius.*

Matrimonii actum in se honestum et sanctum esse soli antiquiores quidam haeretici negarunt. Non enim nisi honestum et licitum esse

potest, quod Apostolus jubet, dum dicit: *Uxori vir debitum reddat, similiter autem et uxor viro:* neque enim de re mala dari praeceptum potest. Immo est etiam meritorius. Ita docet S. Thom. hic a. 4. scribens: » Quum nullus actus ex deliberata voluntate procedens sit » indifferens, actus matrimonialis semper est peccatum, vel merito- » rius in eo, qui gratiam habet. Si enim ad actum matrimonialem » virtus inducat, vel justitiae, ut debitum reddat, vel religionis, ut » proles ad cultum Dei procreetur, est meritorius ».

VII. *Confertur per hoc Sacramentum gratia sanctificans et propria; Munera obeunda in matrimonio.*

In matrimonio confertur gratia sanctificans, non quidem prima, quae animam emundat, sed secunda, quae suo incremento ornat. Non enim matrimonium est Sacramentum mortuorum ad amissam gratiam recuperandam, sicut Baptismus et Poenitentia; adeoque in suscipiente gratiam supponit, non producit. Praeter autem gratiam sanctificantem, propriam etiam confert hoc Sacramentum, quae ut docet S. Thom. in 4. Sent. dist. 26. q. 2. a. 3. in auxiliis gratiae ad munia matrimonii recte sancteque obeunda consistit. Hujus autem gratiae peculiaris haec sunt munera et beneficia. 1. Quum sit matrimonium in concupiscentiae remedium institutum, eam cohibet, atque refraenat. 2. Praestat, ut Christiani conjuges quaerant prolem, non tantum quae terrenae familiae incrementum praestet et perseverantiam, sed quae renata Baptismi lavacro Christi et Ecclesiae populum augeat. 3. Praestat, ut christiani conjuges datam sibi mutuo fidem inviolatam conservent. 4. Praestat, ut filios et filias enutrire, educare, instruere possint, ut inquit Apostolus, *in disciplina et correctione Domini.* 5. Denique, ut onera et incommoda matrimonii fortiter et utiliter christiani conjuges valeant sustinere. Et heu quot incommoda et tribalationes, ut inquit S. Augustinus, » in suspicionibus zeli con- » jugalis, in procreandis filiis, atque enutriendis, in timoribus et » moeroribus orbitatis! Quotus enim quisque, quum se connubii » vinculis alligaverit, non istis trahatur, atque agitetur affecti- » bus ».

Consectaria.

I. *Matrimonium adulterio non solvitur quoad vinculum.*

Matrimonium inter fideles celebratum adulterio minime solvitur. Doctrina haec omnino certa est. Ait enim Christus Luc. 16. v. 8. *Omnis, qui dimittit uxorem suam et aliam ducit moechatur, et qui dimissam a viro ducit moechatur.* Et iterum Marci cap. 10. *Quicumque dimiserit uxorem suam, et aliam duxerit, adulterium committit super eam. Et si uxor dimiserit virum suum, et alii nupserit, moechatur.* In quibus Evangelii verbis nulla exceptio, nulla est apposita limitatio, sed absolute adulterii reus pronunciatur, qui dimissa uxore, aliam sibi conjungit, et qui dimissam ab alio uxorem sibi matrimonio jungit. Accedit testimonium D. Pauli, qui aperte adulteram pronunciat absque ulla exceptione uxorem, quae vivente marito alteri jungitur. Legatur Epistola ejus ad Rom. 7. Ita senserunt Patres, et definierunt SS. Pontifices, praesertim Innocent. I. epist. 3. ad Exuperium Tolosanum, et Innoc. III. tit. 19. de divortiis Cap. *Gaudea-*

mus. Necnon Concilia Elliberitanum, Arelatense, Milevitanum, Forojuliense, Florentinum, et denique Tridentinum sess. 24. can. 7. Hinc merito tum in fidei professione pro Graecis orientalibus stabilita, tum in Instructione Clem. VIII. pro Italo-graecis, quam confirmavit Bened. XIV. in sua Constit. *Etsi Pastoralis* §. 8. solemniter assertum fuit catholicum dogma adversus errorem Graecorum de indissolubilitate matrimonii quoad vinculum.

II. *Nec ratum voto simplici castitatis, vel Ordinum susceptione.*

Matrimonium ratum, et non consummatum non solvitur voto simplicis castitatis, vel susceptione sacrorum Ordinum, vel vitae heremiticae assumptione. Patet veritas hujus doctrinae ex dictis in hoc cap. n. 5. ubi diximus, hoc privilegium ex perpetua Ecclesiae praxi concedi dumtaxat professioni solemni in Religione ab Ecclesia approbata, quippe quae spiritualis et civilis mortis praefert imaginem: quod profecto non praestat nec castitatis votum simplex, quod statum permanentem et stabilem non constituit; nec sacrorum Ordinum susceptio, quum haec temporalium bonorum usum et dominium non impediat, immo absolute et de se matrimonii statui non repugnat, sed solum decretis Ecclesiae. Vita pariter eremitica stabilitatem non constituit, nec spem omnem aufert regressus ad secularem vitam, quum tota pendeat ex suscipientis voluntate; hinc matrimonium ratum non valet dirimere.

III. *Bimestre conjugibus concessum est ad Religionem ingrediendam.*

Conjugibus, celebrato coram Parocho et testibus matrimonio, duorum Mensium conceduntur induciae ad deliberandum de Religionis ingressu. Ita statuitur in Jure cap. 7. de convers. conjug. Potest itaque a matrimonii consummatione abstinere conjux, licet alteruter debitum petat, per hoc bimestre, si de religioso statu amplectendo animum habent. At si revera de Religione ingredienda non cogitet, nulla subest ratio debitum denegandi. Crederem tamen posse hoc privilegio uti uxorem, quae matrimonium nullum ob aliquod occultum impedimentum celebrare ob scandalum vitandum coacta est, ut interim possit a sacra Poenitentiaria dispensationem obtinere: si enim ut meliorem eligat statum potest a debito reddendo abstinere; multo mihi videtur aequius abstinere posse ad vitandam culpam. Hoc bimestre spatium nec restringi potest, nec dilatari, quum sit a jure determinatum. Non dirimitur tamen matrimonium, nisi celebrata solemni professione; licet haec ultra annum differatur. Quod si vir per vim, vel metum copulam extorqueat, tunc redditur matrimonium indissolubile.

IV. *Num dispensatione S. Pontif. dissolvatur matrimonium.*

Num Pontifices summi valeant in matrimonio rato dispensare, ad ipsos pertinet definire. Quum enim nonnulli Pontifices dissolutionem concesserint matrimonii rati, illos de suae potestatis abusu damnare instar sacrilegii haberem. Illis itaque est hujus controversiae definitio relinquenda, quum praesertim quidquid, vel in suae potestatis favorem, vel contra adduci potest, jam in omnibus pene Doctoribus vel historice vel definitive pro alterutra parte copiose traditum sit, quos qui vult adire poterit.

V. *Conversio ad fidem quandoque matrimonium dissolvit. Est ergo semper interpellatio partis praemittenda.*

Conversio ad fidem catholicam quandoque matrimonium dissolvit. Innocentius III. Cap. *Quanto* de Divor. sic statuit: » Si alter infidelium conjugum ad fidem catholicam convertatur, alter vero nullo » modo, vel sine blasphemia divini Nominis . . . ei cohabitare voluerit, qui relinquitur ad secunda, si voluerit, vota » transibit ». Et Benedict. XIV. lib. 6. cap. 4. num. 3. scribit: » Certum est infidelium conjugium ex privilegio in fidei favorem a » Christo Domino concesso, et per Apostolum 1. ad Corinth. 7. » promulgato, dissolvi, quum conjugum alter christianam fidem » amplectitur, remanente altero in sua infidelitate obdurato, et nolente cohabitare cum converso, vel cohabitare quidem volente, sed » non sine contumelia Creatoris ». Antequam tamen fidelis conversus matrimonium dissolvat, partem interpellare debet, num velit converti, vel simul habitare sine injuria Creatoris. Ita docet S. Thom. in 4. dist. 39. art. 5. Et ita etiam definivit sacra Congregatio Card. relata a Bened. XIV. de Syn. lib. 13. cap. 21. n. 1. Additque, concessum fuisse aliquando a Sede Apostolica, ad quam unice spectat in hoc dispensare, ut infidelis conversus, etiam omissa interpellatione, valet matrimonium celebrare.

VI. *Quam uxorem retinere possit qui plures habet. Quid vero si cum prima cohabitare nequit?*

Qui in infidelitate plures habuit uxores, solum cum prima legitimum iniit matrimonium; eapropter cum ipsa fidem amplectente, vel habitare volente sine offensa Creatoris, ceteris omnibus rejectis commorari et cohabitare tenetur. Ita docet S. Thom. in 4. dist. 39. art. 3. ad 4. scribens: » Habere plures uxores est contra legem naturae, » cui etiam infideles sunt adstricti. Et ideo non est verum matrimo» nium infidelis nisi cum illa, cum qua primum contraxit. Unde si » ipse cum omnibus suis uxoribus convertatur, potest cum prima » cohabitare, et alias abjicere ». Si autem cum prima cohabitare nequeat, quia interpellata in infidelitate pertinax persistit, poterit unam ex illis, quam maluerit, in uxorem accipere, vel omnibus rejectis cum alia copulari. Ita docet S. Thom. loc. l. subdens: » Si » prima converti noluerit, et aliqua illarum convertatur, idem jus » habet contrahendi cum illa de novo, quod cum alia haberet ». Ratio est, quia quum matrimonium cum prima ex ejus pertinacia factum sit solubile, potest cum alia contrahere, nec determinate cum aliqua ex aliis uxoribus, quum nullum fuerit et invalidum cum omnibus: poterit igitur vel quam maluerit eligere, vel etiam omnibus rejectis aliam sibi matrimonio copulare.

VII. *Matrimonium Neophyti stabile est.*

Matrimonium Neophyti celebratum post conversionem stabile perseverat, licet conjux, quam in infidelitate habebat, ad fidem postea convertatur. Ita S. Thom. l. l. ad 1. Matrimonium infidelium imper» fectum est, sed matrimonium fidelium perfectum est, et ita est » firmius; semper autem firmius vinculum solvit minus firmum, si » sit ei contrarium: et ideo matrimonium, quod post in fide Christi » contrahitur, solvit matrimonium, quod prius in infidelitate con» tractum erat ».

VIII. *Per professionem, invita altera parte non solvitur matrimonium.*

Per Professionem religiosam emissam, invita altera parte, non solvitur matrimonium, sed ea consentiente, solvitur quoad usum. Ita in jure statuitur cap. de convers. conjug., ubi Pontifex de viro professo, uxore contradicente, ac ad ipsius instantiam revocato respondet: » Quod votum non tenuit, unde ratione voti ad matrimonium » tenetur redire; ulterius vero non poterit uxorem accipere: promisit » enim se non exigere debitum, quod in ejus est potestate; et ideo » quoad hoc votum tenuit ». Ex quo constat: 1. professionem nullam esse. 2. Valere tamen quoad votum castitatis ex parte ipsius, qui reddere quidem debitum potest, at non exigere: et post uxoris obitum cum alia celebrare matrimonium, licite non valet; immo nec valide, quia licet votum non fuerit solemne, fuit tamen in Religione approbata, quod est sufficiens ad irritandum subsequens matrimonium, ut docet Sanchez lib. 7. disp. 34. num. 5. Si vero altera pars religiose consentiat, tum valida est professio, et servandum quod statuitur in jure: » Si ita uxor senex est et sterilis, quod sine suspicione possit esse in seculo, dissimulare poterit, ut ea in seculo » remanente et castitatem promittente, ad Religionem transeat vir ». Prius tamen statuerat, ut si juvenis uxor adhuc esset, et ipsa ingredi Religionem deberet.

IX. *Matrimonii usus ad voluptatem non caret culpa.*

Sanctitati et honestati matrimonii adversatur ejus usus solius voluptatis capiendae causa. Damnavit enim Innoc. XI. propositionem asserentem: *Opus conjugii ob solam voluptatem exercitum omni prorsus caret culpa, ac veniali defectu.* Et revera ita docent Patres, et Theologi. S. August. de bono conjug. cap. 6. scribit: » Conjugalis concu» bitus generandi causa non habet culpam; concupiscentiae vero » satiandae, tamen cum conjuge, venialem ». Consentit S. Thom. in 4. dist. 31. quaest. 2. Ratio ipsa naturalis id ostendit: nam tunc haberetur perversio ordinis, dum quaeritur actus propter delectationem, quum delectatio sit propter actum suum, non vero actus propter delectationem illi adhaerentem.

X. *Causa fornicationis vitandae aut sanitatis gratia licitum reddit usum matrimonii.*

Nec causa fornicationis vitandae honestum et licitum reddit usum matrimonii. Ita docet S. Th. in 4. dist. 31. quaest. 2. art. 2. ad 2. scribens: » Si aliquis per actum matrimonii intendat vitare fornica» tionem in conjuge, non est aliquod peccatum; quia hoc est qui» dem redditio debiti, quod ad bonum fidei pertinet: sed si intendat » vitare fornicationem in se, sic est ibi aliqua superfluitas, et secun» dum hoc est peccatum veniale; nec ad hoc est matrimonium in» stitutum, nisi secundum indulgentiam, quae est de peccatis venia» libus ». Nec sanitatis gratia licitus est ejus usus. Ita docet et probat S. Thom. l. l. ad 4 scribens: » Quamvis intendere sanitatis conser» vationem non sit per se malum; tamen haec intentio efficitur mala, » si ex aliquo sanitas intendatur, quod non est de se ad hoc ordinatum: » sicut qui ex Sacramento Baptismi tantum salutem corporalem quae» reret. Et similiter est in proposito de actu matrimoniali ».

CAPUT VI.

De Repudio, et Divortio.

I. *Discrimen Repudii a Divortio. Repudium vetitum est in nova Lege.*

Differunt quammaxime Repudium et Divortium: illud enim matrimonialis vinculi dissolutionem secum adfert; posterius vero solam thori et cohabitationis inducit separationem. In nova Lege locum non obtinet repudium: Nam Christus omnino illud sustulit vetando, ne vir dimittat uxorem, et ea dimissa aliam ducat; et adulterum appellando, qui uxorem ab alio dimissam sibi in uxorem assumit. Quam Christi legem promulgavit Apostolus 1. ad Cor. 7. dicens: *Praecipio non ego, sed Dominus, uxorem a viro non discedere: quod si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari.* Num vero in vet. Lege concessum fuerit Judaeis repudii libellum dare, quod vinculum legitime solveret matrimonii, quo dato, possent utrique conjuges aliud licitum, validumque conjugium inire, disputant Theologi, Scripturae Interpretes, et Juris Canonici Doctores, quos consulere quisque poterit: est enim quaestio, quae ad mores nihil attinet. Legi poterit etiam S. Thom. in Suppl. quaest. 67. ubi quatuor articulis eam versat.

II. *Divortium licitum esse potest.*

Licitum esse divortium aliquibus de causis dubitare non sinit Trident. Concilium sess. 24. can. 8. definiens: » Si quis dixerit Ecclesiam errare, quum multas ob causas separationem inter conjuges quoad thorum, seu quoad cohabitationem, ad certum, incertumve tempus fieri posse decernit; anathema sit ». Et innuere videtur Apostolus in verbis mox recitatis: si enim divortium absolute illicitum reputasset, optionem non dedisset aut manendi innuptam, aut revertendi ad maritum, sed absolute reconciliationem imperasset.

III. *Divortium licitum redditur ex mutuo consensu.*

Et certe licitum est divortium thori ex mutuo consensu: possunt enim simul caste vivere, ut de pluribus conjugatis in ecclesiastica historia legitur; multoque magis possunt ab usu matrimonii per aliquod tempus cessare mutuo consensu, sive ut vacent orationi, sive poenitentiae caussa, ut in Quadragesima juxta illud Joelis 2. *Sanctificate jejunium . . . . . egrediatur sponsus de cubili suo, et sponsa de thalamo suo.* Nullo tamen modo permittendum, multoque minus suadendum conjugibus, ut perpetuam mutuo consensu continentiam voveant, dum simul cohabitant, nisi ea aetate sint, vel virtute ornati, ut nullum sit timendum incontinentiae periculum; quum hujusmodi vota infelicem sortiantur exitum. Sicut nec permittendum, ut alteruter voveat castitatem, altero non voveote; vel alteruter voto spondeat, se numquam petiturum debitum, quum haec vota onerosum reddant matrimonium: si tamen imprudenter emissa sint, altero consentiente, obstringunt; sed, ut docet S. Antoninus, » consultius esset petere » dispensationem, vel commutationem voti ». Qui autem non vovit castitatem, ab altero tamen, qui ex ejus consensu vovit, quotiescumque sibi libuerit, poterit debitum petere.

IV. *Quandoque et altero invito, non semper tamen ob adulterium.*

Divortium solius thori, altero invito, licitum est etiam privata auctoritate ob fornicationem; at thori simul et cohabitationis nonnisi ex auctoritate Ecclesiae. Ita docet S. Thom. in Suppl. quaest. 62. art. 3. In quo tamen divortii jure aequales pronunciat tum virum, tum uxorem, licet gravius peccet fornicando uxor, quam vir. Ita art. 4. At non semper licet viro uxorem fornicantem dimittere sive a thoro, sive a cohabitatione. » Excipiuntur, inquit S. D. l. quaest. » art. 1., septem casus, in quibus non licet viro uxorem dimittere » fornicantem, in quibus vel uxor a culpa immunis est, vel utrique » aequaliter culpabiles sunt. Primus est, si ipse vir similiter forni- » catus fuerit. Secundus, si ipse uxorem prostituerit. Tertius, si » uxor virum suum probabiliter mortuum credens propter longam » ejus absentiam alteri nupserit. Quartus, si latenter cognita est » ab aliquo sub specie viri lectum subintrante. Quintus, si fuerit vi » oppressa. Sextus, si reconciliaverit eam sibi post adulterium car- » naliter eam cognoscens. Septimus, si matrimonio in infidelitate » utriusque contracto, vir dederit uxori libellum repudii, et uxor » alteri nupserit: tunc enim si uterque convertatur, tenetur eam vir » recipere ». Omnes has exceptiones D. Thomas ex pluribus Juris Canonici statutis deprompsit.

V. *Vir uxorem adulteram aliquando expellere tenetur: aliae justae divortii causae.*

Aliquando tenetur Maritus fornicariam uxorem thoro et cohabitatione depellere, aliquando potest retinere. Utramque partem docet S. Th. l. l. art. 2. » Si non poeniteat, tenetur (dimittere) ne pec- » cato ejus consentire videatur ». Posse vero retinere, quando de patrato delicto dolorem ostendit, et poenitentiam, tradit ibidem: » Si » mulier de peccato poeniteat, vir non tenetur eam dimittere ». Nec sola fornicatio legitima est dimittendae uxoris causa, sed omnis ejus illicitus concubitus, ut S. D. docet hic art. 1. ad 4. Apostasiam quoque, et haeresim alterius conjugis justam esse divortii causam docet ipse l. l. ad 3. Scandalum quoque, quo alter alterum ad peccandum inducit, justa est divortii causa, ut docet S. Antoninus 3. p. tit. 1. cap. 21. §. 7. » Si enim, inquit, cum periculo corporis » non tenetur manere; multo minus cum periculo animae: et sicut » non tenetur propter periculum infidelitatis cohabitare cum infideli; » ita nec propter periculum aliorum criminum ». Alia autem crimina, licet enormia, praeter exposita non praebent justam divortii causam.

VI. *Saevitia justam praebet divortii causam: discrimen inter divortium ob fornicationem, et ob aliam causam.*

Saevitia, ad quam referuntur odium implacabile, furor demens, jurgia gravia et continua divortio justam praebent causam. Ita statuitur in Jure Cap. *Litteras.* Oportet tamen, quod malum, quod timetur a viri vel mulieris saevitia, grave admodum sit, nec alia possit via vitari, nisi divortio. Atque id demum notandum discrimen inter divortium ob fornicationem, et alias causas in eo situm, quod divortium ex sententia Judicis ob fornicationem indictum perpetuum est; secus vero ob alias causas, quae nonnisi temporaneum divor-

tinum inducunt, scilicet donec reus emendationem exhibeat. Hinc habito divortio ob fornicationem, vir potest quidem uxorem poenitentem et emendatam recipere; at, ut recipiat, cogi non potest, sed adultera est in perpetua poenitentia retinenda, ut statuit Gregor. XI. Cap. *Gaudeamus* de convers. conjugator.

Consectaria.

I. *Quid liceat innocenti divortio facto ob fornicationem.*

Facto ob fornicationem divortio Judicis sententia, licet parti innocenti votum emittere castitatis, sacros Ordines suscipere. Religionem etiam ingredi, etiam sonte reluctante. Quia quum matrimonium dissolutum sit quoad usum, reus jus amisit ad illum. Immo si non ex sententia Judicis, sed privata et certa notitia compertum sit viro vel uxori adulterium compartis, potest innocens votum simplex castitatis emittere. Verum, non habita cohabitationis divisione, non consulerem hoc votum; tum quia esset perpetuum reconciliationis impedimentum; tum ob periculum incontinentiae in utroque.

II. *Adulter occultus uxorem accusare non potest.*

Maritus, qui occulte adulter est, uxorem de adulterio accusare non potest; innocens tamen etiam poenitentem repellere valet. Utramque partem docet S. Thom. hic art. 6. ad 5. » Si adulterium viri sit » occultum, per hoc non aufertur jus excipiendi contra accusationem » viri uxori adulterae, quamvis desit sibi probatio. Et ideo peccat » vir divortium petens: et si post sententiam de divortio uxor petat » debitum, aut reconciliationem, vir tenetur ad utrumque ». S. D. secutus est S. Antoninus 3. p. tit. 1. cap. 21. §. 6. Alteram partem tradit idem S. Thom. in resp. ad 2. » Poenitentia uxoris debet in» ducere virum, ut uxorem fornicantem non accuset; sed tamen non » potest cogi ». Quod si vir uxori poenitenti semel agnovit, et maritali affectu eam complexus est, non potest amplius accusare, nisi iterum fidem violet, et thorum polluat.

III. *Post divortium adulter non tenetur uxorem adulteram recipere.*

Maritus, qui post divortium Ecclesiae sententia inductum in adulterium labitur, non potest cogi ad recipiendam uxorem, nec uxor jus adipiscitur ad reconciliationem. Ita S. Thom. ad 4. » Propter » adulterium, quod vir ejus innocens post divortium committit, se» cundum rigorem juris non debet cogi ad recipiendam uxorem adul» teram ». Dixi post divortium ex Judicis sententia indictum. Si enim vir prius innocens privata et licita potestate a thoro uxorem adulteram repulerit, et postea ipse sit in adulterium lapsus, quum jam facta sit criminum compensatio, et uxori reconciliari debet, et in thoro eam restituere.

IV. *Uxor revocata a viro reverti tenetur.*

Uxor per divortium abjecta, si a viro revocetur, ad ipsum reverti tenetur. Ita S. Thom. hic in resp. ad 3. » Illud, quod inducitur in » favorem alicujus, non facit ei praejudicium. Unde quum divortium » sit inductum in favorem viri, non aufert ei jus petendi debitum, » vel revocandi uxorem. Unde uxor tenetur ei reddere, et ad eum » redire, si fuerit revocata; nisi de licentia ejus votum continentiae » emiserit ».

V. *Raro tenetur uxor ab adultero marito recedere.*

Raro uxor tenetur sub gravi virum adulterum etiam pertinacem a se repellere. Nam 1. non praesumitur, uxorem crimini viri assentiri, quia raro admodum illud valet impedire. 2. Ex adulterio viri non ea sequuntur absurda et incommoda, quae uxoris consequuntur fornicationem, scilicet prolis incertitudo, et familiae dedecus, ac legitimorum haeredum detrimentum. 3. Quia raro ex uxoris separatione vir corrigitur, immo in pejora facilius labitur. 4. Denique non infrequenter uxor sine marito unde vivat, et honeste, non obtinet. Quod si in aliquo casu ex recessu uxoris sequeretur mariti emendatio, et legitimae prolis desiderium, vel posset maritum a concubina revocari, proculdubio prudenter et pie a marito recederet, et in conscientia teneretur.

CAPUT VII.

De mutuis Conjugum officiis.

I. *Conjugum officia numerantur.*

Plura sunt officia quae ex matrimoniali conjunctione resultant: 1. Enim conjuges se invicem diligere debent, jubente Apostolo ad Ephes. 22. *Viri diligite uxores vestras, sicut Christus Ecclesiam.* Et ad Tit. 2. jubet: *Uxores viros suos ament.* 2. Uxor marito reverentiam debet, subjectionem, et obedientiam, dicente Apost. ad Coloss. 1. *Mulieres subditae estote viris, sicut oportet in Domino;* et S. Petro ep. 1. cap. 3. *Mulieres subditae sint viris suis.* 3. Maritus uxori alimenta et aliae vitae necessaria suppeditare debet. 4. Uxor et vir simul cohabitare tenentur. 5. Filios communi cura et sollicitudine educare. Porro de his officiis abunde diximus in 4. Decalogi praecepto cap. 4. et 5. Solum ad hunc locum expendendum reservavimus illud justitiae munus, quod in reddendo maritali debito situm est.

II. *Non tenentur debitum petere, sed reddere; sive expresse sive tacite petatur.*

Et quidem conjuges non adstringi ad debitum petendum, sed ad reddendum petenti, certum est: nam constat, quemlibet proprio, quo fruitur, jure uti quidem pro libito posse, at cogi et adstringi omnino non posse. Pariter alterum certum est tum ex praecepto Apostoli 1. ad Corinth. 7. conjugibus mandantis: *Uxori vir debitum reddat, similiter et uxor viro.* Tum ex ipsa matrimonialis contractus natura, quae ordinatur ad filiorum procreationem, et ad vitandam in altero fornicationem. In hoc autem jure aequales esse conjuges docet et ostendit S. Th. hic quaest. 64. art. 3. Insuper art. 2. docet, hoc debitum reddi sibi invicem debere, quando alteruter vel expresse, vel etiam tacite petit; quando scilicet *vir percipit per aliqua signa, quod uxor vellet sibi debitum reddi, sed propter verecundiam tacet. Tunc*, inquit, *tenetur reddere.* Uxor pariter, si persentiat, virum vel erubescere in petitione debiti, vel ad pollutionem pronum, debet se illi offerre ad divinam offensam vitandam; ut docet idem S. D. art. 2. in resp. ad 1.

III. *Hoc praeceptum non semper obligat.*

Praeceptum reddendi debitum non semper obligat. Nam 1. non obstringit, quando qui petit jus non habet ad petendum; ideo conjux viro adultero petenti potest debitum denegare. 2. Illicite petenti, licet jus habeat; puta si petat in loco publico, aut sacro, vel cum periculo foetus. 3. Si non possit reddere sine valetudinis detrimento, ut docet S. Thom. hic art. 1. in corp. Idem dicendum si vir sit morbo gallico infectus. 4. Ipsa frequens et immoderata tum in marito, quam in conjuge petitio, a debito reddendo liberat.

IV. *Aliquando tenetur debitum negare.*

Aliquando alteruter ex conjugibus sub gravi tenetur negare debitum illicite vel injuste petenti. Injuste quidem petit, quando alteruter, ut mox diximus, jus non habet ad petendum: et tunc aliquando reddens non peccat; ut si uxor adultero viro petenti debitum reddat, quia potest illi parcere, et amissum jus restituere. At si jus amiserit tali modo, ut altera pars remittere non possit, tenetur sub gravi debitum denegare; ut contingit, si vir voto sit castitatis ligatus, vel ex incestu effectus sit affinis suae uxoris, quum tunc cooperaretur alieno peccato.

V. *Certus de nullitate matrimonii nec petere nec reddere potest; si vero dubitat tenetur reddere, sed non petere.*

Qui certus est de matrimonii sui nullitate ob aliquod impedimentum dirimens, nec petere nec reddere debitum licite potest. Nam tunc non matrimonium est sed concubinatus: ex matrimonio enim quocumque ex capite nullo, matrimonialis conjunctio non exurgit, nec mutuum jus in usum corporis. Abstinere ergo debent a matrimonii consortio, donec per dispensationem tollatur impedimentum, nec excommunicatione compulsus alteruter obedire debet, sed excommunicationis poenam humiliter sustinere. Ita in jure Can. statuitur Cap. *Inquisitioni* de sent. excom. Qui vero dubitat de validitate matrimonii reddere quidem debitum licite potest, at licite petere omnino non potest. Ita statuitur in eodem Jure Can. loc. cit. Et ita etiam docet S. Th. in 4. dist. 28.

VI. *Quid agendum cum Poenitente de valore matrimonii dubitante.*

Poenitentem dubitantem, vel interrogantem de validitate sui matrimonii instruere debet Confessarius, licet praevideat, ipsum in matrimonio invalido perseveraturum. Non dubitantem vero, nec ullo modo suspicantem de ejus valore poterit in bona fide relinquere, quando praevidet poenitentem non posse a matrimonio abstinere absque scandalo, perturbatione familiae, aliisque gravioribus urgentibus periculis.

Consectaria.

I. *Licet uni conjugi alterum a petitione debiti removere.*

Conceditur conjugibus, ut alter alterum justa de causa roget amicabiliter, ut ab exactione debiti desistat, sive quia aliquo laborat incommodo, sive quia mane ad Communionem accedere cupit, vel aliis spiritualibus officiis vacare. At si alter renuat, illi obsequi debet, et tunc vel a susceptione Eucharistiae ob reverentiam abstinere, vel

etiam cum humilitate de licentia Confessarii accedere, ut docet S. Thom. in 4. ad Anibal. 32. quaest. 1. art. 1. ad 1.

II. *Peccant quandoque conjuges liberis operam dando.*

Licet vero concessum sit conjugibus omni tempore liberis operam dare; in publico tamen non licet, vel sacro loco debitum petere, aut reddere. Et quidem de loco publico nullus nisi Cynicus abnuet, quum id maxime indecens sit, turpe, inhonestum et scandalosum. Consentiunt etiam Theologi quoad locum sacrum, quando hoc ex libera conjugatorum voluntate fiat; quum gravem irrogent loco sacro injuriam, et Ecclesia polluatur; proinde grave sacrilegium committunt. At non ita consentiunt, si conjuges, aliqua urgente necessitate, diutius in Ecclesia commorari cogantur. Sunt, qui eos excusant. At oppositum probabilius tenent alii cum S. Antonino: nam gravem adhuc agnoscunt injuriam loco sacro illatam, et nullam conspiciunt necessitatem liberis operam dandi. Veniali autem culpa non carere opus conjugii, si temporibus sacris petatur, vel quando sunt suscipienda Sacramenta, docet S. Th. hic art. 5. Non esse autem lethale peccatum docet et probat art. 6. scribens: » Debitum petere in festis non est circumstantia trahens in aliam speciem peccati; unde » non potest in infinitum aggravare. Et ideo non peccat mortaliter » uxor, vel vir, si in die festo petat debitum ».

III. *Quando peccet, qui se ineptum reddit ad petendum debitum.*

Qui se ineptum reddit ad actum conjugalem per opera illicita peccat, et in causa est, si alter peccet. Ita S. Th. hic quaest. 64. art. 1. ad 3. » Si ex causa illicita (fiat impotens) tunc peccat, et » peccatum uxoris, si propter hoc in fornicationem labatur, aliquo » modo sibi imputatur ». Hinc ex duplici capite peccant graviter conjuges, 1. si pollutionibus, aut cum aliis concubitu se ineptos reddant erga proprium conjugem: et haec circumstantia est in confessione aperienda. 2. Si immoderatis jejuniis, aut aliis afflictationibus vires frangant et debilitent: ab his enim debent abstinere, ut debitum reddant. Non vero peccant, si ob Ecclesiae jejuniorum observantiam debilitentur.

IV. *An liceat conjugatis castitatis votum emittere. Ad quid teneatur qui de consensu alterius vovit.*

Non licet conjugibus votum castitatis emittere, altero conjuge inscio, aut repugnante, et emissum votum probabiliter nullum est. Ita docet S. Th. hic art. 4. » Quum conjuges sibi invicem teneantur » in redditione debiti, per quam continentia impeditur, non potest » unus absque consensu alterius continentiam vovere; et si voverit, » peccat; et non debet servare votum ». Dupliciter autem potest conjux alteri conjugi facultatem concedere continentiam vovendi, nimirum conditionate sine sui detrimento, et absolute nulla apposita limitatione. Primo modo manifestum est, solum permisisse conjugi eam continentiam, quae ipsum jure suo non expoliat petendi debitum, quod proinde innoxie potest conjux petenti reddere; et hoc modo hanc veniam concessam fuisse semper praesumendum est, nisi clare constet de absoluta et libera concessione. Si vero maritus absolute concessit uxori votum castitatis emittere, jam amplius ab ipsa petere debitum non potest, quia juri suo sponte cessit. Non posse

vero licentiam concessam revocare, et docet S. Thom. in 4. dist. 32. et declaratur in Jure Can. Cap. *Manifestum* 33. quaest. 5. » Si quilibet eorum alterum a suo jure absolverit, ad praeteritam servitutem ipsum revocare non potest ».

V. *Ad quid teneatur qui voto obstrictus, matrimonium celebrat.*

Qui voto castitatis ligatus, matrimonium celebrat, peccat lethaliter matrimonium consummando, at postea non peccat reddendo debitum, sed solum petendo: qui vero voto Religionis est obstrictus, nec petendo, nec reddendo peccatum committit. Prima pars traditur a D. Th. hic quaest. 63. art. 1. ad 3. » Ille, qui contrahit matrimonium per verba » de praesenti post votum simplex, non potest cognoscere uxorem » suam sine peccato mortali; *quia adhuc restat sibi facultas implendi » votum continentiae ante matrimonium consummatum;* sed postquam » consummatum est, est ei jam factum illicitum non reddere debi» tum uxori exigenti, ex culpa sua ». Et in resp. ad 4. subdit: » Et quia ex matrimonii vinculo non obligatur ad debitum peten» dum; ideo non potest petere sine peccato; quamvis possit sine » peccato debitum reddere exigenti ». Hinc tenetur is, si alia ei non suppetat via vitandi violationem voti, abstinere a consummatione et Religionem ingredi: quae enim alia tunc *restat ei facultas implendi continentiae votum?* Dixi, nisi alia ei suppetat via vitandi violationem voti: nam si dispensationem voti obtineat, jam vinculum obligationis tollitur. Qui vero Religionem vovit, peccat lethaliter matrimonium celebrando, et ante bimestre consummando, quum per hoc impotens efficiatur ad votum implendum. Tamen quum castitatem non voverit nisi servandam in statu religioso, potest licite et petere et reddere debitum. Nihilominus soluto per adulterium vel mortem conjugis matrimonio, quum jam sit liber effectus, vota sua Domino reddere debet.

VI. *Quas ob causas non liceat debitum denegare: num excusant repetiti abortus.*

Non licet conjugi debitum matrimoniale alteri denegare vel propter incommodum aliquod, cui subjacet, vel ob pericula et difficultates in pariendo, vel ne filii nimium multiplicentur. 1. pars: colligitur ex D. Th. hic art. 1. ad 4. ubi conjugem non liberat ab onere reddendi debitum alteri conjugi leproso, licet liberet ab assidua cohabitatione. Idemque affirmat in 1. ad Corinth. lect. 3. inquiens: » Licet » possit ob lepram discedere a cohabitatione, non tamen a thoro, » quin aliquando teneatur reddere debitum prope eam manendo ». 2. pars constat: quia uxores jam sciunt poenalem legem illis a Deo inflictam pariendi in dolore filios suos, et sibi ex partu vitae periculum imminere. Ita docet Genettus, qui tamen excipit, nisi ob aliquam infirmitatem aut dispositionem corporis asserent Medici ex partu futuro extraordinarium, et praesens vitae, aut sanitatis periculum mulierem subituram. 3. etiam pars constat: nam finis matrimonii est filiorum propagatio. Duo ergo solum concedi valent, nimirum 1. ut ambo communi consensu ab usu abstineant; alterum, ut interpellatus interpellanti blande sed efficaciter abstinentiam suadeat: quod si obtineat, ille a petitione cessabit; at si reluctetur, obsequi debet, maxime si periculum timeat incontinentiae. Nec repetiti abortus

sunt legitima causa debitum denegandi, praesertim si adsit periculum incontinentiae sive in se, sive in viro; et ratio est 1. quia mulieres matrimonium celebrantes istis periculis se exponunt, et haec sponte subeunt. 2. Quia saluti corporis est salus animae propriae et conjugis praeferenda; et charitas urget, ut etiam cum aliquo periculo temporali saluti spirituali alierius consulamus. 3. Quia certum non est partus semper futurus abortivus, licet aliqui praecesserint; et pro incerto eventu non est certum debitum denegandum. Nec obstat abortivorum animas perire. Nam, ut mox dixi, hoc incertum est: et praeterea ad uxores pertinet filios procreare et gignere; eorum autem jam conceptorum animabus quoad aeternam salutem consulere ad Deum pertinet. Uxor ergo quod sui muneris est, impleat, viro obsequatur, periculum incontinentiae a se et ab illo avertat; reliqua divinae dispositioni et voluntati committat.

VII. *Num liceat usus matrimonii, praegnationis tempore, vel tempore menstrui, puerperii, vel si peccent qui uxori latanti copulantur.*

Illicitum esse cum uxore praegnante congressum docet S. Thom. in 4. sent. dist. 31. scribens: » Et hoc imminet periculum abortus. » Et ideo Hieronymus vituperat accessum viri ad uxorem praegnan- » tem; non tamen ita quod semper sit peccatum mortale, nisi forte » quando probabiliter timetur de periculo abortus ». Gravius vero peccant, qui opus conjugale petunt menstrua infirmitate uxorem coinquinante: nam isti olim in lege veteri morte plectebantur, ut habetur Levit. cap. 20. *Qui coiverit cum muliere in fluxu menstruo, interficientur ambo de medio populi sui.* Quod praeceptum optime interpretatur post S. Augustinum S. Thom. in 4. dist. 31. quaest. 1. art. 2. quaest. 2. ubi scribit: » Accedere ad menstruatam in lege » prohibitum erat duplici ratione, tum propter immunditiam, tum » propter nocumentum, quod in prole frequenter sequebatur. Et » quoad primum, praeceptum erat caeremoniale; sed quantum ad » secundum erat morale, quia quum matrimonium sit ad bonum » prolis principaliter ordinatum, ordinatus est omnis matrimonii » usus, quo bonum prolis intenditur; et ideo hoc praeceptum obligat » etiam in nova lege propter secundam rationem, etsi non propter » primam ». Hinc quaestiunc. 3. ea subdit, et docet, ex quibus aperte colligitur, petitionem debiti certe esse illicitam in utroque conjuge; redditionem vero solum ob alterius in peccatum labilitatem excusari. Puerperii autem tempore illicitus pariter est matrimonii usus; quia tunc non est mulier apta ad concipiendam prolem: quod si forte concipiat, nascetur admodum infirma, imbecillis et imperfecta tum propter matris immunditiam, tum propter naturae debilitatem. Hinc ita decrevit S. Gregorius P. epist. ad Augustinum Anglorum Episcopum; » Mulieres, nisi purgationis tempus prius transierint, viris » suis non debent admisceri ». Cui decreto tale apponit Glossa commentarium: *Illis temporibus prohibentur conjuges commisceri, quia ex tali coitu nascuntur morbosi, et leprosi.* Peccant etiam, qui uxori lactanti copulantur, si pauperes sint; quia si conceperit, lac corrumpitur, et infans corrupto lacte nutritus infirmatur, et aliquando etiam moritur: et ideo facilius excusantur ditiores, et nobiles, qui adhibita nutrice saluti infantis consulere valent.

CAPUT VIII.

De vitandis a conjugibus in usu matrimonii.

I. *Non sunt omittendae publicae denunciationes.*

Vitanda a conjugibus occurrere queunt et praevie ad matrimonii usum, et in ejus usu, et extra ipsum: juxta hunc ordinem seriem doctrinae exponemus. Et 1. non sunt omittendae tres publicae denunciationes, quas lata lege faciendas praecipit Trident. Concilium sess. 24. de Reformat. Matrimonii. Haec enim Trid. lex sub gravi obligat, nec sine lethali peccato violari potest, quum justis de causis sit instituta, praesertim ut si quae obsint impedimenta detegantur. Si contrahentes sint diversae Paroeciae, in utraque sunt denunciationes habendae, ut statuit Sixtus V. et ita statuitur etiam in Rituali Romano. Si post denunciationes factas quatuor praeterlabantur menses, nec fuerit celebratum matrimonium, novae fieri debent denunciationes antequam fiat arbitrio Episcopi; immo in Rituali Romano duorum mensium terminus praescribitur, quibus elapsis denunciationes sunt iterandae. Quae denunciationes fieri debent diebus festis, et inter Missarum solemnia, ut jubet Tridentinum.

II. *Quinam in his dispensare possit.*

Dispensatio a denunciationibus concedi potest ab omnibus Episcopis, qui justis de causis valent eam concedere, quae sunt hujusmodi, 1. Si probabilis sit suspicio matrimunium malitiose impediri posse. 2. Si sine infamia contrahentium fieri non possit. 3. Ad vitandum peccatum, scandalum, vel periculosas lites et vexationes, et aliae, quae Episcoporum judicio sunt expendendae: quos monet Bened. XIV. in sua Constit. *Satis vobis*, ne sine grave urgente causa dispensationes a denunciationibus concedant. Die autem, quo ultima denunciatio habetur, minime Parochus Sponsos matrimonio jungat sine Episcopi licentia, et dispensatione.

III. *Peccant qui cum aliquo impedimento contrahunt, et quidem graviter. Peccant quoque qui nuptiarum die indulgent crapulae, et ebrietati, vel matrimonium ante benedictionem consumant.*

Peccant lethaliter contrahentes matrimonium scienter cum aliquo impedimento, sive impediente, sive dirimente; quia Ecclesiae praeceptum sub gravi obligans violant. Nec a sacrilegio excusantur qui cum impedimento dirimente contrahunt, quia tunc nullum est matrimonium; quum ex malitia nullum Sacramentum efficiant; sicut sacrilegus esset Baptismi profanator, qui vino baptizaret, licet nullum esset Sacramentum. Immo peccat etiam, qui cum solo dubio alicujus impedimenti contrahit; quum frustrationis periculo Sacramentum exponat, et in Sacramentis conficiendis tutior pars sit eligenda. Graviter quoque peccant, qui in peccato mortali matrimonium celebrant. Nam matrimonium est vivorum Sacramentum, quod gratiam in recipiente supponit. Profanant etiam Sacramentum, qui duobus paratis testibus Parochum vel celebrantem, vel dolose vocatum aggrediuntur, et coram ipso matrimonio jungi testantur. Vide quod de iis diximus cap. 1. Consect. 4. Peccant etiam qui nuptiarum die crapulis, choreis, ebrietatibus, obscoenis cantilationibus defoedant. Quamvis enim eo

die modestum convivium apparare concessum sit, unde et Christus cum B. Virgines Mensae nuptiali assidere dignatus est; tamen nihil agendum, quod non decens, honestum, et christianis sponsis dignum sit. Peccant demum, qui ante Sacerdotelem benedictionem matrimonium consummant. De solemni nunc loquimur, nam de privata sita in illis verbis, *Ego conjungo vos etc.* certum est eam omittere grave peccatum esse, ut constat ex cap. 1. consect. 4. At solemnem quoque, quae fit in Ecclesia in celebratione Missae, omittere culpa non caret; quum Trid. Synodus hortetur conjuges, ne ante benedictionem in Templo suscipiendam in eadem domo cohabitent, ne periculo se exponant consummandi matrimonium ante praefatam benedictionem. At ante eam matrimonium consummare gravioris culpae arguere non ausim.

IV. *Peccant qui matrimonio intemperanter abutantur, et qui prolis generationem impediunt.*

In ipso vero matrimonii usu pluribus modis peccare conjuges possunt. Et 1. Quidem si nimium libidini indulgeat, et voluptatem illecebrosam intemperanter quaerant: scimus enim ex Scriptura in septem Sarae maritos Satanam invaluisse, quia, inquiebat Angelus, *conjugium ita susceperant, ut Deum a se et a sua mente excluderent, et suae libidini ita vacarent sicut equus et mulus, in quibus non est intellectus.* Et S. Thom. matrimonii intemperantiam lethalem reputat, quando, ait in 4. sent. dist. 31. quaest. 2. art. 3. » voluptates » meretricias vir in uxore quaerit, quando nihil aliud in ea attendit, » quam quod in meretrice attenderet ». 2. Peccant mortaliter conjuges per omnes actiones, quae prolis generationem impediunt; quia tunc non superest, nisi perversa libido. Hinc lethale est 1. Inceptam copulam abrumpere. 2. Extra vas semen effundere. 3. Mentem ad alia distrahere, dum vir copulatur, ad impediendam conceptionem; licet haec omnia fiant sive sanitatis, sive paupertatis causa, et licet etiam pollutio non sequatur. Quum enim praefatae actiones licitae non sint in conjugatis nisi in ordine ad matrimonii finem, prolis scilicet generationem; hanc quum expresse nolunt et rejiciunt, non superest nisi infanda libido.

V. *Peccant qui modum a natura statutum praetermittunt.*

Peccant quoque lethaliter, quotiescumque conjuges coeunt, praetermisso modo a natura instituto, quando imminet periculum effundendi extra vas, et etiam sine tali periculo, nisi legitima adsit causa. Modus a natura pro usu matrimonii institutus est, ut mulier succuba sit, vir incubus; alii autem coeundi modi illiciti sunt. Ita S. Th. l. l. » Usus contra naturam conjugii est, quando praetermittit vir debi- » tum modum a natura institutum, et in hoc non semper est pec- » catum mortale ». Aliquando igitur est peccatum mortale, et certo quando periculum imminet effusionis seminis extra vas; quia finis impeditur matrimonii. Sequitur S. Th. » Sed potest esse signum » mortalis concupiscentiae ». Nimirum quum ex ejus effraeni impetu tales turpes et inhonesti diligantur modi, ut mulier sit incuba vir succubus; quod vel praepostere, vel sedendo, vel stando officium matrimoniale impleatur. Et tunc etiam sine effusione seminis esse potest lethale peccatum. Pergit S. Thom. » Quandoque etiam sine

» peccato esse potest ». Quando scilicet habitudo corporum alium modum non patitur, videlicet vel ratione nimiae pinguedinis, vel alicujus infirmitatis, vel ne jam concepto foetui noceat. Concludit denique Angelicus: *Tanto gravius est peccatum, quanto magis a naturali modo receditur.* Quae verba ostendunt, talem ac tantam esse posse in modo concumbendi inordinationem, ut peccatum mortale inducat; quod certe plures Theologi et Canonistae agnoscunt in modo praepostero, pecudum more; ut docet S. Antoninus cum aliis.

VI. *Omnia non licent conjugatis in officio maritali.*

Non omnia licent conjugatis, quae officio maritali inservire queunt. Plura siquidem recentiores Theologi conjugatis concedunt, vel saltem a lethali culpa excusant, quae horrorem ingerunt et foeditatem praeseferunt, quae hic referre sola compulit necessitas. Itaque non sunt permittendi, sed omnino vetandi conjugibus tactus obscoenarum partium, illarum diosculatio, in os immissio, verendorum in parte posteriori perfricatio, vel immissio, etiam cum animo in vase debito consummandi, linguae in os immissio, et alia propudia, quae libido invenit, et nimia benignitas Confessariorum excusat; at immerito, quum matrimonium sit res sancta; proinde ea solum permittenda, quae fini matrimonii, idest prolis generationi sunt necessaria.

VII. *Quaenam sint illicita extra usum matrimonii.*

Extra usum vero matrimonii actus impudici, tactus immodesti, oscula libidinosa non sunt permittenda conjugibus, si sint cum periculo pollutionis conjuncta: nemini enim licet peccandi periculo se exponere. Nec sine periculo, et ob solam voluptatem sine animo matrimonium consummandi, ut docent S. Antoninus 3. part. tit. 1. cap. 20. §. 6. Sylvester, Cajetanus, aliique. Ratio est manifesta; quia actus venerei liciti non sunt, nisi quatenus ad matrimonium ordinantur: ab eoque ita sejuncti propudia sunt impudicitiae, et actus luxuriae de se ordinati ad pollutionem, cujus sunt manifesta inchoatio, quod multo magis est verum, si haberentur in loco, ubi licite non possunt copulam perficere. Et revera omnes Theologi docent, tactus impudicos conjugatorum in semetipsis, quando sunt absentes, illicitos plane esse, tametsi absit pollutionis periculum; quia in se et suapte natura ad pollutionem inclinant et eam inchoant. Porro quid interest inter conjuges a se sejunctos..et ipsos adstantes, si copulam non intendunt, immo rejiciunt? Remanent igitur in sua naturali turpitudine et foeditate, quae gravi culpa non caret. Nec licita redduntur a matrimonio, quod nullum jus ad illa tribuit, quando ad finem matrimonii non ordinantur; immo deteriora evadunt, quia sanctitatem foedant matrimonii.

Consectaria.

I. *Qui norunt impedimentum revelare tenentur.*

Qui noverint aliquod matrimonii impedimentum, tenentur illud revelare. Ad hoc enim praesertim lege Ecclesiae, institutae sunt denunciationes. Tenentur itaque omnes, licet sint alterius vel Dioecesis vel Paroeciae incolae, necnon consanguinei sponsorum, eorumque amici, licet impedimenti notitia fuerit illis sub secreti lege commissa,

quum agatur de publico contractu, et Sacramento, quod profanationi exponitur, ex quo familiarum quies, et Reipublicae pendet tranquillitas. Ipsi quoque contrahentes, nisi velint a matrimonio cessare, vel dispensationem obtinere, tenentur impedimentum manifestare.

II. *Non licet conjugi in ipso uso delectari de alio objecto nec se ipsum tangere extra copulam.*

Peccant lethaliter conjuges, qui in ipso matrimonii actu ad aliud objectum mentem convertunt, quod concupiscunt, vel in quo delectantur; adulteri enim efficiuntur in ipso legitimo connubio. Nec licet conjugi absque lethali peccato seipsum tangere ex voluptate, et non in ordine ad copulam, ut tenent non solum S. Antoninus, Sylvester, Navarrus, sed et ipsi benignissimi Diana et Lacroixius. Et revera, si venerei et impudici tactus inter ipsos conjuges ad copulam non ordinati lethalia sunt peccata, quum tamen jus habeant mutuum in corpus alterius; quanto magis graviora erunt crimina, ea in proprium corpus perficere, in quod seorsum a conjugio nullum jus habent? Peccant quoque viduae, quae de copula habita cum vivente viro impudice oblectantur; et quando secundo viro copulatae in actu conjugali de priore cogitant, et oblectantur, quum illis defunctus vir prorsus alienus effectus sit. Idem dicendum et de marito sive viduo, sive secundae uxori copulato.

III. *Quaenam conjugatis concedenda sint.*

Non sunt conjugati ad angustias in usu matrimonii redigendi, nec nimia severitate premendi. Ea illis concedantur, quae non voluptas, sed conjugii postulat necessitas: illis permittantur pudici tactus, blanda oscula, amicabiles amplexus, qui mutuum valent amorem fovere, immo et qui matrimonialem ardorem valent excitare, praesertim quando petenti reddendum est debitum, et alteruter frigidioris naturae est: tunc enim innoxia erunt, sicut ipse concubitus. Ita docent etiam severiores Theologi, quibus lubens consentio.

PARS III.

De impedimentis Matrimonii, eorumque dispensatione.

CAPUT I.

Classes impedimentorum distinguuntur; et impedimenta impedientia explicantur.

I. *Ecclesia potest impedimenta statuere; et quid ea sint.*

Posse Ecclesiam, ad quam Sacramentorum pertinet ministratio, matrimonii impedimenta statuere veritas catholica est, quam contra Lutherum et Calvinum definivit Tridentin. Synodus sess. 24. can. 4. ubi sic statuit: *Si quis dixerit, Ecclesiam non potuisse constituere impedimenta matrimonium dirimentia, vel in iis constituendis errasse; anathema sit.* Et can. 3. *Si quis dixerit, eos tantum consanguinitatis, et affinitatis gradus, qui in Levitico exprimuntur, posse impedire matrimonium contrahendum, et dirimere contractum; nec posse Ecclesiam in nonnullis dispensare, aut constituere, ut plures impediant, et diri-*

mant; anathema sit. Sunt autem impedimenta per quae *aliquae personae* (inquit S. Th. hic quaest. 50. art. 1. ad 4.) *illegitimae statuuntur ad matrimonium contrahendum.*

II. *Duplici generis impedimenta; quaenam impedientia.*

Celebris est tum apud Juristas sive civiles sive canonicos, tum apud Theologos horum matrimonii impedimentorum divisio, in ea scilicet, quae mere impedientia dicuntur, et quae dirimentia. Prioris generis ea sunt, quae illicitum quidem, at non invalidum efficiunt matrimonium; posterioris vero, quae et invalidum. In praesenti Ecclesiae disciplina quatuor vigent prioris generis impedimenta, scilicet 1. Interdictum Ecclesiae, 2. Tempus feriatum, 3. Sponsalia cum altera inita, 4. Votum simplex castitatis; quae hoc versiculo continentur: *Sacratum tempus, vetitum, sponsalia, votum.*

III. *Quaenam sint dirimentia impedimenta.*

Impedimenta vero dirimentia antiquo jure solum duodecim enumerabantur; jure autem novo a Trid. Concilio instituto duo alia adjecta fuere, scilicet *Clandestinitas* et *raptus.* Impedimenta haec omnia his versibus continentur:

> *Error, Conditio, Votum, Cognatio, Crimen,*
> *Cultus disparitas, Vis, Ordo, Ligamen, Honestas,*
> *Affinis, Raptor, si Clandestinus, et Impos:*
> *Haec facienda vetant connubia, facta retractant.*

De his omnibus sigillatim in sequentibus disputabimus. At hic de impedimentis illicitum tantum matrimonium reddentibus dicemus.

IV. *Quid veniat nomine sacrati temporis.*

Sacratum tempus, quod primo loco ponitur, illud designatur, quo Ecclesia nuptias vetat celebrare, scilicet a Dominica prima Adventus usque ad diem Epiphaniae, et a feria quarta Cinerum usque ad diem octavam Paschae inclusive. Matrimonium tamen hisce temporibus minime vetitum, sed tantummodo solemnitates nuptiarum probabiliter opinio est, et unice vera. Nam reipsa a Concilio Tridentino solae nuptiarum solemnitates interdicuntur: dicit enim sess. 24. de Reform. cap. 10. ubi tempus sacratum statuit: » Antiquas *solemnium* » *nuptiarum* prohibitiones diligenter ab omnibus observari sancta » Synodus praecipit; in aliis vero temporibus nuptias *solemniter* ce- » lebrari permittit ». Et in Rituali Romano Rubric. de Sacram. Matrim. dicitur: *Matrimonium autem omni tempore contrahi potest.* Et postea subdit: » Postremo meminerint Parochi, a Dominica » prima Adventus . . . . *Solemnitates* nuptiarum prohibitas esse ». Ita sentiunt plurimi tum Canonistae tum Theologi, quorum longum syllabum recitat Lambert. Instruct. 80.

V. *Quid designet Ecclesiae vetitum.*

Ecclesiae vetitum, quod secundo loco ponitur, tria designat, nimirum 1. Prohibitionem ab Episcopo, immo et a solo Parocho inductam de contrahendo matrimonio justa de causa, v. gr. donec compertum fiat, num contrahentes aliquo detineantur dirimente impedimento, vel parentum exploretur voluntas. 2. Excommunicationis etiam minoris ligamen, quod a perceptione Sacramentorum arcet. 3. Omissionem denunciationum. In quibus omnibus Ecclesiae prae-

ceptum violare grave peccatum est. Dubium est quoque, num liceat interdicti tempore etiam privatim celebrare matrimonium; et ideo exploranda Superioris voluntas, et ab eo licentia petenda.

VI. *Quomodo sponsalia matrimonium impediant.*

Sponsalia matrimonium impediunt non cum illa, cui est facta promissio, sed cum alia quacumque. Et hoc impedimentum est potius a jure naturae proveniens, quam ab Ecclesiastica Lege. Quis enim ignorat, juri naturae et divinis adversari praeceptis alteri tradere, quod uni promissum est? Eo solo igitur nomine inter Ecclesiastica impedimenta adnumeratur, ut innotescat post hujusmodi sponsalia etiam copulae conjuncta, nullum irritumque non reddi cum alia matrimonium; sed hoc praevalere, esseque illis praeferendum.

VII. *Votum quo jure matrimonium impediat.*

Votum vero sive castitatis, sive Religionis, illicita reddit subsequentia matrimonia pariter non jure humano, sed divino; quum ex se importet abstinentiam a venereis, et praesertim a matrimonio. Per votum vero castitatis intelligitur simplex: nam, ut mox dicemus, votum solemne in Religione ab Ecclesia adprobata non solum impedit, sed et dirimit matrimonium. Votum simplex, etiam conditionatum, etiam ad tempus, impedit matrimonium celebratum ante conditionis impletionem, et ante clapsum temporis praestituti terminum.

VIII. *Quinam valent dispensare.*

Ab impedimento ex tempore feriato dispensare possunt Episcopi, et quicumque jurisdictionem Episcopalem obtinent, sed solum sibi subditos. A vetito vero prohibitionem tollendo qui eam indixere, vel Superiores. Quod si vetitum sit ratione interdicti vel excommunicationis, in primo casu potest Episcopus dispensare, quum incertum sit, num interdicti tempore vetitum sit matrimonium privatim celebrare; et in dubiis casibus dispensare concessum est Episcopis. In altero vero, qui excommunicationem indixit, vel ejus Superior eam tollendo per absolutionem, quae et invitis dari potest. Ab impedimento Sponsalium nullus nec Pontifex dispensare potest, nisi judicialiter sententiam proferendo: nam alio modo data dispensatio injuriosa esset, et noxia sponsis; nemini vero licet alteri vel nocere, vel injuriam inferre. A votis demum castitatis et Religionis dispensare non possunt, nisi qui ea potestate donantur, ut dictum est suo loco.

Consectaria.

I. *Quenam sint solemnitates vetitae tempore sacrato.*

Solemnitates nuptiarum sacrato tempore vetitae non sunt quae adhibentur in ipsa celebratione matrimonii, nimirum praesentia Parochi etiam superpelliceo et stola induti sacra illa pronunciantis verba, *Ego vos in matrimonium conjungo in nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti*, aspersio aquae benedictae, quae subsequitur, sicut et annuli benedictio, et ceterae orationes, quae in Rituali apponuntur; quum haec omnia serventur et in Viduarum matrimoniis, in quibus nulla habetur solemnis benedictio. Haec itaque sita est 1. In benedictione, quae fit cum celebratione Missae pro Sponso et Sponsa. Porro haec nuptiarum solemnitas ita prohibetur, ut eam adhibentes

peccatum mortale juxta veram et fere communem omnium Theologorum doctrinam perpetrent; quia Concilium Trident. efficacioribus verbis praecipit, hanc Ecclesiae prohibitionem servandam; et Ecclesia hoc praeceptum respicit tamquam gravioris momenti. 2. Vetita etiam est solemnis traductio sponsae ad domum sponsi, lautum convivium nuptiale, ceterique profanae laetitiae signa in sonis, canticis, choreis etc.

II. *Num ad nuptiales solemnitates pertineat matrimonii consummatio.*

Ad vetitas nuptiales solemnitates pertinet et ipsa matrimonii consummatio. Et quidem tanti esse momenti hanc prohibitionem, ut transgressorem lethalis peccati reum constituat, affirmant Theologi plures a Fagnano citati. Verum probabilior videtur opinio, quae a gravi culpa matrimonio copulatos tempore vetito de licentia Ecclesiae, ipsum consummantes excusat. Et ita sentiunt plures I. C. Doctores, pluresque Theologi etiam magni nominis. Et merito: nam praeceptum Ecclesiasticum sub gravi non est statuendum, nisi apertum habeatur. Legatur Lambert. Instit. 80.

III. *Contrahens cum his impedimentis non privatur jure petendi debitum.*

Aliquo ex praefatis impedimentis irretitus matrimonium celebrans non privatur jure petendi debitum, nisi ligatus voto castitatis. Nam quamvis peccet et quidem graviter legem Ecclesiae violando, tamen jus obtinet nullo pacto impeditum ad usum matrimonii; proinde petere potest, et reddere debitum. Excipitur solum voto castitatis ligatus, qui reddere quidem potest, at non potest petere; et prima vice reddendo peccat, quum possit Religionem ingredi ad votum servandum: ad quem statum tamen si omnino sit ineptus, tunc prima vice reddendo non peccat, quum vitare peccatum nullo modo posse videatur: peccaret siquidem, si non redderet debitum alterius jus violando; peccaret, si redderet, quia ineptus efficeretur ad continentiae votum implendum; nemo tamen ex necessitate peccat, sed solum ex voluntate, proinde in hisce angustiis non peccabit reddendo debitum.

CAPUT II.

De Impedimentis dirimentibus Errore, et Conditione.

I. *Triplex error in matrimonio.*

Primum impedimentum matrimonium dirimens est *error*, qui cognitionem tollit, unde et legitimum impedit consensum: nihil enim volitum, quin praecognitum. Hic error triplex esse potest juxta triplex objectum, quod respicitur, scilicet *personae*, *conditionis*, et *qualitatis*. Primus occurrit, quum una persona pro alia accipitur, Lia pro Rachele: secundus, quando servus pro libero reputatur: tertio quando ignobilis vel pauper dives existimatur et nobilis. Secundus error ad secundum pertinet impedimentum, de quo postea. Circa triplicem hunc errorem attendendae sunt Regulae et doctrinae, quas dedimus in Tract. de Contract. quasque hic ad matrimonium breviter aptabimus.

II. *Error circa personam irritum facit matrimonium.*

Regula 1. haec est. Error circa personam, quicumque sit sive vincibilis sive invincibilis, sive procedat ab ipso contrahente, sive ab alio decipiente, licet etiam, ipso secluso, adhuc matrimonium celebratum fuisset, nullum illud efficit, et irritum, et quidem jure naturali. Rationem reddit S. Th. hic a. 1. scribens: » Quando error » cognitionem impedit, sequitur etiam in ipso consensu defectus; et » per consequens in matrimonio. Et sic error de jure naturali habet, » quod evacuet matrimonium ». Et art. seq. ostendit, hunc errorem matrimonium evacuare, quando cadit super personam, quia persona pertinet ad essentiam matrimonii. Quod autem de errore dicit, vult S. D. a. 1. ad 1. de ignorantia quoque intelligendum.

III. *Circa qualitates regulariter non irritat.*

Reg. 2. est haec. Ceteri errores circa qualitates personarum regulariter matrimonii valorem non impediunt. Ex D. Th. enim ad valorem ejus evacuandum requiritur, ut error vel ignorantia sit eorum, quae sunt de essentia matrimonii: nam ait art. 2. ad 1. » Error non » habet ex natura generis, quod impediat matrimonium, sed ex » natura differentiae adjunctae, prout scilicet est error alicujus eorum, » quae sunt de essentia matrimonii ». Reipsa error circa qualitates non tollit consensum circa principale consensus objectum, quod est persona; licet fortasse ipsae qualitates causae esse queant, quae ad contrahendum impellant, quibusque deficientibus matrimonium non celebraretur; quia tunc licet matrimonium sit secundum quid involuntarium; absolutum tamen in personam consensum non tollit. Ita S. Th. art. 2. ad 4. Hinc validum est matrimonium cum muliere, quam sponsus virginem putat, et quam, si talis non esset, in conjugem non assumeret, licet virgo non sit, et corruptam deprehendat. Dixi *regulariter:* nam quandoque fieri potest, ut qualitas in substantiam transeat contractus, et consensus objectum constituat. Unde sit

IV. *Aliquando tamen id efficit.*

Reg. 3. Qualitatis error aliquando nullum reddit consensum; quo proinde deficiente, nullum est matrimonium. Hoc dupliciter contingere potest; 1. quando qualitas ipsam personam designat, ut si quis velit primogenitam assumere, et quae illi offertur talis non sit. Ratio est manifesta; quia tunc qualitas pro ipsa sumitur persona, quae est consensus objectum, ea proinde mutata nullus est consensus. Quare optime observat S. Thom. art. 2. ad 5. aliud esse » velle hanc mulie» rem, quam filiam nobilis, vel primogenitam putat; aliud velle filiam » nobilis et primogenitam, quam credit esse hanc, quae illi offertur ». Hinc secundus error valorem tollit matrimonii; prior omnino non tollit. 2. Si qualitates sint specialiter volitae et in pactum deductae, puta si vir dicat foeminae, se illam ducere, dummodo virgo sit: deficiente enim posita conditione, deficit etiam et nullum est matrimonium; quum tunc qualitates objectum constituant et contractus et consensus.

V. *Plura servorum genera.*

Alterum impedimentum est conditio *servitutis*. Servi in quatuor distinguuntur classes, 1. Illi, qui et *famuli*, sive *domestici* appellantur, qui pretio conducti servitium et opera sua locant domino, ab ipso

mercedem et alimenta accipientes. 2. Qui *glebae* servi dicuntur, et tenentur agros colere in commodum dominorum, et omnia domino dare, exceptis quae ad vitae sustentationem sunt necessaria. Et de istis nulla est quaestio, quum absolute liberi sint. 3. Qui ita in domini potestate sunt, ut partem constituant possessionis domini, qui omnimodam habent super illos, et illorum opera potestatem; unde eos vendere, locare, occupare libere valet, et eorum lucra in ipsius redundant utilitatem. 4. Denique qui *poenae* servi dicuntur, qui propter crimina sunt a Judice ad perpetuam poenam damnati, puta ad triremes, ad carcerem, ad exilium, ad mortem; et de his agendum.

VI. *Quid requiratur ad impedimentum conditionis.*

Ut servitus sit impedimentum dirimens, duas postulat conditiones. 1. Ut sit incognita parti. 2. Ut haec alterius ignorans servitutem pari ipsa servitute non prematur. Hinc qui servum ducit, ipse liber, cognita ejus servitute, validum init matrimonium. Pari pacto, si quis simulans se liberum, dum vere servus est, servam ducat non agnoscens servam, sed putans liberam validum est matrimonium. Ita S. Thom. q. 52. a. 1. ad 1. Unde postea concludit: » Servitus non impedit matrimonium, nisi quando est ignorata ab alio conjuge et » ille sit liberae conditionis ». Solum igitur quando liber servum vel servam matrimonio sibi copulat, ignorans conditionem ejus servitutis, nullum est matrimonium, et quidem, ut docet S. Thom. a. 1. ad 3. lege in jure naturali basim habente et radicem, sed in jure positivo determinationem.

VII. *Servorum poenae num valida sint matrimonia.*

Matrimonia servorum *poenae* valent quoad Sacramentum, unde valida sunt et indissolubilia; at minime quoad effectus civiles. Ratio primae partis est, quia haec matrimonia in nullo jure irritantur, immo ab ipsa lege quandoque praecipiuntur; ut quum Judex jubet violento stupratori mox ad perpetuam carcerem damnando, ut defloratam puellam consentientem in uxorem accipiat. Alterius vero partis ratio est, quia hujusmodi tamquam civiliter mortui computantur, et omni jure civitatis, familiae, originis, ac libertatis spoliantur. Hinc ignorantia hujus conditionis in altero valorem non tollit matrimonii, sed deceptis uxoribus jura subveniunt, illisque concedunt, ut dotem et dotalitia consequi valeant, si ostendant, se mariti non agnovisse conditionem, nec ejus criminum ullo modo participes fuisse, vel assensum praebuisse. Damnati ad tempus exilio, carceri, et triremibus nec hisce civilibus juribus privantur.

Consectaria.

I. *Error concomitans irritum facit matrimonium.*

Error circa personam etiam concomitans licet contrahens detecto errore adhuc libentius matrimonium contraxisset, nullum reddit matrimonium. Ratio est manifesta. Quum enim in hoc contrahente non sit actualis consensus contrahendi cum ea, cum qua matrimonium celebrat ex errore, sed solum habitualis dispositio contrahendi, si cognosceret; validum non init matrimonium, ad quod non habitualis, nec conditionatus, sed actualis requiritur consensus. Excipitur tamen, nisi forte sit ita actu dispositus, ut velit contrahere cum persona sibi

praesente, quaecumque illa sit; quod non est de facili praesumendum.

II. *Ad matrimonium servorum non requiritur domini consensus.*

Ad servorum matrimonii valorem non requiritur dominorum consensus. Olim quidem nulla habebantur per civiles leges hujusmodi matrimonia, invitis dominis celebrata: quibus et suam accommodavit Ecclesia disciplinam, ut patet ex S. Leonis M. epist. 11. ad Rusticum Episcopum Narbonensem. At in praesenti Ecclesiae disciplina rata habentur et valida; ut patet ex cap. *Dignum est* extra de servorum conjugio, ex Adriani Papae ad Episcopum Salisburgensem responsione.

III. *Quomodo matrimonia ex his titulis nulla possint convalidari.*

Matrimonia nulla ex impedimento erroris vel conditionis rata esse non possunt, nisi contrahentium renovetur consensus. Veritas hujus doctrinae manifesta est: nam quum in utroque deficiat consensus vel in substantiam, vel in proprium damnum et detrimentum, nisi hic accedat, semper nullum erit matrimonium. Ita docet S. Thom. hic q. 51. a. 2. ubi objectioni sibi propositae, quod per multos annos possunt in hoc errore personae vel servitutis detineri, et filios ac filias generare simul, et grave esse dicere, quod tunc essent dividendi; respondet ad 8. » Dicendum, quod quantumcumque fuerit cum ea, » nisi de novo consentire velit, non est matrimonium ».

CAPUT III.

De Impedimentis Voti, et Ordinis.

I. *Quodnam sit votum dirimens matrimonium.*

Votum matrimonium dirimens esse debet castitatis perpetuae, et quidem non simplex et privatum, sed publicum et solemne per professionem validam in aliqua Religione ab Ecclesia approbata. Id certum est juris can. statuto, definiente Celestino III. *Votum simplex matrimonium impedit contrahendum, non tamen dirimit jam contractum.* Oportet igitur, ut sit solemne, idest in facie Ecclesiae, et quidem non quocumque modo, sed in Religione approbata per professionem validam: nam si invalida sit professio, sicut nullam inducit obligationem, ita nec impedimentum constituit matrimonii. Pariter si in aliqua etiam Religiosorum Congregatione vel ab Episcopo approbata, vel etiam ab Apostolica Sede tolerata vel permissa, sed non in Religione adhuc assumpta, vota emittantur, haec quidem simplicium votorum obtinent vigorem, non vero solemnium. Quod vero votum solemne matrimonium post ipsum celebratum dirimat, certum est fide catholica, definitum in Concilio Trident. sess. 24. can. 9. per haec verba: » Si quis dixerit, Clericos in sacris Ordinibus constitutos, vel Regulares castitatem solemniter professos, posse matrimonium contrahere, contractumque validum esse, non obstante » lege ecclesiastica, vel voto . . . . anathema sit ». Immo hoc solemne votum et matrimonium ratum, sed non consummatum dirimere, superius ex ipso Tridentino probavimus.

II. *Num possit Pontifex in solemni voto dispensare. Professi etiam invalide, non possunt matrimonium celebrare.*

Num vero possit S. Pontifex in hoc solemni voto dispensare, adeo ut matrimonium a Religioso contractum validum sit, aperte negat D. Thom. 2. 2. q. 88. a. 2. Verum si quando casus occurrat bujusmodi dispensationem elargiendi, quum soleant Pontifices vota Theologorum, et Canonistarum, immo et Congregationum Cardinalium exposcere, et rem tum de jure tum de facto accurate et coram Deo discutere; ideo ad ipsos puto reservandam decisionem. Illud autem certum est, non licere Religiosis professis, etsi postea professionem ex aliquo legitimo titulo nullam agnoscunt, nisi ante quinquennium reclamaverint, et ante sententiam Judicis declarantis nullitatem professionis, matrimonium celebrare: et si contraxerint, nullum esse. Et quidem professionem post quinquennium ratam et firmam haberi ab Ecclesia, unde licet praesumptam, vim habere et impediendi matrimonium contrahendum et contractum dirimendi, statuit Trid. Synodus sess. 25. cap. 19. Et merito quidem: nam professio religiosa non est solum interna obligatio in conscientia, et coram Deo, sed etiam publica, et in facie Ecclesiae. Proinde, licet fortassis in conscientia non obliget, obstringit tamen coram Ecclesia, a qua est a suo vinculo illegitime contracto solvendus; quare ante hanc solutionem legibus subjacet Ecclesiae, matrimonium ab eo contractum irritum, nullumque declarantis.

III. *Ordinis sacri susceptio dirimit matrimonium.*

Ordinis sacri susceptio est quoque matrimonii tum contrahendi, tum contracti impedimentum, illud nullum reddens, atque irritum. Ita definitum est tum ab antiquioribus Canonibus, tum in recentioribus statutis Trid. Concilii superius n. 1. citatis. In hoc tamen impedimento facilius Summi Pontifices dispensant vel per modum gratiae, vel titulo justitiae. Gratiae quidem, dum magnis Principibus in sacro aliquo Ordine constitutis, et quidem gravissimis urgentibus causis solum publicum bonum respicientibus, concedunt, ut matrimonium possint inire; ita tamen ut ab exercitio susceptorum Ordinum cessent omnino. Per modum vero justitiae, quando scilicet vel ante rationis usum, vel etiam ante pubertatem, vel ex violentia inviti Ordinem sacrum suscepere: tunc enim, nisi post pubertatem actus suscepti Ordinis libere exercuerint, a lege continentiae liberantur.

CAPUT IV.

De impedimento Cognationis.

I. *Triplex cognationis genus: carnalis cognatio quaenam sit.*

Triplex in jure tum canonico, tum civili cognationis genus statuitur; primum carnale, quod *consanguinitatis* dicitur; alterum *spiritualis cognationis* nomine donatum; tertium vero est in adoptione fundatum, et dicitur *cognatio legalis.* Cognatio carnalis et consanguinitatis definitur a S. Th. hic q. 54. a. 1. *Vinculum ab eodem stipite descendentium carnali propagatione contractum.* Dicitur *vinculum*, in-

quit S. Thom. quasi » genus consanguinitatis, quo plures personae » simul conjunguntur ratione carnalis propagationis; per quam con- » junctorum exurgit major vel minor erga se invicem reverentia ». Additur, *ab uno descendentium*, addendum et *ascendentium stipite*, et quidem propinquo; alioquin omnes homines consanguinei forent, quum omnes ab uno Adam et Noe descendant. Dicitur denique *carnali propagatione contractum*, per quod ab affinitate distinguitur, quae non ex propagatione carnali oritur, sed ex matrimoniali conjunctione, ut inferius dicemus.

II. *Distinguenda in cognatione carnali, stipes, linea, gradus.*

Tria sunt in consanguinitate distinguenda; 1. *Stipes*, seu radix et principium, a quo consurgunt varii consanguinitatis gradus, et hunc constituit ille, a quo filii, nepotes, pronepotes, aliique profluunt. 2. *Linea*, quae in collectione consistit personarum ab eodem stipite descendentium, vel ascendentium, et quae plures continet gradus, et illorum numerum distinguit. Haec triplex est, ait S. Thom. hic a. 2. » Una secundum habitudinem principii ad principiatum, et haec est » consanguinitas patris ad filium: et linea dicitur *descendentium*. Alia » secundum habitudinem principiati ad principium; et haec est filii » ad patrem: et dicitur linea *ascendentium*. Tertia secundum habi- » tudinem eorum, quae sunt ab uno principio ad invicem; sicut filii » ex eodem patre nati: et haec dicitur *collateralium linea* ». Porro collateralium linea et *aequalis* esse potest, et *inaequalis*: aequalis quidem, si aequaliter descendant ab uno stipite, ut duo fratres, bini nepotes, qui aequaliter a patre distant et ab avo; inaequalis vero, dum consanguineorum alter magis distat a stipite communi, ut frater et filius fratris: hic enim magis distat, quam ille, cujus stipes est pater, hujus autem est avus. In linea vero sunt gradus notandi, qui indicant distantiam et intervallum consanguineorum tum a se invicem, tum a stipite communi. Ad dignoscendos itaque consanguinitatis gradus, et quantum unus ex consanguineis ab alio distet, tres assignantur regulae a D. Th. hic a. 2.

III. *Regulae ad dignoscendos gradus.*

Prima regula est. In linea ascendentium et descendentium tot sunt gradus, quot sunt personae, dempto tamen, nec computato stipite, a quo procedunt. Sic filius est in primo gradu consanguinitatis cum patre et matre; nepos in secundo cum avio, et avia; pronepos in tertio cum proavo et proavia; abnepos in quarto cum abavo et abavia, et vicissim. Altera est: In linea collateralium, seu transversali, inquit S. Thom. » secundum computationem canonicam quoto » gradu distat quis ab aliquo gradu superiori, tanto distat a quolibet » descendentium ab ipso, et numquam minus; idest quoto gradu » distant a communi stipite, eodem gradu a se mutuo distant ». Hinc duo fratres, quum uno tantum gradu distent a patre, uno gradu inter se distant. Tertia est: Hinc in eadem linea collateralium inaequali eo gradu distant a se invicem, quo gradu remotior distat a stipite. Hinc quum abnepos distet 4. gradu ab abavo, quarto etiam gradu distat a propatruo. Exemplum sit in David.

David

Absalon — 1 Salomon

2 Roboam

3 Abias

4 Asa

Asa 4. gradu distat a David, et pari gradu ab Absalon. Totius consanguinitatis recte ascendentium, descendentium, et collaterali schema exhibeo, ex quo facile erit reperire, in quo gradu distent illi, de quibus consanguinitas quaeritur.

Schema ad dignoscendos diversos gradus consanguinitatis.

				4. Abavus Abavia.				
			4. Propatruus Proamita	3. Proavus Proavia.	4. Proavunculus Promatertera.			
		4. Propatruorum filius et filia.	3. Patruus magnus Amita magna.	2. Avus Avia.	3 Avunculus magnus Matertera magna	4. Proavunculorum filius et filia.		
	4. Propatruorum Nepotes	3. Patrui magni Filii.	2. Patruus Amita.	1. Pater Mater.	2. Avunculus Matertera.	3. Magnorum Filii.	4. Proavunculi, et Materterae Nepotes	
4. Propatruorum Pronepotes	3. Patrui Magni Nepotes et sobrini.	2. Consobrinus Consobrina Germani	1. Frater et soror Consanguinei.		1. Frater et soror uterini	2. Consobrinus Consobrina Germani.	3. Magnorum Nepotes et sobrini.	4. Proavunculi Pronepotes
4. Patrui Magni Pronepotes	3. Consobrini seu Patruelis filii.	2. Fratris Filii.		1. Filius Filia.		2. Uterinorum Filii.	3 Avunculi, aut Materteras Nepos.	4. Magnorum Pronepotes
4. Patruelis Nepotes.	3. Fratris Nepotes.			2. Nepos Neptis.			3. Uterinorum Nepotes.	4. Avunculi Pronepos
4. Fratris Pronepotes.								4. Uterinorum Pronepotes

IV. *Matrimonia nulla sunt in linea recta; quando in collaterali.*

Consanguineorum matrimonia in quolibet lineae rectae gradu illicita sunt, et nulla certe lege ecclesiastica. Lex Ecclesiae habetur in resp. Nicolai I. ad consulta Bulgarorum sic statuentis: » Inter per- » sonas, quae parentum, liberorumque locum inter se obtinent, » nuptiae contrahi non possunt, vel inter patrem et filium, vel avum » et neptem usque in infinitum ». At num etiam lege naturae, non ita certum. Affirmant plures Theologi et Canonistae; at alii admittunt quidem, conjunctionem matrimonialem inter ascendentes in primo gradu jure naturae prohiberi (unde ipsa natura abhorret a matrimonio filiae cum patre, vel filii cum matre); at non in aliis gradibus. Collateralium vero consanguinitas matrimonium dirimit usque ad 4. gradum inclusive. Ita statutum in Concilio Later. IV. sub Innoc. III. can. 10. ubi dicitur: » Prohibitio copulae conjugalis » quartum consanguinitatis gradum de cetero non excedat; quoniam » in ulterioribus gradibus jam non potest absque gravi dispendio » prohibitio generaliter observari ». Quod decretum confirmavit Trid. Synodus sess. 24. can. 3.

V. *Quinam sint spirituali cognatione conjuncti.*

Cognatio spiritualis est conjunctio et propinquitas, quae contrahitur ex Baptismo et Confirmatione. In veteri Ecclesiae disciplina longius protendebatur hoc impedimentum, ut videre est in D. Thom. q. 56. a. 5. Verum modo ex Tridentino statutum est sess. 24. cap. 2. » Quod ad summum unus et una baptizatum de Baptismo susci- » piant; inter quos ac baptizatum ipsum et illius patrem et matrem, » necnon inter baptizantem et baptizatum, baptizatique patrem ac » matrem tantum spiritualis cognatio contrahatur. Et similiter in » Confirmatione, cognatio confirmantem et confirmatum, illiusque » patrem ac matrem, ac tenentem non egreditur, omnibus inter alias » personas hujus spiritualis cognationis impedimentis omnino su- » blatis ». Cetera, quae de hoc impedimento noscenda occurrunt, late sunt exposita in Dissert. de Baptismo ibi legenda.

VI. *Legalis cognatio quid et quotuplex.*

Legalis cognatio ex adoptione oritur, quae a D. Thom. hic q. 57. a. 1. definitur: *Adoptio est extraneae personae in filium legitima assumptio.* Haec adoptio alia est perfecta, quae et *arrogatio* in jure dicitur, alia imperfecta, quae simplex *adoptio* nominatur. Perfecta adoptione adoptatus ita transit in potestatem adoptantis, ut sit instar naturalis filii, ejusque proinde haeres ab intestato, et ex testamento in quarta bonorum parte. Haec nonnisi suprema Principis auctoritate fieri potest. Imperfecta vero, pro qua et solius Magistratus auctoritas sufficit, est enim potius dispositio ad perfectam adoptionem, non transmittit adoptatum in potestatem adoptantis; neque est ejus haeres necessarius ex testamento, sed solum ab intestato.

VII. *Inter quos habeatur legalis cognatio.*

Hujus cognationis legalis gradus vim et efficacitatem ad impadiendum matrimonium explicat D. Thom. art. 3. scribens: » Triplex est » legalis cognatio. Prima quasi descendentium, quae contrahitur inter » patrem adoptantem et filium adoptatum, et filium filii adoptivi, et » nepotem, et sic deinceps. Secunda, quae est inter filium adopti-

» vum et filium naturalem. Tertia per modum cujusdam affinitatis, » quae est inter patrem adoptantem, et uxorem filii adoptivi, vel e con- » trario inter filium adoptatum, et uxorem patris adoptantis. Prima ergo » cognatio, et tertia perpetuo matrimonium impediunt: secunda au- » tem non, nisi quamdiu manet in potestate patris adoptantis. Unde » mortuo patre, vel filio emancipato, potest contrahi inter eos ma- » trimonium ».

VIII. *Requisita ad contrahendam cognationem legalem.*

Plures requiruntur conditiones ad cognationem legalem inducendam. Et 1. Probabilius est necessaria adoptio perfecta, nec sufficit imperfecta. 2. Adoptans masculus sit oportet: foeminae enim adoptare nequeunt, nisi forte, ut inquit S. Thom. ad 3. ex speciali concessione Principis talem obtineant potestatem. 3. Ut adoptans sit sui juris, et major 25. annis. 4. Ut aptus sit ad filios gignendos; quia, ait ad 4., per eum, » qui habet impedimentum perpetuum ad gi- » gnendum, non potest haereditas transire ad posteros .... et ideo » ei non competit adoptare, sicut nec naturaliter generare ». 5. Subdit ad 5. » Junior non potest adoptare seniorem; sed oportet secundum » leges, quod adoptatus sit in tantum adoptante junior, quod possit » esse ejus filius naturalis ». 6. Requiritur actualis praesentia adoptati et adoptantis, quum inter absentes et per procuratorem locum non habeat adoptio. 7. Denique intercedat oportet, ut diximus, publica auctoritas.

Nomine vero filiorum adoptantis, cum quibus oritur legalis cognatio, non veniunt alii ejus filii adoptivi, vel illegitimi; adeoque adoptati inire possunt inter se matrimonium, vel cum filiis illegitimis adoptantis, quum hoc nulla prohibeatur lege.

CAPUT V.

De impedimento Affinitatis.

I. Q*uid sit affinitas, et quomodo distinguantur affinitas gradus.*

Affinitas ex S. Th. q. 55. a. 2. definitur *Propinquitas personarum ex carnali copula proveniens, omni carens parentela.* Oritur vero ex copula sive licita per matrimonium, sive illicita per fornicationem; talis tamen esse debet, ut consummationi matrimonii aequivaleat. Quare nec inducitur per matrimonium ratum, nec per copulam sive imperfectam, sive aliquo congressu etiam turpi, praepostero, et sodomitico. Ideo vero dicitur, *omni carens parentela*, ut indicitur, consanguinitatem, seu parentelam non convenire affinitati; licet cum ipsa concurrere possit, sed e diversa plane radice oriri. Affinitas per se propriam lineam et proprios gradus non habet, sed numerantur et distinguuntur per lineas gradus consanguinitatis: nam omnes consanguinei uxoris, sive foeminae per copulam carnalem fiunt affines in eadem linea, et in eodem gradu mariti, sive fornicarii, et vicissim omnes consanguinei mariti, sive fornicarii evadunt affines in eadem linea, et gradu uxoris, vel fornicariae. At non ita consanguinei mariti fiunt affines consanguineis uxoris; quum affinitas non pariat affinitatem. Hinc duo fratres duas sibi matrimonio jungere possunt sorores; et mater et filia patri et filio nubere.

II. *Usque ad quem gradum affinitas dirimat matrimonium.*

Affinitas in primo gradu lineae rectae probabilius jure naturae matrimonium dirimit. Nam in cap. *literis*, Extra de Consanguin. et Affin. Alex. III. aperte dicit: » aeque abstinendum est a consangui- » nibus uxoris, ac a propriis ». Et Apost. 1. ad Cor. 5. scribebat: *Auditur inter vos fornicatio, et talis fornicatio, qualis nec inter gentes, itaut uxorem patris sui aliquis habeat.* Et merito, nam hi loco parentum, et liberorum babentur: quare cultiores nationes semper detestatae sunt matrimonia inter Novercam, et Privignum, inter Socerum et Nurum. Affinitas vero in linea collaterali in copula licita, matrimonium dirimit usque ad quartum gradum inclusive, in copula vero illicita ultra secundum non extenditur. Primum statuunt Ecclesiae Canones, et praesertim can. *non debet*, Extra de Consang. et Affin. Alterum Concilium Trident. sess. 24. cap. 4.

III. *Modus cognoscendi gradus affinitatis.*

Sine schemate, seu arbore affinitatis facile cognosci poterit gradus affinitatis hac methodo plane materiali et clara. Jungantur ambae manus ad modum supplicantis, deinde in pollice dexterae figatur maritus, in levae uxor, in aliis digitis dexterae consanguinei mariti, in aliis levae consanguinei uxoris; et statim perspectum erit, omnes consanguineos mariti fieri affines uxoris juxta gradum consanguinitatis, quem obtinent, et vice versa omnes uxoris consanguineos affinitate conjungi marito in pari gradu. At bene advertas (in quo facile errant nedum Tyrones, sed aliquando et ipsi Parochi) inter praefatos consanguineos utriusque partis nullam exurgere, aut intercedere affinitatem. Tota haec doctrina decreto innititur Innoc. III. Cap. *Quod superbis*, de *Consang. et Affinit.* statuentis: » Super eo, quod Pater » et Filius cum Matre et Filia, et duo cognati cum duabus cognatis, » avunculus et nepos cum duabus sororibus contrahant matrimonium, » taliter tibi duximus respondendum. Quod licet omnes consanguinei » uxoris sint viri affines; inter consanguineos tamen uxoris et viri, » ex eorumdem scilicet viri et uxoris conjugio nulla prorsus affinitas » est contracta, propter quam inter eos debeat matrimonium im- » pediri ».

CAPUT VI.

De impedimento publicae honestatis.

I. *Publicae honestatis definitio.*

Definitur hoc impedimentum a D. Thom. hic a. 4. *propinquitas ex sponsalibus proveniens, robur trahens ex Ecclesiae institutione, propter ejus honestatem.* Ex qua definitione duo patent, subdit S. D. nimirum 1. hoc impedimentum Ecclesiae institutione, non jure naturali inductum; 2. ex honestate naturali petitum, quia indecens videtur, filium in uxorem accipere mulierem patri suo desponsatam; vel sororem viro nubere sorori suae per verba de futuro desponsato. Proinde et in jure civili statuitur, et apud gentiles locum habet.

II. *Ipsa ortum ducit ex sponsalibus validis, et ex matrimonio rato.*

Oritur itaque 1. hoc impedimentum ex sponsalibus, sed validis: si enim quocumque titulo et ratione nulla sint, illud non inducunt,

ut declaravit Trident. Synodus sess. 24. de Reform. cap. 3. Semel autem contractum hoc impedimentum in perpetuum permanet, nec aut ipsorum sponsalium dissolutione, aut morte sponsi vel sponsae tollitur, ut decernitur in Cap. *Si quis desponsaverit*, causa 27. quaest. 2. Oritur etiam 2. ex matrimonio rato, et in faciem Ecclesiae celebrato ante ejus consummationem: nam ex matrimonio consummato non publicae honestatis, sed affinitatis oritur impedimentum, ut dictum est cap. praeced. Ut vero matrimonium hoc inducat impedimentum, necesse non est, ut sit validum; sed, licet invalidum ex impedimentis consanguinitatis vel affinitatis, voti, ordinis, impotentiae etc. tamen illud producit. Solum si invalidum sit ex defectu consensus ab hoc impedimentum liberat.

III. *Ad quem gradum extendatur publica honestas.*

Hoc impedimentum, si ex sponsalibus oriatur, ultra primum gradum non progreditur, ita statuente Concilio Tridentino sess. 24. cap. 3. Si vero oriatur ex matrimonio rato extenditur usque ad 4. gradum, sicut affinitas juxta declarationem S. Pii V. in Bulla 62. in qua asserit, Concilium Trident. circa hoc nihil innovasse. Quum igitur ex jure veteri hoc impedimentum extenderetur usque ad 4. gradum consanguinitatis, et in praesenti disciplina idem obtinere dicendum est.

IV. *Ipsa oritur et ex matrimonio clandestino.*

Si matrimonium nullum sit ex defectu clandestinitatis, dubitant Theologi; num inducat impedimentum publicae honestatis. Negat Sanchezius cum aliis, quia censent, hoc matrimonium esse nullum ex defectu consensus, non absolute, sed qualis ab Ecclesia requiritur, nimirum coram Parocho et testibus. At alii probabilius docent, etiam ex matrimonio clandestino praefatum oriri impedimentum; quum et in ipso verus habeatur consensus, qualis progredi potest libere ab humana voluntate, licet illegitimas sit, et ineptus ad valorem matrimonii ex defectu, non in ipso consensu existente, sed ex exterioribus circumstantiis a Concilio constitutis, praesentiae scilicet Parochi, et testium.

V. *Hoc impedimentum perpetuum est.*

Istud quoque impedimentum ortum ex matrimonio rato, non minus ac illud quod oritur ex sponsalibus, semel contractum perpetuum est, nec cessat vel ob dissolutionem matrimonii, vel ob mortem conjugis, cujus tamen solus afficit consanguineos, non affines. Hinc licet Paulus, qui matrimonium nullum contraxit cum Paula, non possit Juliam ejus sororem, utpote consanguineam in primo gradu, in matrimonium ducere; viduam tamen Petri Juliae et Paulae fratris ducere potest, quippe quae Juliae et Paulae non consanguinea est, sed affinis solum, licet in primo gradu. Nomine autem consanguineorum hic intelliguntur etiam illegitimi: nam consanguinitas, affinitas, et cognatio spiritualis neque cum illegitimis contrahuntur, ac cum legitimis: et quia licet illegitimi quoad civiles aliquos effectus non reputentur pro filiis; in matrimonio tamen, in quo justitia publicae honestatis et pudor inspicienda sunt, pro filiis habentur. Hinc qui sponsalia celebravit cum filia legitima, non potest inire cum alia ejusdem patris filia, licet ex fornicatione orta, non ex matrimonio.

CAPUT VII.

De impedimento Criminis.

I. *Quid sit conjugicidium.*

Est hoc impedimentum a solo jure ecclesiastico inductum: nam jure naturali matrimonium non impedit. De illo itaque judicandum est juxta Ecclesiae statuta. Porro quatuor modis crimen committi posse statuitur, quod matrimonium contrahendum impediat, et contractum dirimat; scilicet 1. Conjugicidium. 2. Conjugicidium cum adulterio. 3. Adulterium cum futuri matrimonii promissione. 4. Adulterium cum matrimonio. Conjugicidium, ut dirimens inducat impedimentum, plura requirit. 1. Ut ambo conjuges conspirent in alterius sive uxoris sive mariti mortem. 2. Ut haec conspiratio fiat animo et voluntate matrimonium contrahendi. 3. Ut haec futuri matrimonii intentio utrique parti innotescat. 4. Ut mors revera sequatur. Ex defectu primae conditionis occisio viri vel uxoris non inducit impedimentum, si unus, altero inscio, mortem conjugis machinetur, ac perficiat. Ex defectu secundae, si mortem machinentur non animo contrahendi, sed ut liberius simul fornicentur. Ex defectu tertiae, si intentio futuri matrimonii utrique non innotescat; quia tunc non habetur conspiratio, vel machinatio mutua in mortem alterius intentione futuri matrimonii. Denique ex defectu quartae, si sola habeatur corporis percussio, vulneratio etc. sed non sit mors secuta. Immo et si haec evenerit quidem, at non ex actione rei, sed ex imperitia Medici vel Chirurgi imperite vulnerato medentis; quia Canones intelligendi sunt semper effectu secuto, quam de machinatione loquuntur, ut docet S. Th. in 4. dist. 35.

II. *Quid de adulterio cum homicidio.*

Alterum crimen est adulterium cum homicidio. Et in hoc quoque aliquae attendendae conditiones, quibus deficientibus, non inducitur impedimentum. 1. Ut occisio sit ex intentione contrahendi matrimonii cum adultero vel adultera, licet altera pars vel non conspiret et machinetur in conjugis mortem; vel etiam ignoret, occisionem ea fuisse intentione peractam. 2. Ut adulterium occisionem praecedat, secus si subsequatur. 3. Ut adulterium sit perfectum et consummatum, quantum requiritur ad veri matrimonii consummationem. 4. Ut matrimonium occisionem praecedens verum fuerit et validum; alioquin sicut adulterium non habetur, ita nullum consurgit impedimentum. 5. Ut adulter et adultera proprium connubialem statum agnoscant: nam si alter cum conjugata copuletur putans esse solutam, non inducitur impedimentum. Denique requiritur, ut mors et revera sequatur, et ex actione sequatur adulterii.

III. *Quid notandum circa haec crimina.*

In his tamen duobus criminibus necesse non est ad inducendum impedimentum, ut habeatur futuri matrimonii promissio. 2. Nec ut utraque pars sit fidelis: nam si mulier christiana virum suum occidat ut nubere possit cum infideli mox ad fidem convertendo, nullum erit subsequens matrimonium. 3. Nec opus est ut vir interficiatur propria ipsorum manu, sed sufficit, si per alium vel mandato vel

consilio vel cooperatione in homicidium influat. 4. Omnino idem est sive vir uxorem interficiat, sive uxor virum, quum in jure Cap. *Si quis vivente* 31. q. 1. statuatur, non minus viricidium, quam uxoricidium matrimonium dirimere. 5. Non sufficit ratihabitio homicidii ab alio facti, dummodo nulla intervenerit cooperatio, ad inducendum impedimentum.

IV. *Matrimonium cum adulterio quando exurgit.*

Tertium crimen consurgit ex matrimonio cum adulterio, quando scilicet quis scienter, vivente adhuc propria uxore, vel marito, cum alio, vel alia matrimonium contrahit: quod quidem tunc nullum omnino est; sed etiam post mortem conjugis validum reddi non potest, nec valent simul valido connubio copulari ob criminis impedimentum: ad quod inducendum et hae sunt requisitae conditiones, 1. Ut secumdum matrimonium (si tamen hoc meretur nomen) fuerit consummatum: nam si vel solum sit ratum, vel solum post mortem legitimi conjugis consummatum, impedimento locum non praebet. 2. Ut quae cum adultero contrahit, ejus cum altera matrimonium noverit: nam si bona fide contrahat, putans liberum esse, potest post obitum uxoris, si voluerit contrahere, immo tenebitur eam ducere, quam turpiter fefellit. 3. Requiritur, ut primum matrimonium validum fuerit, alioquin deest adulterium. At necesse non est, ut secundum matrimonium sit in facie Ecclesiae celebratum, sed sufficit clandestinum ad inducendum impedimentum; quum jam hoc secundum matrimonium numquam validum esse potuerit, licet coram Parocho, et testibus celebratum.

V. *De Adulterio cum promissione Matrimonii.*

Quartum denique crimen oritur ex adulterio cum promissione futuri matrimonii; ita ut nec sola promissio, nec solum sufficiat adulterium, sed haec duo requirantur ad hoc inducendum impedimentum. In quo pariter plura sunt notanda. 1. Necesse est, ut promissio sit ab altero adultero vel expresse vel tacite vel virtualiter acceptata; et haec acceptatio sit signo exteriore manifestata: non est tamen necesse, ut sit mutua. 2. Ut haec promissio non sit ante adulterium revocata: perinde enim tunc se haberet, acsi minime fuisset facta. 3. Ut promissio sit cum adulterio utrique parti cognito: non enim sufficeret, si alter alterius conjugium ignoraret. 4. Non est tamen necesse, ut promissio sit vera, seu ex animo facta: nam quum haec fictio sit alteri ignota, aeque illi valet acsi sincera foret, nec minus ac ista ad adulterium et homicidium valet impellere. 5. Sicut nec quod sit pura et absoluta, sed sufficit conditionata; ita ut, sive conditio impleatur, sive non impleatur, impedimentum inducat. 6. Nihil refert, quod promissio vel sequatur, vel praecedat adulterium, immo longo intervallo inter se distent; quum satis sit utrumque positum fuisse. 7. Nec tollitur hoc impedimentum, licet promissionem factam alter revocet, vel alter post acceptationem rejiciat, patrato jam adulterio; quia contractum est impedimentum, quod avertere amplius non valent. 8. Necesse quidem est, ut validum sit matrimonium, alioquin locum non haberet adulterium; non tamen necesse est, ut vir et uxor simul cohabitent; immo nec quod matrimonium unquam consummaverint, sed sufficit matrimonium ratum. 9. Denique qui

vivente viro ejus uxori matrimonium promittit post ejus obitum, nec adulterium vel praecesserit, vel secutum sit, graviter quidem peccat, at impedimento criminis non subjacet. Ita statuitur in jure ex Respons. Gregor. IX. cap. *si quis* extra de excommunic.

CAPUT VIII.

De impedimentis Ligaminis, et Coactionis.

I. *Quid sit ligamen.*

Impedimentum *Ligaminis* non ex jure ecclesiastico, sed Divino ortum habet, quum polygamiam inducat, quae juri divino adversatur. Ligamen enim significat vinculum legitimum cum aliquo contracti matrimonii, quo durante, quum sit indissolubile, quodcumque aliud matrimonium et contrahendum impedit, et dirimit contractum. In hoc vero nulla est dubitatio, et nulla difficultas. Solum breviter dicemus de muliere, quae putans absentem virum esse mortuum novum tentat inire matrimonium; ac de illa, quae falso de morte mariti admonita cum alio nubit.

II. *Non licet alteri nubere donec certa sit mors conjugis: quid vero de inito matrimonio ex falsa mortis notitia.*

De priori statutum est in jure Canon. ex resp. Clem. III. Cap. *in praesentia* Extra de spons. et matr. Mulieres non posse ad novas nuptias transire, *donec certum recipiant nuntium de morte virorum.* Porro certitudo de morte virorum constare debet ex idoneis testibus et documentis Ordinario exhibendis; nec sine ejus concessione licebit matrimonium celebrare. Mulier vero, quae ex falso nuntio vel praesumptione aliud iniit matrimonium, si aliquo tangitur prudenti dubio de prioris conjugis vita, » ei, qui sibi nupsit (ita statuit Lucius III. Cap. *Dominus* » extra de secund. nupt.), debitum non deneget postulanti, quae a » se tamen noverit nullatenus exigendum ». Qui vero bona fide et matrimonium contraxerunt, et in eo perseverant, nec peccarunt contrahendo; ut declarat S. Leo epist. ad Nicetam Aquilejensem, » nec » causam habent, unde a matrimonialibus officiis abstinere debeant ». At si forte contingat vel certum nuntium haberi de eorum vita, vel ipsos se exhibere et manifestare; statim matrimonium, licet bona fide contractum dirimitur; et conjuges ab invicem secedere et separari debent. Ita jus naturale et divinum, ex quibus oritur indissolubilitas matrimonii; ita jus canon. Cap. *Dominus*, Extra de secund. nupt. Idem statuit et S. Leo laud. Epist. ad Nicetam. Quod si ex hoc secundo matrimonio bona fide coatracto nati sint filii, ceu legitimi habendi sunt, ut docet S. Raymundus lib. 4 Summae.

III. *De vi, et metu.*

De vi vero et coactione, et metu, quae verba in hoc argumento idem sonant, satis abunde diximus pluribus aliis in locis. Nam de metu, ejusque distinctionibus diximus in disputat. de Contract. dissertat. 2. cap. 2. Quando vero contractus et matrimonia ex metu gravi extorta vel nulla sint, vel valida, diximus ibidem; proinde universales tantum regulas ibi traditas sic matrimonio aptamus, ibidem tamen legendas.

IV. *Quaedam regulae observandae.*

Prima regula est. Metus incussus ab intrinseca causa non impedit, nec dirimit matrimonium. Ib. Reg. 1. n. 7. Secunda est. Metus juste incussus a causa libera, etiam ad extorquendum matrimonium, hoc non impedit, nec dirimit: sic Judex potest metu mortis vel perpetui carceris cogere stupratorem ad sibi, desponsandam puellam, quam decipiens defloraverat. Ib. Reg. 4. n. 11. Tertia est. Metus injuste incussus, sive ad extorquendum consensum, sive ob aliam causam, est impedimentum impediens, et dirimens matrimonium. Ib. Reg. 7. Quarta est. Si metus sit incussus non ab altero contrahente, sed a tertia aliqua persona, matrimonium et impedit, et dirimit. Ib. consect. 7, Quinta demum est. Timor levis, aut reverentialis nec impedit, nec dirimit matrimonium Ib. Reg. 9. n. 15.

CAPUT IX.

De Impedimento impotentiae.

I. *Impotentia cur dirimat matrimonium.*

Duplex haberi potest in subjecto impotentia, alia ad *contrahendum*; alia ad matrimonium contractum *consummandum*. Prima oritur vel ex amentia, vel ex defectu aetatis; et de hac satis diximus de Contract. de Sponsal. et de Matrim. cap. 2. Superest ergo, ut de posteriore impotentia disputemus. De hac itaque sic scribit D. Th. hic q. 50. a. 1. » In matrimonio est contractus quidam, quo unus alteri » obligatur ad debitum carnale solvendum. Unde sicut in aliis con» tractibus non est conveniens obligatio, si aliquis se obliget ad hoc, » quod non potest dare vel facere; ita non est conveniens matrimonii » contractus, si fiat ab aliquo, qui debitum carnale solvere non possit: » et hoc impedimentum vocatur *impotentia coeundi* nomine generali ».

II. *Impotentiae divisiones.*

Impotentia ex eodem S. D. dividitur in ea, quae est a causa naturali, et intrinseca, ac in ea, quae est a causa extrinseca et accidentali, puta per maleficium. Impotentiam a causa naturali dividit S. D. in temporalem, *cui potest subveniri remedio medicinae, vel processu aetatis:* et in perpetuam. Rursus in *respectivam* et *absolutam.* Per priorem impeditur quis, ut matrimoniale officium implere non possit cum virgine, at possit cum corrupta et vidua; per posteriorem cum nulla. Respectiva adhuc distinguitur in respectivam quoad speciem, puta in illo, qui non potest cum virgine, potest vero cum corrupta; et in respectivam in individuo, quia potest cum omni alia sive virgine, sive corrupta, at non cum tali determinata.

III. *Quid ad veram impotentiam requiratur.*

Porro ad veram impotentiam sive a causa extrinseca, sive intrinseca, sive absolutam, sive respectivam necessario requiritur, ut vel non valeat vir vas foemineum penetrare; vel si penetret, semen intra illud effundere non possit: et haec impotentia, si nullo possit tolli naturali et humano remedio, matrimonium contrahendum impedit, et contractum dirimit. Dixi, si humano et naturali remedio tolli non possit: licet enim valeat auferri aut per miraculum, aut per aliquod peccatum, immedicabilis censetur, et matrimonium dirimit.

IV. *Impotentia perpetua quo jure dirimat.*

Impotentia perpetua, si matrimonium praecedat, et sit vel in utroque, vel in alterutro, sed alteri ignota, jure naturae dirimit matrimonium; at si alteri nota sit et comperta, spectato jure naturae, non impedit matrimonium, bene tamen spectato jure positivo: quia in jure impotentes inepti declarantur ad matrimonium; nulla facta distinctione impotentiae sive ignotae, sive cognitae; et Sixtus V. omnia spadonum matrimonia omnino irrita declaravit. Sed contracto bona fide matrimonio, non tenentur conjuges ab invicem cohabitatione separari. Nam Ecclesia Romana, ut dicit Lambert. Decis. 225. Tom. 1. pag. 150. Edit. Remond.; matrimonium contractum cum scientia impotentiae non consuevit separare: nam adhuc possunt simul cohabitare tamquam frater et soror, nullo habito carnali commercio; ut constat ex Luci III. Papae Decreto, Cap. Consult. Extra de Frig. et Malef. statuentis: » Nos consuluisti, utrum foeminae » clausae, impotentes commisceri maribus, matrimonium possunt » contrahere; et, si contraxerint, an debeat rescindi; taliter re» spondemus; quod licet incredibile videatur, quod aliquis cum ta» libus contrahat matrimonium; Romana tamen Ecclesia consuevit » in consimilibus judicare, ut quas tamquam uxores habere non » possunt, habeant ut sorores ».

V. *In dubio impotentiae perpetuae quid agendum.*

Quando dubium suboritur, num impotentia sit perpetua, indicitur triennale experimentum, ut docet S. Thom. hic quaest. 58. art. 1. scribens: » Ad cognoscendum, utrum sit impedimentum perpetuum, » vel non perpetuum, Ecclesia tempus determinatum adhibuit, in » quo hujus rei potest esse experimentum, scilicet triennium. Quod » si post triennium, in quo fideliter ex utraque parte dederunt » operam copulae carnali implendae, inveniatur matrimonium non » esse consummatum, judicio Ecclesiae dissolvitur ». Ita statuerat » ante Caelest. Cap. *laudabilem* Extra de Frig. et Malef.

VI. *Impotentia temporanea non dirimit.*

Impotentia temporanea, sicut et quae supervenit matrimonio jam celebrato, illud minime dirimit. Ratio est manifesta: nam matrimonium semel valide celebratum secum indissolubilitatem adfert; et, ut scribit Innocent. III. Cap. *Quoniam frequenter,* » In conjugio multi » casus occurrunt, in quibus conjuges sine culpa, sed non sine » causa continere coguntur ».

VII. *Quid sentiendum de impotentia respectiva.*

Nulla respectiva impotentia ex naturali procedens causa S. Thomae et antiquioribus Theologis videtur idonea ad matrimonium dirimendum, si absque gravi periculo tolli possit. Exemplum offert D. Th. quaest. 58. art. 1. ad 5. in foemina ad copulam ob arctitudinem inepta, scribens: » Non potest esse impedimentum naturale viro re» spectu unius personae, et non respectu alterius; sed si non possit » implere actum cum virgine, et tamen possit cum corrupta, tunc » medicinaliter aliquo instrumento possunt claustra pudoris frangi, » et ei conjungi ». Et revera si cum aliquo quidem incommodo, molestia, et dolore hujusmodi tolli possit impedimentum, non est certe matrimonium dirimendum. Et ita statuit, et declaravit Innoc.

III. Cap. *Fraternit.* Extra de Frigid. At si revera impotentia respectiva vel nullo pacto tolli potest, vel sine peccato, aut discrimine vitae, justam praebet dirimendi matrimonii causam. Et haec doctrina passim locum habet in ecclesiasticis tribunalibus, in quibus haec matrimonia ob respectivam impotentiam dirimuntur. At si sit respectiva in individuo, idest respectu talis determinatae personae, utrique parti facultas conceditur alias nuptias celebrandi, si vero sit in specie, parti impotenti interceditur matrimonium vel absolute, vel saltem in tali specie.

VIII. *Impotentia extrinseca quando dirimat.*

Quod si impotentia sit a causa plane extrinseca, ut a maleficio procedens, docet S. Thom. art. 2. esse et hic distinctionem adhibendam; quia » aut est perpetua, et tunc matrimonium dirimit; aut » non est perpetua, et tunc non dirimit ». Quod si dubium sit, num sit perpetua, an temporanea, subdit S. D. » ad hoc experiendum » eodem modo Ecclesia tempus triennii praefixit, sicut de frigiditate » dictum est ».

Consectaria.

I. *Quaenam sit impotentia dirimens matrimonium.*

Impotentia dirimens matrimonium non est impotentia generandi, sed coeundi. Veritas hujus doctrinae patet in senibus, quorum matrimonia valida ab Ecclesia habentur; quia licet generandi fortassis careant potentia, non tamen coeundi. Ita etiam docet S. Thom. hic art. 1. ad 3.

II. *Triennalis experientia quando locum habeat et incipiat.*

Triennalis experientia locum non habet, quando impotentia certa est, et comperta; quando vero iudicitur, probabilius incipit non a die intentatae copulae, sed a die decreti Judicis. Primae partis ratio est, quia ubi certa et comperta est physica impotentia, puta quia desunt organa generationi necessaria et inservientia, frustra adhibetur experimentum. Alteri parti, cui plures adversantur Canonistae, favent plures tum Rotae decisiones, tum Congr. Concilii Decreta, in quibus initium desumendum dicitur a die sententiae Judicis. Verum quum haec ad externum forum pertineant, non ad internum, judicibus ecclesiasticis est relinquenda decisio.

III. *Aliquando matrimonium direptum, est instaurandum.*

Aliquando matrimonium auctoritate Ecclesiae diremptum tamquam invalidum, est instaurandum, et conjuges iterum copulandi, licet ambo vel alterüter aliud contraxerit matrimonium. Ratio est manifesta: nam impedimentum solum per errorem perpetuum habitum est, quum revera in se esset temporarium; proinde indissolubilitati matrimonii, ejusque valori obsistere non valebat.

IV. *In dubio semper judicandum in favore matrimonii.*

In dubio de valore matrimonii semper est in favore matrimonii judicandum. Ratio est, quia quum agatur de justitia, ad quam pertinet matrimonium, semper melior est conditio possidentis. Praeterea matrimonium est de se indissolubile; proinde, nisi certo constet nullum fuisse, non est locus solutioni dandus. Hinc si vir de impotentia accusatus ab uxore, a se cognitam uxorem interposito Sacra-

mento testetur, est ipsi fides adhibenda, ut statuit Alex. III. Cap. *Continebatur* Extr. de desp. impub. Ita pariter, si vir coram Judice testetur, se non posse uxorem cognoscere, mulieri asserenti se cognitam fuisse, fides est adhibenda et in favore matrimonii judicandum, nisi claras et luculentas pro se vir afferat probationes. Conceditur tamen in jure Cap. *Fraternitati* mulieri neganti se cognitam a viro oppositum affirmante etiam jurejurando, virginitatem suam probare per aspectum corporis. Cautela est tamen magna adhibenda in hujusmodi inspectione, ut fiat per duas vel plures matronas bonestas et peritas in opere maritali. Congressum autem a Judice christiano numquam sine lethali culpa permitti posse puto; tum quia nonnisi fallax et incerta probatio ex illo extundi potest: nam actus hujusmodi, qui plenam libertatem exposcit, pudore, formidine, odio facile impeditur; tum quia, ut inquit S. Cyprianus epist. 62. » Hujusmodi ludibria » et visu et auditu horrori et pudori sunt ». Verum haec ad Judices in exteriori foro, non ad Ministros Poenitentiae spectant.

CAPUT X.

De disparis cultus, et raptus impedimentis.

I. *Impedimentum disparis cultus quos respiciat, et unde oriatur.*

Cultus disparitas, quae matrimonium dirimit contractum, illa est, quae intercedit inter baptizatum, et non baptizatum. Primis Ecclesiae temporibus vetitum non erat cum infidelibus matrimonia celebrare: plures enim sanctissimas mulieres infidelibus viris nupsisse legimus; quin tamen ob hoc fuerint reprehensae. At in praesenti disciplina Ecclesiae, nedum vetitum est cum infidelibus matrimonium contrahere, sed et contractum dirimitur, et quidem non lege aliqua positiva, vel statuto aliquo ecclesiastico, sed, ut inquit Estius in 4. sent. dist. 39. §. 3. » More populi christiani, et diuturna praxi totius » Ecclesiae, vim legis obtinente ». Quando vero matrimonia infidelium per alterutrius ad fidem conversionem dissolvantur, fuse explicavimus Part. 2. cap. 5. consect. 4. et 5. sicut et de matrimonio cum haereticis legantur quae diximus ibidem cap. 2. num. 3.

II. *Raptus definitio, hoc impedimentum a Tridentino est constitutum.*

Raptus crimen est, et quidem gravissimum, quod definiri potest *abductio violenta foeminae invitae aut seductae matrimonii contrahendi causa.* Duplicem distinguit S. Thom. raptum, nimirum in mulierem et in parentes, scribens 2. 2. quaest. 154. art. 7. » Violentia quandoque infertur tam ipsi virgini, quam patri; quandoque autem infertur patri, sed non virgini, puta quum ipsa consentit, ut per » violentiam de domo patris abstrahatur . . . . . Qualitercumque » violentia adsit, salvatur ratio raptus ». Etiam antiquioribus Canonibus vetitum erat raptoribus cum rapta conjugium. Verum novissime a Trident. Synodo sunt antiquiores instaurati Canones, et inter matrimonii impedimenta constitutum crimen raptus sess. 24. cap. 6. » Inter raptorem et raptam, quamdiu ipsa in potestate raptoris » manserit, nullum possit consistere matrimonium. Quod si rapta a » raptore separata, et in loco tuto et libero constituta, illum in » virum habere consenserit, eam raptor in uxorem habeat; et nihilo-

» minus raptor ipse et omnes illi consilium, auxilium, et favorem » praebentes sint ipso jure excommunicati, ac perpetuo infames, » omniumque dignitatum, incapaces; et si Clerici sint, de proprio » gradu decidant. Teneatur praeterea raptor mulierem raptam, sive » eam uxorem duxerit, sive non duxerit, arbitrio judicis decenter » dotare ». De raptu ut crimen est, diximus in 6. Decal. Praecepto. Nunc de eo agendum quatenus est impedimentum.

III. *Ad raptum requiritur abductio.*

Conditiones ad verum raptum requisitae enumerantur in ipsa definitione. Hinc primum requiritur *abductio*, scilicet translatio de loco tuto ad locum, ubi raptor potestatem habet. Locus autem tutus dicitur paterna, vel consanguineorum domus, monasterium, vel quicumque alius locus, ubi mulier a parentibus, tutoribus, consanguineis collocatur. Ad alium locum plane distinctum: non enim raptus habetur, si puella ab uno cubiculo ad aliud ejusdem domus, vel ab inferiori coenaculo ad superius trahatur; vel si in agro reperta in vicinam domum abducatur. Id patet ex verbis Tridentini.

IV. *Abductio debet esse violenta.*

Requiritur, ut sit *violenta* et vim inferens, sive physice per manuum injectionem et violentam abductionem, sive moraliter per minas graves, aut gravem metum. Quod si fiat per seductionem, et blanditiis, illecebris, suasionibus, promissis fallacibus abducatur mulier, num adhuc ratio veri raptus subsistat, qui matrimonium impediat, disputant Theologi. Galli juris periti putant seductorium raptum dirimere matrimonium. At aliarum regionum Theologi putant probabilius illud non dirimere, quum foemina volens et libens seductorem sequatur. Hinc in jure canonico Cap. *quum causam* 6. de Rapt. statuitur a Lucio III. » Iste raptor dici non debet, quum » habuerit mulieris assensum ». Et S. Th. cujus auctoritate utuntur Galli, loquitur de raptu, quatenus crimen est, injuriam inferens parentibus, etiam quando puella consentit.

V. *Abductio debet esse mulieris, non viri; num vero libidinis explendae causa.*

Dicitur *mulieris*, nam verus habetur raptus, sive puella, sive vidua, sive corrupta rapiatur; nec necesse est quod raptus cum copula conjungatur sive violenta sive voluntaria: nam et sine ipsa raptus matrimonium dirimit. Communiter tamen docent, raptum adolescentis per mulierem praepotentem, matrimonium non dirimere; quum Tridentinum aperte de raptore et rapta loquatur, non de raptrice et rapto. Additur, raptum esse habendum *matrimonii intuitu* ad illud extorquendum hinc disputant Theologi, num si mulier rapiatur non ad matrimonium, sed libidinis explendae causa, hujusmodi raptus dirimat matrimonium. Affirmant alii, alii negant. Ipse censeo, quum agatur de valore matrimonii Sacramenti, in praesenti dubio esse tutiorem sententiam tenendam. Et certe licet mulier rapta sit non ob matrimonium, sed ob libidinem, adhuc tamen sub potestate raptoris consistit; quia supponimus mulierem invitam et reluctantem violenter retineri: quod maxime libertatem matrimonii impedit, cui favere intendit Trid. Synodus raptoris matrimonium vetans et dirimens.

VI. *Quando tollatur hoc impedimentum. Poenae in raptores inflictae.*

Tollitur vero hoc impedimentum, quotiescumque rapta mulier in loco tuto collocata suae restituta est libertati: tunc enim, si libere raptori nubere velit, ratum est, validumque matrimonium. Et ideo temperatus fuit a Tridentino juris et antiquorum canonum rigor, a quibus decernebatur, ne raptores umquam possent cum rapta etiam consentiente, matrimonium celebrare. In raptores vero, causa matrimonii celebrandi, lata est a Concilio poena excummunicationis, cui subjiciuntur et omnes illi, qui raptui consilium, auxilium et favorem praebuere. Est autem latae sententiae, quum aperte Tridentinum dicat, sunt ipso jure excommunicati; at minime reservata, quum de reservatione nullum habeatur in Concilii decreto statutum.

CONSECTARIA.

I. *Nullum est matrimonium inter catechumenum et fidelem.*

Matrimonium inter catechumenum et fidelem nullum est et invalidum. Ita docet S. Thom. hic quaest. 59. art. 1. ad 5: et merito, quum Baptismus sit omnium Sacramentorum janua; unde in jure can. Cap. *Cave* 28. quaest. 1. dicitur: » Si Christiana sit, non est » satis, nisi ambo initiati sint Sacramento Baptismi ».

II. *Verus est raptus, si mulier abducatur violenter cum consensu parentum.*

Verus habetur raptus, si mulier violenter abducatur ex consensu et voluntate parentum. Ita docet S. Thom. et ratio est manifesta, quum parentes dominium non habent in corpus puellae, nec facultatem cogendi invitam ad matrimonium: et licet filii-familias nonnisi consentientibus parentibus valeant licite matrimonium celebrare; parentes tamen vim inferre non possunt. Hinc mulier his parentibus restituta a raptore non est censenda in loco tuto collocata, nec suae restituta libertati; sed adhuc dici potest in potestate raptoris, cui consentiunt et favorem praebent parentes; proinde si matrimonio consentiat, nullum est habendum.

III. *Rapta potest alteri, qui raptui non consensit, nubere.*

Mulier rapta et in potestate raptoris constituta, si alteri, qui raptui non consensit, nubat, validum init matrimonium. Nam Concilium Trident. statuit raptum impedire matrimonium cum ipso raptore, non vero cum alio: tunc enim nulla illi infertur violentia, et libere ac sponte matrimonium cum illo contrahit, qui quum innocens sit, raptus poenis nullo modo subjicitur. Est etiam id raptae utile et necessarium, ut a raptoris potestate eripiatur.

CAPUT XI.

De impedimento Clandestinitatis.

I. *Matrimonium quando sit clandestinum.*

Impedimentum clandestinitatis postremis seculis est a Trid. Synodo merito constitutum: interest enim quammaxime bono communi, ut matrimonia certa sint, et comperta ad subditorum pacem, familiarum quietem, et bonorum legitimam transmissionem. Tunc autem clande-

stinum dicitur matrimonium, et proinde irritum ac nullum, quando celebratur sine praesentia Parochi, et duorum Testium. Ita Concilium statuit in haec verba: » Qui aliter, quam praesente Parocho, » vel alio Sacerdote de ipsius Parochi vel Ordinarii licentia, et » duobus, vel tribus testibus, matrimonium contrahere attentabunt, » eos Sancta Synodus ad sic contrahendum inhabiles reddit, et » hujusmodi contractus irritos et nullos esse decernit, prout eos » praesenti decreto irritos facit et annullat ». Singula hujus decreti verba perpendemus.

II. *Quis nomine Parochi designetur.*

Primo itaque postulat S. Synodus Parochi praesentiam. Hinc duo occurrunt expendenda, 1. quis nomine Parochi designetur; 2. quaenam ejus praesentia requiratur. Et quoad primum certo constat, non cujuscumque Parochi praesentiam sufficere, sed talis, qui contrahentes aliquo modo respiciat. Debet igitur esse Parochus domicilii sponsorum, sive sit Parochus originis, sive non sit. Immo si Parochus sit solum originis, non vero domicilii, non est idoneus matrimonii assistens. Ratio est, quia huic incumbit denunciationum publicatio, et ceteris melius contrahentes cognoscit, et impedimenta detegere valet. Non est tamen necesse, ut sit potius sponsi quam sponsae, si sint diversae Paroeciae, sed alterutrius sufficit, modo sit illius, ut declaravit S. Congregat. an. 1573. in cujus parochia matrimonium contrahitur. Et consuetudine tamen solet adhiberi Parochus sponsae de licentia Parochi sponsi, a quo et testimoniales literas obtinere debet de habitis statutis proclamationibus, nisi in illis fuerit dispensatum.

III. *Parochus domicilii quinam dicatur.*

Parochus domicilii ille dicitur, in cujus Paroecia contrahentes obtinent domicilium, idest ubi majori anni parte commorantur. Domicilium autem non obtinet, qui rusticationis gratia, vel pro rusticanis negotiis rus pergit, ibique diutius commoratur; ut pluribus decretis a Lambertino Instit. 33. recitatis fuit declaratum; sicut nec illi, qui ab aliquo loco recedentes ad alium pergunt, animo quidem ibidem commorandi, at non ibi domicilium contrahendi, ut S. Congregatio declaravit. Non desunt tamen, qui locum domicilii a loco habitationis distinguunt; ut si quis domesticas dissensiones vitandi gratia a paterna domo discedens aliam sibi quaerat habitationem, quin tamen a familia separetur. Hic Parochum habet domicilii, non habitationis. Tamen animadvertendum, hunc et in loco habitationis, si cum animo permanendi ibi consistat, quasi domicilium contrahere; proinde novum sortiri Parochum, quo legitime assistente potest matrimonium valide celebrare. Secus vero, si loco domicilii relicto, ad aliam se transferat Parochiam solo animo ibi celebrandi matrimonium, non vero contrahendi domicilium, ut declaravit S. Congr. in una Romana die 22. Febr. 1631. Hinc si quis etiam in fraudem alio transferat domicilium, ut matrimonium contrahat, valide contrahit.

IV. *Alius vagorum, alius peregrinorum Parochus. Quinam sit Parochus detentorum in carcere.*

Alius est peregrinorum, alius vagorum Parochus. Vagi enim sunt, qui proprio relicto domicilio aliud sibi quaerunt; peregrini vero, qui

proprium retinent domicilium, ad quod revertendi animum servant. Hioc illorum Parochus is est, qui curam habet animarum, ubi tunc degunt; istorum autem Parochus loci, ubi retinent domicilium, donec alibi fixerint sedem, et manendi animum firmaverint. Verum quum in omnibus ferme Dioecesibus cautum sit, ne Parochi peregrinantium, vagorum, advenarum matrimonio adsint, inconsulto Episcopo, et ne eos matrimonio jungant sine Ordinarii licentia, hae leges sunt sancte custodiendae. Qui vero in carcere detinentur, si custodiae causa ibi detineantur, proprium servant domicilium, et matrimonium nonnisi coram Parocho domicilii valide contrahere possunt. At si sint per sententiam Judicis ad carcerem damnati, sive in perpetuum, sive ad aliquod tempus, Parochum sortiuntur, qui Paroeciae praeest, ubi constituti sunt carceres. Sic declaratum fuit a S. Congr. in una Fursensi 26. Maji 1707. et docent communiter juris can. Doctores.

V. *Degentium in Nosocomiis et Monasterii Parochi. Quinam Parochi famulorum et militum.*

Qui in Orphanotrophiis et Nosocomiis degunt, matrimonium non coram Capellano, Rectore, Praeside Orphanotrophii, vel Nosocomii celebrare debent, sed coram Parochu Paroeciae, ubi ea sita sunt, ut declaravit S. Congreg in Eugubina 22. Apr. 1622. Pari pacto puellae, quae in aliquo Monasterio educationis causa detinentur, si domicilium habeant paternum, maternum, vel fraternum, non nisi coram Parocho domicilii valide contrahunt; si vero nullum habeant, possunt contrahere coram Parocho loci, ubi situm est Monasterium. Quod pariter intelligendum et de adolescentibus in aliquo Collegio vel Seminario ad educationem commorantibus. Eadem regula locum habet pro famulis et famulabus, qui in domo heri habitant; sed tamen propriam habent familiae domum: at si domicilium habeant extra urbem contrahere possunt coram Parocho urbano. Milites vero, qui in praesidio sunt et statione, matrimonium contrahere possunt coram Parocho loci, ubi stationes sunt constitutae; secus vero, si non in praesidio et statione sint, sed solum in expeditione.

VI. *Parochus assistens Sacerdos sit oportet.*

Probabilius est Parochum matrimonio assistentem esse debere Sacerdotem. Adversantur huic doctrinae nonnulli Theologi, et juris can. Doctores; at opinio nostra est omnino tenenda tamquam probabilior: non quidem quia probabilius censeam Parochum esse hujus Sacramenti Ministrum, licet et haec opinio meae faveat sententiae; sed quia magis cohaeret menti Tridentini, quod Parochum Sacerdotem supponit: ait enim celebrandum matrimonium coram Parocho, vel *alio Sacerdote* de licentia Parochi: supponit igitur ipsum Parochum esse Sacerdotem. Praeterea quum de valore agatur Sacramenti tutior pars est eligenda; proinde Parochus non Sacerdos debet suam facultatem Sacerdoti delegare, ne matrimonium periculo nullitatis exponat, tum juxta illorum sententiam, qui ipsum Sacramenti ministrum arbitrantur, tum illorum, qui ita praecipi a Concilio Trid. censent.

VII. *Parochus suspensus vel excommunicatus valide assistit.*

Validum est matrimonium celebratum coram Parocho etiam suspenso et excommunicato vitando; dummodo tamen non sit paro-

chiali beneficio, privatus; quia in hoc nullam exercet jurisdictionem. Et ita declaratum fuisse a S. Congreg. testatur Fagnanus in cap. *litteras quas* Extra de matrim. etc. Graviter tamen peccant et Parochus assistens, et qui ejus assistentiam exposcunt, si sit vitandus, immo et excommunicationem incurrunt; non peccant vero, si non sit vitandus, quum sit Minister necessitatis.

VIII. *Nomine Parochi veniunt et Episcopi. Quaenam praesentia requiratur.*

Nomine Parochi intelliguntur etiam Episcopi, eorum Vicarii generales, sicut et Vicarii Capituli Sede vacante, Cardinales in suis Titulis, Abbates Ecclesiae nulli Episcopo subjectae, et Archiepiscopi in Dioecesibus suffraganeorum in actuali Visitatione, vel quum ad ipsos habetur appellatio adversus Episcopum matrimonio obsistentem. Praesentia vero sive Episcopi, sive Parochi talis esse debet, ut videat et audiat contrahentes; licet eos postea a se repellat objurgationibus et minis. Hinc validum est matrimonium celebratum coram Parocho et testibus casu et transeunter praesentibus, immo dolo ad hoc vocatis; dummodo tamen advertant, et percipiant factum, testarique possint de contracto matrimonio.

IX. *Quaenam praesentia testium.*

Quoad testes vero et eorum attendendus est numerus, et qualitas. Quoad numerum saltem duo esse debent, nec unus sufficit; adeoque S. Congreg. teste Lambertino de Synod. lib. 12. cap. 5. numer. 5. nullum declaravit matrimonium celebratum etiam bona fide et sine fraude coram Parocho et uno teste. Quoad qualitatem autem docent communiter Canonistae sufficere ad valorem matrimonii quoscumque, dummodo tamen possint intelligere et intelligant quid agatur. Proinde idonei testes sunt parentes consanguinei, viri, mulieres, boni, mali, et etiam infames, ac impuberes; quum testium qualitates non praescripserit Trident. Synodus, et ne exquisitae in testibus conditiones viam aperiant ad matrimonia irritanda. Excluduntur tamen infantes, amentes, ebrii, rationis usu carentes, qui de alia quacumque re ad testimonium exhibendum minime habentur idonei. Deficientia autem proclamationum etiam ex fraude clandestinum non reddunt matrimonium; proinde nec irritum.

CONSECTARIA.

I. *Quando valeat matrimonium sine praesentia Parochi.*

Ubi promulgatum non est Trid. Concilium, valet matrimonium sine praesentia Parochi celebratum. Non esse autem ubique publicatum, certum est. Quare non obtinet in Suevia, Saxonia, Borussia, Anglia, Scotia, Hibernia, Dania, Pomerania, et, fatente Benedicto XIV, in tota Ruthena provincia. Num autem vigeat in Hollandia et Belgio, ubi dubium est num fuerit promulgatum, quaestio est, quam dirimet ipse Benedict. XIV. sua Constitut. 4. Novembr. 1741. quae incipit *Matrimonia*; in qua statuit 1. Matrimonia inter haereticos celebrata in dictis Regionibus, non observata forma Tridentini, nisi alia obstent impedimenta, esse valida habenda; et si ad Ecclesiae gremium revertantur, nec esse dissolvenda, nec renovanda. 2. Matrimonia catholici cum haeretico, vel

haeretici cum catholico esse quidem ab Episcopis summo studio impedienda; at si celebrata sint, vel imposterum contigerit celebrari, valida habeantur. Quoad catholicos autem in iisdem regionibus degentes scribit laud. Pontifex l. l. quaesitum ab ipso fuisse, post promulgatam dictam Constitutionem, num in eadem comprehenderentur et illorum matrimonia; vel si non comprehendantur, ut saltem per modum indulti et ad ipsos extenderetur, humiliter petitum; sed responsum datum fuisse, dicta matrimonia in Decreto non comprehendi; et petitam extensionem absurdam esse, et mali exempli futuram.

II. *Quid de trasferentibus domicilium ubi non est promulgatum Tridentinum Decretum.*

Validum est matrimonium illorum, qui domicilium sibi quaerunt in locis, ubi non est promulgatum Tridentini Decretum, si inibi domicilium constituant; non vero si in fraudem, ut clandestinum celebrent matrimonium. Primae partis ratio est, quia nemo impeditur, ut justis de causis domicilium mutet, et juxta loci leges vivat et contractus celebret. Secundae vero, quia fraus et dolus nemini debet patrocinari. Et ita docet Benedict. XIV. de Synod. lib. 13. cap. 4. num. 10. cujus declarationi plures consonant decisiones, quae a S. Congreg. Concilii prodierunt, et referuntur a Lambert. in sua Institut. 32.

III. *Quid de iis, qui Parochum mutant.*

Nullum est matrimonium eorum, qui alio se transferunt, non animo mutandi domicilii, sed solum contrahendi matrimonii coram alio Parocho. Ita definivit S. Congregatio Concilii, referente laud. Lambertino cit. Institut. 33. in una Abulensi censuit non valere matrimonium contractum coram Parocho loci, ubi contrahentes reperiuntur non animo ibi domicilium figendi. Et universaliter ita sensit in una Romana die 22. Febr. 1631.

IV. *Interdictum Episcopi non impedit, ne Parochus valide assistat.*

Valet matrimonium celebratum coram Parocho, licet illi ab Episcopo vetitum sit, ne matrimonio assistat. Ita censet Lambert. de Syn. lib. 12. cap. 5. num. 2. et addit lib. 13. cap. 23. ita declaratum a Sacr. Congr. in suis Responsionibus Episcopo Giennensi ann. 1581. id postulanti. Quod pariter validum est, licet Parochus sit suspensus vel excommunicatus, ut num. 7. hujus cap. dictum est; immo in beneficium per simoniam intrusus, dummodo titulum habeat coloratum. Non sufficit tamen error communis sine titulo saltem colorato, quum Trid. postulet praesentiam Parochi certe saltem tali titulo donati, licet invalide. Potest vero Parochus matrimonio assistere et ei interesse etiam extra propriam Parochiam, cum suis tamen Parochianis, quum talis assistentia non sit actus contentiosae jurisdictionis.

V. *Quilibet Sacerdos de licentia Parochi valide assistit.*

Validum est matrimonium celebratum coram Sacerdote aliquo de licentia Episcopi, vel Parochi. Ita statuit Trident. Synodus, quae cujuscumque Sacerdotis praesentiam sufficere declaravit, modo sit ab Episcopo vel Parocho hoc illi concessum. Quam licentiam concedere potest Episcopus, etiam nesciente et invito Parocho sive viri sive mulieris. Facultas haec tamen debet esse specialis et expressa, vel saltem comprehensa in generali facultate administrandi omnia Sacra-

menta, ut declaravit Sac. Congreg. 22 Julii 1581. Hinc Vicarii Parochialium Ecclesiarum matrimonio interesse possunt, et alteri Sacerdoti assistendi facultatem concedere. Immo sufficit licentia in scriptis data conjugibus sibi deligendi Sacerdotem, qui eorum intersit matrimonio.

VI. *Poenae in assistentes sine licentia Parochi.*

Poena contra Sacerdotes, vel Religiosos matrimonio assistere audentes sine licentia Episcopi, vel Parochi constituta, est suspensionis. Ita decernit Trid. Synodus sess. 24. cap. 1. Quae poena est suspensio tam a beneficio quam ab officio, quum generalis sit, nec ulla limitatione coarctata, et quidem ipso facto incurrenda, quum dicat, *ipso jure tamdiu suspensus maneat, quamdiu etc.* Ab ea nonnisi ab Ordinario Parochi, cujus jura violata sunt, vel ab Episcopo superiore remitti potest, et absolvi. Regulares vero assistere praesumentes sine licentia, excommunicatione feriuntur in Clementina 1. de Poenit.

CAPUT XII.

De Dispensationibus ab impedimentis matrimonii.

I. *A quibus impedimentis dispensent Episcopi.*

Plura de dispensationibus dedimus in Tract. 1. de Legibus diss. 3. cap. 5. Solum itaque aliqua hic sunt expendenda, quae dispensationes a matrimonii impedimentis respiciunt. Primo igitur ab impedimentis matrimonium impedientibus, exceptis sponsalibus, et voto castitatis, et religionis dispensare possunt Episcopi, ut dictum est superius cap. 1. Nunc addimus, non omne votum castitatis etiam matrimonium impediens ita esse reservatum, ut in illo dispensare non possit Episcopus. Nam si votum non sit perpetuum, sed temporale, si non sit absolutum sed conditionatum, si penale tantum, Episcopi subest dispensationi: solum enim reservatum est votum castitatis absolutum, perpetuum, et intuitu virtutis castitatis emissum. Hinc vota de non nubendo, de suscipiendis sacris Ordinibus, de non fornicando, vel adulterando, de non petendo debito; tolli queunt ab Episcopis et privilegiatis, quum sub voto castitatis vel religionis non cadant. Non possunt etiam dispensare ab impedimento haeresis, quod, ut superius diximus, illicitum reddit matrimonium, et a quo solum S. Pontificem dispensare posse docet Bened. XIV. lib. 9. de Synod. cap. 3. num. 2. et seq.

II. *A quibus matrimonio supervenientibus.*

Ab impedimentis matrimonio supervenientibus, qui debiti petitionem impediunt, puta ex copula fornicaria cum consanguinea uxoris, vel ex spirituali cognatione, dispensare possunt Episcopi; non ex aliquo jure, sed solum ex quadam pene universali consuetudine jam in Ecclesia invecta: proinde si qua foret Dioecesis, ubi haec consuetudo locum non obtineret, profecto nec Episcopi dispensare possent.

III. *Num Regulares in his valeant dispensare.*

Num vero Regulares possint in his impedimentis matrimonio supervenientibus dispensationem elargiri, ac concedere, ut his ligati impedimentis valeant debitum petere, affirmant plures Theologi et

Canonistae. At alii aperte inficiantur inter quos merito Concina, qui hujusmodi privilegia in Bullis ab Auctoribus citatis per se et per alios etiam sedulo requisita invenire non potuit. Cui assentitur etiam solertissimus Gabriel a Vicentia, qui iis expensis, vel incerta, vel dubia, vel plane supposititia deprehendit. Legatur Opus magnum Auctoris nostri hoc in loco, ubi nullius plane roboris esse adversariorum momenta evidenter demonstrat. Legatur quoque laudatus P. Gabriel a Vicentia cap. 25.

IV. *Quibus in impedimentis dispensat Summus Pontifex.*

Summi Pontifices potestatem habent dispensandi in impedimentis dirimentibus matrimonium jure ecclesiastico: nam quae dirimunt jure naturae vel divino dispensationem non admittunt. Hinc dispensare non possunt in impedimentis erroris, violentiae, impotentiae perpetuae, et ligaminis, et juxta S. Thom. voti solemnis. Praeterea dispensare non possunt in consanguinitatis lineae rectae gradibus, immo nec in primo gradu lineae transversae umquam dispensasse Ecclesiam invenitur. In aliis vero impedimentis dispensare posse omnes consentiunt Theologi; et merito; nam quum lex impedimentorum mere ecclesiastica auctoritate inducta sit, etiam eadem ecclesiastica et suprema auctoritate tolli potest et relaxari. Quare merito Trid. Synod. sess. 24. can. 3. definivit: » Si quis dixerit . . . nec posse Ecclesiam in nonnullis eorum (impedimentorum) dispensare . . . . » anathema sit ».

V. *Quid in his possint Episcopi, post contractum matrimonii.*

Quid autem possint communiter omnes Episcopi praestare impedimentis matrimonii docuit Bened. XIV. de Syn. lib. 9. cap. 1 et 2. Nimirum 1. non est fas Episcopis removere impedimenta dirimentia, seu quempiam absolvere ab impedimento, quo detinetur, veniamque concedere, ut impedimento non obstante, matrimonium contrahat. 2. Potest Episcopus in matrimonio jam contracto dispensationem concedere ab impedimentis dirimentibus, dummodo hae sex concurrant conditiones. 1. Ut jam matrimonium sit contractum in facie Ecclesiae omnibus adhibitis solemnitatibus. 2. Ut contractum sit bona fide ex juris vel facti ignorantia. 3. Ut sit consummatum. 4. Ut impedimentum sit occultum. 5. Ut non possit facile adiri prima Sedes, seu dispensatio a Papa obtineri ob conjugum paupertatem, rusticitatem, locorum distantiam, aliasque similes causas. 6. Denique ut non possit separatio fieri absque scandalo. Si vero aliqua absit ex his circumstantiis, et personae sint pauperes, officium erit Ordinarii prosequi hanc dispensationem in forma pauperum apud Sedem Apostolicam, ut plane gratis et sine compositione obtineatur.

VI. *Quid possint ante in impedimentis publicis, quid in occultis.*

Quoad impedimenta vero publica, quae matrimonium praecedunt, fuse ostendit non licere Episcopis, nec gravi urgente necessitate, in illis dispensare, nisi adsit consuetudo non interrupta ad minus centum annorum; et tunc etiam videndum, num per eam nervus disrumpatus ecclesiasticae disciplinae: tunc enim numquam contra legem locum habet praescriptio, vel contraria consuetudo. Denique licet protestetur, se nullum velle judicium ferre, non improbandam tamen absolute dicit eam Theologorum et Jurisperitarum doctrinam asse-

rentium quandoque licere Episcopis extraordinaria potestate et ex praesumpta S. Pontificis voluntate dispensare in aliquo impedimento dirimente occulto in casu urgentissimae necessitatis, quandu scilicet obstet matrimonio nondum contracto, sed mox contrahendo; et tales urgeant circumstantiae, ut nec S. Pontifex consuli, nec matrimonii contractus, ad quem omnia sunt disposita, differri possit sine scandalo, et paratorum ad nuptias infamia: tunc enim ad praecavenda praedicta gravia mala, si alius non suppetat modus illis occurrendi, praesumendum est, S. Pontificem delegare Episcopo potestatem dispensandi: quam certe requisitus non esset denegaturus: quam potestatem concedit etiam Episcopis, quando imminente morte alterutrius conjugis necessarium est matrimonium ad prolem legitimam constituendam, ad evitandam foeminae infamiam, et alia gravia mala et absurda. Reliquae doctrinae, quae ad dispensationem pertinent, habentur in laud. Tract. I. de Legibus Dissert. 3. cap. 5.

Consectaria.

I. *A quibus in his dispensatio petenda.*

Dispensationes ab impedimentis dirimentibus obtinere qneunt et pro foro tantum conscientiae, quando occulta sunt; et pro foro exteriori, quando publica, et manifesta. Pro prioribus recurrendum est ad sacram Poenitentiariam; pro posterioribus vero ad Datariam. In contractis tamen matrimoniis pro eorum revalidatione numquam dispensationem largitur S. Poenitentiaria in gradibus primo, et secundo consanguinitatis, vel affinitatis ex copula licita; nisi forte in secundo gradu per decennium duraverit occultum impedimentum, et conjuges ut legitimi fuerint reputati. In his ergo, si haec eruditio non habeatur, est ad Datariam recurrendum. In reliquis Poenitentiaria dispensat; quemadmodum etiam in impedimento publicae honestatis orto ex sponsalibus occultis, etiam pro matrimonio contrahendo. In iis petendis a S. Poenitentiaria a veritate non est recedendum, sed omnia candide et clare exponenda, nimirum 1. Explicandum impedimentum rite et in sua specie et gradu, nec unum pro alio, licet majus pro minore, puta consanguinitatis pro affinitate, quum in dispensationibus locum non habeat argumentum a minori ad majus. 2. Si plura sint impedimenta, omnia sunt in una supplicatione exponenda, licet alterum publicum sit, alterum occultum. 3. Si copula praecesserit. 4. Si illa habita fuerit sub spe dispensationis facilius obtinendae. 5. Si de contracto matrimonio agatur, exponere debent 1. Num bona vel mala fide contraxerint. 2. Num contraxerint spe dispensationis facilius obtinendae. 3. Num matrimonium consummaverint. 4. Num ignorantes impedimentum clandestinitatis contraxerint, vel non praemissis denunciationibus. In impedimento consanguinitatis linea exprimenda, num recta sit, vel transversalis, necnon ejusdem lineae conjugis utriusque gradus. In affinitatis vero impedimento explicari debet 1. gradus: 2. et vinculi multiplicitas, puta si cum pluribus consanguineis illius, quam sibi jungere matrimonio cupit, vel jam conjunctus est, rem habuerit, et gradus proximior. In impedimento publicae honestatis explicandum, num ex sponsalibus oriatur, vel ex matrimonio; et in

quo gradu sint contrahere volentes. Circa spiritualem cognationem explicari debet, num sit paternitas, vel maternitas ex una parte, proinde ex alia filiatio; vel solum compaternitas, vel commaternitas: num duplex sit, nimirum vel ex Baptismo, et Confirmatione, vel ex reciproco, quia alius alterius filium e sacro fonte levavit. In impedimento criminis exponendum, num fuerit ex machinatione conjugis, num ex solo adulterio siue machinatione, an ex utroque simul. Qui plura cupit, opus legat P. Tiburtii Navarro, cui titulus: *Manuductio ad praxim executionis literarum S. Poenitentiariae.*

II. *Praestanda in executione dispensationis.*

Obtenta a S. Poenitentiaria dispensatione, haec observare debet sacer Minister, cui executio commissa est. 1. Expendere sedulo debet, num res sit fideliter et integre exposita; in quo tamen poenitenti credere debet, nec aliunde veritatem inquirere, immo nec ab ipso poenitente juramentum extorquere. 2. Ejus Sacramentalem Confessionem audire: non enim extra Confessionem potestate sibi concessa uti potest, quum aperte in literis dicatur, *audita prius Sacramentali Confessione.* 3. Expendere, num crimen occultum sit. Occultum autem dicitur crimen, licet aliquibus paucissimis personis notum sit. Excipitur tamen, nisi in litteris haec adhibeatur formula, *dummodo impedimentum omnino occultum sit;* quae maxime adhibetur in dispensatione impedimenti criminis: tunc enim ita esse occultum debet, ut nulla ratione probari queat; eapropter occultum non est, si duobus vel quatuor innotescat. Praeterea aliae binae apponuntur conditiones, quae sacris Ministris non leve ingerunt negotium. Nimirum si dispensatio cadat super impedimentum alteri tantum ex conjugibus notum, indicitur 1. ut pars inscia de impedimento certioretur; 2. ut matrimonium iterum contrahatur. De his duobus breviter dicendum.

III. *Num renovandus consensus in facie Ecclesiae.*

Matrimonium nullum ex occulto et latente impedimento jam celebratum in facie Ecclesiae, non est coram Parocho et testibus renovandum, sed sufficit mutuus contrahentium consensus; ut docet Lambertinus in sua Inst 87. n. 62. et seq. 1. Quia sic declaravit S. Poenitentiaria habito oraculo S. Pii V. ut habetur apud Navarrum Consult. 4. de sponsalibus. 2. Quia ita pluries declaravit S. Congreg. Concilii tum apud Fagnanum, tum in pluribus Decisionibus Hispalensi 20. Junii an. 1609. et Constantinopolitana. Demum doctrinam hanc confirmat auctoritate plurimorum Theologorum, et Canonistarum; necnon ratione satis luculenta, nimirum quia semel celebrato coram Parocho et testibus matrimonio, jam nullum amplius suboriri potest absurdum, quo revocari in dubium queat. Quare optime definit, praeceptum S. Poenitentiariae renovationem secretam matrimonii mandantis optime impleri per solum mutuum conjugatorum consensum absque praesentia Parochi et testium: quae tamen omnino necessaria est, quando matrimonium est renovandum ex impedimento publico et manifesto.

IV. *Quomodo certioranda pars inscia.*

Longe majorem postulat laborem alterius clausulae impletio, nimirum ut *pars inscia certior fiat* de nullitate matrimonii; et ita *secreto et prudenter*, ut admissi criminis notitiam non assequatur.

Et quidem nullus, vel levis occurrit labor, quando conjuges se diligunt, nec ulla est in matrimonio discordia; vel impedimenti manifestatio nullam adfert infamiam. At opus et labor est, quando vel sine infamia impedimentum detegi non valet, vel alter reluctatur matrimonium confirmare. Verum et hanc quoque difficultatem accurate expendet Lambert. laud. Inst. 87. n. 1. Et 1. Quidem salebrosi casus difficultatem agnoscit; ideoque a Deo lumen efflagitandum et auxilium ducit. 2. Eorum rejicit opinionem, qui censent ibi contineri *meram instructionem*; ut nempe Minister curet quidem insciam partem certiorem fieri; at si in re id minime fieri queat, non sit de hoc sollicitus, et quocumque modo renovationem matrimonii obtineat: ostenditque in praefatis verbis *veram conditionem absolute ponendam* indici; quam servandam etiam dicit, quando nullum est matrimonium ex defectu consensus alterius partis, aut quae coacte matrimonium celebravit. 3. Varios modos a Theologis excogitatos expendens 1. rejicit illum, quo ignarae parti pars conscia dicit, dubium vel suspicionem de matrimonii validitate suborri, proinde expetere, ut renovetur consensus; quia hoc pacto certior pars non efficitur de impedimento vere et certe existente nec in sola suspicione sito. Rejicit et alterum, scilicet ut pars impedimenti conscia ignoranti dicat, se illam tam deperire, ut, si esset liber, adhuc vellet eam in conjugem habere, et altera respondente, se etiam idem velle, habeatur renovatum matrimonium: nam remanet semper pars inscia in sua ignorantia. Nec minus ineptum tertium habet modum, scilicet ut conjuges copulam habeant affectu maritali: nam haec copula praevie ad dispensationem illicita est, ut patet; post dispensationem vero, qui fieri potest, aut concipi, ut per hanc copulam alia pars certior fiat de nullitate matrimonii, quae debitum quidem reddit, at non vi novi consensus sed veteris jam praestiti, qui nulla fuit? Superest igitur solum quartus modus, ut nempe aperte dicat pars conscia, invalidum fuisse praestitum in praecedenti matrimonio consensum; proinde ex consilio et praecepto Confessarii ad animae securitatem mutuo consensu esse renovandum matrimonium, et altera parte annuente, impletum est praeceptum S. Poenitentiariae, et validum effectum matrimonium. Ad quid, si timeatur, ne pars inscia, minimeque de matrimonio contenta, renuat novum praebere consensum; unde dissolutio oriatur matrimonii cum familiae dedecore, scandalo, aliisque absurdis? num licebit saltem in hoc anfractu alium ex rejectis modis eligere? minime, inquit Lambertinus, sed, urgente tam salebroso casu, ad Ordinarium confugiendum, illique reticitis conjugatorum nominibus negotium pandendum; et quid agendum sit, quaerendum, et ab eo expectandum.

V. *Alia quae a Confessario praestari debent.*

Pro executione litterarum Poenitentiariae haec sunt ulterius praestanda. Injungenda constituta in ipsis literis salutaris poenitentia, quam Confessarius vel tollere, vel diminuere, vel in aliam commutare non potest. Quod si nulla sit constituta, sed arbitrio Confessarii relicta, talis esse debet, ut gravitati criminis respondeat, inspectis tamen sexu, aetate et qualitatibus poenitentis; et quae tamdiu duret, quamdiu perseverat beneficium dispensationis, quo cessante per mortem

conjugis cesset. Deinde data absolutione a peccatis, haec addenda formula: *Et insuper auctoritate Apostolica mihi specialiter delegata, dispenso tecum super impedimento* (et hic ejus nomen dicat), *ut praefato impedimento non obstante matrimonium cum data muliere, servata forma Concilii Tridentini, contrahere, consummare, ac in eo remanere licite possis et valeas. In nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti. Amen. Insuper eadem auctoritate Apostolica prolem, quam ex matrimonio susceperis, legitimam fore, annuncio, et declaro. In nomine Patris etc.* Quod si agatur de matrimonio jam contracto, verba, *servata forma Concilii Tridentini contrahere etc.* omittantur; et addatur, *prolem quam suscepisti*, (si forte nati sint filii) *et susceperis, legitimam etc.* Denique laceranda Epistola S. Poenitentiariae, sive id sub poena excommunicationis praecipiatur, sive tali poena omittatur: nam praedicta dispensatio solum in interno foro conscientiae locum habet. Quamobrem, si impedimentum detegatur, et publicum fiat, poterit Ecclesiasticus Judex ad conjugum separationem devenire; et de delicto, si quod forte commissum est, inquirere. Qui tamen, ut notat Lambertinus, per Confessarium monitus de obtenta dispensatione a S. Poenitentiaria, a persecutione cessare, et hujusmodi notitiae et attestationi acquiescere debebit.

FINIS.

DE

INDULGENTIIS

ET REQUISITIS PRAESERTIM AD EAS RECIPIENDAS DISPOSITIONIBUS

ET

CATHOLICAE ECCLESIAE DOCTRINA

IN CONFERENDIS AC RECIPIENDIS IISDEM ILLUSTRATIO

AUTHORE

P. VINCENTIO PATUZZI

ORDINIS PRAEDICATORUM

IN VENETA CONGREGATIONE B. JACOBI SALOMONII S. THEOLOGIAE PROFESSORIS.

OCCASIO
PRAESENTIS OPUSCULI
EJUSQUE CONSPECTUS.

Quum plurimi, iique illustres imprimis Scriptores ex omnibus ferme Orbis Christiani partibus etiam hac aetate nostra, argumentum *de Indulgentiis* accurate copioseque tractaverint, atque conditiones ad eas tum conferendas, tum vel maxime recipiendas omnino necessarias, clara in luce exposuerint, momentisque firmissimis comprobaverint; facile credo neminem deinceps futurum, qui Casuistarum plurium opinionem jam poene afflictam ac deploratam in scenam denuo revocaret. Cum ecce in manus meas insperato pervenit libellus novitii cujusdam e Societate scriptoris hoc eodem anno editus Romae, in quo Author *de requisitis* differens *ad indulgentias lucrandas* illorum sententiam toties disjectam, atque convulsam rursus erigere, ac propugnare admititur, eamque sub aspectum lectorum ita proponit, perinde ac si certissima illa foret, uniceque citra dubium omne, ac controversiam tenenda. Profecto, cum legerem, valde miratus sum Auctoris incredibilem confidentiam, qui cum nihil in medium proferat, quod jam funditus labefactatum non fuerit, nihil quod opinioni suae novum aliquod lumen, aut robur adjungat, nec potiora, et illa quidem invictissima, adversae sententiae argumenta dissolvat, quin et ea sibi opponere ferme omnia praetermittat, plenissimam nihilominus sibi victoriam accinit, suosque adversarios prostrasse se putat, cum quibus ne quidem congressus est. Id vero prae ceteris mihi visum est nullo modo ferendum, quod cum ille communem Ecclesiae doctrinam impugnet, quemadmodum in hoc opere palam me facturum confido, adversarios tamen suos, viros utique nedum apprime catholicos, sed etiam pietate, ac dignitate conspicuos, quin et egregios aliquos e sua Societate scriptores, Eminentissimum scilicet Pallavicinum, et P. Gabrielem Antoine (licet eorum nomina supprimat) in invidiam trahit, ac suspicionem erroris, quasi cum Bajo convenirent, et indulgentias utiles quidem, ac salutares voce tenus agnoscerent, reipsa negarent: sic enim scribit *pag.* 32. eos idcirco ita docere, *quia utilitas remissionis poenarum per solutionem de thesauro Ecclesiae ab his Authoribus, vel non agnoscitur, vel ab aliis, ut agnoscatur, ipsi nolunt.*

Haec aliaque me in hoc opusculo legentem, et attento animo considerantem non levia damna, quae ex hujus lectione obvenire Christiano populo facile possunt, vehementer impullere, ut illum dedita opera refutandum susciperem, ac veritatem sententiae, quam defendo, ac certissimam censeo, plena in luce pro viribus ingenii mei collocarem. *Nuperus Author* (sic enim eum semper appellare consultius duco, quamquam minime veritus ille sit nomen suum in libelli fronte praefigere.) Dissertationem suam inscribit: *De requisitis, et non requisitis ad lucrandas indulgentias*: et priorem quidem partem, quae est

de Requisitis, ita paucis absolvit, ut de ea in sui operis titulo mentionem nullam facere debuisset. Nihil enim profert aliud ad eam adstruendam, praeter assertionem sententiae suae, nimirum, quod *supposita in subjecto capacitate remota, quod homo sit ratione utens, baptizatus etc.*, de quibus nemo dubitat, *requiratur ex parte ipsius dispositio proxima tum habitualis, scilicet habitus gratiae, tum actualis, nempe executio Operis injuncti:* nihilque aliud praeterea. Totus itaque est in asserenda parte altera, videlicet, *De non requisitis:* triplicemque commmiscitur hac de re contrariam opinationem, quae una reapse, ac sola est, et controversiam non explicat, ut par esset, sed implicat potius, atque confundit. Hinc vero sententiam nostram, prout eam sibi confinxit, aggreditur, et confutare molitur, non iis quidem principiis adhibitis, queis pertractandae sunt Theologicae quaestiones, sed sententia ipsa sua, quae sub lite est, proposita tamquam certa, ac penitus explorata, et ut summum ratiunculis iisdem fulta, quae a nostris in nihilum saepius redactae fuerunt, et authoritate plurium Casuistarum, quae nulla plane est in hac materia, sicut et in aliis plurimis, Theologiam maxime moralem spectantibus. Nemo quippe nescit, aut nescire saltem deberet, quam facile in errorem labantur ii, qui desertis sinceris Theologiae fontibus, unde puriores doctrinae hauriuntur, humanis dumtaxat ratiociniis quaestiones Theologicas dirimere, ac stabilire praesumunt.

Brevi nuperi Auctoris dissertationi aliam paulo fusiorem in hoc opere opponimus, in qua argumentum hoc de Indulgentiis, et *Requisitis* praesertim ad eas recipiendas dispositionibus expendimus, ac nova fortasse methodo, eaque, nisi me opinio fallit, utiliore, et ad Authorem nostrum, aliosque, qui cum ipso sentiunt, confutandos aptiore, proponimus, et illustramus. *Catholicae Ecclesiae doctrinam in conferendis, ac recipiendis indulgentiis* Opusculum meum inscribo: id quod nimium a me audacter dictum nulli videri velim: Siquidem argumenta, quae profero in favorem sententiae nostrae, huc collineant omnia, ut talem esse, qualem affirmo, satis evidenter ostendant: quum ex iis promuntur principiis, quae non aliud evincunt, nisi *Ecclesiae doctrinam*, divina nempe Scriptura, Apostolica traditione, Patrum consensu, Conciliorum decretis, summorumque Ecclesiae praesertim Romanae Pastorum auctoritatibus.

En vero paucis adumbrata totius Opusculi mei facies et oeconomia. Exposita primum germana Indulgentiae notione atque idea, fundamenti loco praestituo, quae universa Ecclesia in sacra Tridentina Synodo *de Satisfactione et Indulgentiis* sancivit. Deinde *de Requisitis* dissero ad earumdem valorem *ex parte conferentis*. Quo haud prolixiore oratione praestito, ad praecipuam, de qua agitur, quaestionem accedens, asserta et explicata vera sententia, prout fuerat proponenda, eam primo loco defendo sub iisdem terminis, quibus probata est a Cardinali *Pallavicino*, et improbatur ab Authore nostro. Tum vero sententiam, prout frequentius traditur a nostris Doctoribus, ac inter alios a P. Antoine, adstruo atque confirmo Scripturae sacrae authoritate, veteris Ecclesiae Catholicae praxi, ac Summorum Pontificum aetatis quoque nostrae, aliorumque insignium virorum clarissimis documentis. Ex quibus illud etiam constare facile

poterit, quam longe a veritate abierit Nuperus Author, quantumque lectoribus suis imponat, dum Theologos omnes sibi faventes, *paucis exceptis*, apud imperitos confidentissime venditat. Hisce momentis nonnullas adjicio rationes invictas, quae Theologum virum maxime decent, erutas nempe ex catholicae doctrinae principiis, vel saltem iisdem subnixas. Demum disjectis dissipatisque objectionibus, quae adversus sententiam nostram vel facta sunt ab Authore, vel fieri facile possunt, Dissertationem concludo quibusdam corollariis e nostra doctrina deductis, quae utiliora visa mibi sunt, planeque necessaria.

CAPUT I.

Vera ac germana Indulgentiae notio, atque idea.

Indulgentia, prout hoc loco sumitur, nihil aliud est, si propria loqui velimus, nisi relaxatio, aut moderatio extra Sacramentum ab Ecclesia facta poenae temporalis, quam divina justitia exigit a peccatoribus poenitentibus, quibus jam remissa fuere peccata, et poena sempiterna, quae iis debebatur. Hinc Ecclesia, sive supremi Ecclesiae Pastores tunc *Indulgentiam* concedere dicuntur, cum juxta facultatem sibi a Domino traditam dispensandi caelestem thesaurum meritorum Christi, ac Sanctorum eas poenas temporarias remittunt, quae, ex divinae Justitiae Decreto, poenitenti luendae supersunt, culpa jam virtute Sacramenti deleta. Non ergo Indulgentia peccatum dimittit, neque poenam aeternam, quae lethalis peccati consecutio est: sed neque attingit ullatenus dispositiones, quae necessariae sunt ad fructum sacramenti Poenitentiae obtinendum, conversionem scilicet cordis, peccatorum humilem confessionem, ac sinceram eadem in semetipso puniendi voluntatem. Dispositiones hasce intactas relinquit, atque supponit, suaque virtus limitatur ad levandum peccatorem ita dispositum eo onere poenae, quod pro satisfactione suorum delictorum subire debuisset. Quanta porro sit poena temporaria, quae juxta Divinae Justitiae leges peccato jam per poenitentiam remisso respondeat, licet exploratum nobis compertumque minime sit; illud tamen pro certo tenendum, gravem admodum esse, ut ex variis certissimis documentis colligere fas est, eamque majorem, minoremve, prout major, minorve fuerit peccati commissi gravitas, attentis etiam circumstantiis, quae peccati malitiam vel adaugent, vel imminuunt. Hoc sensu, ac spiritu, ducta vetus Ecclesia regulas quasdam ab initio constituit agendae pro peccatis poenitentiae, quae idcirco *Poenitentiales Canones* dictae sunt, diversas quidem pro locorum diversitate, sed in hoc omnes invicem consentientes, quod poenas gravissimas a poenitente subeundas praescriberent: quorum Canonum etiam nunc habenda ratio est, cum, nedum magnus sanctus Carolus Borromaeus, aliique plures praestantissimi Episcopi, sed et ipse Summus Pontifex Innocentius XII. eos edendos, vulgandosque curaverit ad instructionem, ac directionem tum Confessariorum, tum poenitentium.

Ex his Canonibus, quos omni prorsus ex parte numquam adolevit Ecclesia, *Indulgentiarum*, quas confert, veluti forma profecta est, ut ex ipsa constat Ecclesiae praxi ac disciplina in Indulgentiis elar-

giendis. Sicut enim juxta Canones pro qualitate peccati injungebatur poenitentia vel quadraginta dierum, vel unius, vel duorum, vel quinque, vel septem, aut decem, aut quindecim annorum, vel etiam totius vitae; sic etiam varia ad hunc modum constituta sunt indulgentiarum genera, quae poenitentiae tempus vel contrahebant, vel ab ea penitus absolvebant. Nam alia *quadragena* est, alia *septena*, atque ita de ceteris partialibus, alia demum totalis aut *plenaria*. Sic, ut exemplo res clarior fiat, si quis debuisset ex canonum praescripto per integrum annum poenitentiam agere; Indulgentia *quadragena*, sive ut alii vocant *Carena*, detrahebat ex hoc spatio quadraginta dies poenitentiae: aut ex decem, vel quindecim septem annos, si *septena* indulgentia erat: totum vero tempus poenitentiae peragendae remittebat Indulgentia *totalis*, sive *plenaria*. Quamvis autem poenitentia a peccatoribus agenda ad eos *Canones* exacta, modo in Ecclesia non obtineat, in ea tamen perseverat adhuc eadem praxis, ac disciplina in Indulgentiis concedendis; ex qua illud colligere debemus, sanctissimas illas poenitentiae regulas numquam fuisse abrogatas, nec pristinum suum omnem amisisse vigorem.

At vero, quamquam juxta tenorem aut statuta *Canonum poenitentialium* ab Ecclesia confectorum concederentur olim, et nunc etiam concedantur indulgentiae; absit a nobis, ut cogitemus, eas valere dumtaxat *in foro Ecclesiae*, adeo ut ab iis tantummodo canonicis poenis poenitentes absolvant, non autem ab illis, quas Justitia divina a peccatoribus exigit sive in praesenti, sive in futuro saeculo. Haec sententia, quam olim tempore D. Thomae docuere nonnulli, prorsus obsoleta nunc est, et a nemine Catholicorum asserta, eamque refutavit S. Doctor *q. 25. supplem. art. 1. inquiens:* » Quidam dicunt, » quod (Indulgentiae) non valent ad absolvendum a reatu poenae, » quam quis in Purgatorio secundum judicium Dei meretur: sed » valent ad absolvendum ab absolutione, qua Sacerdos obligavit » poenitentem ad poenam aliquam, vel ad quam etiam obligatur ex » Canonum statutis. Sed haec opinio non videtur vera. Primo, quia » est expresse contra privilegium Petro datum, cui dictum est, ut » quod in terra remitteret, in coelo remitteretur. Unde remissio, » quae fit quantum ad forum Ecclesiae, valet etiam quantum ad » forum Dei. Et praeterea Ecclesia hujusmodi Indulgentias faciens » magis damnificaret, quam adjuvaret: quia remitteret ad graviores » poenas, scilicet Purgatorii, absolvendo a poenitentiis injunctis. Et » ideo aliter dicendum etc. ». Quin haec sententia conceptis verbis proscripta videtur a Summo Pontifice Leone X., qui inter articulos Lutheri hunc quoque damnavit: *Indulgentiae his, qui veraciter eas consequuntur, non valent ad remissionem poenae pro peccatis actualibus debitae apud Justitiam Divinam.* Quare et ad hanc poenam remittendam Indulgentias valere omnino dicendum est; modo tamen non desint conditiones requisitae, auctoritas scilicet, et causa legitima in concedente, et dispositiones necessariae in suscipiente.

Sed quamvis, ut dixi, obsoleta penitus sit relata, quorumdam antiquorum sententia, et a nemine, quem sciam, modo tradita, vel defensa; eam tamen Nuperus Author affingere non veretur catholicis quibusdam modernis scriptoribus, quos ille confutandos suscepit.

Sic enim scribit *pag.* 29. postquam asseruisset charitatis intensioris actus nullatenus conferre ad ampliorem Indulgentiam lucrandam: *ubi sistas tantisper Lector, et notes a Neotericis nonnullis Autchoribus confundi, et perperam accipi hoc vocabulum Indulgentia: passim enim illud usurpant pro remissione culpae, et poenae aeternae etc.* Ne ullum quidem Authoг assignare poterit ex *Neotericis*, ut vocat, qui de Indulgentiis agens, ita confundat et usurpet *Indulgentiae* vocabulum. Cur hostes pro libito fingit, ut in eos sua jacula vibret? Verum illum sequamur. II. Subdit *aliqnando illud usurpari* (a Neotericis certe) *pro remissione illarum poenarum, quas vetus Ecclesiae disciplina injungere consueveral, non ad satisfaciendum Deo., sed ad aliorum exemplum, et coercitionem: unde derivari crediderim, quod ipsi ajunt, nempe Indulgentias non prodesse iis, qui non commiserunt peccata publica: siquidem ii subjecti non erant poenis canonicis.* Et nos quoque *paulisper sistere debemus*, ut cursim notemus turpissimas Authoris nostri aberrationes. Fallitur ille, fallitque Lectores suos, dum non ex aliorum, sed ex propria sententia asserit, veterem Ecclesiam canonicas poenas *injungere consuevisse, non ad satisfaciendum Deo, sed ad aliorum exemplum et coercitionem.* Id tamquam errorem notat ipse Bellarminus in Philippo Melanctone, et errorem *nullo modo ferendum* jure ac merito existimat: quod satis esse debet pro plena ejusdem confutatione (1). Fallitur ex consequenti, dum ipse tradit, *subjectos non fuisse poenis canonicis; qui peccata publica non commiserant:* hujusque falsitatis convinci facile poterat a compluribus scriptoribus, qui hac de re disseruerunt, ac inter alios a D. C. Chardon, et ab ipso suo Francolino. Postremo in errorem etiam impingit, ac ducit verbis illis, quae sequuntur: *Haec tamen doctrina, quod Indulgentia consistat in relaxatione talium poenarum, idest in absolutione ab obligatione poenarum, quas Canones statuere, improbatur communiter a Theologis cum Sancto Thoma, qui in suppl. n. 25. art. 1. ait: Haec opinio non videtur vera etc.* aliud quippe est, quod Indulgentia non consistat *tantummodo* in relaxatione poenarum, quas Canones pro puniendis peccatis statuere: aliud, quod nullo pacto consistat. Primum verum est, alterum falsum, neque hoc docetur a S. Thoma, qui laudato loco eorum dumtaxat rejicit opinionem, qui dicebant valere quidem Indulgentias pro foro Ecclesiae, non autem Dei: contra quos utrumque diserte constituit, *quod valent et quantum ad forum Ecclesiae, et quantum ad judicium Dei ad remissionem poenae residuae etc.* His de germana Indulgentiae notione, atque idea praelibatis, ad quaestionem, quae in manibus est, discutiendam accedamus.

---

(1) En Bellarmini textus *lib.* 4. *de Indulg.* ubi refellit errores recentium haereticorum circa Indulgentias. Scripserat Philippus Melancton, *Satisfactiones apud veteres Christianos nihil aliud fuisse nisi publicam excommunicationem, et certa signa reatus, atque etiam poenas externas, quae injungebantur publicis peccatoribus exempli, et disciplinae causa.* Respondens autem Bellarminus haeretico homini ait: *Sed illud nullo modo ferendum est, quod Philippus scribit, exempli solum, et disciplinae causa impositas satisfactiones in usu fuisse apud veteres:* quod pluribus subinde probat.

CAPUT II.

Proponuntur Decreta Concilii Tridentini de Satisfactione, et Indulgentiis.

Ut Ecclesiae Catholicae doctrina de praesenti controversia nostra certius innotescat, praemittere lubet, veluti solidissimi fundamenti loco, quae sacrosancta Tridentina Synodus tum de satisfactione Deo a peccatore exhibenda, cujus quaedam relaxatio Indulgentia est, tum de Indulgentiis ipsis definivit. Et ut a priore ordiamur, agit de satisfactione sacrum Concilium *sess.* praesertim 14. ubi *cap.* 2. decernit in primis, quod *ad eam novitatem, et integritatem, quam per Baptismum acquirimus, per Sacramentum Poenitentiae sine magnis nostris fletibus, ac laboribus, divina id exigente justitia, pervenire nequaquam possumus: ut merito poenitentia laboriosus quidam Baptismus a Sanctis Patribus dictus fuerit.* Tum vero *cap.* 3. Poenitentiae partes assignans: *Sunt autem*; inquit, *quasi materia hujus Sacramenti ipsius poenitentis actus, nempe Contritio, Confessio, et Satisfactio: qui quatenus in poenitente ad integritatem Sacramenti, ad plenamque peccatorum remissionem, ex Dei institutione requiruntur, hac ratione poenitentiae partes dicuntur.*

Uberius tandem de hac tertia Christianae poenitentiae parte disserens *cap.* 8. haec inter alia statuit: » Sane et *Divinae Justitiae* » *ratio exigere videtur*, ut aliter a Deo in gratiam recipiatur, qui » ante baptismum per ignorantiam deliquerit: aliter vero, qui semel » a peccati, et daemonis servitute liberati, et accepto Spiritus Sancti » dono, scienter templum Dei violare, et Spiritum Sanctum contri» stare non formidaverint. Et divinam clementiam decet, ne ita » nobis absque ulla satisfactione peccata dimittantur, ut occasione » accepta, peccata leviora putantes, veluti injurii, et contumeliosi » Spiritui Sancto, in graviora labantur etc. «. Quod postea duobus aliis monumentis confirmat Oecumenica Synodus, ductis tum ex eo, quod haec poenitentiae opera *securior via sit ad amovendam imminentem a Domino poenam:* tum ex conformitate, quam oportet habere cum Christo, *qui pro peccatis nostris satisfecit.* Atque subinde ita pergit: » Debent ergo Sacerdotes Domini, quantum spiritus et » prudentia suggesserit, pro qualitate criminum, et poenitentium » facultate, *salutares et convenientes satisfactiones injungere*; ne si » forte peccatis conniveant, et indulgentius cum Poenitentibus agant, » levissima quaedam opera pro gravissimis delictis injungendo, *alie-* » *norum peccatorum participes* efficiantur. Habeant autem prae oculis, » ut satisfactio, quam injungunt, non sit tantum ad novae vitae cu» stodiam, et infirmitatis medicamentum, sed etiam ad praeteritorum » vindictam, et castigationem etc. «.

Haec sunt Tridentini Concilii de satisfactione decreta, quae perpendens summus vir, et omni commendatione dignissimus Jac. Benignus Bossuetus in pastorali Instructione *pro Indulg.* ita inclamat gallico idiomate populum alloquens sibi commissum: *Audite filii Ecclesiae matris vestrae verba. Illa vobis proponit magnos fletus, magnosque labores, et Baptismum laboriosum: illa vos edocet id exigere*

divinam justitiam. Hic Ecclesiae rigor a primaevo suo spiritu originem trahit, qui numquam extinguetur: neque ipsa cessabit umquam bellum indicere laxitati, quam plures subinvehere moliuntur.

Ex his porro sacri Concilii Decretis plura colligere pronum est, quae certa, firma, et inconcussa esse debent apud Catholicos omnes: atque illud in primis; satisfactionem (quo nomine designantur, ut ex Concilio liquet, jejunia, vigiliae, eleemosynae, preces, et quaecumque alia pietatis opera, incommoda, et molesta naturae ad debitum Deo pro peccatis solvendum assumpta), unam esse ex tribus Sacramenti Poenitentiae partibus, eamque, saltem quoad animi praeparationem, necessariam omnino ad redintegrandam amicitiam cum Deo offenso, et reparandam injuriam ipsi per peccatum illatam.

2. Satisfactionis hujusmodi necessitatem non de aliquo tantum desumi Ecclesiastico praecepto, sed ex ipso divino jure. Hoc enim nitidissime constat ex verbis sacri Concilii asserentis, *divinam id exigere justitiam*, ut ad reconciliationis gratiam per Poenitentiae Sacramentum acquirendam, *non sine magnis nostris fletibus, ac laboribus* perveniamus: illam esse *baptismum laboriosum*, et id genus alia jam recitata.

3. Satisfactionem hanc, sive opera satisfactoria necessaria omnino esse, nedum *ad novae vitae custodiam, et infirmitatis medicamentum, sed etiam ad praeteritorum vindictam, et castigationem:* atque adeo proportione aliqua respondere debere numero, et qualitati criminum. Id quoque disertissime tradit sacrosancta Synodus, pluresque affert obligationis bujusce titulos, sive rationes jam indicatas in textu.

4. Denique non esse in arbitrio, aut potestate Sacerdotum, sive Ministrorum Ecclesiae poenas hasce satisfactorias ad libitum remittere, vel temperare: sed ad eas pro qualitate criminum, et poenitentium facultate injungendas obstringi divino praecepto. Non enim id Concilium solummodo consulit, sed expresse praecipit, sive potius colligit ex jure Divino: *Debent ergo*, inquit, *Sacerdotes Domini, quantum spiritus et prudentia suggesserit, pro qualitate criminum, et poenitentium facultate, salutares, et convenientes satisfactiones injungere:* eorumque oculis subjicit periculum, cui, aliter se gerendo, semetipsos exponunt, inquiens, *ne si forte peccatis conniveant, et indulgentius cum poenitentibus agant, levissima quaedam opera pro gravissimis delictis injungendo, aliorum peccatorum participes efficiantur.*

Quae cum omnia certissima sint, atque extra disputationis aleam posita, quis non magnopere succenseat Nupero Authori nostro, qui plane adversa constituit? Sub aspectum primum veniant, quae scribit ille duobus in locis Dissertationis suae. *Pag.* 31. refert, nonnullos Authores esse, qui ad Indulgentiam lucrandam *praerequirunt magnos fletus, et labores, ita scilicet exigente Divina Justitia, ut illi integre, ac plenarie satisfaciamus* » ut scilicet, (ait ille) insinuetur de praecepto » naturali, ac divino esse, quod in hac vita jugi exterius satisfactioni » exhibendae insistamus. Hoc autem praeceptum naturale ac divinum » Theologi passim negant post remissionem culpae, prout videre est » apud S. Thom. in 3. *p. quaest.* 84. *art.* 8. *et* 9. ». Haec ille. Omittamus, quod Author Theologis denuo affingit, ipsos nempe requirere a peccatore *jugem exteriorem satisfactionem, ut Divinae Justitiae*

integre, ac plenarie satisfaciat: Nam nemo unus hoc docuit. Omittamus etiam, quod perperam, summaque injuria pertrahat in sui patrocinium doctrinam S. Thomae: locis quippe laudatis non aliud negat, nisi *poenitentiam exteriorem non oportere, quod duret per totam vitam:* alibi vero, nempe *quaest.* 12. *art.* 2. conceptissime tradit, satisfactionem *de jure esse divino*, immo *formaliter actum justitiae:* soluinque ea verba sumamus, quibus Nuperus Author mentem suam patefacit, nimirum, *magnos fletus, ac labores non exigi a divina justitia, nec satisfactionem exteriorem post remissionem culpae exhibendam esse ex naturali, ac divino praecepto:* id quod evidentius fit ex altero ejus testimonio.

Legitur istud *pag.* 41. his verbis expressum, quae sedulo attendi velim: *NIHILI vero*, inquit, *FACIENDUM EST pronunciatum illud, videlicet rigorem in satisfactione injungenda, vel suscipienda voluntarie, ac spontanee per magnos fletus ac labores, fuisse olim, atque adeo hactenus esse spiritum proprium Ecclesiae. Nam vel sermo est de spiritu Ecclesiae, quo ipsa et antiquitus, et de praesenti docet, de consilio esse ob multiplicem utilitatem etc. et sic verum dicitur. Vel sermo est de spiritu, quo ipsa de facto exigat etc. et sic falsum dicitur, ac legentibus imponitur.*

Lectores hic appello nullo partium spiritu praeventos, eosque praecipue, quibus ex officio incumbit judicium ferre de scriptorum doctrinis. Ego quidem libere dicam, quod sentio, pro ingenii mei tenuitate: Quamquam de animo, et consilio Authoris nostri non ambigam, quod rectum existimo; mihi videtur, quod ea, quae in hisce duobus textibus scribit, apertissime pugnent cum decretis expositis Concilii Tridentini, atque adeo cum doctrina catholica. Concilium exerte sinit, ad novitatem per baptismum acquisitam, et per peccatum amissam pervenire nos minime posse per Sacramentum Poenitentiae *sine magnis nostris fletibus ac laboribus, divinamque id exigere justitiam.* Auctor vero iisdem Concilii verbis recte contradicens, rejicit *magnos hos fletus ac labores*, negatque *divinam id exigere justitiam.* Hoc in primo textu: sed clarius adhuc in secundo, ubi, quantum saltem verba sonant, quasi despectui, ac ludibrio habens doctrinam Concilii: *Nihil faciendum*, ait, *pronunciatum illud, videlicet rigorem in satisfactione injungenda, vel suscipienda per magnos fletus, ac labores fuisse olim, atque adeo hactenus esse spiritum proprium Ecclesiae.* Cujus amabo est *pronunciatum illud?* Nonne Tridentini Concilii? Nonne Concilium semel atque iterum pronunciat, *id divinam justitiam exigere*, quod sane divinum praeceptum intonat? Nonne Ministros Dei consequenter admonet de hoc divino praecepto, dum ait: *Debent ergo Sacerdotes Domini etc.?* Et in conspectu hujus divini praecepti tam luculenter expositi, audet Nuperus Author merum *consilium* obtrudere, *praeceptum* negare? Profecto, nisi mentem suam magis Author declaret, occasionem suis verbis praebet errori, ejusque doctrina gravi censura notanda videtur. Verum ad decretum alterum Concilii proferendum, quod *Indulgentias* spectat, gressum faciamus.

Decretum hoc habetur *sess.* 25. *cap. ult.* ubi Concilium ita loquitur: » Cum potestas conferendi Indulgentias a Christo Ecclesiae » concessa sit, atque hujusmodi potestate divinitus sibi tradita anti-

» quissimis etiam temporibus illa usa fuerint; sacrosancta Synodus
» Indulgentiarum usum Christiano populo maxime salutarem, &c
» sacrorum Conciliorum authoritate probatum, in Ecclesia retinen-
» dum esse docet, ac praecipit; eosque anathemate damnat, qui aut
» inutiles esse asserunt, vel eas concedendi in Ecclesia potestatem
» esse negant. In his tamen concedendis moderationem juxta vete-
» rem, ac probatam in Ecclesia consuetudinem, adhiberi cupit, ne
» nimia facilitate Ecclesiastica disciplina enervetur. Abusus vero, qui
» in his irrepserunt etc. emendatos, et correctos cupiens, praesenti
» decreto generaliter statuit, pravos quaestus etc. omnino abolendos
» esse. Caeteros vero, qui ex superstitione, ignorantia, irreverentia,
» aut aliunde provenerunt etc., mandat omnibus Episcopis, ut dili-
» genter quisque hujusmodi abusus Ecclesiae suae colligat etc., ut
» ad Summum Pontificem deferantur, cujus authoritate, et pruden-
» tia, quod universali Ecclesiae expedit, statuatur, ut ita sanctarum
» Indulgentiarum munus pie, sancte, et incorrupte omnibus fidelibus
» dispensetur ».

Nihil sapientius, accuratius nihil, atque consultius dici poterat, quam in hoc sacri Concilii decreto continetur. S. Ecclesia ab ipso Christo Domino potestatem accepit conferendi Indulgentias in persona Petri, aliorumque Apostolorum, quibus dictum est: *Quaecumque solveritis super terram; erunt soluta et in coelis:* Quae verba, ut ex sanctis Patribus, et perenni Ecclesiae traditione constat, nedum potestatem remittendi peccata, sed relaxandi quoque, sive moderandi poenas peccatis debitas complectuntur.

2. Concilium testatur, Ecclesiam hac sibi divinitus tradita potestate ab antiquis etiam temporibus usam esse. Hoc evidenter patet tum ex facto Apostoli Pauli, qui incestuoso Corinthio poenitentiae partem, quam pro delicto suo subire debuisset, authoritate Christi, ut ait ipse, remisit; tum ex libellis, quae secundo ac tertio Ecclesiae saeculo a Martiribus tradi consueverunt his, qui in canonica poenitentia erant, quibus permoti Episcopi poenas, pro culpis promeritas, saltem quoad earumdem partem, ac durationem, relaxabant; tum ex aliis innumeris veteris Ecclesiae exemplis, quae passim occurruut in Ecclesiastica historia.

3. Definit sacrosancta Synodus, Indulgentiarum usum utilem esse populo Christiano, maximeque salutarem, eosque anathemate damnat, qui eas inutiles esse effutiunt. Equidem Concilium non explicat, aut determinat, in quo sita sit Indulgentiarum utilitas, aut quo gradu, sive mensura Christiano populo sint salutares. Sed tamen de hac utilitate, quam suo loco juxta Ecclesiae sensum exponemus, dubitare nefas: certique fideles esse debent, firmiterque confidere, quod, modo debitis cum dispositionibus indulgentiam recipiant, profutura sibi sit, nedum in facie Ecclesiae, sed etiam coram Deo, qui ratum habiturus est in caelis, quod ab Ecclesia fuerit condonatum in terris.

4. Concilium praecavere studet abusus, qui in concedendis indulgentiis, ac etiam recipiendis irrepere facile possunt, ac quandoque solent: atque adeo in earum dispensatione moderationem adhibere cupit, *juxta veterem, ac probatam Ecclesiae consuetudinem, ne nimia*

facilitate Ecclesiastica disciplina enervetur. Haec est disciplina *Poenitentiae, sive Satisfactionis* pro commissis delictis, quam *enervari* Concilium timet nimia indulgentias conferendi facilitate, nimiaque, quam rudiores saepe concipiunt, fiducia obtinendae salutis via hac faciliore, atque suaviore. Porro hanc Ecclesiae disciplinam, quam superius laudato a nobis decreto constituerat, Concilium sartam tectam, quoad fieri potest, custodiri vult, ac nullatenus infringi, sive enervari. Tum vero eliminandos praecipit abusus, qui vel ex pravis quaestibus, vel ex superstitione, ignorantia, irreverentia aut provenere, aut provenire valent, ut ita sanctarum Indulgentiarum munus pie, sancte, et incorrupte omnibus fidelibus dispensetur.

Haec sola Oecumenici Concilii Decreta, si attentius perpendantur, atque invicem conferantur, seponanturque praejudicia ex recentium plurium Canonistarum lectione profecta, satis, quin et abunde esse possent, ut falsitatis revinceretur Nuperi Authoris de *Indulgentiis* sistema, aliorumque omnium, qui eamdem docuere sententiam. Nihilominus valde, ut arbitror, proderit rem hanc accurate discutere, et veritatem, quam tueor, pleniore in luce collocare. Cum autem duplex in hoc argumento quaestio excitetur, quarum altera indulgentias spectat *ex parte conferentis*, altera, et illa quidem gravior, *ex parte suscipientis*, idcirco de priore in antecessum disseremus.

CAPUT III.

Agitur de requisitis ad Indulgentiae valorem ex parte conferentis.

Quamquam recentior Author, quem impugnamus, quaestionem peculiarem non instituat *de requisitis* ad indulgentiae valorem *ex parte conferentis*; ita nihiloseeius se gerit in toto opusculo suo, ut satis liqueat nihil aliud requirere praeter illam in concedente authoritatem, quam nemo catholicorum negavit umqnam, aut negat: perinde ac si ex mero arbitrio Praelatorum Ecclesiae penderet indulgentiarum concessio, nullisque limitibus circumscripta esset eorum potestas. Quod cum pluribus in locis Author insinuet, tum vel maxime *pag.* 46. ubi perspicue docet, *non exigi aliquod pium opus ad effectum indulgentiae*, etiam plenariae *obtinendum*, *ita ut non possit Pontifex alio modo indulgentiam concedere*, idest absque ullo opere injuncto, quod ut summum, inquit pag. 48. *requiritur per accidens*, si nempe Praelatus injunxerit. Qua in re a veritate longissime abit, ac sententiam obtrudit, aut supponit, non modo falsam, sed a communi etiam Theologorum vel laxiorum opinione abhorrentem. Illud ergo contra ego constituo tamquam *Ecclesiae doctrinam*, ad indulgentiae valorem, praeter authoritatem in conferente, requiri piam ac justam conferendi causam. Tum addo justam, et rationabilem causam esse non posse, nisi proportionata quadantenus sit indulgentiae, quae confertur. Quae antequam probem, illud animadvertere consultum duco ad invidiam omnem amoliandam, ad privatum hominem minime pertinere judicium de causis, sive causarum idoneitate, quas habent, aut habere possunt Summi Pontifices in dispensandis Indulgentiis, sed unumquemque praesumere debere eas esse justas, ac ra-

tionabiles, nisi aliud nimirum evidenter constaret. Hoc posito, a priore assertionis parte, quoniam in confesso est apud omnes, paucioribus me expediam.

Hanc ego confirmo iisdem ferme momentis; quae proferunt Cardinalis Bellarminus, vir in primis doctissimus, P. Gabriel Antoine, aliique. » Primum hoc est, quoniam (inquit Bellarminus *lib.* 1. *de* » *Indulgent. cap.* 12.) poena (pro peccatis) expianda est *jure* » *divino* ». (Vide quam consonet Nuperus Author cum hoc Societatis suae clarissima lumine). » Non potest autem Summus Pon» tifex sine justa causa dispensare in iis, quae aliquo modo pertinent » ad jus divinum: quoniam Minister Dei est, non Dominus. Id quod » etiam videmus accidere in dispensatione juramenti, et voti. Relaxat » enim obligationem nomine Dei, quando causam habet hujusmodi, » ut credibile sit id placiturum Domino. Quod si pro arbitrio sine » ulla justa causa dispensat, Deus non habet ratam dispensationem ». Quam rationem verbis aliis ita proponit insignis alter ac primarius Summi Pontificis in Concilio Tridentino Theologus Petrus de Soto *lect.* 2. *de Indulgent.* » Thesaurus, unde Indulgentiae dantur, non » est in manu Pontificis, ut pro suo libitu, cui vult, *donet efficaci*» *ter:* sed apud Deum reconditus est. Quando igitur Deus non » probat, sed apud Deum illicita est donatio, quomodo credendus » est etiam ipse donare, et quodammodo proferre ex thesauro suo » ad verbum non recte aestimantis Praelati? Quare indulgentia, ut » ex parte conferentis sit efficax, sive valorem obtineat, talis sit » oportet causa conferendi, ut verosimiliter probetur a Deo, rataque » habeatur apud suam divinam Clementiam ».

Praeterea Summus Pontifex, sicut nec alius ex Ecclesiae Praelatis, non est Dominus, sed merus dispensator thesauri spiritualis Indulgentiarum. Dispensator autem esse debet fidelis et prudens, juxta illud Apostoli primae ad Corinth. 4. *Hic jam quaeritur inter dispensatores, ut fidelis quis inveniatur:* alioquin non dispensator, sed dissipator dicendus erit. Infidelis autem dissipator ille censetur, qui bona Domini sui sine causa dispensat. Huic rationi majus lumen accedat ex decreto Concilii Tridentini *sess.* 25. *cap.* 18. ita sancientis: » Sicuti publice expedit, legis vinculum quandoque relaxare, ut » plenius evenientibus casibus, et necessitatibus pro communi utili» tate satisfiat; sic frequentius legem solvere, exemploque potius, » quam certo personarum, rerumque delectu petentibus indulgere, » nil aliud est; quam unicuique ad leges transgrediendas aditum » aperire. Quapropter sciant universi, sacratissimos canones exacte » ab omnibus, et, quoad ejus fieri poterit, indistincte observandos. » Quod si urgens justaque ratio, et major quandoque utilitas postu» laverit cum aliquibus dispensandum, id causa cognita etc. erit » praestandum: alioquin facta dispensatio subreptitia censeatur ». Quibus ex verbis liquet, dispensationes etiam indulgentiarum factas sine justa causa, cum vim *sacratissimorum Canonum* circa Poenitentiam infringant, *subreptitias*, aut *obreptitias* censendas esse, adeoque nullius valoris: quod etiam non semel ab Apostolica Sede declaratum est.

Demum neque ipsi Summi Pontifices talem in se potestatem agnoscunt, ut indulgentias sine justa causa concedere valeant. Nam Clemens VI. in Extrav. *Unigenitus* expresse profitetur, thesaurum Ecclesiae ea lege Petro, ejusque successoribus fuisse concreditum, ut eum nonnisi *pro piis, et rationabilibus causis dispensent*; adeo ut quemadmodum ipsemet exponit, ex hac dispensatione *fidelium augeatur devotio, fides splendeat, spes vigeat, et charitas vehementius incalescat.* Similiter Martinus V. in Constitutione edita in Concilio Constantiensi suspectos de haeresi interrogari jubet, utrum credant Summum Pontificem habere potestatem concedendi indulgentias *ex causa pia, et justa*, plane insinuans, ea potestate uti valide minime posse, si *pia*, ac *justa causa* non suppetat. Quibus adde Innocentium III., qui in Concilio Lateranensi plures indulgentias rejecit veluti *indiscretas, et superfluas.* Cur autem, inquit Bellarminus, ita eas appellavit? *nisi quia absonae, inanes, et irritae sunt, de quibus recte dici potest illud S. Cypriani Serm. de lapsis: Irrita pax perniciosa dantibus, et nihil accipientibus profutura.*

Nec illud objicias, indulgentias non inniti justa causa operis injuncti, sed meritis infinitis Christi Domini, quae semper sunt causa sufficiens, immo longe excedens quarumcumque indulgentiarum concessionem. Quamvis enim hisce meritis, sanctorumque veluti fundamento, indulgentiae nitantur; eae tamen sine justa causa applicari nequeunt ab Ecclesiae ministris, qui eorumdem nequaquam domini sunt, sed meri dispensatores, quorum potestas arbitraria non est, sed ex Domini voluntate dependens, qui eos recte, ac prudenter se gerere voluit in thesauri sui dispensatione.

Verum haec ita certa sunt, ut nec in controversiam adduci queant. Quod in disputationem vocatur, illud est, an scilicet quaelibet pia causa sufficiat ad indulgentias valide conferendas, an vero requiratur ulterius proportio aliqua operis injuncti cum ipsa indulgentia. Partem priorem docuerunt olim nonnulli, quos inter refertur etiam S. Thomas, sed plane immerito, ut multis ostenderem, nisi me disputatio longius abduceret. Sed in ea certe sententia est Nuperus noster Author, ut jam praenotavi. Posterior autem communior est, tum apud veteres, tum apud recentes Doctores, eamque veriorem judicat Card. Bellarminus, et absolute defendit P. Gabriel Antoine (1), ut de reliquis taceam.

Hanc ego quoque sententiam defendo: quae tamen ut magis explicetur, duo praesertim observo cum laudato Eminentissimo Bellarmino: Primo scilicet ad causam justam ut plurimum duo requiri, nempe finem aliquem pium, Deoque gratum, cujus assecutio Deo magis placeat, quam satisfactio poenitentialis, quae per indulgentiam relaxatur, ut ita Praelatus merito censeatur fidelis, et prudens dispensator Thesauri caelestis, ac fideliter agere causam Domini sui. Ulterius opus aliquod fini assequendo proportionatum sit oportet. Nam licet finis Deo valde placeat; si tamen per opus injunctum congrue obtineri non possit, non videtur justa causa concedendae in-

---

(1) Tract. de Indulgentiis quaest. 8.

dulgentiae: ut si verb. gr. plenaria indulgentia dispensetur iis, qui precatiunculam aliquam recitant pro haereticorum conversione, *causa*, inquit ille, *non videbitur justa: quoniam licet conversio haereticorum res sit maxima, et Deo gratior, quam poenitentialis satisfactio multorum fidelium; vix tamen confert ad illud finem obtinendum brevissima oratio:* atque adeo debet esse oratio fervens, ac diuturna. Hinc S. Thomas loquens de indulgentia aliquando concedi solita subsidium praebentibus ad templum in Dei honorem extruendum, docet (1), *tale auxilium intelligit, quod sit conveniens ei, qui auxilium dat: et secundum hoc plus, vel minus de indulgentiae consequitur.*

Secundo observo ex eodem, omnes in eo convenire, ad causam justam non requiri, ut opus injunctum sit in se ita satisfactorium, ut plane compenset debitum poenae, quod remittitur per indulgentiam: sive, ut scribit P. Antoine, » ad causae proportionem non » requiri, ut opus injunctum sit ita de se satisfactorium, ut per se » plane compenset, et tollat debitum poenae. Nam tunc nulla fieret » remissio per indulgentias, et sic indulgentiae forent prorsus inuti- » les: sed requiritur, et sufficit, ut sit proportio inter causam, et » indulgentiam, ita ut causa sit ratio sufficiens concedendae indul- » gentiae, et quaelibet non sufficiat pro qualibet indulgentia, sed » proportione quadam pro majore indulgentia requiratur major » causa ».

His animadversis, prima nostrae et communis sententiae probatio desumitur ex Card. Cajetano *cap.* 8. *Tract. de Indulgent.* cujus de indulgentiis doctrina Odericus Raynaldi ad annum 1517. et seqq. ubique proponit tamquam *doctrinam Ecclesiae Catholicae.* » Dispen- » satio, *inquit*, Thesauri caelestis credita Petro, ejusque successoribus, » imitari debet dispensationem factam ab ipso Christo. Constat au- » tem, quod Christus eumdem thesaurum dispensat commensurate, » juxta concurrentes conditiones causarum mediarum, ut patet ex » differenti dispositione ejusdem per sacramentum Baptismi, quo tota » poena exsolvitur, et per sacramentum Poenitentiae, quo non tota » poena solvitur. Ergo ipsius Vicario commensuratam quoque appli- » cationem dicti thesauri creditam esse rationabile est. Et est tanto » probabilior haec ratio, quanto actio sacramentalis eminentior, et » efficacior causa media est, quam actio jurisdictionalis, qua datur » indulgentia ».

Altera probatio haec est ab eodem Eminentissimo Authore paucis hisce verbis proposita: *quia*, inquit, *constat Praelatos omnes Ecclesiae nonnisi ministros, et dispensatores esse. Tota igitur eorum potestas supra thesaurum Ecclesiae infra limites dispensativae potentiae clauditur.* Quae ratio in rem nostram ita proponi, et amplius confirmari valet. Non solum dispensator infidelis, et dissipator bonorum Domini sui dicendus est, qui ea nulla ex causa distribuit, verum etiam, qui pro minima eadem profundit: in aestimatione quippe morali idem omnino est, parvumque reputatur pro nihilo: quod aptissime explicatur exemplo duplicis indulgentiae, quarum altera sit 40. tantum dierum,

(1) In IV. dist. 20. quaest. 1. art. 3. quaest. 2. ad 3.

altera decem, aut viginti annorum, vel etiam plenaria. Si prior absque ulla causa collata, justa non est, adeoque censetur inanis, et invalida; cur non potiori jure irrita fuerit posterior, pro causa quidem aliqua, sed levissima, concessa? quoniam in hac major apparet spiritualis thesauri dissipatio, quam in priore, quemadmodum magis prodigaret regium thesaurum, qui centum mille aureos donaret pro exiguo aliquo officio in Regis honorem praestito, quam qui quinquaginta pro nullo.

Atque hinc tertia alia probatio subnascitur. Nam juxta Doctores omnes ad Indulgentiae valorem in conferente requiritur *justa et rationabilis* causa. Justa autem et rationabilis ea reapse vocari nequit, quae nullam habet cum effectu proportionem: planeque pervertunt, aut non satis percipiunt vocabulorum vim, qui *justam* quidem causam requirunt ad indulgentiarum collationem: et nihilominus pro quocumque etiam levissimo opere indulgentias quaslibet valide concedi posse contendunt.

Probatio quarta congrua nititur paritate; eodem nempe modo loqui par est de dispensatione indulgentiarum, ac votorum. At juxta communiorem Theologorum sententiam dispensatio in votis facta sine gravi causa, quae gratior Deo sit, quam voti ipsius adimpletio, judicatur invalida. Igitur hoc ipsum de indulgentiarum dispensatione sentiendum.

Tandem in Decreto supra laudato Concilii Lateranensis sub Innocentio III. plures indulgentiae a quibusdam Episcopis concessae repudiatae fuere veluti *indiscretae ac superfluae*, adeoque inutiles. Cur autem *indiscretae*, et *superfluae* dictae sunt? Num quia nullum pium finem earum concessioni Praelati apposuerint? Quis hoc sibi persuaserit? Dicendum igitur illud est, causam quidem piam aliquam extitisse pro iis conferendis, sed non justam causam, rationabilem, ac proportionatam indulgentiis distributis, ac proinde inanem creditam fuisse ipsarum largitionem.

» Quare (subdit apposite Cardin. Bellarminus) laudandus merito » est Clemens VII. quod decretum Concilii Lateranensis sub Innocentio III. et Decretum Concilii Tridentini *sess.* 25. de revocandis » indulgentiis, *ad veterem, et probatam Ecclesiae consuetudinem*, executioni mandari studet. Veteres enim parcissimos fuisse in indul» gentiis conferendis notissimum est. Siquidem Sergius II. trium tan» tum annorum indulgentiam dedit, et Paschalis II. quadraginta so» lum dierum. Testatur quoque Innocentius III. cap. *cum ex eo*, *de* » *Poenit. et Remiss.* Apostolicam Sedem solitam esse ordinarie non » extendere indulgentias ultra condonationem poenitentiae unius anni, » vel quadraginta dierum: et juxta hoc Innocentii dictum Nicolaus » IV. in Indulgentiis variis, quas concessit Ecclesiae S. Praxedis, » quae leguntur in introitu Capellae Sancti Zenonis, numquam excedit annum unum, vel dies quadraginta. Denique S. Thomas in 4. » dist. 20. q. 5. art. 3. q. 2. ad 4. scribit: Venientibus ad limina A» postolorum ex regionibus ultramarinis dari Indulgentiam quinque » annorum: ex regionibus ultramontanis trium annorum, ex aliis » locis viciniorıbus unius anni dumtaxat ». De facto tempore S. Thomae, si *Cruciatae* indulgentiam excipias, nullae aliae a Summis Pon-

tificibus concedebantur indulgentiae, nisi vel quadraginta dierum, vel aliquot annorum, et quidem semper pro aliqua justa, et rationabili causa, ut ex historia indulgentiarum compertum est.

Praecipuae, quae adversum doctrinam nostram objectiones fiunt, hae ferme sunt. Primo: Quod olim in veteri Ecclesia ad solam Martyrum commendationem concedebantur a Praelatis indulgentiae. Secundo: Commune inter Theologos effatum est, *indulgentias tantum valere, quantum sonant.* Tertio: Experientia ipsa constat ampliores saepe, ac plenarias ex levi causa concedi indulgentias. Quarto denique: si ratae non essent Indulgentiae sine congrua causa collatae, saepe, et quidem in re gravi deciperentur fideles a suis Pastoribus: quod magnum videtur absurdum.

Sed harum objectionum difficilis solutio non est. Ad primam respondeo, olim quidem Episcopos ad Martyrum in carceribus detentorum commendationem consuevisse tribuere poenitentibus indulgentiam, sive relaxare partem poenitentiae, quam juxta canones luere debuissent, sed prius diligenter inspecto ac cognito eorumdem fervore, ac fidelitate, qua per aliquod tempus eamdem impleverant. Nec profecto justa deerat ita cum ipsis indulgendi causa, ut videlicet, dum Ecclesiam cernebant tantum deferre Martyrum precibus, ad tyrannorum supplicia constanter perferenda fideles inflammarentur.

Ad secundam dico, locum habere effatum illud Theologorum, si eae conditiones serventur, quae necessario servandae sunt, tum ex parte concedentis, tum ex parte suscipientis indulgentias: de quo postea. Ex parte autem concedentis praeter authoritatem requiritur justa concedendi causa: qua deficiente, Christus Dominus ratam non habet applicationem meritorum suorum factam a suis Ministris indiscrete se gerentibus. Porro sapienter hic monet P. Antoine: *quod si indulgentia maxima, puta plenaria, concederetur sine proportionata causa, non tamen sine aliqua, sed improportionata; quamvis non valeret quoad tantum effectum, nihilominus valeret pro minori effectu proportionato causae. Nam tunc indulgentia quoad minorem effectum habet causam proportionatam : et ea est concedentis intentio, ut valeat quantum valere potest, et minor quae in majore continetur, simul cum majore conceditur.* Et haec quoad tertiam objectionem.

Nam quod ad ultimam attinet *de fidelium deceptione*, iisdem verbis diluere placet, queis solvit Cardinalis ipse Bellarminus, qui respondet » nullum esse ut plurimum deceptionis periculum: quoniam non » existimamus indulgentias a Sede Apostolica sine justa causa dari. » Tamen, sicut fieri potest, ut aliquando indulgentia non sortiatur » effectum ob defectum ejus qui illam suscipit, vel ob defectum » authoritatis in eo, qui illam concedit, ita non debet videri absur- » dum, si aliquando idem accidat ob defectum causae: et Christianus » populus non ignorat ad fidem pertinere, quod sit in Ecclesia po- » testas indulgentias concedendi; non autem quod in particulari non » possit fieri, ut indulgentia vel non sit rata, vel non prosit. Et » ideo sic accipiunt prudentes Christiani Pontificias indulgentias, ut » simul etiam studeant dignos poenitentiae fructus ferre, ac pro suis » peccatis Domino satisfacere ». Haec postrema Ven. Cardinalis verba attentius ponderari velim a Nupero Authore nostro, qui ita in toto

opuscolo suo fidenter loquitur de Indulgentiis, ac si numquam de earumdem valore, et effectu timendum foret. Si *prudentes* vocat Bellarminus illos Christianos, qui *sic indulgentias accipiunt, ut simul etiam studeant dignos poenitentiae fructus ferre;* nonne *imprudentes* vocandi sunt, qui aliter se gerunt, multoque magis, qui ut ita se gerant, animo adjiciunt, dum opera illa poenitentiae minime requiri alta voce depraedicant? Sed de hoc alias.

CAPUT IV.

De requisitis ex parte recipientis indulgentias. Vera sententia primum proponitur et explicatur. In quo consistat Indulgentiarum utilitas.

Graviora modo, eaque summi momenti controversia accurate discutienda succedit de dispositionibus requisitis *ex parte recipientis Indulgentias*, ut effectum, pro quo conferuntur, obtineant, solvantque a poenarum temporalium debito, quod quis peccando contraxit coram divina justitia, culpa jam per sacramentum Poenitentiae dimissa. Nuperus Author, quem impugnandum suscepimus, recentium plurium Casuistarum opinionem secutus, nihil aliud, ut non semel inui, quoad hanc partem, requirit, ultra remotas dispositiones, quod homo baptizatus sit, Ecclesiae membrum etc., et executionem operis injuncti, quodcumque illud sit*, etiam levissimum (nam *per accidens* illud *exigi* docet) nisi statum gratiae, sive charitatis habitualis in subjecto: quo posito, quamlibet etiam amplissimam, atque plenariam indulgentiam consequi valet, ac reipsa consequitur. Hoc autem ille probat, aut probare nititur ad examen vocando sententias Theologorum adversantium, quos ex libito partitur in classes duas, vel tres: eorum scilicet, qui ad lucrandas indulgentias exigunt *actum perfectae charitatis*, et aliorum, qui vel *magnos fletus, atque labores*, vel *propositum*, saltem requirunt, sive *solicitudinem ad satisfaciendum Deo pro peccatis* per opera propria. Atque hos refellere studet non aliis fundamentis, ut jam praefati sumus, quam ex arbitrio confictis, et authoritate Casuistarum, quibus causam suam, vel unice, vel maxime fidit.

Rerum duplex, aut triplex non est, sed una eademque adversa Theologorum sententia, quamquam illam nonnulli diversimode exponant. In hoc etenim conveniunt omnes, ut infra clarius fiet, quod praeter statum gratiae, et executionem operis injuncti, quod exiguum nunc esse solet, dum indulgentiae praesertim generaliter conferuntur, requiratur etiam ex parte suscipientis tamquam conditio prorsus necessaria, saltem ad plenam earum assecutionem, sincerum et efficax propositum ac solicitudo satisfaciendi juxta vires Deo pro peccatis, ferendique fructus dignos poenitentiae, facultati, ac infirmitati cujusque accommodatos: adeout ex proportione hujusce solicitudinis, ac devotionis etiam, pietatis, et charitatis fervore, quibus poenitentiae opera peraguntur, major, minorve percipiatur indulgentiae fructus, sive remissio temporalium poenarum divinae justitiae debitarum. Haec est paucis exposita verbis hac de quaestione sententia, quam tum veteres omnes tradunt, tum plerique recentiorum, qui rem hanc

exactius discussere secundum ea principia, quibus dirimendae sunt Theologicae controversiae, et quam esse contendo *Catholicae Ecclesiae doctrinam:* Quod nemo arroganter a me dictum existimet: idem quippe longe antea jam asseruit gravissimus Author, et amplissimus Cardinalis Baronius, cujus alibi opportunius referam verba. Interim vero audire non pigeat Eminentissimum alium non minus purpura, quam pietate ac doctrina conspicuum, qui non solum hoc idem affirmat, sed etiam sententiam quam defendimus, luculentius declarat.

Hic est Cardinalis Denoffius, qui in sua celebratissima Instructione Pastorali *de Poenitentia* tot in linguas conversa, et Sedis Apostolicae authoritate probata, ita scribit in rem nostram: » Mens Ecclesiae in » dispensandis Indulgentiis, haec quidem est, nempe filiis suis be- » neficio indulgentiae opem ferre, ut poenae debitum exolvant, cui » solvendo impares sunt, nonnulli quidem virium inopia, alii vero » vitae brevitate prohibiti, aut certe, quia vix aliquando poeniten- » tias peccatis convenientes impleverunt. Sed eximere non vult ab » obligatione legis divinae, quae idoneos poenitentiae fructus facere » jubet, neque desides reddere, aut tardiores in operibus satisfa- » ctionis, quae tantopere et in sacris Scripturis, et a sanctis Patribus » commendata sunt, sedulo exercendis. Ideo Concilium Tridentinum » tradit, nusquam esse in Ecclesia semitam tutiorem, quam liceat » evadere supplicia, quae Deus peccantibus minatur, quam ut crebro » quis in hujusmodi operibus poenitentiae agendis occupetur, idque » cum vero, et sincero doloris affectu . . . . Hanc Ecclesiae mentem » multoties indicant Summi Pontifices in suis indulgentiarum litteris, » quibus eas impertiri *se vere poenitentibus* ajunt, his verbis signifi- » cantes sinceram omnium delictorum detestationem, firmum animi » propositum deinceps non relabendi, et voluntatem Deo apposite » satisfaciendi. Quum lapsus ad hunc modum animo est comparatus, » et suis partibus sedulo defungitur, ut divinam justitiam placare » queat, Ecclesia, veluti pia mater, in auxilium accurrit, ut indul- » gentiae beneficio quod restat debiti, solvat: vel plene, si plena » est: vel in tantum, quantum illa confert. Hinc usu venit, ut plena » indulgentia non omnibus, qui exuto peccandi affectu, praescriptas, » conditiones adamussim praestiterunt, ex asse cedat in plenam so- » lutionem: quia non omnium eadem est debitorum ratio, neque eo- » dem omnes studio pro viribus egerunt, ut ea diminueretur: qua- » rum rerum beneficii dispensator semper rationem habere censendus » est ». Quod subinde roborat authoritate S. Bonaventurae, ac Summorum Pontificum Bonifacii VIII., et Innocentius IV. *Quibus,* subdit, *satis indicant plenae Indulgentiae quemque fieri participem, tum secundum modum operum Poenitentiae, quae fecerit; tum secundum piae devotionis fervorem: atque ea ratione imminui debitum satisfactionis.*

Ex iis facile quisque colligere valet, in quo sita sit Indulgentiarum utilitas, unde apertae calumniae conviocat Nuperum Authorem, qui nostrae doctrinae defensores traducere non veretur *pag.* 32., ac si eas prodesse nequaquam agnoscerent, aut nollent, ut id agnosceretur ab aliis. Agnoscimus sane, ac ut caeteri agnoscant, vehementer optamus, indulgentiarum utilitatem, non eam quidem, quam ille sibi ex quorumdam authoritate confinxit; sed quam agnoscit Ecclesia.

Nonne magna utilitas est, quod sinceri ac veraces poenitentes per indulgentias remissionem poenarum obtineant, quibus perferendis impares ipsi sunt, quod integram Deo satisfactionem pro multis saepe gravibusque peccatis reddere valeant, quam alias reddere ipsi non possent, sive ob virium defectum, sive ob vitae brevitatem? Si ob ingentem debitorum summam, quam ex inopia tua solvere minime posses, in teterrimum carcerem detrudendus esses, nonne magno te beneficio afficeret, qui ex aerario suo tuam suppleret impotentiam, debitumque integrum persolveret? Nonne magnum et ipsae percipiunt emolumentum justorum animae, dum per indulgentias expiare facile possunt quotidianas, in quas incidunt, culpas, pro quibus maxima ipsis poena in piacularibus Purgatorii flammis luenda foret? Nonne tum innocentes, tum poenitentes, qui divinae justitiae pro noxis sive gravibus, sive levibus satisfacere pro viribus student, ex indulgentiis pacem consequuntur. et tranquillitatem conscientiae, fidentes profuturam ipsis piae matris Ecclesiae. spiritualis thesauri largitionem, ratumque Deum habiturum in coelis, quod ipsa concessit in terris? Hae, aliaeque id generis sunt utilitates, quas fideles acquirunt ex indulgentiarum dispensatione; ut nihil modo loquar de iis, quae animabus etiam proveniunt in lustrali igne detenta. Quamobrem pudere deberet Authorem nostrum, quod nobis imponere ausus fuerit, vel indulgentiarum utilitatem non agnoscere, vel nolle, ut ab aliis agnoscantur.

CAPUT V.

Exponitur ac defenditur asserta nostra sententia sub iis terminis, quibus a pluribus authoribus traditur.

Recentior Author *de Requisitis etc.* duplicem, ut jam adnotavi, aut triplicem comminiscitur esse sententiam Theologorum, quos confutare aggressus est: cum caeteroquin una, eademque sit, diverso solum sub aspectu proposita. Quapropter primo loco sibi probandum sumit, haud necessarium esse Charitatis actum pro indulgentiis acquirendis: atque ita quaestionem proponit *pag* 21. *Utrum ad lucrandas indulgentias, praeter statum gratiae, et executionem operum, quae injunguntur, requiratur actus Charitatis perfectae, et quidem eo major, seu magis intensus, quo major, et plenior fuerit indulgentia?* Asseritque primum, *non defuisse ex recentioribus, qui sub quodam verborum involucro id affirmaverint:* utque iis Authoribus odium, et invidiam, constet, *videri*, inquit, eos ad id asserendum permotos fuisse propositione 66 in Bulla *Unigenitus* damnata; quod *Deus non remunerat, nisi charitatem: quoniam charitas sola Deum honorat.* Eosdemque praeterea redarguit sancti Bernardi verbis, qui *serm.* 55. in Cantica ajebat, nonnullos esse, *qui nocere, quam vincere malunt, et ne apparere quidem volunt, sed serpere, ut gravius, ac securius noceant.* Tum vero nullum charitatis actum exigi statuit, pluraque ad id probandum congerit, quae vel nullius momenti sunt, vel extra quaestionis orbitam divagantur, ex quibus nullum justi ratiocinii succum exprimas.

Quamquam Author haud recte exponat, sententiam, quam molitur refellere, revera Theologi non desunt, qui, licet meliore in sensu, eam doceant, atque propugnent. Quinam vero ii sunt, quos ille audacter sugillat et carpit, ac si cum Quesnellii proscripta doctrina convenirent, et *nocere*, *quam vincere mallent?* En praecipui: Adrianus VI. Pontifex Maximus, qui eam doctrinam, quam ut privatus Author tradiderat, ad Pontificium solium evenctus, suprema authoritate firmare decreverat; Eminentissimus Cardinalis Sfortia Pallavicinus, qui doctrinam Adriani refert, et approbat: S. Bonaventura, Richardus, Gabriel, Major, Joannes Gerson, Innocentius Pontifex, ac Felinus, omnes a Pallavicino laudati; quibus adde Cajetanum, Natalem Alexandrum, aliosque complures. Tot, tantaeque authoritatis sunt sententiae hujus patroni, quos Nuperus Author traducere non erubescit, veluti *recentiores* suspectae doctrinae reos, quin et malignos, *qui nocere malunt, quam vincere: et ne apparere quidam volunt, sed serpere.* Verum audiamus, quomodo haec sententia explicanda sit, et reapse explicetur, quibusque nitatur fundamentis.

Eam porro his verbis exponit citatus Eminentissimus Pallavicinus *lib.* 2. *cap.* 4. *Hist. Concilii Tridentini:* Sententia, inquit, ab Adriano » excogitata; qua tum omnium indulgentiarum largitio, ut rationi » consentanea defenditur, tum stimulantur fideles ad opera per eas » injuncta peculiari pietate praestanda, in eo versatur: quod quod- » cumque opus honestum *oriri potest ab actu Charitatis*, *magis ma-* » *gisque ferventi.* Unde, si operatio illa exterius consideretur, prout » conflat unum, atque idem meritum conjunctum cum voluntate in- » teriore, a qua procedit, ejusmodi semper esse potest, ut jure » optimo Pontifex ejus gratia indulgentiam quantumvis amplam im- » pertiatur. Quapropter Pontifex numquam elargitur, nec ex irrito, » neque prodige concedendo, quamcumque vel maximam indulgen- » tiam ex quocumque vel minimo opere: cum habeat in animo eam » concedere, quatenus peragatur opus *ea tanta charitate*, quanta » satis est ad causam constituendam hujusmodi concessioni congruen- » tem. Cum vero *charitas hunc infra gradum adest*, ex mente Pon- » tificis conceditur tanta pars indulgentiae, quanta congrue concedi » possit illius operis gratia eo modo peracti. Quare ex una parte » fideles certo sciunt sibi aliquid emolumenti ex indulgentia obven- » turum, ubi divinae gratiae compotes, praescriptum sibi opus com- » pleant: ex altera stimulantur ad illud, quam exactissime possunt, » exercendum, quo uberiorem fructum inde decerpant. Praeterea » cum illis numquam in comperto sit, opus eo pietatis ardore a se » perfectum fuisse, qui satis fuerit ad plenam indulgentiam conse- » quendam, compelluntur, ne nova umquam opera piacularia prae- » termittant, quo perpetuo ex aliis, atque aliis indulgentiis subsidia » sibi comparent. Hanc autem opinionem non minus ingeniosam, » *quam rationi concordem*, *valide* confirmavit Adrianus etc. ». Hucusque Eminentissimus Pallavicinus. Uno igitur verbo haec sententia in hoc est posita, quod major, minorve percipiatur indulgentiae fructus juxta charitatis actualis Dei, fervoris pietatis ac devotionis, quibus perficiuntur opera injuncta in indulgentiarum largitionibus:

quo plane non excluduntur caetera laboriosa poenitentiae opera in peccatorum satisfactionem peracta, ad uberiorem, et etiam aliquando integram, atque plenariam indulgentiam acquirendam.

Haec sententia ita exposita probatur primo, et quidem *valide*, ut ait Pallavicinus, Constitutione Summi Pontificis Bonifacii VIII. edita in promulgatione, sive potius institutione Jubilaei: ubi hortatur fideles ad exequenda statuta opera, qua maxima potcrunt devotione ac pietate, quo plenius, efficaciusque indulgentiae beneficio perfruantur. En verba Summi Pontificis, qui, cum prius decrevisset populum Romae degentem per vices triginta, extraneos vero quindecim invisere, ac orare debere in Ecclesiis designatis, ad indulgentiam consequendam, subdit statim: *Unusquisque tamen plus merebitur, et indulgentiam efficacius consequetur, qui Basilicas ipsas amplius, et devotius frequentabit.* Ex quo aperte colligitur, indulgentiae fructum respondere mensurae devotionis ac pietatis, qua injuncta opera adimpleantur, eosque plenius consequi, qui ferventiore affectu, sive charitate eadem exequuntur: quae ipsa est consequentia a Pallavicino illata.

Paria docuit ante Bonif. VIII. Innocentius IV. in cap. *quod autem de Poenit.* inquiens: *Licet generaliter fiat indulgentia propter laborem, et propter pericula; tamen unus plus alio habet intra metam a Praelato constitutam, secundum quod plus devotus est, vel plus laborat, vel majoribus periculis se exponit.* Quae plane cum iis consentiunt, quae tradit Praeceptor Angelicus *in* 4. *dist.* 20. *art.* 3. dicens: *Quando datur indulgentia indeterminate ei, qui dat auxilium ad fabricam Ecclesiae, intelligitur tale auxilium, quod sit conveniens ei, qui auxilium dat: et secundum hoc plus vel minus de indulgentia consequitur.* Colligat vel ex hoc solo textu Nuperus Author, an S. Thomas suffragetur sententiae suae, qua contendit, injunctum opus non requiri nisi *per accidens*, et quidem ad quamcumque etiam plenissimam indulgentiam lucrandam.

Quae docent laudati duo Summi Pontifices, consona plane sunt cum veteri Ecclesiae disciplina in indulgentiis impartiendis. Eae namque conferri solebant a Praelatis, spectato prius magna cum diligentia fervore charitatis, et devotionis affectu, quo peccatores ad Deum conversi poenitentiae canonicae laboriosa opera peragebant. Hinc Cypriani temporibus, quamvis Ecclesiae Praepositi magni penderent libellos, qui a Martyribus impetrabantur, poenas tamen poenitentibus impositas non relaxabant, nisi explorato prius, atque comperto eorumdem in agenda poenitentia canonica fervore, ac sedulitate, quibus eam gratiam, sive indulgentiam promeriti fuissent. Hinc etiam in Concilio Ancyrano anno 314. celebrato, can. 5. et 22. statutum est: *Indulgentiam solis illis concedendam esse, quorum zelus, et fervor in actione poenitentiae ipsis Episcopis commendabiles efficeret.*

Ad hanc sententiam amplius confirmandam duo etiam argumenta conspirant a ratione deprompta. Primo siquidem rerum ordini maxime consentaneum videtur, ut indulgentiae fructus respondeat piis dispositionibus, quibus ad eam acquirendam accedimus, coque major ille sit, quo major etiam est charitas, pietas, atque devotio in perficiendis injunctis operibus poenitentiae. Sicut enim juxta Theologo-

rum doctrinam uberior a Deo gratia confertur homini ad illam recipiendam magis disposito; ita dicendum pariter est, pleniorem consequi indulgentiae, sive poenae remissionis effectum, qui per ferventiores charitatis, aliarumque virtutum actus se se magis disponit, et idoneum efficit ad gratiam hanc obtinendam. Atque haec proportio ab ipso Christo Domino constituta videtur, dum de Magdalena poenitente pronunciavit: *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum:* remittuntur, inquam, nedum quoad culpam, sed etiam quoad reatum poenae ob intensissimum charitatis fervorem, quo sibi singularem hanc misericordiam, sive remissionem promeruit. *Cum autem*, subjecit Christus, *minus dimittitur, minus diligit:* adeo ut amplitudo indulgentiae concessae dimetienda sit ex gradu, ac proportione charitatis, ac devotionis, sive dispositionis nostrae ad eam recipiendam.

Hoc sibi argumentum objicit Nuperus Auctor *pag.* 33. Quid vero respondet? *Indulgentiam datam a Christo Domino Magdalenae fuisse quoad culpam et poenam ex opere operantis .... non autem ex Thesauri Ecclesiastici dispensatione facta per Praelatos Ecclesiae, qui non exigunt regulariter*, supposito statu gratiae *in subjecto, aut actum charitatis, aut ejus intentionem tamquam conditionem pro majori vel minori dispensanda indulgentia.* Egregie oppido. Utique indulgentia a Magdalena acquisita *facta non fuit per Praelatos Ecclesiae;* qui ne tunc quidem erant, sed immediate concessa a Christo Domino. Sed indulgentia, quae fit a *Praelatis Ecclesiae*, nonne assimilari debet, aut conformis esse cum ea, quae fit a Supremo capite, et conditore totius Ecclesiae? Quemadmodum ergo Christus Dominus supremum caput, et conditor Ecclesiae plenariam concedit Magdalenae poenitenti indulgentiam peccatorum suorum, tum quoad culpam, tum quoad poenam, ob intensissimam charitatem, qua ad se ipsum accessit; ita non alio modo parem, sive plenariam indulgentiam concedere dicendi sunt *Praelati Ecclesiae*, qui meri sunt ejus Ministri, adeo ut a Poenitentibus non recipiatur, nisi pari charitate accesserint, sive ita dispositi, ut tanto beneficio se dignos efficiant. Atque hoc est, quod satis aperte profitentur ipsi Summi Pontifices Bonifacius, et Innocentius supra laudati, cum docent, *plus mereri, et indulgentiam efficacius consequi illos, qui amplius, ac devotius etc.* Quid enim aliud his verbis insinuant, nisi majorem charitatis ac devotionis fervorem requiri ad pleniorem indulgentiam consequendam: atque adeo valde intensum illum esse oportere, ut ea sit plenissima?

Aliud argumentum sumitur ex exemplo ejusdem Christi Domini, qui ex sententia apud Theologos, et Sanctos Patres probatissima, post passionem, et mortem suam descendens ad inferos, et animas in poenis Purgatorii detentas invisens, non omnibus indulgentiam, sanguine suo partam, sive remissionem poenarum liberaliter concessit, sed iis dumtaxat, quae ad hujusmodi gratiam recipiendam singulari fide, ac ferventiore charitate, et devotione se se antea magis disposuerant. Quis igitur neget, idem pariter esse sentiendum servata proportione de Indulgentiis a Christi in terris Vicario collatis, iis nempe amplius prodesse, qui per hujuscemodi actus dignos se reddunt ampliori remissione?

Nihil reapse huic doctrinae opponit recentior Aucthor, quod refutare sit opus. Quid enim refutandum est in oratione, in qua non aliud reperias, nisi quamdam verborum nihil solidi habentium congeriem? An forte, quod ille putida conjectatione commentus est, *videri* nempe doctrinae assertae defensores damnata Quesnelli propositione permotos fuisse, *Deus non remunerat nisi charitatem etc.?* Scilicet hac propositione ad illam sententiam adstruendam permoti sunt longe ante, quam nasceretur Quesnellius, summi illi viri, et Ecclesiae Catholicae ornamenta praeclarissima, Innocentius, Bonifacius Romani Pontifices, S. Bonaventura, Cajetanus, Pallavicinus, Richardus, Gersonius, alique. An refellendum mihi erit, quod prima sua probatione veluti firmissimum fundamentum praesumit, *ad lucrandas videlicet indulgentias nullam aliam dispositionem simpliciter, et ex natura rei praerequiri ex parte subjecti, nisi statum gratiae*? Sed nonne hoc praesentis quaestionis subjectum est? Nonne firmissimum hoc suum fundamentum ostendimus prorsus esse futilissimum? Nonne penitus penitusque dirutum fuit, atque contritum tot argumentis nostris, quae omnia, uno dempto, ne attingere quidem ausus est? Illam praeterire minime deberem turpem aberationem Authoris, qui pag. 27. ut probet perfectam contritionem remittere etiam omnem poenam temporalem peccatis debitam, profert authoritatem Doctoris Angelici ex 3. *p. q.* 86. (non 36.) *art.* 5. *ad* 1. qui in toto eo articulo, et in verbis ab Authore citatis non loquitur ullo pacto de reatu poenae temporalis, de quo locutus fuerat *art. praecedente*; sed *de reliquiis peccati*, sive pravis dispositionibus, aut effectibus, quae remanere solent in peccatore etiam post conversionem. Sed hoc expendere, a meo instituto alienum puto, quemadmodum et ea, quae mihi *pag*, 25. *etc.* interserit de efficacia charitatis ad omnem culpam delendam, ubi rursus abutitur S. Thomae authoritate.

CAPUT VI.

Doctrina Ecclesiae Catholicae de Requisitis *ex parte recipientis ad lucrandas Indulgentias sub eo aspectu proposita, quo frequentius traditur, defenditur authoritate principiorum, quae habentur in Divina Scriptura.*

Jam vero sententiam nostram sub iis terminis vindicemus, ac comprobemus, quibus frequentius a nostris defenditur: requiri videlicet *ex parte subjecti* ad indulgentias lucrandas, praeter statum gratiae, propositum sincerum et efficax satisfaciendi Deo pro peccatis, sive faciendi fructus dignos poenitentiae: propositum, inquam, *sincerum, et efficax*, quod nempe in actus convenientes prodeat juxta vires, ac facultatem subjecti, aliasque, quae occurrere possunt, ac solent, circumstantias. Quod verbis aliis, sed eadem sententia ita exponit P. Gabriel Antoine: *Ad indulgentiam plenariam* (idemque dicas proportione servata de caeteris) *integre consequendam, praeter statum gratiae, et executionem omnium operum in Bulla injunctorum, requiritur propositum, et sollicitudo satisfaciendi Deo per satisfactiones congruas, peccatis, et facultati, ac infirmitati proportionatas: ita ut proportione hujus sollicitudinis, tamquam dispositionis ad indulgentiae*

effectum necessariae, *percipiatur major vel minor indulgentiae fructus* (1).

Hanc sententiam ita explicatam, quam ut *Ecclesiae Catholicae doctrinam* propugno, iisdem argumentis probo, quibus caeterae omnes probantur catholicae veritates, argumentis scilicet ex sacra Scriptura, ex Ecclesiae traditione, ex Sanctis Patribus, ex Summorum Pontificum decretis, et Episcoporum consensione depromptis.

Age vero, ex primo fonte, sacrae nimirum Scripturae, argumentum hauriamus. Illud ita proponit laudatus *Antoine cap.* 14. *de Indulg.* » Extat divinum praeceptum faciendi dignos fructus poenitentiae, hoc est opera pia, et poenalia, quae satisfacere valeant » pro peccatis, ut explicat Concilium Tridentinum, a quo praecepto » Ecclesiae dispensare non potest. Imo ipsa Ecclesia contra haereticos » tuetur necessitatem satisfactionis pro poena temporali. Et idem » Conc. sess. 14. docet, generaliter poenitentiam Christiani lapsi » praeter contritionem, et confessionem necessario continere satisfactionem per jejunia, eleemosynas, orationes, et alia pia spiritualis » vitae exercitia etc. ». Ita Antoine.

Hoc argumentum, ut sua vis ipsi, et efficacia constet, omnesque dispellantur offuciae, quibus implicari solet, sic proponere praestat. Jure divino in sacris libris asserto constitutum est, ut poenitenti, reatu culpae remisso, reatus poenae temporalis remaneat luendae, sive in hac vita, sive in alia, juxta ejusdem gravitatem, et meritum. Haec propositio ita certa est, ut si quis eam neget, aut in dubium revocet, jam non inter catholicos, sed heterodoxos recensendus videatur. Ea namque apertissime constat ex pluribus, iisque perspicuis Scripturae textibus, et exemplis, quae praestant tum in veteri, tum in novo testamento: ex authoritate Sanctorum omnium Patrum, Summorum Pontificum, et Conciliorum etiam generalium, atque inter alia Oecumenicae Synodi Tridentinae, et Episcoporum consensione depromptis, ex quibus unius Sancti Caroli Mediolanensis Archiepiscopi satis mihi sit brevem afferre sententiam ex sua Instructione Confess. ubi ait: *Sacrae litterae ab iis, qui poenitentiam agunt, hoc efflagitant, ut fructus dignos poenitentiae faciant, atque ad Dominum convertantur in jejunio, fletu, et planctu.* Haec igitur propositio major certissima est. Ad minorem venio: sed quod divino jure constitutum est, firmum et constans sit, oportet, nec ab authoritate Ecclesiae solvi potest ulla indulgentiarum largitione: siquidem nulla Ecclesia potestate gaudet supra jus divinum, quod declarare quidem valet, si dubium sit, vel obscurum, aut juxta contingentium quandoque casuum exigentiam exponere, non autem solvere, vel abrogare: ut ab ipso Concilio Tridentino satis aperte colligitur, quod hac de causa definit contra haereticos nostri temporis necessitatem satisfactionis pro poena temporali remissis peccatis debita; et poeni-

(1) Cajetanus docuisse videtur, nihil omnino indulgentias prodesse his, qui hoc studio, sive proposito carent, quamvis opera in Bulla injuncta, etiam devote perficiant. Hanc sententiam tanto cum rigore nos non defendimus, vereque scripsit ille non *esse communem*.

tentiam Christianam consistere docet, nedum in contritione, et confessione, sed etiam in satisfactione per jejunia, eleemosynas, et pia alia vitae spiritualis opera. Igitur peccator per indulgentias non eximitur ab hac obligatione satisfaciendi Deo operibus hisce poenalibus; atque adeo, qui ea, cum possit, praestare abnuit, indulgentiae, sive poenae debitae remissionis fructu privatur.

Confirmatur, magisque urgetur hoc argumentum. Certum apud omnes est, adeo amplam esse non posse facultatem a Christo Domino Ecclesiae concessam, ut contra ejus voluntatem Thesaurum meritorum passionis suae ac Sanctorum applicare valeat. Quaenam autem sit in re praesenti voluntas Dei, discimus certissime, ac evidenter ex ipsa divina Scriptura, in qua, ut alia plura omittam testimonia, praecipitur, *fructus poenitentiae*, et quidem *dignos*, hoc est juxta criminum qualitatem, et numerum, *faciendos esse* ab iis, qui deliquerunt. *Fructus* autem *poenitentiae* quinam praesertim sunt? aut in quo consistunt? nisi in congruis poenalis satisfactionis operibus, ex quibus etiam *poenitentia* nomen sumpsit? Ita exponunt hunc textum, similesque alios sancti Ecclesiae Patres, et prae reliquis Sanctus Thomas *quodl.* 3, *q.* 12. *art* 28. qui etiam in *suppl. qu.* 12. *art.* 2. eleganti ratione probat, satisfactionem hujusmodi pro peccatis commissis *actum esse justitiae* exigentis aequalitatem, aut saltem proportionem ejusdem ad offensam Deo irrogatam. Verum de divinae hac in re voluntatis dispositione disertissimum est testimonium laudatae Synodi Tridentinae, quae statuit *divinam justitiam exigere* poenalem hanc satisfactionem, adeoque *poenitentiam baptismum esse laboriosum.* Quod confirmat pluribus rationibus: ac propterea gravi praecepto obstringit *Sacerdotes Domini, ut pro qualitate criminum, et poenitentium facultate satisfactiones injungant.* Si igitur ex his compertissima nobis est divinae voluntatis dispositio, non est in potestate Ecclesiae, ut per indulgentias, quas confert, poenitentes solvat ab hac obligatione, atque adeo ab iis operibus satisfactoriis, quas reddere possunt justitiae divinae. Unde inferendum est, indulgentias ab Ecclesia collatas non extinguere debitum a peccatoribus contractum faciendi fructus dignos poenitentiae, prout suppetunt vires, neque eas lucrari, qui id praestandi sincero carent, et efficaci proposito.

Quid solidi huic argumento reponere valeant adversae sententiae defensores, profecto me fugit. Respondere solent, (et responsionem hanc satis indicat non uno in loco Nuperus noster Author) ad objectum ex Evangelio testimonium, *fructus dignos poenitentiae* intelligi posse de dolore, ac detestatione peccatorum, ac firmo proposito ea deserendi, quae necessaria omnino sunt: quod ad satisfactionem autem spectat, eam suppleri per indulgentias.

Quam infirma et inepta sit haec responsio, facile perspicient omnes, qui producta momenta parumper expenderint. Quapropter luderem plane operam, si eam pluribus refellendam susciperem. Satis modo sit huc afferre, quae scribit Ven. Bellarminus *cap.* 8. *lib.* 4. *de Poenit.* ubi probat contra haereticos dogma de satisfactione. » Tertium testimonium, inquit, positum est in illis verbis Praecursoris: *Facite » fructus dignos Poenitentiae:* quod testimonium adversarii *non recte » exponunt* de novitate vitae, et observatione legis divinae. Nam

» *facere fructum dignum poenitentiae* est operari eo modo, quo decet » eum, qui poenitentiam profitetur. Qui autem poenitentiam profi» tetur, quod aliquem laeserit, non solum cessat a laedendo, nec » solum cavet in futurum, ne quid in eum committat, sed etiam » damnum resarcit, compensat injuriam, malefacta corrigit etc. ». Quod probat etiam textibus S. Gregorii Papae, Ven. Bedae, S. Petri Damiani, S. Joannis Chrisostomi, aliorumque. Nihil futili responsione exsufflandae aptius, nihil suffundendis pudore adversariis nostris accommodatius.

CAPUT VII.

Eadem doctrina confirmatur perenni veteris Ecclesiae traditione.

Bene, ac recte observat Nuperus Author *pag.* 14. ex Bellarmino, *unum ex iis signis, quibus internoscuntur Catholica dogmata ab haeresibus*, esse, quod illa perenni retro traditione *ascendunt ad Evangelium, vel Apostolos*, ex quo recte etiam colligit, *Apostolicam, et divinam esse indulgentiarum originem.* Nos igitur eodem utemur hic argumento ad probandum, *Apostolicam*, atque adeo *divinam* esse traditionem de necessitate operum poenitentiae cum indulgentiis conjungenda. Si enim consulamus Ecclesiae praxim, atque disciplinam ad Apostolos usque perductam, clare deprehendimus, in ea semper usum viguisse congruas exigendi a peccatoribus pro suorum qualitate delictorum satisfactiones conjunctas cum indulgentiis; quibus piissima mater earum vigorem moderari, ac veluti delinire consuevit. Atque ut ab Apostolorum aevo, immo et ab ipsis Apostolis ordiamur:

Primum indulgentiarum exemplum, omniumque, quae in Ecclesia conferuntur, veluti formam praebet Apostolus Paulus, qui ex authoritate, ut ipse testatur, sibi a Christo collata, remissionem quidem poenae, quam pro commisso flagitio Corinthius luebat, clementer indulsit, et indulgendam edixit; sed non nisi post diutinam delicti sui poenitentiam, ut ex textu ipsius evidenter eruitur, *et ne abundantiori tristitia*, ut inquit Apostolus, *absorbeatur.* Neque tamen ab omni prorsus satisfactione Deo imposterum reddenda, ipsum Paulus exemit, ut animadvertunt S. Jo. Chrysostomus, et sanctus Thomas in hunc locum.

Crescente Ecclesia Christiana, celebres canones, qui *poenitentiales* dicuntur, confecti sunt, diversi quidem pro diversitate peculiarum Ecclesiarum, sed qui omnes Ecclesiae spiritum nobis exhibent in imponendis pro quolibet peccato gravissimis poenis, quas tamen moderari quandoque solebant Episcopi (quod perinde erat ac indulgentiam tribuere) sed nonnisi ob justas ac rationabiles causas, et poenitentium fervore in iis subeundis, aliisque circumstantiis accurate perpensis. Hinc S. Cyprianus iis non indulgendum admonuit, pro quibus Martyres intercedebant, nisi studerent ipsis laboriosis poenitentiae operibus Deum placare, ac justitiae divinae satisfacere. » Peto, inquit *Epistola* 13. ut eos, quos ipsi videtis, quos nostis, » quorum poenitentiam *satisfactioni proximam* conspicitis, designetis » nominatim libello, et sic ad nos fidei ac disciplinae congruentes

» litteras dirigatis »: ut iis nimirum, ipsorum poenitentia diligenter inspecta, pacem et indulgentiam concederet. Atque haec, ut alibi advertit idem S. Pater, generalis tunc temporis erat Ecclesiae praxis, ac disciplina, ut Episcopi prius probarent lapsorum poenitentiam, lacrymas, jejunia etc. ac tum demum ad preces Martyrum absolutionem a peccatis simul et indulgentiam impertirent. » Si precem (verba sunt S. Episcopi) toto corde faciat, si veris poenitentiae » lamentationibus et lacrymis ingemiscat, si ad veniam delicti sui » Dominum, justis et continuis operibus inflectat etc. roganti potest » clementer ignoscere (Episcopus): potest acceptum referre, quid- » quid pro talibus et petierint Martyres, et fecerint Sacerdotes ». Hinc quia in his indulgentiis tribuendis ad Martyrum commendationem abusus aliqui irrepserant; idcirco eos de medio tollere, ne invalescerent, pro virili conatus est; scripsitque hac super re Epistolam (1) ad clerum Romanum, Pontificia Sede tunc vacante, in qua conqueritur *de quorumdam*, ut ait, *temeritate*, qui freti libelli martyrum, *Deo satisfacere detrectabant*; pluribusque ostendit poenitentiae a peccatoribus peragendae necessitatem.

Sed quid responderit Ecclesia Romana a Cypriano consulta, saltem ex parte, audire ne pigeat, ut omnibus liqueat, quam semper haec omnium Ecclesiarum caput, ac mater tenax fuerit primaevae disciplinae. » Quid in pace tam aptum, (reposuit illa, ne verba ipsius persequar omnia,) aut in bellis persecutionis tam necessarium, » quam *debitam severitatem divini vigoris* tenere? Quam qui remiserit » instabili rerum cursu erret, necesse est. Nec haec apud nos adversus improbos modo supervenerunt repentina subsidia, sed *antiqua* » *apud nos severitas, antiqua fides, disciplina legitur antiqua:* quoniam » nec tantas de nobis laudes Apostolus protulisset, nisi jam exinde » vigor rite radices fidei de temporibus illis mutuatus fuisset . . . . . » *Absit ab Ecclesia Romana* vigorem suum tam prophana facilitate » dimittere, et nervos severitatis, eversa fidei majestate dissolvere, ne » properata nimis remedia, utique non profutura, praesténtur, et nova » per misericordiam falsam veteribus vulnera imprimantur (2). Ubi » enim poterit indulgentiae medicina procedere, si medicus interrupta poenitentia indulget periculis? Hoc non est curare, sed occidere. Itaque oramus, ut effectus indulgentiae subsequatur et poenitentiam . . . Pulsent fores (Poenitentes), adeant ad limen Ecclesiae, castrorum caelestium excubent portas, resumant precum » suarum tubam . . . . . Eorum, qui moras dilationis possunt sustinere, in suspenso causa teneatur. Eorum autem, quorum exitus » dilationem non potest ferre, acta poenitentia, et professa frequenter » suorum detestatione factorum, votis duximus subveniri, Deo sciente, » quid de talibus faciat etc. ».

(1) Epist. 30.
(2) Epist. 31. inter Cyprianicas, in qua, sicut et aliis documentis observandum, moris tunc fuisse poenitentiam praemittere ad absolutionem sive pacem per Sacramentum oblatam.

Verum alios afferamus hujusce traditionis testes. Eusebius *lib.* 6. *hist. c.* 48. refert, post Decii Imperatoris persecutionem, in qua non pauci ex fidelibus ob immanitatem tormentorum lapsi fuerant, Concilia plura coacta fuisse, in quibus lapsorum causa sedulo discussa est, quidve cum ipsis agendum, deliberatum, omnesque Episcopi in hanc convenere sententiam, indulgendum quidem esse, pacemque Ecclesiae concedendam, sed nonnisi iis, *quorum poenitentiam satisfactioni proximam conspexerint.*

His consona sunt, quae praescripsit Concilium Ancyranum anno 314. celebratum, quod relaxationem poenarum aliquam fieri quidem poenitentibus permisit, sed nonnisi post diuturnam probationem. Sic enim *can.* 2. praescribit de Diaconibus lapsis: *Si ex Episcopis aliqui adverterint eorum laborem, aut humiliationem mansuetudinis, et voluerint abbreviare, penes ipsos erit potestas.* Et *Can.* 5. quoad alios poenitentes dicitur: *Episcopi potestatem habeant examinato conversationis modo humanius cum iis agendi .... Ante omnia autem et praecedens vita, et quae consecuta est, discutiatur, et ita eis humanitas commensuretur:* quod repetit *Can.* 7., *et* 16. idemque statuitur in Concilio Laodiceno anni 320.

Sequitur Concilium Oecumenicum Nicaenum I., quod traditionem Ecclesiae suprema sua authoritate confirmat. Nam loquens C. 12. de indulgentia impertienda relapsis, *In his omnibus*, ait, *institutum, et genus poenitentiae convenit explorare. Quicumque enim metu, lacrymis, patientia, et bonorum operum studio conversionem opere ostendunt, hi definitum tempus auditionis implentes, merito orationibus communicabunt: postmodum vero licebit Episcopo humanius aliquid de illis cogitare*, sive poenitentiae opera relaxare, quod perinde erat, ac indulgentiam elargiri.

Oecumenici Concilii statuto morem gerens Synodus Arelatensis II. post injunctam lapsis septem annorum poenitentiam, ita moderari eam posse decrevit: *De his*, inquit, *qui in persecutione praevaricati sunt, Nicaena Synodus statuit etc. In arbitrio tamen sit Episcopi, ut si eos ex animo errorem deflere, et agere poenitentiam viderit, ad communionem pro Ecclesiastica humanitate suscipiat*, contracto scilicet poenitentiae tempore.

Innocentius I. P. M. qui sub initium saeculi V. Petri sedem obtinuit, de praxi Ecclesiae Romanae in indulgentiis conferendis praeclarum hocce testimonium perhibet: *De poenitentibus, qui sive ex gravioribus commissis, sive ex levioribus poenitentiam gerunt, quinta feria ante Pascha remittendum Romanae Ecclesiae consuetudo demonstrat. Ceterum de pondere aestimando delictorum, Sacerdotis est judicare, ut attendat ad Confessionem poenitentis, ac tunc jubere dimitti cum viderit congruam satisfactionem.*

Concilium Cartaginense celebratum anno 424. sanxit *can.* 75., ut poenitentes negligentiores in obeundis satisfactionis operibus *tardius recipiantur:* et *can.* 76. de iis loquens, quibus in articulo mortis concessa fuerat indulgentia; *si supervixerint*, ait, *subdantur statutis poenitentiae legibus.*

Ne sim prolixior, paucis perstringam aliqua, quae sequentibus saeculis de hac re constituta fuere. S. Basilius in *Epist. ad Amphilo-*

chium testatur, se indulgentias concedere iis tantum, *qui vitam misericordia dignam ostendunt*, *qui poenitentiae fructus monstrant.* S. Gregorius Nyssenus *Epist. ad* Letotum, *poenae tempus contrahi conversis, si poenitentiae magnitudo tempus vincat.* Concilium Aurelianense anno 541. praescribit Episcopis, ut indulgeant cum poenitentibus, *cum eos viderint dignam poenitentiam agere.* Concilium Triburiense anno 890. varias quidem *can.* 2. *et seqq.* largitur indulgentias; nullam tamen sine congrua satisfactione. Nicolaus I. P. M. anno 860. rigidam magno peccatori poenitentiam injunctam mitigandam edicit, *si ejus conversionem et lacrymarum fontem floridis actionibus, et optimis operibus pullulare* constiterit. Concilium Salegustadiense anno 1022. *cap.* 18. quia multi confisi indulgentiis, quae Romam petentibus concedebantur, poenitentiam agere recusabant, aperte eos monuit, *talem indulgentiam illis non prodesse, nisi prius juxta modum delicti sui datam sibi poenitentiam adimplevissent.*

Verum quid pluribus opus est? Cum ex Ecclesiastica Historia compertissimum sit, per decem circiter aerae Christianae saecula non nisi poenitentiae partem poenitentibus esse dimissam, nec ullam *plenariam*, ut ajunt concessam fuisse indulgentiam: postmodum vero per tria quatuorve saecula non nisi pro operibus quammaxime arduis, laboriosis, ac difficillimis, ex. gr. Indulgentiam, ut dicebatur, *Cruciatae*, quam qui consequi voluissent, adstringebantur ad subeunda gravissima incommoda longissimi, et asperrimi itineris, ad bona sua deserenda, patriam, familiam, vitamque ipsam evidenti discrimini exponendam: quae sane aequipollere poterant cunctis laboribus poenitentiae canonicae, adhuc in Ecclesia vigentis. Quare mirum esse non debet docuisse S. Thomam (quod perperam objicit Nuperus Author) aliam tunc temporis requisitam non fuisse ab illis poenitentibus satisfactionem: quoniam, quae assumebant ipsi, laboriosissima opera, *cedere* utique poterant *in locum satisfactionis.*

Colligamus igitur ex omnibus, quae hoc capite dicta sunt, traditionem Ecclesiae de Indulgentiis cum satisfactione pro peccatis congrua necessario conjungendis. Haec enim constans, et per tot saecula fuit Ecclesiae tum Orientalis, tum Occidentalis praxis, ac disciplina, contrahere quidem aliquando canonicae poenitentiae tempus, moderari etiam inspecto poenitentium fervore, aliisque perpensis circumstantiis, rigorem operum piacularium: non autem ab iisdem penitus eximere delinquentes, si ea peragere potuissent. Sed numquid fortassis Ecclesia ab hoc spiritu, constantique aestimatione lapsu temporum tandem deflexit? Id quidem nonnulli sibi persuadent, sed perperam, ut *cap. sequenti* perspectum fiet.

CAPUT VIII.

Traditio de congrua satisfactione cum indulgentiis conjungenda semper immota permansit in Ecclesia Catholica.

Ut liquido constet, eumdem, quem hactenus ostendimus, immobilem in Ecclesia Catholica semper permansisse spiritum, ac persuasionem de necessitate conjungendi indulgentias cum congrua pro peccatis satisfactione, nullo alio aptiore uti possumus argumento,

quam quod ex ipsa deducitur omnium Ecclesiarum capite, ac Matre' Ecclesia nimirum Romana, quae per Summos, qui eam rexere, Pontifices, ita luculenter ac saepius elocuta est, ut nullum nobis de sententia sua reliquerit ambigendi locum. Quare testimonia referam Summorum Pontificum, non omnia quidem, sed quae in rem nostram patiora videbuntur.

Primum testimonium, quod etiam producitur a P. Gabriele *Antoine*, sumitur ex Rescripto Gregorii VII. qui Episcopo Lincolniensi indulgentiam pro peccatis suis petenti, clementer quidem concessit, sed ea lege, ac conditione, ut pro viribus Deo satisfaceret: *Absolutionem*, inquit, *peccatorum tuorum*, sicut rogasti, *authoritate Principum Apostolorum Petri, et Pauli fulti, tibi mittere dignum duximus: si tamen bonis operibus inhaerendo, commissos excessus plangendo, quantum valueris, corporis tui habitaculum, Dei mundum templum exhibueris.* In quem textum peculiari digna consideratione sunt, quae subdit Eminentissimus Card. Baronius ad annum 1073. inquiens: *Ut appareat, Sedis Apostolicae indulgentias illis communicari, qui, quantum suppetunt vires, bene operari non praetermittunt: non autem ignavis, otiosis. ac negligentia torpescentibus.* Quid his testimoniis tum Summi Pontificis, tum magni Annalium Ecclesiae Parentis gravius, atque disertius?

Gemina docent Urbanus II. et Gelasius item II. Primus enim anno 1094. plenariam concessit *Crucesignatis* pergentibus ad Terrae sanctae liberationem indulgentiam: sed tamen praescripsit, *ut illud iter peregrinationis proculdubio difficillimum, ac laboriosissimum pro poenitentia susciperent.* Altero vero anno 1115. eamdem confirmans indulgentiam, adjecit: *Quoniam vos ipsos et vestra extremis periculis objecistis.*

Innocentius III. in Decreto, quod superius indicatum est, lato in Concilio Lateranensi, quo potestatem coercuit Episcoporum quorumdam in indulgentiis conferendis, duas hasce assignat eam moderandi rationes: quod nempe *per indiscretas et superfluas indulgentias et claves Ecclesiae contemnuntur, et poenitentialis satisfactio enervatur.* Mens proinde Summi Pontificis fuit, ut *poenitentialis satisfactio*, quae laboriosis admodum operibus jejuniorum, precum, eleemosynarum tunc etiam peragi consueverat, sarta tecta persisteret, nec ullo pacto per indulgentias relaxaretur. Quod exemplo suo roboravit. Anno siquidem 1200. cuidam poenitenti, qui Romam perrexerat ad impetrandam ab ipso absolutionem, ejus quidem precibus benigne indulsit, sed injuncto per undecim annos jejunio feriae sextae in pane et aqua, nec relaxationem permisit, nisi in aestivo tempore. Alteri quoque imposuit, ut tota vita sua a carnibus abstineret.

Vidimus supra quid egerit Bonifacius VIII. pro obtinenda indulgentia Jubilaei, quod primitus instituerat quolibet anno centesimo. Paulus II. qui revocavit illud ad quinquagesimum, in Bulla reductionis *Ineffabilis*, indicatis operibus, quae ab iis omnibus peragenda fuerant, qui illud acquirere voluissent, subjunxit: *Attendant fideles, et ponderent peccatorum suorum sarcinam, et ut mortis aeternae, ac damnationis detrimenta evitent, his, atque aliis meritoriis operibus peccata sua studeant expiare, ut saltem per haec remedia, atque re-*

missionum, et indulgentiarum largitionem hujusmodi etc. ac *Sanctorum meritis, et intercessionibus adjuti, ad aeternam mereantur beatitudinem pervenire.*

Eadem veritas comprobatur ex formulis, quas adhibere solent Summi Pontifices in concedendis indulgentiis, quibusque excitant fidelium animos ad opera poenitentiae studiose perficienda. His etenim, aliisque plerumque utuntur similibus verbis, ut fideles *redimant sua peccata operibus poenitentiae:* ut *jejuniis, orationibus, ac eleemosynis iram Dei placent:* ut *dignos poenitentiae fructus faciant etc.* Id patet ex Bullis S. Pii V. Sixti V. Clementis VIII. Urbani VIII. et Alexandri pariter VIII. Porro cur hisce verbis Christi fideles tantopere urgerent supremi Pontifices, si poenitentiae opera conditio non forent plane necessaria, ut valeant prodesse indulgentias, quas conferunt, ad redimenda peccata, et exsolvendas debitas peccatorum poenas?

Ulterius illud etiam in suis Indulgentiarum litteris profitentur Summi Pontifices, quod eas conferant *vere poenitentibus.* Quid autem duo haec verba significant? Juxta Ecclesiae praestantissimos Cardinales, et Episcopos, quos audire potius debemus, quam plures Casuistas, qui ex arbitratu suo Pontificum verba in eo sensu detorquent, qui magis ipsis arridet; *veri poenitentes* dicuntur, nedum ii, qui dolent de commissis flagitiis, cum proposito etiam ea amplius non committendi, verum etiam, qui pro iisdem satisfacere satagunt poenitentiae operibus: hoc enim nomen ipsum poenitentiae praesertim exprimit. Unum dumtaxat ex iis afferre praestat, laudatum scilicet Cardinalem Denhoffium, qui in Pastorali sua Instructione ita loquitur: *Summi Pontifices indulgentias impertiri se* vere poenitentibus *ajunt, his verbis significantes sinceram omnium delictorum detestationem, firmum animi propositum deinceps non relabendi, et voluntatem Deo apposite satisfaciendi* (per opera nempe illa poenalia, quae supra statuerat ex Tridentino Concilio). *Cum lapsus ad hunc modum animo est comparatus, et suis partibus sedulo defungitur, ut divinam justitiam placare queat, Ecclesia, veluti pia mater, in auxilium accurrit, ut indulgentiae beneficio, quod restat debiti, solvat.*

Aliis quoque verbis jam a pluribus saeculis eamdem conditionem apponunt Summi Pontifices in indulgentia Jubilaei, quae omnium praecipua ac certior est, nimirum *injuncta pro modo culpae poenitentia salutari:* ea utique poenitentia, quam praescribit Tridentina Synodus, gravique praecepto Dei Ministros ad eam imponendam obstringit, *pro qualitate criminum, et poenitentium facultate: quae* videlicet *non sit tantum ad novae vitae custodiam, et infirmitatis medicamentum, sed etiam ad praeteritorum peccatorum vindictam, et castigationem.* Quod si poenitentia ex ipsa Summorum Pontificum voluntate commensurata debet essa peccatis, sive *pro modo culpae,* eaque tamquam conditio requiritur ad indulgentiam lucrandam; nonne dicendum erit, indulgentias plenarias minime lucrari, qui eam pro viribus non adimplent?

Verum prae ceteris omnibus locupletissima sunt aeque ac splendidissima testimonia hujusce rei a duobus edita Snmmis Pontificibus, qui hac ipsa aetate nostra floruere. Primus est Innocentius XII.,

qui pro Jubilaeo instante anno 1700., hanc de argumento nostro Instructionem ex Cardinalium Congregatione ad hoc specialiter deputata, edendam curavit. En ejus verba seria animi consideratione perpendenda: » Proponatur fidelibus utilitas, quam ex magna hac » indulgentia consequuntur: quatenus videlicet illius virtute, ac ope- » ratione remittantur illae poenae, quas homo divinae justitiae debet: » *modo* (N. B.) *divinae gratiae condigna satisfactione cooperetur*. » Doceatur ergo populus, quod licet per Sacramentum Poenitentiae » culpa, et aeterna poena remittatur; nihilominus, post remissionem » delictorum, debitum temporalis poenae, adeoque *grave onus sati-* » *sfactionis* remaneat, quod *copiosis eleemosynis*, *rigorosis jejuniis*, *ac* » *difficilibus operibus poenitentiae*, ut tempore veterum fervidorum » Christianorum factum esse liquet *ex canonibus poenitentialibus*, in » horrendis poenis Purgatorii solvi deberet. Cum vero talia sufferre » humanae infirmitati nimis grave foret; ideo Vicarius Christi tales » satisfactiones per indulgentias *minuit* ». Vel hoc solum testimonium abunde deberet esse ad obstruendum os, et corrigendam Nuperi Authoris, pluriumque Casuistarum nimiam confidentiam, qua de indulgentiis loquuntur. Isthaec sane Summi Pastoris institutio nonne nitidissimam nobis exhibet indulgentiae etiam Jubilaei notionem, atque ideam; simulque spiritum ac sensum Apostolicae Sedis, atque adeo Ecclesiae Catholicae, in indulgentiis conferendis? Prosunt illae quidem, et maxime prosunt fidelibus ex Ecclesiae doctrina: hac tamen conditione necessario requisita: *modo divinae gratiae*, sive clementiae, ac liberalitati, *condigna satisfactione cooperentur*. Non eximunt poenitentes *a longis, ac difficilibus poenitentiae operibus*, quae pro culparum qualitate *divinae justitiae debent*, quaeque olim exigebat Ecclesia; sed *minuunt* dumtaxat, hoc est ejus rigorem temperant, aut moderantur, sive potius supplent id, quod ex imbecillitate nostra praestare ipsi minime possumus, vel *sufferre grave nimium foret humanae infirmitati*. Quare meo facile judicio, ab Ecclesiae doctrina longe recedunt, qui aliam sibi animo informant indulgentiarum ideam, nec ad eas lucrandas studium congrue pro peccatis satisfaciendi Deo, veluti conditionem, requirunt.

At licet splendidum sit laudatum Innocentii testimonium, omnemque discutere valeat ex animis dubitationem; adhuc nihilominus splendidius est, planeque omni ex parte decretorium, quod suppeditat Benedictus XIV. in suis litteris *de Praeparatione ad annum universalis Jubilaei* 1750. in quibus illud in antecessum animadvertere opus est, Summum Pontificem locutum esse ut universalis Ecclesiae Pastorem, atque magistrum, sive, ut inquiunt, *ex Cathedra*; nam datae sunt *ad omnes Patriarchas*, *Archiepiscopos*, *atque Episcopos*, qui catholicam Ecclesiam repraesentant. In iis porro versus finem prolixum sermonem habet *de Indulgentiis*, quem, ne taedio afficiam lectores, in pauciora redigam. » Illud vero (verba ejus sunt) tum » nobis, tum aliis, qui nostro loquentur nomine, curae erit, ut » clausulae illius, quam Bullae nostrae inseruimus, *fidelibus vere* » *poenitentibus etc.* vis, et significatio probe intelligatur. Illud idem » re, atque exemplis demonstrabimus, quam futilis, atque inanis sit » illorum sententia, qui a catholica communione extorres *perperam*

» *asserunt, indulgentiarum usu poenitentiam imminui, aut etiam de* » *medio tolli* ». Hinc mentionem faciens de Instructione a se edita in Archiepiscopatu Bononiensi. » In hac, inquit, Instructione, omissis » Theologorum disceptationibus, universum Dioecesis nostrae popu- » lum monuimus, et hortati sumus, ut *occasione Plenariae Indul-* » *gentiae*, quam Praedecessor noster Clemens XII. promulgaverat, » injunctis operibus *alia pietatis opera superadderent, ac dignos poe-* » *nitentiae fructus facerent*, aureo illo Ven. Cardinalis Bellarmini » documento *ex T. 2. Controv. lib. 5. cap. 12. Sic accipiunt prudentes* » *Christiani Pontificias indulgentias, ut simul etiam studeant dignos* » *poenitentiae fructus ferre, et pro suis peccatis Domino satisfacere.* » Sed et illud adjecimus, quod Cardinalis Pallavicinus *in histor.* » *Concil Tridentin. lib. 24 cap. 12. num.* 6. adnotavit, *falsam nimi-* » *rum esse illorum sententiam, qui rentur, Christianos propter indul-* » *gentiarum usum desides fieri, atque a satisfactione, quae Deo cri-* » *minum nostrorum vindici praestanda est, avocari* ». Ac relatis subinde Bonifacii VIII. verbis, quae supra jam dedimus » haec omnia, » subdit, iis affinia sunt, quae et nos supra inculcavimus, monentes, » ut praeter opera, quae praecipiuntur, *alia Christi fideles exerceant* » *pia opera, quae spiritui, ac votis Ecclesiae consona sint.* Nec alia » subindicant ea veteris formae verba, quibus Praedecessores nostri » usi sunt, et nos item utimur, cum populo solemniter benedici- » mus: expleto quippe benedictionis ritu, plenaria indulgentia con- » ceditur: ac praeterea humiles ad Deum funduntur preces, ut ad- » stanti populo, nedum *perseverantiam in bonis operibus*, sed et cor » *semper poenitens tribuat*, hoc est *ad nova poenitentiae opera, qui-* » *bus praeterita expiantur crimina, rite comparatum:* quamvis aliunde » bene sperare liceat, praeteritorum criminum culpam, poenamque » aeternam in Poenitentiae Sacramento fuisse dimissas, et tempora- » lem, quae superest, poenam, ope indulgentiae quae prius conce- » ditur, fuisse dilutam ».

In hac Instructione Summi Pontificis totam Ecclesiam docentis, mens, et spiritus ipsius Ecclesiae quoad indulgentias, tam clara luce refulgent, ut nullis plane offuciarum nubeculis obtenebrari valeant. Dilucide testatur in primis Supremus Christi Vicarius, *perperam asseri, indulgentiarum usu poenitentiam imminui, aut etiam de medio tolli.* Nonne hoc est, quod satis expresse asserit Nuperus Author, dum nihil aliud ad lucrandam indulgentiam etiam plenariam requiri docet, nisi statum gratiae, et executionem levium illorum operum, quae injungi solent, et hoc quoque *per accidens?* Diserte deinde Summus Pontifex admonet, *alia pietatis opera injunctis superaddenda esse, dignosque poenitentiae fructus faciendos*; istud testimoniis confirmans Ven. Card. Bellarmini, et Card. Pallavicini, qui oppositam, Casuistarum scilicet, sententiam falsam aperte declarant, atque rejiciunt. Quid plura? Summus Ecclesiae Pastor luculentissimis verbis Christifideles certiores facit, *alia, praeter injuncta, exercenda illis esse pia Opera* ad indulgentias lucrandas, atque haec *spiritui consona esse, ac votis Ecclesiae:* idque praeterea juxta mentem suam esse pronunciat, ac Praedecessorum suorum, qui in ipsa indulgentiae, quam tribuunt, concessione, palam exigunt, et fusis ad Deum pre-

cibus pro populo efflagitant, nedum *perseverantiam in bonis operibus, sed et cor semper poenitens, hoc est ad nova poenitentiae opera; quibus praeterita expiantur crimina, rite comparatum.* Ullum ne superest adversariis perfugium, quo se recipiant, ut tam luculenti, ac decretorii testimonii vim eludant? Patet ne ipsis aditus ullus me coarguendi, quod sententiam a me defensam tamquam *Ecclesiae Catholicae doctrinam* vel in ipsa libelli fronte proposuerint?

CAPUT IX.

Insignium in Ecclesia virorum authoritate roboratur eadem doctrina. Quid de mente Card. Bellarmini dicendum sit disseritur.

Adductis jam Summorum Ecclesiae Pontificum disertissimis testimoniis superfluum videri facile potest alios adjungere: cum illa plane sufficiant ad controversiam omnem dirimendam. Nihilominus non abs re futurum arbitror, si cursim saltem commemorem nomina potius, quam testimonia insignium aliorum in Ecclesia Virorum, qui idem omnino senserunt, atque eamdem tenuere doctrinam, tamquam doctrinam Ecclesiae, de qua nemini dubitandum foret. Brevitatis gratia omittam veteres Doctores, ac inter alios Sanctum Thomam Aquinatem, Bonaventuram, et Antoninum Archiepiscopum Florentinum, qui sententiam quam defendimus tradidere conceptissimis verbis, ut me probaturum spondeo, si opus fuerit: et ad alia venio nobis propinquiora Ecclesiae Catholicae lumina, ac ornamenta.

Floruit saeculo xv. praeclarissimus vir Cardinalis Nicolaus Cusanus. Hic, dum per Germaniam Sedis Apostolicae Legati fungeretur officio, Synodum in Belgio Provincialem coegit anno 1445., ubi inter alia declarandum curavit, *idcirco dari indulgentias, ut Ecclesia de Thesauro* (Christi) *suppleat, quod homo pro digna satisfactione sentit sibi deesse: quia multis obnoxius criminibus, dignam agere poenitentiam vix posset, eo quod pro uno peccato mortali jam septenis poenitentia agi deberet.*

Quod idem senserit Cardin. Cajetanus nullus ambigit; qui etiam videtur in nimium rigorem delapsus. At certe legitimam de Indulgentiis sententiam secutus est totius Ecclesiae decus fulgentissimum Cardinalis et Archiepiscopus Mediolanensis S. Carolus, qui *poenitentiales antiquos Canones* edidit, ut iis pro facultate, et viribus poenitentium Confessarii juxta prudentiae leges uterentur; et in Jubilaeo anni 1575., quid agere debuerant Romam petentes ad illud lucrandum, praescripsit his verbis populum alloquens: » Non id vobis » satis videri debet, quod Urbem Romanam, ac Ecclesias, et Reli- » quias Sanctorum visendas adieritis: sed huic quoque *vestram, et* » *perfectam poenitentiam* adjungere debetis: quatenus peregrinatio » ista in gratia Dei cum tali carnis sensuumque vestrorum mortifi- » catione instituta, in satisfactionem pro peccatis vestris vobis esse » possit ».

Suffragantur sententiae nostrae Theologi Concilii Tridentini, quorum scripta supersunt, scilicet Petrus Soto, ac Dominicus item Soto, Joannes Hesselius, Andreas Vega, et Michael Medina Ord. Minor. qui jussu Patrum Concilii disquisitionem *de Indulgentiis* elaboravit,

iisdemque Concilii Patribus inscripsit. Suffragantur Cardin. Baronius, ac Denhoffius jam laudati, Stephanus Cardinalis, Le Camus Episcopus Gratianopolitanus, vir non minus vitae sanctimonia, quam doctrina conspicuus: Benzonius Episcopus Lauretanus, Franciscus Cajetanus Incontri Archiepiscopus Florentinus, qui in sua Institutione Pastorali 22. inter alio refert, ac probat relatum Baronii testimonium, *indulgentias* nimirum *Sedis Apostolicae illis communicari, qui quantum suppetunt vires bene operari non praetermittunt, non autem ignavis, otiosis et negligentia torpescentibus.* Suffragantur Joannes Bragadenus Episcopus Veronensis, modo ad Patriarchalem Venetorum Sedem ob egregia merita sua jam translatus, ac caeteri Italiae Episcopi, qui litteras Pontificias Benedicti XIV. de praeparatione ad Jubilaeum anni Sancti, suis Institutionibus de re eadem inseruerunt. Hic accedit tota ferme Gallicana Ecclesia, cujus Episcopi doctrinam nostram veluti unice certam ac tutam tradiderunt vel in suis ad populum Instructionibus, vel in Catechismis, vel in Monitis Pastoralibus. Ita (ut aliquorum saltem nomina commemorem) Gondrinus Archiepiscopus Senonensis, Godellus Episcopus Venciensis, Labarius Episcopus Lectoratensis, Genetus Episcopus Vasioniensis, Daniel, et Guillelmus Episcopi Petrocoricensis, magnus Bossuetus Episcopus Condomensis, et novissimis hisce diebus Archiepiscopi, sive Episcopi Turonensis, Antisiodorensis, Suessionensis, Lucionensis, Catalaunensis, aliique, quorum authoritatem nemo, nisi audacissimus, parvipendat, immo non plurimi faciat, ac praeferat Casuistis omnibus diversa opinantibus. Sed neque ex privatis Theologis plurimi desunt, tum superiorum, tum temporum nostrorum sententiae nostrae defensores, ex quibus supra sexaginta, productis ipsorum verbis, recenset vir eruditissimus Eusebius *Amort*, quibusque plures alios adjungere possem.

At numquid huic doctrinae tanto Summorum Pontificum, amplissimorum Cardinalium, Archiepiscoporum, ac Episcoporum, Theologorum praesidio munitae contrarius dicendus erit Vener. Cardinalis Bellarminus? Hoc quidem fateri oportet, si ea dumtaxat spectemus, quae scripsit ille *cap.* 13. *lib. de Indulg.* Ceterum, si alia perpendamus clarissimi viri testimonia, quae tum eodem libro, tum in sequenti leguntur, cum nostra sententia mirifice consentire deprehenditur. *Lib.* 1. *cap.* 10. cuidam objectioni respondens haec habet: *Utilius quidem, et tutius pro se satisfacere, quam indulgentias quaerere: sed utroque utilius est, illud facere, et istud non omittere: et hoc est, quod BONI AUTHORES consulunt, ut qui suscipiunt indulgentias, non cessent a poenitentiae fructibus producendis, qui meritorii, et medicinales plerumque esse solent: et utilius est duobus pedibus iter facere, quam uno tantum.* En clarissime in iis verbis expressa a Bellarmino conjunctio, quam nos etiam summopere suademus, indulgentiarum cum fructibus poenitentiae producendis. En quod consulunt *Boni Authores* tamquam rem nedum utiliorem, sed etiam tutiorem.

Cap. vero 12. Bellarminus idem eam profert, quam supra retulimus ex Bened. XIV. et Archiepiscopo Florentino sententiam, tota consideratione dignissimam: *Et ideo sic accipiunt PRUDENTES*

Christiani Pontificias indulgentias, ut simul etiam *studeant dignos poenitentiae fructus ferre, ac pro suis peccatis Domino satisfacere.* Si *prudentes* sunt, Bellarmino teste, *Christiani, qui sic indulgentias accipiunt:* igitur, eodem authore, *imprudentes* dicendi sunt, qui aliter eas accipiunt, adeoque solliciti nequaquam sunt *dignos poenitentiae fructus ferre, et pro peccatis suis Domino satisfacere*, multoque imprudentiores ii Theologi, qui exoticis opinionibus suis illos in hac desidia ac negligentia confirmant.

Nec minus diserte mentem suam Bellarminus patefacit *lib.* 2. *cap.* 6. Calvini argumento respondens: *Nos legimus*, inquit, *in antiquis Conciliis, indulgentias concedi solitas, non iis, qui se supra modum gravatos dicerent* (severioribus illis poenitentiis plurium annorum, quae tunc pro peccatis injungebantur), *sed qui poenitentiam injunctam aliquanto tempore studiose, libenterque peregerant:* allegatque authoritates Concilii Ancyrani, et Oecumenici Niceni I. atque inde concludit: *ubi clarissime vides, indulgentiam dari diligentibus, negari negligentibus.* Si tunc temporis, juxta Bellarminum, indulgentiae non dabantur, nisi *diligentibus*, sive *studiose* peragentibus opera poenitentiae, negabantur autem *negligentibus*, quis asserat *negligentibus* etiam velle nunc Ecclesiam concedere? Si fideles, saltem *aliquanto tempore* in poenalium operum exercitio permanere debuerant, num modo ab hoc opere exemptos dicemus ob indulgentias?

Sed et eo loco, qui opponitur, ita Bellarminus loquitur de Cajetani sententia, ut eam plane sibi non displicere satis ostendat. Nam eam vocat *utilem, ac piam:* subdit autem, *sed fortasse non veram:* ubi vides meticulose de eadem loquutum. At numquid etiam, ut addit, *contraria est communi aliorum doctrinae?* Id verum quidem habet, si de illa loquamur, prout ab ipso Cajetano defendi videtur, adeo ut nullum omnino percipiat ex indulgentia fructum, qui, licet devote perficiat opera injuncta, proposito caret, ac studio integre pro virium imbecillitate satisfaciendi Deo: et in toto hoc rigore communi aliorum doctrinae contraria dici potest, nec nos ipsi eam amplectimur, nec alii frequentius amplectuntur Doctores senteotiae nostrae patroni, ut alibi jam adnotavimus. Ceterum quanti momenti sit unica illa ratio a Bellarmino producta, quod nempe Pontifices non explicent eam conditionem, quam necessariam credimus, ex Bullis ipsorum recitatis jam constat, et amplius infra constabit.

CAPUT X.

Perstringuntur Theologicae rationes, quibus eadem veritas comprobatur.

Momentis hactenus productis ex sacris Litteris, et perenni Ecclesiae catholicae traditione, atque unanimi summorum Pastorum consensu, praestat attexere rationes aliquas, nisi me fallunt omnes, efficacissimas, quae vel iisdem nituntur firmissimis principiis, vel etiam a sacris Conciliis, Summisque Pontificibus insinuantur. Quarum prima haec est: Quemadmodum compertum est ex decretis tum veterum Conciliorum, tum supremorum Pastorum, Ecclesia semper praecavendum maxime voluit, ne occasione indulgentiarum laxaretur, aut

enervaretur Ecclesiastica disciplina poenitentiae, sive satisfactionis reddendae Deo pro peccatis. Quamquam enim modo non vigeat usus *Canonum* illorum *poenitentialium*, in quibus severissima olim pro quolibet lethali crimine piacularia opera injungebantur; expressa tamen Ecclesiae mens semper fuit, ac modo est, ut *leviores* non sint, quae poenitentibus imponuntur, satisfactiones, sed *pro qualitate criminum, et poenitentium facultate, salutares, et convenientes*, ut disciplina Ecclesiastica integra, prout fieri potest, custodiatur, nec umquam enervari contingat. Hoc autem, admissa Nuperi Authoris nostri, aliorumque Neotericorum sententia, minime vitatur absurdum. Ea quippe semel constituta, jam pro quibuslibet peccatis *leviores*, atque etiam *levissimae* injungi valerent poenitentiae, dummodo poenitentes indulgentias se recepturos promitterent; quae plane, absque alio onere, sufficerent ad omnem poenam, quam promeriti sunt, relaxandam. Igitur haec sententia rejicienda est, tamquam Ecclesiae menti penitus dissentanea. Ego sane non video, qua via incolumis servari queat dignitas, ac honor Ecclesiae, quae plurimas modo confert Indulgentias, et saepe quidem *plenarias*; neque tamen vult harum copia spiritum poenitentiae, ac satisfactionum extingui, nisi dixerimus, eas quidem omnibus elargiri benignissimam matrem, hac tamen, quam satis expressit, conditione, ut tantum quisquam ex iisdem percipiat, quantum juxta dispositionem animi sui, ac satisfaciendi studium, capax est percipiendi, sive, ut cum Augustino loquamur, *quantum, ut sibi possent prodesse, meruerunt.*

Huic affinis est altera ratio ex eodem ducta principio, scilicet, quod si haec foret indulgentiarum vis, atque efficacia, ut etiam poenitentibus, qui sincero carent proposito, ac studio satisfaciendi Deo, propriis, prout valent, laboriosis operibus, poenam omnem culpis debitam remitterent, foveretur hominum negligentia, iique tametsi ingentibus peccatorum debitis praegravati, desidiores fierent in agenda poenitentia: ut nemo non videt. Porro mens Ecclesiae non est, citra omnem controversiam, indulgentiis fovere poenitentium ignaviam, quam potius graviori poena puniendam existimat, ut factum novimus, ipso Bellarmino teste, ex Concilio Ancyrano, et Oecumenico Nicaeno I., aliisque, quae sicut poenitentibus studiosis, atque ferventibus minuendum duxere canonicae poenitentiae rigorem; ita tepidioribus, ac desidia torpentibus potius augendum.

Argumentum hoc sibi objecit Nuperus Author *pag.* 38. Quid vero reposuit? Nihil omnino ad rem. Respondet nempe, Ecclesiam *non fovere negligentiam nostram, sed juvare fidelium fragilitatem: quod si ipsi inde sumant occasionem remissius agendi, id est accidentarium incommodum, cui aliis mediis occurrendum, et obviandum est.* At nemo adeo caecus est, qui non percipiat, quam imbecillis, quam nulla sit istiusmodi responsio. Nos etenim, ut pluries dictum est, eas dumtaxat a poenitentibus satisfactiones requirimus, quibus indulgentiarum beneficio fruantur, quas ipsi juxta vires suas, ac facultatem reddere possunt vindici Deo. Si igitur Ecclesia per indulgentias poenitentes eximeret ab iis etiam satisfactionibus, quae ipsorum sunt infirmitati accommodatae; nonne eorumdem negligentiam, et ignaviam foveret? Nonne inde merito sumerent *occasionem remissius agendi?* Sed acci-

dentarium, inquit, *hoc incommodum est.* Qua ratione *accidentarium* vocat, quod suapte natura ex sententia sua proficiscitur? Quibus *aliis mediis huic occurri* potest, si satisfactio reddenda Deo pro peccatis, ex doctrina S. Thomae, et omnium Theologorum, immo Concilii Tridentini, fieri debet *per opera poenalia*, *quibus* (verba sunt Doctoris Angelici in *suppl. quaest.* 22. *art.* 1.) *aliquid subtrahatur a peccante: quae subtractio fieri non potest per opus bonum, nisi poenale sit.*

Tertiam rationem ita proponit Cardinalis Cajetanus: » Nullus in- » dignus aliena satisfactione pro poena sibi debita consequitur vera- » citer fructum indulgentiae. Sed quilibet negligens satisfacere per » seipsum est indignus aliena satisfactione pro poena sibi debita: » ergo nullus negligens satisfacere per se ipsum, acquirit fructum in- » dulgentiae ». Hoc est, per indulgentias nobis applicantur merita, sive satisfactiones Christi Domini, ac Sanctorum. Ut autem haec applicatio fiat, oportet, quod ea non reddamur indigni: neque enim indigni aestimabilem hunc thesaurum dispensare intendit, etiamsi posset, Ecclesia. Quis vero *indignos* hac applicatione non judicet illos poenitentes, qui, cum commode satisfacere possint per semetipsos, nec vel imbecillitate virium, vel alia justa causa impediantur, satisfacere tamen detrectant, vitaeque mollis oblectationibus aeque perfrui student, ac si nullum coram Deo pro pluribus piaculis debitum contraxissent?

Nuperus Author, ut hoc argumentum eludat, distinguit *indignos*, et *non dignos:* et quidem *indignis* concedit nolle Ecclesiam applicare merita Passionis Christi, et Sanctorum: bene vero eadem applicare posse, ac velle *non dignis*, *si fuerint indigentes.* At enim vero, quis non contemnendam potius, quam refutandam putet futilem hanc distinctionem? *Non sunt* ergo *digni*, Authore nostro assentiente, quibus applicentur Christi, ac Sanctorum merita, qui negligunt pro peccatis suis satisfacere, cum ceteroquin valeant. Sed si *digni non sunt*, his etiam nolle Ecclesiam applicare merita Christi dicendum omnino est: cum ipsa prudenter, ac justa cum ratione se gerat in dispensatione caelestis thesauri. Nec quidpiam valet, quod *indigentes sint.* Quoniam haec ipsorum *indigentia* voluntaria est, et ex turpi causa profecta, ex animi nempe torpore, ac ignavia damnabili, et haud plane absimili *indigentiae* pauperis, qui cum bene valeat, viribusque polleat ad necessarium sibi victum comparandum, laborare tamen refugit, mavultque desidia ac otio torpescere: cujus adeo *indigentia*, non divitum misericordiam, sed potius indignationem meretur.

Quarta ratio ab eodem Cajetano verbis hisce proponitur: » In » qualibet bene ordinata Republica, quantumcumque rationabilis » adesset quandoque causa dispensandi communem thesaurum in » cives gravatos aere alieno, negligentes tamen solvere indigni cen- » serentur adjutorio thesauri. Ex eo enim quod possunt de suo sol- » vere, et non curant, indignos se reddunt tali sublevamine . . . . » Cum igitur Ecclesia sit a Deo ordinata; aequum non est, ut spi- » ritualis dispensatione thesauri negligentes satisfacere pro dignis » habeat . . . . . Non prosunt igitur Indulgentiae negligentibus sa- » tisfacere per se ipsos: quoniam indigni sunt indulgentia ».

Etiam hic recurrit ab adversario producta distintio de *indignis*, et *non dignis*. Verum si vis rationis probe attendatur, in auras statim evanescit, ex eaque conficitur, negligentes satisfacere Deo pro peccatis indulgentias non lucrari, sive *indigni* dicantur, sive *non digni*. Ut illa ampliori in lumine collocetur, ponamus exemplum clementissimi Regis, qui misericordia motus erga cives aere alieno gravatos, aerarium suum aperiat, facultatemque tribuat Vicario regni sui, ut de illo recte prudenterque disponat in miserorum, aut indigentium solamen. Hic profecto prudenter agens, ac juxta rationabilem Regis voluntatem, non nisi illos adjutorio thesauri dignaretur, qui reapse indigerent, nec haberent, unde debita solverent: eos vero, tamquam tanto beneficio indignos abs se repelleret, qui, cum habeant, unde solvant ex bonis propriis, solvere tamen abnuunt, aut minime curant. Idem porro dicendum est in casu, quo de agimus. Clementissimus Deus thesaurum meritorum Christi, ac Sanctorum aperit in Ecclesia, ac Vicario suo Summo Pontifici committit, ut recte de illo prudenterque disponat in auxilium, ac levamen fidelium. Si haec est, ut nemo negaverit, voluntas supremi Domini; ut recte Summus Pontifex, prudenterque de inaestimabili thesauro disponat, nec prodiget potius, illum quidem ad eos fideles sublevandos confert, qui vere indigent adjutorio ipsius, nec habent reapse, unde satisfacere queant: alios vero, qui, cum facile possint propriis operibus solvere debitum cum Deo contractum, recusant tamen, ac otio et desidia diffluere malunt, non intendit plane ad thesauri participationem admittere, atque adeo hi regia liberalitate neutiquam fruuntur.

Quinta ratio, quae praecedentem amplius confirmat, haec est: Sancti Ecclesiae Patres in ea semper persuasione fuerunt, noluisse Christum Dominum applicari ab Ecclesia fructum passionis suae peccatoribus post baptismum lapsis sine propria ipsorum satisfactione. Igitur Ecclesia non habet potestatem per indulgentias sic applicandi fructum passionis Christi, ut cesset studium ac sollicitudo satisfaciendi juxta uniuscujusque vires. Consequentia legitima est: antecedens autem propositio probatur testimonio S. Justini Martyris *in Dial. cum Tryph.* Tertulliani *de Poenit. cap.* 6. *et* 9. Origenis *Homil.* 15. *in Levit.*, S. Cypriani *in Serm. ad lapsos*, S. Ambrosi *lib.* 1. *et* 2. *de Poenit. et ad Virginem lapsam cap.* 8. S. Basilii *Homil.* 3. S. Jo. Chrysostomi *Serm. de Confess.* aliorumque, qui luculentissime de hac re loquuntur. Unam tantum, ne sim prolixior, aut alteram assero brevissimam S. Augustini sententiam. *In Psalmum* 43. ita scribit S. Doctor: *Converte te ad punienda peccata tua: quia impunita esse non possunt; puniendum ergo erit peccatum aut a te, aut ab ipso.* Et in Psalm. 50. *Misericordia est, ut* (Deus) *ignoscat peccanti: justitia, ut puniat peccatum. Quid ergo? Quaeris misericordiam? peccatum impunitum manebit? Respondeat David, respondeant lapsi, et dicant: Non Domine, non erit impunitum peccatum meum etc.* Et Homil. 50. lib. 5. *Non sufficit mores in melius commutare, nisi etiam de his, quae facta sunt, satisfiat Deo.*

Validissima doctrinae hujus confirmatio est, quae sumitur ex unanimi consensu Catholicorum Doctorum, quos inter eminet Bellarminus, in propugnanda adversus Novatores absoluta necessitate satisfa-

ctionis pro peccatis post baptismum commissis, et hac quidem potissima ratione ex Concilio Tridentino eruta: quod nec conveniens sit, nec Christus Dominus voluerit fructum passionis suae relapsis post baptismum facile communicari, et absque propria eorum satisfactione. Hoc pluribus testimoniis late probat Eminentiss. Bellarminus *lib.* 4. *de Poenit.* ac inter alia contra Kemnitium vindicans sententiam S. Cypriani ait: *In Sacramento Poenitentiae ita Christi passio applicatur ad culpam, et poenam aeternam tollendam, ut tamen requirat ex parte nostra opera laboriosa, quibus pro reatu poenae temporalis divinae justitiae satisfiat.* Atqui si semel obtineat adversariorum sententia, haec ratio nullius roboris est, ac dogma de necessitate satisfactionis tanto Doctorum nostrorum conatu et apparatu propugnatum, haereticorum risui atque ludibrio exponitur. Cum enim indulgentiae, et quidem plenariae hodiedum obviae omnibus sint, facillimeque acquiri valeant; quid jam esset discriminis inter nos, ac Novatores, nisi quod hi plenariam debitorum suorum a Christo indulgentiam se obtenturos confiderent, media, quam recipiunt, benedictione Ministri; nos autem eamdem assequeremur ab eodem Christo, medio Summo Pontifice, cum onere plane levissimo recitandi aliquas preces, aut quid hujusmodi peragendi: quod oppino aut nullius, aut valde exigui momenti est.

Aliud argumentum subministrat nobis veteris Ecclesiae disciplina. Nam si per indulgentias Fideles eximerentur a debito praestandi, quae possunt, satisfactoria opera pro pluribus, iisque saepe gravissimis delictis contracto, a specie quadam inclementiae, et crudelitatis vindicari minime posset vetus Ecclesia, quae per supra duodecim saecula poenitentes subjecit asperrimis atque diuturnis *Canonum poenitentialium* poenis. Cur enim tam severa disciplina erga filios suos usa est clementissima Mater, si eos poterat, aut si posse credebat ipsos tam gravi onere exsolvere faciliori indulgentiarum adhibito medio? Idem certe tunc erat, ac modo thesaurus meritorum Christi, Beatissimae Virginis, ac Sanctorum. Eodem omnino divino spiritu modo regitur, atque olim, Ecclesia. Homicidia, adulteria, fornicationes, ac cetera ejusmodi crimina non minoris tunc erant, ac modo sint, gravitatis, atque malitiae: nec minor in Deo, et in Ecclesia pietas, vel justitiae rigor. Quid ergo dicemus? Numquid haud rectam habuisse olim Ecclesiam de justitia divina, meritisque peccati existimationem? Absit a nobis omnino tanta iniquitas. Non aliud igitur dicendum superest, nisi quod eodem nunc spiritu ducta, ac olim, pia Mater Ecclesia, indulgentias quidem fidelibus suis liberaliter elargiatur, onere tamen iisdem relicto satisfaciendi pro viribus divinae justitiae, ipsamque ex thesauro Christi supplere dumtaxat inopiam nostram, pretiumque integrum pro solvendis debitis exhibere Deo, quod nos ipsi pro magnitudine eorum, ac nostra paupertate non possumus: quemadmodum et vetus Ecclesia aliquando consueverat.

Postremo loco argumentum subjicio, quod mihi semper visum est ad persuadendum omnes aptissimum: videlicet, quod veritas, quam defendimus, quaedam sit velut insita fidelium mentibus, atque insculpta sententia, cui noctem quidem offundunt opiniunculis suis

recentiores Casuistae, sed eam penitus obliterare non valent; siquidem quid causae est, cur veri poenitentes, qui peccatis suis divinam se offendisse majestatem agnoscunt, intime sentiant se debitores pro iisdem esse justitiae divinae, atque ex hoc intimo sensu permoveantur ad tribuendam ipsi pro viribus satisfactionem, et impigre exercenda poenitentiae opera, quamquam bene noverint apertum esse in Ecclesia thesaurum meritorum Christi, atque indulgentias lucrari studeant? Nonne persuasum est omnibus, gravissimis obnoxios esse purgatorii poenis eos, qui non peracta prius poenitentia decesserunt e vita, licet pie obierint, et plures in mortis articulo indulgentias susceperint, unde Missarum sacrificiis, orationibus, ac eleemosynis solari, et a piacularibus flammis relevare satagimus? Cur tantopere vel Ascetae in libris suis, peccatoribus ad Deum conversi poenitentiae opera commendant, vel Confessarii, qui recte munere suo funguntur, prorsus necessaria declarant? Cur Sacri Oratores tanto spiritus fervore detonant e suggestibus dignos faciendos esse poenitentiae fructus, alteque invehuntur adversus illos, qui eos facere renuunt, vitamque mollem, ac desidiosam agunt? Cur inquam haec et alia plura, nisi ex certiore quadam persuasione, indulgentias quidem ex benignitate Ecclesiae collatas prodesse plurimum, sed nonnisi ea posita ex parte poenitentium conditione, quod ipsi, quantum suppetunt vires, Deo propriis operibus satisfacere studeant?

CAPUT XI.

Objectiones quaedam solvuntur.

Superest, ut objectiones aliquas solvamus, quae vel fiunt, vel fieri facile possunt adversus doctrinam hactenus propugnatam, quo lucidissima veritas nullis offusa nubibus, undequaque refulgeat. Primam subindicat Nuperus Author *pag.* 44. ubi relata doctrina quorumdam, quos ipse non nominat, per latus saltem impetit nostrae sententiae defensores, inquiens, *eamdem esse*, *vel certe affinitatem habere cum ea Baji damnata propositione num.* 6., *nimirum: Per passiones Sanctorum in indulgentiis communicatas non proprie redimuntur nostra delicta*, *sed per communionem charitatis nobis eorum passiones impertiuntur*, *ut digni simus*, *qui pretio sanguinis Christi a poenis pro peccatis debitis liberemur*.

Quid ex hac Baji propositione possit Author extundere adversus doctrinam a nobis traditam, plane me latet. Eusebius Amort, qui in suo tractatu *de Indulgentiis* eamdem Baji propositionem expendit, respondit, errorem in eo consistere, quod neget *merita Sanctorum concurrere ad constituendum thesaurum Ecclesiae:* quod ut magis intelligatur, notandum est, duas esse de hac re inter catholicos Authores sententias; quarum prima asserit, Sanctorum merita concurrere ad indulgentias *per modum impetrationis*, *non autem solutionis*, hoc est ea per se non expungere reatum poenae temporalis, sed offerri ab Ecclesia, ut Deum propitium peccatoribus reddat, eosque dignos efficiat, quibus Christi merita per indulgentias applicentur. Altera vero sententia contendit, Sanctorum merita ad indulgentias concurrere, nedum *per modum impetrationis*, *sed etiam solutionis*. Ad

hanc probandam Bajanae propositionis damnatio adduci solet. Sed quidquid sit de hac quaestione, de qua in praesenti nulla disputatio est, quis ita desipiat, ut doctrinam, quam defendimus, cum priore sententia confundat, vel ex ea argumentum ad nos impugnandos eliciat?

Secunda objectio, quam urget Author *pag.* 39. authoritate Bellarmini, sumitur ex eo, quod *Romani Pontifices populos deciperent, si indulgentiam ea conditione proponere vellent, quam numquam explicarent.*

Hanc objectionem jam praeoccupaverat S. Bonaventura in 4. *dist.* 20 *q.* 6. inquiens: *Indulgentiae, quantum est ex potestate dantis, tantum valent, quantum promittunt. Non tamen cuilibet valent tantum, nec aequaliter omnibus; sed secundum existimationem ejus, qui indulgentiam fecit; quam* (N. B.) *NON OPORTUIT EXPRIMERE: quia omnes fideles debent illud in corde praesupponere, quod dona, et miserationes Sancti Spiritus donentur cum aequo libramine.* Quare Fideles minime decipiuntur a Summis Pontificibus: quia non oportet, ut ab ipsis exprimatur conditio, quam nosse omnes, ac firmiter tenere debent, eamque reapse noverunt, ac tenent in corde veri fideles, qui Neotericorum doctrinis praeventi non sunt. Ceterum nunc certe temporis haec objectio nulla veri specie, aut similitudine fieri potest: quoniam tam clare, ac distincte *conditionem* illam expressere Summi Pontifices, ut de ipsorum mente nemo dubitare valeat. Ut enim ceteros omittamus, quid luculentius dici potest in testimoniis, quae supra *cap.* 8. postremo loco produximus? Clarius ne explicare poterat *conditionem*, de qua disserimus, Innocentius XII. quam asserendo, *virtute quidem, et operatione indulgentiae Jubilaei poenas illas remitti, quas homo Divinae justitiae debet, MODO* (en requisita conditio) *divinae gratiae CONDIGNA satisfactione cooperetur?* Dilucidius ne loqui potuit in toto jam allato testimonio Benedictus XIV.? Quid enim evidentius verbis illis, quod *perperam asseritur indulgentiarum usu poenitentiam imminui? Quod injunctis in Bulla operibus, alia pietatis opera superaddenda sint, ac dignos Poenitentiae fructus ferendos*, quos, *juxta aureum Ven. Bellarmini documentum*, indulgentiis jungunt *prudentes Christiani?* Quod, *falsa sit illorum sententia, qui rentur, Christianos propter indulgentiarum usum desides fieri, atque a satisfactione, quae Deo criminum nostrorum vindici praestanda est, avocari?* Et alia plura, quae ibi descripsimus. Si adeo perspicue mentem suam aperiunt Summi Pontifices, eamque conditionem disertis adeo verbis requirunt, non ipsi decipiunt populum Christianum; sed semetipsos decipiunt ignavi illi Christiani, qui indulgentiis confisi, Deo, prout valent, satisfacere non student, ac decipiuntur ab iis Theologis, qui laxis suis opinionibus illos in damnabili socordia confirmant.

Sed reponat quispiam, et haec sit tertia objectio: Si poenitentia iis, qui peccaverunt, adeo necessaria est, eaque proportionem aliquam habere debet cum numero, ac magnitudine criminum; cur Summi Pontifices pro acquirenda indulgentia plenaria, puta Jubilaei, non aliud exiguut, nisi modica quaedam opera, e. g. jejunium trium hebdomadae dierum, eleemosynam, et visitationem quarumdam Ecclesiarum?

Haec objectio, quamvis prima fronte non levem praeseferre videatur difficultatem, nullius tamen momenti est. P. Gabriel Antoine respondet, *Summos Pontifices posse tantum exigere opera, quae ad finem indulgentiae a se intentum requiruntur, semper tamen supponendo in suscipientibus dispositiones ad fructum indulgentiae integre percipiendum necessarias, et aliarum obligationum executionem.* Haec responsio illustrari, magisque roborari valet admodum idonea animadversione, quae fit ab aliis doctrinae nostrae defensoribus. Summus Pontifex, inquiunt, Christianis omnibus generatim indulgentiam exhibet, tam justis, quam peccatoribus; tam animabus innocentibus, aut cujusque lethalis criminis expertibus, quam aliis, qui se plurimorum scelerum sordibus contaminarunt: tam iis, qui se jam poenitentiae devoverunt, vitamque suam in continua poenalium operum exercitatione traducunt, quam reliquis, qui vitam communem agunt, nec eis tantum virium suppetit, ut severiora pro peccatis suis poenitentia opera suscipiant, et exequantur. Quapropter in Jubilaeo promulgando, sive solemnioribus aliis indulgentiis, non alia Summus Pontifex facienda praescribit opera poenitentiae, nisi quae omnes, aut fere omnes perficere possint, nullusque ad ea praetermittenda excusationem praetexere facile valeat. Quin etiam, si haec eadem opera vel ob aegritudinem, vel ob inopiam, vel ob aliam causam a quibusdam peragi nequeant, facultatem Dei Ministris ea commutandi concedit. Verum Summus Pontifex, dum haec, aut similia praescribit opera, neque affirmat, neque putat ea satis generaliter omnibus esse ad plenam indulgentiam consequendam, adeo ut peccatores, qui multis etiam sceleribus Deum offenderunt, ab omni alio onere exempti sint satisfaciendi divinae justitiae: cum oppositum potius luculenter declaret, ut vidimus.

Demum opponi solet, indulgentias ab Ecclesia collatas, alias esse quadraginta dierum, alias septem annorum, aut decem, aut quindecim etc. alias demum plenarias. Cur autem hae *plenariae* vocantur, nisi quia poenam omnem temporalem prorsus planeque remittunt? Adduntque illud saltem a nobis negari non posse, multum detrahi per doctrinam nostram virtuti indulgentiae plenariae, quae limitationem ullam non videtur admittere.

Respondeo, nos jam plura dixisse initio hujus disputationis de variis indulgentiis, seu de variis indulgentiarum nominibus, unde primitus repetuntur. Quod indulgentias vero *plenarias* praesertim attinet, lubens assentior, ita idcirco vocari, quia totam temporariam poenam remittunt, si spectetur potestas Ecclesiae concedentis: idest Ecclesia thesaurum meritorum Christi, ac Sanctorum aperit, plenamque remissionem temporalis poenae ex parte sua impertitur; adeo ut si fideles sint optime ad tantum beneficium recipiendum dispositi, plenam et integram remissionem reapse suscipiant. At vero dicimus, illos fideles ad hoc beneficium recipiendum non esse dispositos, qui opera sua satisfactoria conjungere ad plenam debitorum suorum satisfactionem minime curant. Plenaria itaque dicitur indulgentia, quatenus de se plene, et integre supplet, quod ad integram deficit satisfactionem poenitentium illorum, qui cum solliciti sint in expiandis peccatis suis, ob eorum tamen vel multitudinem, vel gravitatem integre satisfacere nequeunt.

Hinc ad confirmationem verbis ipsis Card. Cajetani respondeo: *Nec aliquid propterea adimitur efficaciae indulgentiarum, sicut nihil adimitur efficaciae Sacramentorum ex hoc, quod oporteat accedentes ad illa esse digne dispositos, si fructuosa sibi esse volunt. Soli siquidem indigni indulgentia ab illius fructu excluduntur.*

CAPUT XII.

Corollaria quaedam ex tradita doctrina derivantur.

Corollarium primum. Istud his verbis deducitur a saepe a nobis laudato P. Gabriele Antoine: » Ex dictis sequitur, ad lucrandas in» dulgentias requiri has conditiones ex parte recipientis, 1. ut sit » subditus concedentis: nam concessio indulgentiae est actus jurisdi» ctionis, qui valere non potest nisi erga subditos. 2. ut immunis sit » ab excommunicatione majore, quippe quae privat communione, » seu participatione bonorum spiritualium, Ecclesiae dispensationi » subjectum. 3. ut sit in statu gratiae: nam poena non remittitur, » nisi remissa culpa, nec nisi amicis Dei. 4. ut opus omne injunctum » saltem moraliter totum, et integre impleatur; nam indulgentia sub » hac conditione conceditur: Quibus omnibus merito additur a » multis propositum satisfaciendi Deo per opera bona satisfactoria, » peccatis suis, et facultati, ac infirmitati propriae proportionata ».

Corollarium secundum. Liquido constat ex iis, quae allata sunt, gravissimis testimoniis, falsam esse quorumdam opinationem, qui censent nullum percipi fructum ex indulgentia puta plenaria, si tota et integre non recipiatur. Nam, ut alia plura omittamus, Bonifacius VIII. in Bulla Jubilaei aperte testatur, quod *unusquisque plus merebitur, et indulgentiam* certe plenariam *efficacius consequetur, qui Basilicas amplius et devotius frequentaverit*, quibus indulgentiae fructum respondere majori vel minori fidelium devotioni pro comperto habet. Hoc etiam clarius exprimit Innocentius IV. in cap. *quod autem, de Poenit.* dicens: *Licet generaliter fiat indulgentia propter laborem, propter devotionem et propter pericula; tamen unus plus alio habet intra metam a Praelato constitutam, secundum quod plus devotus est, vel plus laborat, vel majoribus periculis se exponit.* Eadem est Sancti Thomae, et S. Bonaventurae doctrina. Primus enim in *suppl. q.* 25. *art.* 2. *ad* 3. ait: *Quando datur indulgentia indeterminate ei, qui dat auxilium ad fabricam Ecclesiae, intelligitur tale auxilium, quod sit conveniens ei, qui auxilium dat: et secundum hoc plus, vel minus de indulgentia consequitur.* Alter vero *in* 4. *dist.* 20. *q. ult.* inquit: *Qui dat indulgentias, cum eas tribuit, considerat causam, pro qua reputat eum dignum tanta gratia: et secundum quod plus vel minus accedunt homines ad illam causam, plus vel minus participant de indulgentia.* In quibus omnibus vides indivisibilem non esse indulgentiae fructum.

Corollarium tertium. Ad percipiendum integrum fructum Indulgentiae plenariae, seu remissionem totius poenae temporalis peccatis etiam venialibus debitae, animus suscipientis liber esse debet ab omni affectu cujuscumque vel levioris peccati: alioquin non integre, sed partialiter dumtaxat indulgentiam consequetur, si tamen aliae conditiones non desint. Ratio evidens est: quia in omnium sententia rela-

ratio poenae peccatis debitae necessario supponit culpam remissam: haec autem numquam remittitur, nisi animus ab ea sit aversus. Hac de causa reprobi in inferno poenas peccatorum venialium dabunt aeternas: quia numquam ipsorum maculam abstergent, aut affectum ab iisdem avocabunt. Ex quo merito infert Guillelmus Parisiensis, eos, qui appetitiones suas in officio penitus continere non elaborant, atque adeo in plura labuntur venialia peccata, etiam post susceptum Jubilaeum multis nominibus debitores manere justitiae divinae, experturos acerbissimos Purgatorii cruciatus, quos ipsi parum curant.

Corollarium quartum. Consequitur etiam ex dictis, nihil, vel parum prodesse indulgentias iis omnibus, qui cum vitam omnem transigant in vitiis, ac peccatis, Sacramento poenitentiae recepto, (quod saepius invalide suscipiunt) sibi persuadent, se debitum omne suorum criminum solvere posse coram divina justitia, mediis quibusdam precatiunculis, quas recitare non omittunt pro obtinenda aliqua plenaria indulgentia, nullumque interim studium impendunt, ut juxta vires suas Deo satisfaciant laboriosis poenitentiae operibus, quae a vere poenitentibus Tridentina Synodus exigit, et universa Ecclesia semper necessaria declaravit. Nec sane praesumi potest, ignavis hisce peccatoribus, qui aetatem omnem exegere in vitiis et inertia, eas etiam multum prodesse indulgentias, quae pro mortis articulo conferuntur. Siquidem hae quoque indulgentiae conceduntur in supplementum poenitentiae, quam numquam ipsi in vita sua peregerunt, nisi forte valde intensis doloris actibus, ac fervidis charitatis affectibus, quod raro contingit, ad obtinendam divinam misericordiam se se disponerent.

Corollarium quintum. Christiani omnes, iique praesertim, qui plura commisere gravia flagitia, solliciti esse debent in conjungenda poenitentia cum indulgentiis, sive in perficiendis poenitentiae operibus, simulque devote suscipiendis indulgentiis, quatenus utroque medio divinae justitiae securius satisfaciant. Hoc est aureum illud Cardinalis Bellarmini documentum, quod supra adduximus: nempe *utilius quidem est, ac tutius pro se satisfacere, quam indulgentias quaerere: sed utroque utilius est illud facere, et istud non omittere: et hoc est, quod boni Authores consulunt, ut qui suscipiunt indulgentias, non cessent a poenitentiae fructibus producendis, qui meritorii, et medicinales plerumque esse solent, et utilius est duobus pedibus iter facere, quam uno tantum.* Cui et aliud addendum saepe repetitum ejusdem Cardinalis testimonium, quod scilicet *prudentes Christiani sic accipiunt Pontificias indulgentias, ut simul etiam studeant dignos poenitentiae fructus ferre, ac pro suis peccatis Domino satisfacere.*

Corollarium ultimum. Indulgentias extendi etiam ad juvandas animas in Purgatorio detentas, communis Catholicorum sententia est. At non eodem modo viventibus, ac pie defunctis prodesse dicendum est. S. Thomas de hac re disserens in *supplem q. 71. art.* 10. ita docet: » Indulgentia principaliter quidem prodest ei, qui indulgen-» tiam accipit, scilicet, qui facit hoc, pro quo indulgentia datur....
» Unde cum mortui non possunt facere aliquid horum, pro quibus
» indulgentiae dantur, eis *directe* indulgentiae valere non possunt.
» *Secundario* autem, et *indirecte* prosunt ei, pro quo aliquis facit

» illud, quod est indulgentiae causa . . . . . Non enim est aliqua » ratio, qua Ecclesia transferre possit communia merita (quibus in» dulgentiae innituntur) in vivos, et non in mortuos. Nec tamen » sequitur, quod Praelatus Ecclesiae possit pro suo arbitrio animas » e Purgatorio liberare: quia ad hoc ut indulgentiae valeant, requi» ritur causa conveniens indulgentias faciendi ». Hanc doctrinam ita exponunt alii Theologi, ut scilicet indulgentiae pro vivis dentur per modum *absolutionis*, et *solutionis:* pro defunctis vero per modum *suffragii* dumtaxat, ut saepe declararunt Summi Pontifices, ac praecipue Innocentius VIII., quatenus indulgentiam concedens, quae animabus defunctorum applicari queat, eas non absolvit a reatu poenae, sed offert Deo ex thesauro satisfactionum Christi, quantum necesse est ad solutionem poenarum, si pro iisdem acceptare velit. Ad hoc vero, ut de indulgentiis viventibus concessis dictum est, requiritur in primis ex parte conferentis *causa conveniens*, ut inquit S. Thomas: *Non sufficit autem pro causa*, subdit Bellarminus lib. 1. de Indulg. c. 14. *utilitas illarum animarum, vel gloria Dei, quae redundaret ex animarum illarum liberatione. Nam si ista sufficerent, Christus ipse jam omnes animas liberasset.. Itaque requiritur causa aliqua particularis pertinens ad honorem Dei, et Ecclesiae utilitatem, sicut de indulgentiis pro viventibus diximus; itaut Summus Pontifex arbitretur gratiorem esse Deo rem illam, cujus gratia indulgentiae conceduntur, quam executionem justitiae quae exercetur in expiandis animabus Purgatorii.* Deinde cum ex doctrina illustriorum Theologorum, quam in suis rescriptis probarunt plures Summi Pontifices, indulgentiae ad mortuos non transferantur, nisi mediis viventibus, necesse est hos esse in statu gratiae, et injuncta opera modo debito perfecisse, quo indulgentiae transferantur ad defunctos, iisque prosint. Demum, juxta Cajetanum, aliosque Theologos, requiritur ex parte animae indulgentia sublevandae, praeter statum gratiae, ut studuerit, dum in terris ageret, satisfacere pro suis peccatis, ac mortuos suis juvare suffragiis, adeo ut de indulgentiarum fructu defunctorum animae plus minusve recipiant pro fervore charitatis, et studio satisfaciendi, dum essent in corpore. Haec plane sententia videtur esse Doctoris Angelici, qui 3. *p. q.* 52. *art.* 8. ubi negat Christum suo ad inferos descensu omnes animas a Purgatorio liberasse, cuidam respondens S. Augustini authoritati ait: » Dicendum, quod ex illa authoritate Augustini non » potest concludi, quod omnes illi, qui in Purgatorio erant, fuerint » a Purgatorio liberati: sed quod aliquibus eorum fuerit hoc bene» ficium collatum: illis scilicet, qui jam sufficienter purgati erant, » vel etiam qui dum adhuc viverent, meruerunt per fidem, et de» votionem ad mortem Christi, ut eo descendente liberarentur a » temporali Purgatorii poena ». An vero, si omnes adsint requisitae conditiones; certum sit, quod anima, ad quam extenditur Indulgentia plenaria, statim liberetur e Purgatorio, quaestionem omnium difficillimam Bellarminus appellat; pluresque illud quidem affirmant, sed plures etiam negant, ex quibus quoque sunt Ecclesiae Praelati doctissimi. Quare, cum res saltem incerta sit, et incomperta, imprudenter agunt, judicio meo, qui vel in valvis, vel in aliis templorum locis tabellas apponunt cum inscriptione illa, *Indulgentia cum libe-*

ratione animae Purgatorii, aut, *Hodie anima e Purgatorii poenis liberatur.* Et haec satis dicta sint de hac quaestione *de Indulgentiis:* quae omnia submitto judicio, et correctioni Sanctae Matris Ecclesiae, cujus me obsequentissimum filium profiteor.

S. CAROLI BORROMAEI

S. R. E. CARDINALIS

ATQUE

ARCHIEPISCOPI MEDIOLANENSIS

MONITA

AD CONFESSARIOS.

Quibus accedunt, Canones Poenitentiales.

MONITA
S. CAROLI BORROMAEI
AD CONFESSARIOS.

Ut Confessarii Poenitentiae Sacramentum administrent eo cum fructu, qui maximus esse possit; is vero in sincera vitae emendatione positus est; neve in tanti ponderis negotio cum propriae conscientiae summo onere convenientem non adhibuisse diligentiam videantur (id quod summopere timendum est multis, ne scilicet in gravem reprehensionem inciderit eorum industria, cum de tanto numero confitentium, tam exiguam emendationem videamus in iis, qui toties, et tam multis ab hinc annis hoc Sacramentum frequentarunt) praeceptiones, et admonitiones nostras omnes jampridem diversis temporibus hac de re datas in unum contulimus, atque alias quasdam iis adjunximus, quas in hunc finem utiles, et necessarias esse sumus arbitrati. Quamobrem per viscera misericordiae D. N. JESU Christi eos exhortamur, ut, quemadmodum eorum officium, et vocatio requirit, hac in causa, et negotio, quod ad animarum salutem usque adeo pertinet, summa cum diligentia nostrae sollicitudini cooperari velint, nostramque intentionem in eo positam, ut populus christianus, quem Dominus nobis regendum tradidit, in viam salutis commode dirigatur, promovere pro sua virili studeant.

Nullus neque saecularis, neque regularis Sacerdos, Poenitentiae Sacramentum aggredi praesumat, si non approbationem, et licentiam ante nostram in scriptis habeat: ut rite Concilium Tridentinum ordinavit: sin aliter fecerit, excommunicationis poenam ipso facto, juxta primi Concilii nostris provincialis decretum, incurisse se noverit, et, si sacrum Missae officium postea celebret, irregularis erit.

Caveat autem sibi quisque hac in re, ne praetextu minoris aetatis, se abduci a recto patiatur, quasi pueri sint, qui nondum ad usum rationis pervenerint, quorum audit confessiones: solet enim usuvenire, ut in pueris etiam, quamvis in aetate sint adhuc tenera, peccata mortalia inveniantur. At vero nemo per speciem necessitatis alicujus se falli sinat, ac necessitatem interpretetur pro quavis aegritudine, etiam si gravis, et periculosa illa sit, cum ad proprium Pastorem, aut alium Confessarium a nobis approbatum recurri potuisset. Imo nullus huic se negotio pergat interponere, quamvis a Pastore ejus, qui confiteri cupit, vel Vicarii nostri consensum obtinuerit, nisi tales ii sint, qui specialem a nobis acceperint potestatem, ut eam alteri concedere deinde possint.

Sacerdotes autem, qui confessiones audiendi licentiam a nobis obtinuerint cum definita temporis, loci, certarumque personarum limitatione, videant, ne potestatis concessae limites ullo modo excedant.

Primo cum opportunitate Regularium Superiores, catalogum Confessariorum, quos ad hoc officium elegerint, quive in hac civitate,

vel dioecesi nostra habitant, nobis exhibeant, quo eorum nomina, cognomina, et natale solum habeantur.

Sed quia saepius contingit, ut per suorum obedientiam mutentur, idcirco bis in annum praedictum catalogum nobis offerent, primum quidem ad primam septimanam Adventus, secundum deinde primis feriis Quadragesimae: Confessarii autem, qui in nostra dioecesi versantur, Pastoribus, aut Vicariis foraneis, testimonium admissionis suae, quo ad hujusmodi munus idonei esse judicati sunt, quotiescumque ab eis exigetur, ne recusent ostendere: in templis vero, in quibus plures sunt Confessarii, in foribus Sacrarii tabula suspensa habeatur, quae omnes ejus templi Confessarios a nobis approbatos contineat, quae toties mutanda erit, quoties alii deligentur.

Confessarii, qui a censuris, et casibus reservatis absolvendi potestatem a nobis habent, summa cum prudentia eam exerceant, ut sit aedificationi potius, quam destructioni locus: quamobrem, si in utilitatem, et auxilium Poenitentis, qui in aliquod ejusmodi peccatum inciderit, judicent expedire ad nos eum remittere, admoneatur, ut id facere debeat.

Omnes Confessarios, quamvis a nobis ut idonei semel admissi fuerint, tamen ob graves et diversos scrupulos, qui Poenitentibus in dies occurrunt, et plurimas difficultates cohaerentes habent, praemonitos volumus, ut bonos, et classicos Auctores nonnullos, qui casus conscientiae ex professo tractant, manibus continue terant: quod si non videantur sibi satis judicii, et doctrinae comparasse, ut possint quaestiones objectas resolvere, meminerint adire doctiores, et in talibus melius versatos. Sciant autem, nos in hunc finem dedisse speciatim eas partes Poenitentiario majori Ecclesiae nostrae Metropolitanae, ut cum Theologis, et Juris Canonici Peritis, si qua dubia, et controversa circa res conscientiae in hac nostra dioecesi obveniant, de iis conferat, et diligenter discutiat, ut, postquam res graviores nobis communicarit, omnem dubitationem eximat iis, qui ipsum consulendi causa accedent.

Examinent praeterea vires ingenii, et scientiam, quam habent; nec se temere ad confessiones audiendas eorum ingerant, quos censuris ita quibusdam involutos esse suspicentur, ut sese inde satis explicare nesciant.

Bonam habeant notitiam Censurarum, et Casuum reservatorum, particulatim autem Bullae in Coena Domini legi solitae: similiter Canones poenitentiarios, et nostras has admonitiones saepius legant.

Cum dubium non sit, quin is, qui peccato mortali infectus, Sacramentum quodvis administrat, novo se scelere rursus obstringat; diligenter observent, qui Confessarii partes agunt, ne cum peccati mortalis conscientia confessiones audiant, multo vero minus id audeant, si qua Censura teneantur ecclesiastica ligati.

Qui vero fervidi animi Confessarius est, animarumque saluti studio tenetur, ut eas ad virtutes inducat, divinisque remediis adjuvet, quibus contra peccata vel poenitens utatur, vel ab iisdem abstrahatur, qui doceat itidem Daemonis astutias perspectas habere, qui demum poenitentem exuere veterem hominem, et novum induere laboret, ne confingere in eo formam aliquam, speciemque perfecti

Christiani, non satis id sibi habere debet, si nulli peccato mortali obnoxius Sacramentum Poenitentiae ministret; sed cum facile cognoscat magnopere referre ad praestandum ea, quae dicta sunt, prius in seipso exprimere, quae in altero videre desiderat; quandoquidem plus exempla, quam verba commovent animos, neque quis aliorum animis ingenerare virtutem potest, quam ante non in se possideat, idcirco perfectionis suae totus amore ferveat necesse est, atque iis in virtutibus aquirendis operam diligentem ponat, quibus ipsa perfectio acquiritur.

Sed quoniam Regulares, cum ad confessiones audiendas emittuntur, solum examinari solent, sint ne sufficientes, et doctrinam justam habeant, neque nos aliter perspectos mores eorum, et bonitatem vitae probatam tenere possumus, ideo Superiorum eorum conscientias oneramus, ut ad hujusmodi provinciam non alios nobis in publicum deducant, quam qui probitate, atque integritate vitae tales sint, qui laudabiliter hoc Sacramentum exhibere queant, cujus quidem rei scripto nobis fidem dabunt, nec aliter eos admittemus.

Prompto, ac parato animo ad confessiones audiendas accedant, evitentque diligenter, non solum ad subterfugiendum laborem, ne submoveant intempestive venientes ad se confitendi gratia, sed neque signo, aut verbis ullis prae se ferant, aegre se, gravatoque animo confessiones eorum excipere; quin potius ita se compareant, ut intelligant poenitentes, eos salutis eorum causa multum solatii, et gaudii ex iis laboribus haurire.

Ex hac eorum alacritate nascetur etiam hoc commodi, ne poenitentes excusationem justam praetexere possint, se non esse confessos, maxime quibus temporibus ad id tenentur, per speciem quasi commoditatem non habuerint. Praeterea autem admonemus Confessarios, si vel ad exequias, vel quaevis alia ecclesiastica munia illos evocari contingat, nisi causa prorsus sit necessaria, ut ne confessiones iis diebus propterea vel interrumpant, vel intermittant, quibus frequentiores solent occurrere, maxime octiduo, aut amplius, ante diem natalem D. N. Jesu Christi, in Quadragesima, et praecipue circa medium illius usque ad octavam Paschatis, nonnullis etiam diebus, cum Jubilaeum promulgatum est, aliisque solemnioribus festis, quibus, ut plurimum, populus, vel omnis, vel ex majori parte, ad Confessionis Sacramentum confluit.

Cupimus etiam in hunc finem Superiores Regularium certiores ea de re redditos, ut praedictis temporibus procurent, quantum poterunt, numerum maximum Confessariorum, qui doctrina et timore Domini insignes, atque a nobis approbati in suis Ecclesiis poenitentes audiant.

Quoties Regulares ad aegrotantium confessiones excipiendas accersuntur, si necessitas aliud non suadeat, ex Pastore prius intelligant quae conditio, et status sit aegroti, ut tanto diligentias animadvertant si quid allevamenti conscientiae illius praeberi valeat, praesertim in summo temporis illius articulo, in quo, velut in cardine, vertitur aut animae salus, aut perditio aeterna: quod si temporis brevitas non patiatur ante confessionem id fieri, saltem ab audita confessione quam citissime fiat, ut tam ipse Confessarius, quam Pastor

in procuranda hominis infirmi salute, suo officio non arguantur defuisse.

Cum primum Sacerdos Sacramentum Poenitentiae cuipiam aegroto ministravit, in schedula subscribat; quae qualis esse debeat, infra dicetur; euque fateatur se poenitentis confessionem excepisse: quod ideo fit, ne Medici curam suam subtrahere infirmis cogantur, juxta Bullam fel. mem. Pii quinti, et Decretum primi nostri Concilii provincialis; et ne per negligentiam Confessariorum in dicta fide praestanda, sumant occasionem excusandi se ab observantia praefatae Bullae, et Decreti.

Popularium in domibus confessiones nemo audiat, nec virorum, nec foeminarum, cujuscumque vel ordinis, vel conditionis illi fuerint, nisi dum aegrotant; quod cum sit, et mulierum confessiones Sacerdos excipit, ostium apertum sit, ita ut ab iis, qui in vicinis locis agunt, conspici possit.

Extra eam necessitatem confessiones mulierum non audiant, nec etiam si vel leviter illae reconciliari tantummodo vellent, praeterquam in templo, et sedilibus ad id destinatis; sed neque tum quidem eo loco, nisi post ortum Solis, et ante ejus occasum, audiantur.

In illis ipsis sedilibus quotidiano ritu confessiones audientur, etiam virorum, si qui solent in templo confiteri. Hanc ob causam omnibus in templis sedes hujusmodi tam multae construantur, quam multi solent esse Confessarii; sint autem omnes ad eam formam exaedificatae, quemadmodum ordinavimus, generatim eas debere construi.

Constituantur autem praedictae sedes loco tam aperto, ut ex omni parte conspici possint; quod si praeterea locus haberi talis possit, ut obstaculum aliquod intercedat, ut, dum quis confitetur, interea ceteri a spatiis plus aequo propinquis arceantur, id fiat; ubi vero malus mos aliud obtinet, Confessarii partes erunt sedem ipsam loco movere, simul et populum nimis vicinum, antequam consideat, propellere; quod item faciet, dum in confessionibus versatur, si occasio requiret.

Confessarius in hujus Sacramenti administratione, sic animi sui propositum ordinet, ac dirigat necesse est, ut nullus eum intuitus humanus eo protrahat; sed sola Dei gloria, et animarum salutis desiderium: quocirca, quoties vel evocabitur ad confessiones audiendas, vel ad eas sese conferet, totus in Deum erectus, cum ipso opere mentis oculos in hunc finem conjiciat, et diligenter attendat se eo pergere, ut poenitentes pretiosissimo Servatoris nostri Jesu Christi sanguine abluat, ac mundet.

Sed quia in hujus Sacramenti tractatione multa inveniuntur pericula, ne scilicet errent in variis quaestionibus, et obligationibus decidendis, quae in illud forum veniunt, vel absolutionis gratiam re ipsa indignis impertiant, vel aliquo modo animam suam inquinent, dum multorum inquinamenta, foeditatesque audire necessarium est, numquam ad tantum hoc officium sese Confessarius accingat, quin prius brevi aliqua oratione, prout res fert, lumen, et gratiam a Domino petat, ut non solum in nullam reprehensionem, vel errorem incidat, verum aliorum sordes sic abstergere valeat, ut se ipse non

polluat: simul etiam Deum orabit pro vera emendatione eorum, quorum confessiones auditurus est. Habeant igitur singuli versiculos illius Psal. 50. et orationem antiquis temporibus ab Ecclesia usitatam penes se in scriptis, cujus quidem alterum exemplar in Sacrario cujuslibet templi (in quo sunt Confessarii) deinde alterum introrsus in ipsis sedilibus volumus affigi, ut antequam ad confessiones aggrediantur, eam, vel similem aliquam, prout cujusque pietas fert, apud se legant:

℣. *Cor mundum crea in me, Deus.*
℟. *Et spiritum rectum innova in visceribus meis.*
℣. *Ne projicias me a facie tua.*
℟. *Et spiritum sanctum tuum ne auferas a me.*
℣. *Redde mihi laetitiam salutaris tui.*
℟. *Et spiritu principali confirma me.*
℣. *Docebo iniquos vias tuas.*
℟. *Et impii ad te convertentur.*
℣. *Libera me de sanguinibus, Deus, Deus salutis meae.*
℟. *Et exultabit lingua mea justitiam tuam.*

Oratio.

Domine Deus omnipotens, propitius esto mihi peccatori, ut digne possim tibi gratias agere; qui me indignum, propter magnam tuam misericordiam, ministrum fecisti officii sacerdotalis: et me exiguum, humilemque mediatorem constituisti ad orandum, et intercedendum ad Dominum nostrum Jesum Christum Filium tuum, pro peccatoribus, et ad poenitentiam revertentibus: ideoque dominator Deus, qui omnes homines vis salvos fieri, et ad agnitionem veritatis venire, qui non vis mortem peccatorum, sed ut convertantur, et vivant, suscipe orationem meam, quam fundo pro famulis, et famulabus tuis, qui ad poenitentiam venerunt, ut des illis spiritum compunctionis, resipiscant a diaboli laqueis, quibus astricti tenentur; ut ad te per dignam satisfactionem revertantur. Per eumdem Dominum nostrum Jesum Christum. Amen.

Sacerdotes saeculares, non nisi toga, et stola decenter amicti, poenitentes audiant: quod etiam tum fieri volumus, cum aegrotantium excipiunt confessiones, licet id faciant apud eos domi.

Nullorum accipiantur confessiones, nec in civitate, nec vero in tota dioecesi nostra, sine nostra, vel Vicariorum foraneorum expressa licentia, post Dominicam Palmarum usque ad diem integrum Paschatis peractum, nisi eorum, qui paulo ante confessi sunt, aut saltem a Quinquagesima praecedenti, excipimus semper aegrotos; ceterorum vero confessiones infra octavam Paschatis differantur, secundum constitutionem nostram Pastoribus datam, idque graves ob causas in ea declaratas.

Si quidem deprehenderint, qui sine ratione legitima Confessarium suum deserant, qui quidem perappositus erat alioquin ad illum in viam salutis dirigendum, conetur eumdem peropportune reducere,

tum reprehensa perniciosa hominum negligentia, qui Confessarium doctum, et prudentem sibi deligere negligunt, tum quasi noxia, et vitiosa frequenti mutatione Confessarii detestata; quemadmodum enim Medici, qui naturam, temperamentumque corporis in infirmis perspectum habent, non facile permutari solent, quod morbis necessaria facilius invenire remedia norint; sic neque videntur poenitentes, nisi magno delectu, a Medicis suis discedere debere, cum ii melius animarum vulneribus adhibere opportuna, ac utilia instituta possint. Si tamen justa de causa Confessarius aliquem ad se venire permittat, qui pii, et prudentis alterius in confitendo consiliis ante utebatur, utile erit id cum illo ipso communicare, vel saltem dare operam, ut poenitens ab eo abeundi honestam licentiam nanciscatur.

Confessarii omnes, praecipue si qui in nostra dioecesi eo munere funguntur, curare debent, ut inter eos, et Parochos locorum, ubi confessiones audiunt, bene conveniant, sive cum illorum ibi sint monasteria in propinquo, sive cum ob habitas conciones, sive ob aliam quamcumque causam, confessiones audiunt. Itaque non absolvant eos, qui vel ob exempla vitae impiae, et in eo statu perseverandi pertinaciam, vel quod, ad poenitentias publicas, sive legata pia, vel similia quaedam tenebantur; atque ideo a Pastoribus suis absoluti non fuerint. Proinde saepius Regularium Superiores, suos admoneant bujus rei necesse est: praecipue autem ad animarum concordiam, quae ad aedificationem quoque plurimum valet, diligenter eos exhortentur, praemoneantque, si in quaestionis alicujus explicatione inter eos, et Pastores, sentiendi quaedam accidat diversitas, ut ea cum prudentia sese gerant, ne ad vulgi aures ea perveniant, quin statim ad nos potius pro rei controversae definitione accurrant.

Meminerint ad Sacramentum Poenitentiae non permittere venire eos, qui sine convenienti tum exteriore, tum interiore animi praeparatione, volunt accedere, quin magis verbis charitatem spirantibus pro captu cujusque tales alloquantur, et dicant, ubi sese melius pro dignitate tanti Sacramenti disposuerint, ita demum ad se revertantur.

Itaque mulierum earum confessiones non audiantur, quae cerussatae veniunt, quae fucis utuntur, quae faciem stibiis depingunt, quae ex auribus monilia gestant, quae levibus, et vanis ornamentis, quae pannis aureis, aliisve similibus lasciviis promptae, ac comptae accedunt, et, ut semel omnia dicam, quae vestes modestas non habent, nec simplici cultu incedunt, nec in capite velum aliquod gerunt, quod notabiliter non transpareat, quaeve saltem operimentum ex lino, lanave confectum, vel peplum sobrii alicujus coloris non habent: sic enim hujus Sacramenti reverentiam decet, et ita prorsus cognitioni peccatorum, et de eisdem dolori intimo consentaneum est, cum scilicet cogitare debeant, quod ante tribunal, et judicium Domini Dei sui se sistant, ac quasi peccatrices, misericordiam et veniam suppliciter de eisdem imploraturae veniant.

Idem necesse est in viris observetur, ut videlicet ad confessiones non admittantur, qui vestitu viro indecenti, qui auro intextis palliis utuntur, qui lascivis pileorum ornamentis induti sunt, qui item cum armis accedunt, aut similibus rebus.

Majus multo studium Confessarius ponat in interiori animi praeparatione, quando necesse est, prudenter inquirenda; ea enim plane ad hoc Sacramentum requiritur, cernituque maxime in seria, et solida peccatorum examinatione, quae ad unumquemque pertinet, ita ut universi, quantum in se est, eum animi dolorem, qui jure in hoc Sacramento requiritur, habere conentur, cum firma, ac constanti deliberatione animi, tum pro praeteritis satisfaciendi, tum vitam in posterum emendandi: In quibus igitur eam praeparationem desiderari animadvertent, verbis benevolis persuadere conabuntur, ut denuo conscientiam suam diligentius examinent, ac recte sese praeparent.

Signa autem, ex quibus conjectura capi potest, eos sine justa praeparatione ad Sacramentum venire, haec sunt. Si ad confessionem properant, quasi ab ipsa occupatione rerum suarum avulsi, nullo temporis spatio prius in oratione collato, vel si eos peccatorum nullam habere cognitionem apparent: deinde si Confessarius jam tum praesciat, quod a confessione nihilo minus ac ante, suis in peccatis sint perseveraturi, sive quod in se peccatum mortale quodpiam teneant, vel quod occasionem, quae ad mortale pertrahat amplexam habeant, nec ei valedicere velint, sive quod aliena bona, cum possint, restituere negligant.

Advertat tamen Confessarius, si poenitentes studii nonnihil a se praestitisse ad eam praeparationem, de qua dictum est, consequendam viderit, et observet tamen, vel ob eorum ruditatem, vel quid aliud, necessario aliquid iis deesse, ut ipsemet quod deest suppleat sua industria, et ad cognitionem majorem eos inducere adlaboret: quod fiet optime, si peccati turpitudinem, et gravitatem ponat illis ob oculos; quippe quod Deo adversetur, vel maxime, ac damnationis aeternae malum peccanti infinitum adferat; atque hoc pacto poenitentem inflectere, et sic effingere conetur, ut de universis, et singulis peccatis mortalibus tam acrem animi dolorem persentiat, ut secure ei absolutionis beneficium possit impertiri.

Praeterea poenitentes, sed eos praecipue, qui rarius confitentur, pro judicio, et necessitate cujusque, rationem ac methodum quamdam bene confitendi diligenter edoceant, ac speciatim quantum intersit, ut integra sit confessio, aliasque circumstantias, quae ad eam requiruntur, et quam vim illae habeant, exponant.

Consuetudo bonesta est, puerulos etiamsi quintum, aut sextum aetatis annum necdum excesserint, ante Confessarium adducere, ut sic incipiant paulatim instrui, ac manu quasi in cognitionem, atque usum hujus Sacramenti transferri: caveant tamen accurate Sacerdotes, ne absolutionem cum Sacramento iis praebeant, in quibus nec idonea materia, nec ea rationis plenitudo reperitur, ut citra controversiam judicare possint, eos hujus Sacramenti capaces esse: operam tamen majorem collocabunt cum iis, qui septimum, aut octavum annum jam attigerunt, quantum puerilis aetas ferre videbitur, ut hujus Sacramenti necessitatem, et virtutem, nec non modum, quo suscipitur, perspicue intelligant.

Qui vero confessiones audiunt puerorum, aut puellarum, qui jam annos decem, vel duodecim numerant, quos proinde aptos ad venerabile Sacramentum Altaris propediem fore existimant, solerter vi-

deant, ne vel sua, vel parentum negligentia, et socordia, absque gustu tanti thesauri spiritualis eos patiantur adolescere: quin potius quanto minori cum productione temporis, quamque diligentissime fieri poterit, doceant eos, quae ad hoc Sacramentum percipiendum necessaria sunt, fructusque innumerabiles inde manantes, tum quanta animi demissione, ac reverentia, quaque magna conscientiae puritate opus sit.

Ceterum, postquam iterum, atque iterum eorum confessiones jam audierint, vel per se venerabile Sacramentum eis porrigant, illiusque rei fidem scripto faciant, ut Pastori suo exhibeatur, quo deinceps in Paschate ad communionem Pastor eos cum ceteris adjungat, vel ad eandem adsumendam instructos, et idoneos esse scriptis declarent, atque proprium ad Pastorem amandent.

In ipso aditu confessionis, antequam peccata sua quis ennmerare pergat, Confessarius, maxime si cum rudioribus hominibus agit, quive rarius confitentur, debebit quasdam interrogationes praemittere, quibus in decursu confessionis omnia commodius cedent: sunt autem interrogationes hujusmodi. Primum, si certum non habet, Poenitantem ex eorum numero esse, quos absolvere recte possit, interroget quomodo id sit; si non esse talem inveniat, quamprimum ad alium, qui absolvendi potestatem habet, remittat; sin aliter est, et tamen nihilo secius poenitentem satis non agnoscit, quaerat secundo loco, quo in statu res ejus sint, cujus ipse conditionis sit, quam professionem, aut artem tractet, quod officii genus, ut plurimum, exerceat: interrogabit deinde, quantum temporis intercessit, quod confessus est, interim in memoriam ei redigens, quam magnum emolumentum parere soleat crebro iterata confessio: tum petet, utrum poenitentiae nuper praescriptae sibi fecerit satis; quaeret etiam, an norit articulos Fidei, praecepta Decalogi, et Sanctae Matris Ecclesiae: quod si nesciat, tum se geret eo modo cum poenitente, quem inferius indicabimus.

Quaeret utrum diligentiam, atque industriam congruentem in conscientia bene examinanda collocarit; quae sane tanta requiritur, quanta in negotio quovis maximi ponderis inesse solet: res enim vere operosissima est ad Sacramentum Poenitentiae rite accedere; atque hoc loco, si necessitas efflagitat, eum de utili quodam modo examen conscientiae faciendi instituat, quaenam ratio sit ad memoriam revocandi peccata commissa, cum iis quae circumstant omnia; nimirum ut ingrediatur in se ipsum, vitaeque tempora speciatim percurrat, initio quidem quantum ad aetatum momenta, pueritiam scilicet, juventutem, et caetera pertinet: secundo quantum ad status mutationem; quod si uxorem duxerit, quomodo ante, quomodo post matrimonium contractum sese gesserit: tertio quantum facit ad vicissitudines humanae vitae, in rebus prosperis videlicet, et adversis, in sanitate et aegritudine, tempora varia, officia diversa, quae exercuit, sodalitia, loca, regiones, in quibus egit, et versatus est: circa haec omnia videat, an corde, lingua, vel opere peccaverit aliquando.

Ad haec conditiones, quae ad confessionem perfectam requiruntur, quanta poterit brevitate, et facilitate illi proponet: poterit vero ad

quatuor, vel quinque praecipuas reducere illas sexdecim a Doctoribus saepe commemoratas, quae his versibus continentur.

Sit simplex, humilis confessio, pura, fidelis,
Atque frequens, nuda, et discreta, libens, verecunda,
Integra, secreta, et lacrymabilis, accelerata,
Fortis, et accusans, et sit parere parata.

Rogabit an recordetur se, vel in casum aliquem reservatum, vel excommunicationem incidisse, vel quod aliud impedimentum habere, a quo probabiliter arbitretur quod absolvi non possit: si quid hujusmodi in exordio, vel in ipso decursu confessionis reperiat, ne procedat ulterius, sed significet poenitenti, eum a se absolvi non posse, verum necessarium esse, ut aut nobis, aut Poenitentiario majori Ecclesiae nostrae Metropolitanae, aut alteri, cui a similibus casibus absolvendi potestas collata est, se exhibeat: si tamen ratio aliqua subsit, cur Confessarius non expedire judicet, ut poenitens id agat, tum ipsemet ad Poenitentiarium, vel ad Nos pro absolvendi potestate impetranda recurrat. Si poenitens extra civitatem sit, taleque negotium sit, ut ipse Confessarius a Vicario nostro foraneo, aut alio in iis locis ad similia decidenda a nobis deputato subdelegari possit, ab eis absolvendi potestatem legitimam impetret, vel poenitentem ad eos remittat, nisi forte nec ipsi a casibus reservatis absolvendi potestatem a nobis habeant, aut casus iste sub eorum licentia comprehensus non sit: hoc tempore si poenitens Mediolanum venire possit, hortetur eum, ut id faciat; quod si ad id inducere non possit, petat ab eo veniam, dictum casum nobis, vel Poenitentiario majori literis, aut verbis indicandi, quatenus absolvendi ab eis potestatem impetret: quod cum faciet, et rem ipsam litteris committet, prudentiam, cautionemque summam adhibeat necesse est, ne ullo modo in aliorum notitiam venire possit: at vero si causa tanti momenti esset, ut, si literae vel perdantur, vel intercipiantur, majus aliquid poenitenti incommodum immineat, tum Mediolanum Confessarius jubeat ipsum proficisci, nisi forte consultum videatur, ut ipse veniat alterius nomine.

Ceterum in negotiis similibus prudentius facient, si recta ad Poenitentiarium majorem, quam quoquam alio recurrant, vel eo poenitentes suos dirigant: specialiter enim a nobis ad id constitutus est ille cum ampla etiam potestate alios subdelegandi in iis omnibus negotiis, quae pro casuum reservatorum absolutione difficilia occurrunt: quod si nec ipse Poenitentiarius a tali casu possit absolvere, tum modum illi praescripsimus, vel a Nobis, vel aliunde unde necesse sit, remedia talibus negotiis opportuna adhibendi.

Si poenitentem aliquo excommunicationis vinculo reperiat ligatum, serio commonefaciat eum poenae excommunicationis, et quae gravitas illius, quamque periculosum in ea perseverare, quantaque cum diligentia fugienda sit excommunicatio; quod commode fiet, si effectus illi demonstret nonnullos excommunicationis.

Interroget, utrum sciat Haereticum aliquem, vel de haeresi suspectum, vel simile quippiam, quod juxta vel nostra Edicta, vel eorum, qui Inquisitores vocantur, leges, denuntiare teneatur? quod si poenitentem ad tale quid aperiendum cognoverit teneri, curet ab eo

satisfieri; et si negligentia suo factum est, postquam apud eum Haeretici, vel suspecti de haeresi alicujus notitia fuit, ut terminus his denuntiationibus praefixus transierit, eo articulo jubebit, ut licentiam impetret, qua absolvi possit; non enim satis tempestive perfecit denuntiationem, ut debebat.

Circa confessiones antegressae vitae, debent eae interrogationes fieri, quae sunt ad cognoscendum necessariae; num aliquo in peccato erratum sit ab integritate confessionis, ob quod nullius ponderis, atque virtutis extitissent ceterae confessiones, ac proinde reiterandae essent: exempli gratia, si poenitens alicui confessus sit, qui eum absolvere non potuerit, vel qui legitima absolutionis forma usus non fuerit; vel Sacerdoti adeo indocto, ut ea, quae ad hoc Sacramentum administrandum requiruntur, nec intellexerit, nec sciverit; vel etiam si ipsemet aliquod peccatum mortale sciens subticuerit, vel confessionem diviserit, enumerata parte peccatorum suorum uni Confessario, alteri altera; vel ad extremum, si nullo penitus cum dolore de peccatis suis, nullove deliberato emendandi proposito, confessus sit; vel, quod etiam contingit interdum, si nullam omnino diligentiam in memoria peccatorum refricanda videatur contulisse.

Et quoniam cernere est, negligentiam maximam in confessionibus rite faciendis saepenumero committi, praecipue vero eo tempore, quo quidam repudiato a se Dei timore, vel minimam prorsus, vel nullam animae suae curam gerere putantur; ut potius veniat ad confessionem ex certa quadam agendi consuetudine, quam quod peccatorum suorum agnitione eo perducatur, et vitam emendandi vera desideria susceperit; in universum quidem, ob summam commoditatem, quae ex confessione generali redundat, tum praesertim cum ex animo quisquam statuerit in posterum vitam in melius commutare, et totum se ad Deum convertere; Confessarii, pro cujusque personae qualitate, opportuno tempore, et loco ad generalem quamdam confessionem poenitentes exhortentur, ut per hanc proposita omni praeterita vita sibi ob oculos, majore cum alacritate redeant ad Dominum, ac omnes errores, qui potuissent in praecedentibus confessionibus accidere, resarciant.

Hisce interrogationibus finitis, quae confessionis veluti praeambula quaedam, et praeludia sunt, Confessarius poenitentem inducat, ut ipsemet omnia peccata sua, quaa recordatur, exprimat per se; quod ubi fecerit, si perspiciat adhuc (quod saepenumero accidere solet) eum aliis interrogationibus indigere, per quas multorum, quae oblitus sit, reducatur in memoriam, vel ea, quae prius confuse dixerat, distinctius consideret; volumus interim praemonere Confessarium, ut peccatorum mortalium numerum semper quam poterit, exactissime inquirat; et quamvis fieri posset, ut non usque adeo praecise, et velut ad unguem omnia referantur a poenitente, nihilominus tamen paulo plus, minusve eum numerum indicet, quem ad veritatem magis accedere arbitretur.

In his interrogationibus ordinem sequatur oportet, initio ducto a Praeceptis Domini, ad quae tametsi omnia alia, de quibus interrogationes habentur, computari possint, nihilominus, si cum personis, quae raro ad confitendum accedunt, agatur; utile erit etiam per

septem peccata capitalia, quinque seosus exteriores, et opera misericordiae discurrere.

Confessarius non minori vigilantia, ac prudentia pollere debet, in iis maxime peccatis investigandis, quae homines ejus status, conditionisque, cujus est poenitens, communiter perpetrare solent.

In peccatis vero luxuriae, summam animi solertiam cum pari circumspectione verborum debebit usurpare. Itaque cum in iis speciem peccati, et circumstantias, quae multum praegravant illud, satis iotellexerit, ulterius nihil stndeat inquirere: in hunc finem circumstantiae, quae peccati speciem ab uoa in alteram mutant, vel id plurimum depriment, plene, perfecteque a Confessario sciri debent, quandoquidem hae duae circumstantiarum species necessario inter confitendum explicandae sunt; ideoque ad summas recurrendum est, io quibus plerumque hoc versu illae cootinentur:

Quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando.

Prae caeteris tamen providus, cautusque sit oportet, ac modum congruentem sciat, quo pueri ac puellae interrogentur, ne forte, quae prius igoorabant, eos doceat: verbis autem adeo commodis interrogationes suas circumloqui nitatur, ut poenitentis animus non offendatur: quin etiam, dum aurem admovet alicujus confessiooi audiendae, caveat omni modo, peccati gravitatem a se auditi, gestu corporis, vel nutu capitis circumstantibus prodere, vel etiam poenitentem ita terrefacere, ut propterea aliud grave peccatum subticeat; imo contra animum ei addat, ut omoia, quautumvis enormia, et turpia peccata, aperire non vereatur.

Confessarius, qui privilegium aliquod, facultatem, vel auctoritatem habet poenitentium vota commutandi, ea nonnisi in alia opera pia majora. Deoque acceptabiliora, vel saltem aequalia commutabit; in quo negotio diligenter attendet expensas, labores, aliasque difficultates, quas sustinere necesse fuisset, si vota a se nuncupata primo modo debuisset persolvere.

Quamvis vero per Jubilaeum, aut litteras Apostolicas privilegium aliquod ei concessum sit ab omnibus peccatis, quaotumvis enormibus, ac Poenis, Censurisque ecclesiasticis absolvendi, praemonemus tamen, quod dispensare non possit cum eis, qui irregularitatem iocurrerint, nisi in ipsis litteris expressa hujus fiat mentio.

Ut Confessarii plenius iostruantur, oec absolutionis beoeficium iis impertiantur, qui eo revera indigni suot: (id quod vel incuria, vel negligentia vel alia de causa saepe accidit, ac proinde multi in iisdem semper peccatis haerent cum animarum suarum lamentabili ruina) idcirco ex plurimorum Theologorum, cum saecularium, tuio regularium diversorum Ordinum consensu, quaedam, quae in frequentiori coosuetudioe agendi, a Confessariis observanda erunt inferius notavimus: quandocumque vero ab iis poeoitentes vel absolvent, vel relinquent ligatos, volumus, ut secundum id, quod infra dicetur, sua consilia dirigant.

Itaque quandoquidem quilibet, qui jam ad rationis usum pervenit, sub peccati mortalis periculo articulos omnes fidei scire, et iotelligere (saltem genereliter) tenetur, oecoon Decalogum, et S. Matris Ecclesiae Praecepta ad peccatum mortale obligantia, quae commu-

niter in scholis cum Catechismo doceri solent: si Confessarius deprehendat, poenitentem ignorare ea, quae diximus, nec ad ea, quamcitissime poterit, perdiscenda dispositum, non debet eum absolvere: si vero ad ea mandandum memoriae paratum sese exhibeat, si tamen alias a Confessario (sive ipsemet is sit, sive alius) vel speciatim a Pastore suo hac de re admonitus fuerit (debebit autem haec recordari, ut commodius interroget) neque tamen tantum studii adjunxerit, quantum debuit pro capacitate suae personae, eousque absolutionem differat, donec aliquo modo satisfaciat: verum si hac de re admonitus a nullo fuerit, postquam eum in supradictis ita generaliter instruxerit, ut eo tempore reddatur absolutionis capax, poterit eum absolvere.

Si Patres, aut Matresfamilias fuerint, qui curae suae subditos, sive filios, et filias, sive servos, et ancillas (quae particulariter interrogare meminerit) cum rudimentis fidei non teneant, addiscere non compellunt, vel non advigilant, ut Decalogi, et Ecclesiae Romanae Praeceptis obediant, vel quod pejus est, ab eorum observatione eosdem prohibeant, ut faciunt, qui servos, et ancillas usque adeo occupatos diebus profestis detinent, ut, propria necessitate urgente, diebus festis operari quodammodo cogant, vel temporis tantum non tribuant, ut secundum Ecclesiae Praeceptum, sacro officio Missae interesse queant, aut qui nescientes quinam eorum, qui in familia sua degunt, legitimum habeant impedimentum, promiscue tempore quadragesimali, aut aliis jejuniorum diebus, coenam, vel tempore antemeridiano escam ante horam debitam in aedibus suis praebent, vel dari patiuntur; aut si, quando haec Praecepta transgrediuntur, eos non reprehendunt, nec corrigunt; vel si servi corrigi nolint, et caeteris scandalo sint, e domo sua non quamprimum eos ablegant.

In omnibus his peccatis, nisi re ipsa praestent officium suum, negligentiamque in familiae administratione commissam, quantum ad ea, quae dicta sunt, attinet, in posterum sese emendare promittant, nullo modo eos absolvant; quod si in se recipiunt ea se facturos, nec horum admoniti umquam a Confessario, vel Pastore, praescripto modo fuerint, poterit eos absolvere: quod si saepius fuerint reprehensi, nec sese correxerint, tamen absolutio differatur, donec promissa appareant, veraque emendationis argumenta aliquo temporis spatio ostenderint.

Confessarius eundem cum eis modum servabit, qui contra Conciliorum nostrorum provincialium, praecipue vero tertii Constitutiones, ac alios Canones nostros, diebus festis operantur, vel a venditionibus et similibus, quae in illis prohibentur, non abstinent. Idem etiam servetur cum iis, qui in immoderato corporis ornatu, et fastu mortaliter peccant.

Ac vero, cum hac tempestate luxus vestium ad summum, quo conscendere potuit, verticem videatur evasisse, idque magna ex parte, culpa, et negligentia Confessariorum accidat, qui vel ex inconsiderantia, vel forte dum leviter poenitentes peccare existimant, nullo cum scrupulo eos absolvunt, capita quaedam in medium adferemus, quibus propter ornatum, et luxum in vestitu, fastumque animi in-

gentem, plerumque mortaliter hodie peccatur, ut cum absolutio danda erit, secundum eas regulas actiones officii sui metiantur.

Si quis igitur vestitu splendidiore induitur, vel eo sese ornat ob finem peccati mortalis, utique mortaliter peccat: adhaec qui vestimenti sumptuosi gratia vel ipse delinquit, vel alius ejus nomine, Praeceptum Domini, vel Ecclesiae transgrediuntur, ita ut, ne vestis non conficiatur, festis diebus sartori operandum sit, vel ipse certe faciet eum operari, aut sacrum Missae officium omittere, vel ut alii omittant, praebetur ab eo occasio; vel si causam praestat conjugi, iisque, ad quod spectat ejus sustentatio, ut plus, quam privatae opes ferunt, in vestitum impendant; vel si praevidet, ut merito debet praevidere, aut saltem probabiliter dubitat, quod odia vestium causa gignantur, dissensionesve in aedibus fiant, vel quod indumenti causa conjux, aut aliorum quispiam blasphemias evomat, aut lucra, contractusque illicitos exerceant. His adde eos, qui ornatus gratia non sine peccato mortali supersedent eleemosynis necessariis, aut legata pia non exequuntur, aut similia, quibus obstricti sunt, complere negligunt; vel qui pro veste mercedem operariis denegant solvere, vel differunt, aut aere alieno sic se obruunt, ut cum tempore, solvendo non sint futuri. In hoc etiam ordine ponendi sunt, qui, ut se splendide vestiant, detrimentum proximo notabile inferunt; vel ita se exhauriunt, ut filias, cum ad aetatem nubilem pervenerint, in matrimonio collocare non possint, qua ex re magna damna solent existere. Ad extremum, cum prudenter colligi possit, quod non mediocria peccata similia iis, quae dicta sunt, inde prodibunt, aut dubitatio verosimilis habeatur, quod accidere possent, qualia fere solent sumptuosum, et insolentem earum usum comitari. In omnibus, quae diximus, judicandum est peccatum esse mortale, indulgere nimio vestitui.

Ceterum, cum fieri vix possit, ut qui, supra quam suae copiae ferunt, insumit, non animum advertat ad peccata consecutura, vel ut minimum possit, et debeat advertere; potest in universum recte judicari, eos omnes in peccato mortali vitam agere, nisi ex diligenti poenitentis examinatione, certa ratione contrarium existimetur.

Neque solum mortaliter peccatur, cum factae expensae in vestes, ordinem, et facultates domesticas excedunt, verum etiam in modo peccatum committitur sese exornandi; quid enim, si ornatus ad lasciviam pertrahat? quod si per se, vel certe ex communi hominum judicio sollicitet ad peccatum, potest etiam fieri, ut per se quidem eo non adducat, tamen occasionem illi suspicetur ex ejus generis ornamento, quod a suis ordinis hominibus communiter non gestatur, datum iri certe personae, ut illum inhonesto amore prosequatur, vel, ne sic accedat, probabiliter timet: denique, cum in hoc peccato haeret, ita vitam instituit, ut nullam vel parvam salutis proximi habeat curam; adeo quidem, ut si quem ex sumptuosis, quibus incedit, vestibus, per occasionem misere salutem perdere conspicit, tamen eum non studeret deponere. Fit deinde non raro, ut cultus ipse prima fronte ad varias species amoris inhonesti prodendas concinne institutus sit, easque amorum affectiones variis coloribus, dum se comit et promit, vel alio quocumque modo non perobscure declaret.

Jam vero non solum absolvere eos non possunt, qui peccato mortali valedicere constanter non decernunt, sed nec illos etiam, qui quamvis asserant peccatum se velle deserere, tamen una dicunt, videri sibi non se commercium illius esse relicturos, nisi ea velint remedia apponere, sine quibus Confessarius judicat ad vomitum redituros.

Est praeterea consultum, absolutionem differre, donec evidens appareat emendatio in iis, qui tametsi dicant, ac polliceantur, quod se eximent peccato, tamen Confessario probabilem faciunt metum, ne contrarium contingat. Ex hoc genere esse solent plerique adolescentes, qui in otio vitam agunt, qui luxui dediti, crapulam, et amores inhonestos sequuntur, qui libidinibus pascuntur, verba obscoena proferunt, murmurant, in odiis, ac detractionibus versantur quotidie, et confessionem differunt in ultimos Quadragesimae dies: idem faciendum est cum iis scilicet, ut differatur absolutio, qui cum multos annos in peccatis suis perdurant, nulla interim adhibita opera in emendationem vitae, in eadem peccata iterum, atque iterum labuntur.

Deinde nec eos absolvant, qui cum peccatis mortalibus simul etiam eorum occasiones vitare plane non proponunt. Porro cum e re Confessarii vel maxime sit, ut quae sint eae occasiones, perspicue sciat, paulo de illis loquemur distinctius hoc loco.

Sub occasionem peccati mortalis omne illud cadit, quod peccandi mortaliter causam administret, eo quod hujusmodi est, quod vel per se in peccatum inducat, vel ejus occasione confitens usque adeo ad peccandum allicitur, ut certe Confessarius metuere possit, quod ex perverso, quem diu induit, habitu in posterum non magis abstinebit, quam prius a peccato, si in iisdem occasionibus versetur.

Prioris ordinis occasiones, quae scilicet suapte natura trahunt in consensum peccati mortalis, sunt istiusmodi: artem profiteri tabellis chartaceis, vel aleis ludendi, domum tenere in hunc finem aliis paratam, aliquam, cum qua sit peccatum, vel apud alium suo rogato fovere, vel quocumque modo in eisdem aedibus habitare, persistere in assidua collocutione, aspectu, quotidiano congressu, et similibus turpium amorum irritamentis.

Itaque, si poenitentem iis, aut similibus impedimentis irretitum esse perspexerit, ipsaque occasio talis sit, quae tum etiam re ipsa existat, veluti quod concubinam alit, vel quid hujusmodi; Confessarius eum absolvere non debet, nisi prius illam ipsam occasionem prorsus abscindat.

In aliis vero, ut alea ludere communiter, in venereis aspectibus diu esse, conversari periculose cum foeminis, perdurare in tactibus impudicis, si eis nuncium remittere non polliceatur, vel si spondeat, alias tamen cum de eodem fidem fecerit, vitam non emendaverit, absolutionem differat, usque eo dum emendationis quaedam argumenta videbit.

At vero cum usuvenire possit, ut ex omnibus, quae solers, ac circumspectus Confessarius excogitaverit, nullum remedium tamen poterit habere, cur poenitens absque periculo, et scandalo magno debeat occasionem praescindere, utatur Confessarius his viis.

Primo absolutionis beneficium eo usque extrahat, donec emendationis indicia videat, maxime si absolutio citra aliquod illius pericu-

lum, vel infamiam procrastinari possit, eaque doloris signa perspiciat, eam animi dispositionem, promptitudinemque suscipiendi omnia, quae pro ejus emendatione necessaria Confessarius judicabit, quo tempore remedia hujusmodi poenitenti proponet, quae magis opportuna, magisque necessaria apparebunt: verbi gratia, praescribet ei, ne solus unquam cum sola versetur, ut orationes augeat, corporis macerationem subeat aliquam, quodque praecipuum est, ut frequenter confiteatur, aliaque similia, quae si poenitens recipiat in se, poterit absolvi.

Contra vero, si ab illa diligentia, quam vel ille vel alius Confessarius jamdiu adhibuit, non se emendaverit, non absolvatur, donec impedimentum sustulerit, vel nisi quid aliud a nobis acceperit, quod convenire videatur, ad quos in tali negotio recurret, ut factum nobiscum expendat, ita tamen, ut nulla fiat mentio peccantis.

Alterius generis occasiones, quae videlicet ex conditione peccantium sumuntur, ea facta sunt, quae etiam si per se licent, tamen probabiliter timetur, ne is, qui confitetur, in eadem ipsa, quae olim admisit, peccata relapsurus sit, si in eisdem operibus, in quibus antea versatus est, perseveret: tales ob mundi corruptelam plurimis solent in castris esse, mercaturam sequi, magistratus obire, advocati et procuratoris officia exercere, aliaque id genus; quae dum quis tractat, si saepe, ut vocibus blasphemis, furtis, injustitia, calumniis, odiis, fraudibus, perjuriis, et aliis ejusdem farinae sceleribus, quibus Deus offenditur, tantam sibi eorum consuetudinem, adsciverint ut conjectari liceat, si in eisdem officiis maneant, cum se rursus eaedem illae oblaturae sint occasiones, quod fortiorem animum ad resistendum peccatis non opponent, quam hactenus fecerint: quodque inde sequitur, in idem lutum ex integro prolabentur. Omnes, qui sunt hujusmodi, secundum D. Augustinum, vel negotium ipsis periculosum deponant, vel saltem absque licentia, et obedientia pii, ac probati Sacerdotis non exerceant; qui quidem hominem eo modo constitutum absolvere non debet, si existimat ad eadem peccata rediturum, quamdiu in antiqua occasione perseverat: sed equum est, ut vitae emendatio, et quaedam illius approbatio per temporis intervallum expectetur. Atque hic vigilandum est eo diligentius, quo manifestum est hac in parte Confessarios incuria sua maximam praebere causam, cur in omnibus fere opificiis, et exercitationibus publicis peccata gravissima inveniantur, et abusus intolerabiles, sine quibus multi hodie existimant, nec res etiam per se aequissimas, recte exerceri posse.

Exempli gratia, in magistratu adeundo, et aliis officiis assumendis, multa juramenta reperiuntur, quae servari debeant; quae tamen postea non servantur.

Inter consiliarios, advocatus, procuratores, clientum perniciei, ac damnis incumbitur, contra id, quod propria conscientia dictat faciendum.

Idem fit in bello, ubi duellis locus datur, ubi odiis, homicidiis plena sunt omnia. Inter ludendum maledicta vigent, rapinae, quaestus meretricii. Apud mercatores haec regnant, usurae, mercium fraudes, cum vel eas miscent, vel malas pro bonis in manum porrigunt, multoque pluris, quam pretium justum est, eas distrahunt; nec desunt perjuria, mendacia, vectigalium fraudulenta aversio, aliaque ejus ordinis permulta.

Plerique opifices festis aeque, ac profanis diebus ita occupantur, ut numquam neque cultui divino vacent, neque conciones frequentent, nec se solum, sed ad similem modum totam distentam familiam habent.

Quamobrem magno numero inveniet Confessarius inter eos, qui talia exercent, omnem vitam fere in peccatis mortalibus duxisse, qui quidem absolutionis capaces existimari non debent, nisi diligentia prius accedat; qua simul et ab involucris hujusmodi liberentur, et fortiores contra peccatum reddantur.

Quod si Confessarius posuerit majorem industriam in iis examinandis; non dubium est, quin plures deprehendat, qui numquam, ut oportuit, Sacramento Poenitentiae peccata sua expiarint; quod cum fuerit ab eo animadversum, ostendat eis, praeterquam quod de emendatione majorem probationem facere debebunt, vel opificii genus, in quo sunt, deserere, etiam totius vitae Confessionem instituere, ac studio vehementi in salutem suam incumbere tenebuntur.

Multo magis Confessarius circa ea officiorum, actionumque discrimina extirpanda allaborare debet, quae nullam vel necessitatem Reipublicae, vel utilitatem secum ferunt; quae quamvis ex priori ordine rerum non sint (illae enim per se ad peccatum mortale inducunt, ac propterea necessario a quovis homine quocumque in statu relinqui debent) nihilominus tamen ad male agendum inflectunt, ac facillimo negotio saepissime ad diversa peccata trahunt, ut choreis interesse, agere cum blasphemis, versari cum scurris, malorum se sodalitatibus hominum adjungere, tabernas frequentare, otio indulgere, similesque actiones, in quibus ut plurimum peccare mortaliter homines solent; qui quidem ante non debent absolvi, nisi animo abalienato, penitus illa ipsa se deserturos esse polliceantur.

Et quidem si probabiliter sibi Confessarius persuadeat, posse se fidem primae, vel secundae a poenitente sibi promissioni factae dare, quod scilicet occasionem auferet, poterit eum promissionis intuitu absolvere; sin autem fidem semel, atque iterum fregerit, ac tertio jam idem polliceatur, absolutionem differat, usque dum reipsa videat poenitentem se omni peccato liberasse, in quo prius vixerat.

Eos praeterea, qui contractus nostris Conciliis provincialibus nominatim prohibitos, vel per se alias illicitos exercent, non absolvat, nisi prius rescindantur, satisfactioque conveniens pro eis praestetur. Si contractus dubii sint, antequam absolvat, ad Poenitentiarium majorem rem totam rejiciat, qui quidem illius explicationem ampliorem penes Nos inveniet; sed hoc tempore si poenitens sufficientem dederit cautionem, quod futurae definitioni, sententiaeque acquiescet, poterit eum absolvere, et ad communionem admittere.

Sed ne Jubilaei quidem alicujus tempore, qui ea quae ex Edicto publico, Monitoriove Papali, vel Archiepiscopali notificare tenebantur, subticuerint, nullo modo absolvantur, nisi denuntiationem rite prius fecerint, ac omnibus, ad quae ob damnum inde secutum obligati sunt, satisfecerint. Ceterum ante restitutionem, debitamque satisfactionem eos non absolvant, qui aliquatenus ad tale quid astricti sunt, modo id facere possint: eos tamen excipimus, qui ex gravi,

periculosaque infirmitate decumbunt, quibus tamen praecipiat Confessarius, oneretque, ut quamprimum poterint, satisfaciant.

Postquam Confessarius omnibus his praescriptis remediis diligenter usus fuerit, si impedimentum aliquod non videat, ob quod negare, vel differre debeat absolutionem; dicat poenitenti, ut de peccatis omnibus, quae confessus est, reliquisque in universum, quae verbo, cogitatione, opere, vel omissione commisit, quorum non recordatur, culpam humiliter suam dicat, confessionemque claudat.

Quod ubi factum est, Confessarius ei, maxime si talis est, qui rarius confiteri solet, peccatorum gravitatem ostendat, ac speciatim ad ea sensim descendat, quibus eum noverit magis involutum, iisque remediis contra eadem armet, et muniat, quae convenientissime esse judicabit. Proderit autem hac in parte Methodum Confessariorum bene tenere, vel Directorium, atque ejusmodi argumenti libros sibi facere familiares.

Deinde, si fuerit necessarium, injunget ei, ut satisfaciat, et restituat rem, famam, vel honorem, quae proximo abstulerit; tum ubi praescripserit salutarem poenitentiam, quemadmodum infra dicetur, eum absolvet.

Si forte poenitens aliquam censuram incurrerit, a qua eum absolvere possit, antequam conferat absolutionem a peccatis; eam debet, quae e censuris datur, praemittere; multum autem juvat ad cautelam, si semper eadem praemittatur, quatenus scilicet potestatem habet, ac poenitentem indigere arbitratur. Similiter si poenitens casu aliquo reservato teneatur, nisi licentiam absolvendi habeat, eum non absolvat, alias enim excommunicationem incideret a Synodo nostra dioecesana latam. Nec ipsi Regulares, quantumvis privilegio, quod Mare-magnum vocant, vel aliis quibusvis indultis gaudeant, a praedictis casibus absque peculiari nostra licentia absolvere possunt: quemadmodum Gregorii XIII. P. M. Sanctitas ex Cardinalium consilio, ad quos Concilii Tridentini interpretatio pertinet, declaravit.

Multo minus sese ingerent ad absolvendum a casibus in Bulla in Coena Domini contentis, vel aliis Sedi Apostolicae reservatis.

Atque, ut omnes, qui in nostra versantur dioecesi, unam, eamdemque absolvendi formam observent, hoc qui sequitur, modo absolutionem proferent. Sed interim admonemus omnes serio, ne verba ea omittant, in quibus tota absolutionis vis consistit videlicet: *Ego te absolvo.* Hic itaque omnibus sit praefixus absolvendi modus.

Misereatur tui omnipotens Deus, et dimissis omnibus peccatis tuis, perducat te ad vitam aeternam. Amen.

Indulgentiam, absolutionem, et remissionem omnium peccatorum tuorum tribuat tibi omnipotens, et misericors Dominus. Amen.

Dominus noster Jesus Christus te absolvat, et ego auctoritate ipsius absolvo te ab omni vinculo excommunicationis, suspensionis, et interdicti, si quod incurristi, quantum possum, et indiges. Deinde:

Ego te absolvo a peccatis tuis, in nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti. Amen.

Passio Domini nostri Jesu Christi, merita B. Mariae semper Virginis, et omnium Sanctorum, et quidquid boni feceris, et mali sustinueris,

sint tibi in remissionem peccatorum, augmentum gratiae, et praemium vitae aeternae. Amen.

In satisfactionibus, vel poenitentiis, Confessarius circumspectus esse debet, ne adeo leves illae sint, et faciles, ut potestas Clavium in contemptum veniat, ipseque particeps fiat, et consors aliorum peccatorum, neque nimis graves, aut longae jubeantur, ut vel recusent eas exequi, vel etiamsi acceptas habent, postea tamen plene non perficiant.

Idcirco Confessarius Canones poenitentiales ad unguem sciat oportet: nam quamvis illi possint, et debeant secundum prudentis, et morati Confessarii arbitrium mitigari, prout poenitentis contritio, personarum qualitas, diversaque conditio, aliaeque circumstantiae ostendent, utilissimum tamen est semper ipsos Canones prae oculis habere, adque eos tantum adamussim respicere, quantum conveniens erit: et quidem Confessarius, etsi pro modo antiquo Canonum, poenitentiam non habet sequi, tamen poenitenti nonnumquam articulos in iis explicatos tractabit, ut sic ad majorem dolorem adducatur, poenitentiamque leviusculam, quam ipsi dedit, alacrius exequatur: et interim haec quoque perspicietur utilitas, quae proficiscitur ex benignitate, quam hodie sancta Mater Ecclesia cum poenitentibus observat, quando disciplinae ecclesiasticae rigorem eis tantopere moderatur. Curet etiam, ut satisfactiones peccatis commissis respondeant. Itaque adversum peccata carnis, vigilias, peregrinationes, cilicia, aliaque similia imponet, quae macerare, ac castigare possunt carnem. Contra avaritiae peccata, praeter restitutiones, quae fieri debent, opponet opera misericordiae pro facultate, et modo cujusque. Peccata superbiae, quae in spiritu haerent, oratio comprimet, quae sub potenti manu Dei, homini humiliato fortitudinem, animique constantiam acquiret. Praecipiet contra negligentiam in iis ediscendis, quae ad verum pertinent Christianum, conciones sacras, tum etiam, ut ad certum tempus scholas et catechistas christianae Religionis frequentent. Remissis hominibus, quique in rebus conscientiae suae salutiferis frigide se gerunt, praecipiet, ut adeant templa, divinisque officiis assistant, multasque usurpent orationes.

At vero blasphemis, et sacrilega lingua in Deum, et Sanctos petulanter maledicis, poenitentias graves, et difficiles injungent, quaeque culpae gravitati respondeant, qua in re Canonibus sacris, Pontificiis Decretis, Concilio Lateranensi, ac nostrorum Conciliorum statutis sese conformabunt. Verum hac in parte integro judicio, et personarum delectu utentur; non enim omnibus omnia conveniunt: quare non mandent pauperibus, ut liberaliter tribuant eleemosynas, neque iis, qui diurnis sudoribus victum sibi, suisque quaeritant, jejunia prolixa; ac simile judicium in reliquis poenitentiis usurpabunt, et sequentur. Videndum est etiam, ut qui publicis vel scandalis, vel sceleribus delinquunt, non absolvantur, priusquam satisfactionem item publicam, ac poenitentiam peccato congruentem iis injunxerint, ut simul cum emendatione vitae malefacta publica benefactis resarciant; qua in causa Concilii Tridentini praescriptum observabunt, ac institutionem nostram super hac re in primo, ac tertio provinciali nostro latam, qui etiam poenitentias publicas, in alias secretas non

commutabunt, nisi expressam a Nobis hujus rei habeant potestatem.

Ut liberior sit Confessarius in exequendo officio, quod illi cum poenitente est, majoreque apud eundem in auctoritate habeatur, in decernendis iis omnibus, quae ad poenitentis salutem referuntur, non solum fugiet studiose avaritiam, sed etiam omnem ejus vel minimam suspicionem. Nominatim autem pecunias, vel aliquid hujusmodi pro Confessionum audientia, non petat, etiamsi occasio se praebeat: ac ne signum quidem vel minimum ejus ostendat; quin potius voce, et reipsa declaret animum se prorsus abhorrentem a talibus habere. Cum poenitenti jubebit, ut Missae Sacrificium faciat uspiam peragi, nec recte, nec oblique significet, quasi velit ipse celebrare, vel in sua Ecclesia, aut Monasterio curare celebrari.

Idem faciat in satisfactionibus iis, cum poenitens vel debita incerta reddere pauperibus, vel pro votorum commutatione aliquid solvere debebit.

Sed neque pecunias, aliave, quae a poenitente restituenda sunt propriis dominis, in se provinciam reddendi assumat, nisi necessitas id requirat, ut videlicet hoc modo poenitens non prodatur: quod cum erit ab eo factum, curet; ut is, cui rem restituit, chirographum suum in testimonium ei tribuat, ut illud poenitenti consignet, ac plane eo modo procedat, ut omnem speciem, ac signum avaritiae subterfugiat. Prae omnibus autem Confessarius caveat, ne verbis, vel signis, vel quocumque alio modo, peccatorem, vel peccatum ipsum, vel aliquam circumstantiam personae, cum qua peccatum perpetratum est, prodat: denique verbum nullum ex ore ejus excidat, ex quo aliquo modo in peccati quantumvis levissimi, quod in Confessione dictum sit, notitiam veniri possit.

Cumque pro rei alicujus controversae, quae in Confessionem incidit, clariore definitione consilium ab aliquo petendum erit, summa ad id prudentia adhibeatur necesse est: tractetur igitur vel cum iis hominibus, ac modo tali, ut is, qui peccatum commisit, nullo modo deprehendi possit. Ideoque consultum videtur, ut nullam plane apud alios meationem faciat ullo tempore peccatorum, quae in Confessione audiverit: quod si postea necessitate coactus, cum ipsomet poenitente de peccatis loqui contingat, id non nisi praefata venia faciat, et ipsum colloquium obtinebit vim Confessionis, quantum ad secreti silentium attinet. Si poenitens a Confessario postulet testimonium sibi dari, quo se ejus confessionem audivisse fateatur, quod illud dicat se velle Pastori suo ostendere, quod semper in confessione paschali facere tenetur, eam secuudum formam, quae infra ponitur, scribat. Atqui, eo quod attestationum harum multa exemplaria impressa singulis dabuntur Confessariis, curet Confessarius, ut suas prae manibus habeat, nullisque eas tradat, nisi quorum confessiones audiverit. Attestationis formula haec erit: 1574. die mensis Sacramentum Poenitentiae administravi habitanti in Parochia

Scribat in primo albo diem, quo poenitens confessus fuerit, secundo mensem, tertio nomen et cognomen, quarto parochiam, in qua poenitens habitat. In calce Confessarius nomen et cognomen subscribat cum titulo Beneficii, vel Officii ecclesiastici, a quo communiter de-

nominari solet, veluti, Rector, Vicerector, Canonicus, vel Sacellanus Ecclesiae N. vel si Regularis sit, habitans in Monasterio N. Atqui quidquid in attestationum albis scribendum est, totum id ipsiusmet Confessarii manu scribatur, vel saltem dies, mensis, ac ipsius Confessarii subscriptio. Utile praeterea erit si Confessarii omnes in tabulis nomen, et cognomen scribant eorum, quibus dictas attestationes subscriptas tradiderunt, serventque eas tabulas penes se, vel post octavam Paschatis Nobis, aut si in dioecesi sint, Vicariis nostris forensibus exhibeant, idque ut exactius animadvertere possimus, num fraus aliqua in dictis attestationibus a non confesso quodam facta sit.

Pro majore Confessariorum instructione, atque in juvandis eorum animabus, quibus Poenitentiae Sacramentum administrarunt, ut certa quadam forma utantur, qua poenitentes in gratia accepta perseverare, ac progressum facere doceant, inscriptas adjunximus admonitiones.

Confessarii omnes, quemadmodum Patres spirituales decet, circa poenitentes suos summam prudentiam adhibeant necesse est, ut instruantur, dirigantur que paulatim ad virtutes christiano homine dignas. Peculiariter autem industriam, et studium suum erga eos magis explicare debebunt, qui in patres sibi Confessarios suos cooptant, ut ad eos in dubiis, et controversis suae conscientiae rebus quotidie, tum pro consilio, tum pro expiandis peccatis possint accurrere. Qui quidem ad eum modum filios suos spirituales in bono proposito confirmare nitantur, ut constantissime sibi proponant potius, quam Divinam Majestatem offendant mortaliter, non solum bona, ac honores, sed etiam vitam profundere, vivumque prae se ferant, et salutare desiderium, secundum sanctissimam Dei voluntatem, totam vitam suam expendere.

Quare finem, ob quem creatus est homo, eis ob oculos crebro ponat; qui quidem est servire, et obedire in hac vita Divinae Majestati, et in altera in omnem aeternitatem eadem frui, aliaque similia; ac proinde debere hominem exuscitare animum, et vires sibi sumere, salutique suae cooperari, atque eatenus rebus omnibus uti, vel abstinere, quatenus ad hunc finem consequendum adminiculo, vel impedimento esse possint: ad extremum, huc se totos, actionesque suas atque universa, quae in hac vita possident, destinare ita, ut in victu, vestitu, consuetudinae vitae, negotiis, omnibusque aliis exercitationibus ita sese gerant, ut omnia quasi quaedam adjumenta ei esse possint ad ultimum finem, cui conditi sunt, consequendum. Ceterum ipsi poenitentes paratos sese exhibeant, non solum in earum rerum usu, prudentiae, ac salutari consilio Confessarii libenter acquiescere, verum etiam, si ille omnia plane, vel aliqua ex iis, quae habent, deserenda esse judicet, causa salutis eorum, semper ei obediant. Confessarius tamen, juxta uniuscujusque conditionem, ac statum, ad finem supra dictum eos diriget.

Proponat eis etiam modum orandi, ut fert singulorum capacitas, et pro religiosa consuetudine omnes nitantur bis saltem in die facere preces ad Dominum, mane videlicet cum surgunt, ac vesperi dum cubitum concedunt.

Deinde exhortabitur eos, ut singulis diebus Sacrum audiant, et diebus Dominicis divina officia frequentent.

Particulatim vero modum eis praescribat, orationes mentales faciendi, sive viri, sive mulieres sint, modo tamen capaces sint: rudioribus autem ostendet, quomodo Rosarium sive Corona, Officium B. Virginis, septem Psalmi poenitentiales, aut similes aliae orationes legi debeant.

Quod amplius est, omnes suae fidei concreditos eo inducet, ut examen conscientiae quotidie faciant: tempus autem huic rei accommodatum erit, dum vesperi signo publico campanae simul cum tota familia ac preces invitantur. Admoneat quoque eos de frequenti confessione, et communione, et paulatim eos secundum D. Augustini consilium in sanctam eam consuetudinem adducat, ut diebus Dominicis communicent. Quando autem aliquem nacti erunt, quem ad hoc praestandum esse videant in idoneum, conabuntur eum paulatim, ac veluti per gradus quosdam eo evehere. Primo bortabuntur, ut quando omnes debent percipere venerabile Sacramentum, etiam festis toto anno celebrioribus, praeter ipsum diem solemnem Paschae, quo debent omnes communicare, scilicet festo Pentecostes, Assumptionis B. Virginis, omnium Sanctorum, Natalis Domini: deinde etiam Dominica in capite Quadragesimae, pro Indulgentiis plenariis acquirendis, ac praeparatione ad sanctum jejunium quadragesimale: paulo post superaddat aliquot dies, postea bortetur, ut singulis mensibus semel id praestet. Quod si fiat, facile ad communionem octiduanam erit progredi.

Speciali cura eos admonebit Confessarius, ut dies festos in honorem, servitiumque divinum impendant: quod ut commodius fiat, auctor eis erit, ut alicui Societati sese associent, quae ex instituto proprio dies festos in orationibus, piisque operibus expendit: veluti est ea, quam scholam vitae christianae dicunt. In universum autem patres, matresve-familias admoneant, ut familiam suam ad Dei honorem instituant, ac liberorum suorum curam eximiam habeant; qui interim dabunt operam, ut visitent scholas, ubi Doctrina christiana docetur, modo ducant una secum eos festis diebus ad conciones, ad vespertinas preces, ad praelectiones sacras, modo ad frequentem confessionem, et communionem eos accommodent. Si qui ex filiis uxorem duxerint, curabunt parentes, ut opera maritorum etiam illae sacramenta frequentent; vel si uxores sint, cum maritis similiter agant: qua in re in memoriam eis reducant, quod D. Paullus ait: Maritus bonus (inquiens) saepe uxorem Christo lucratur, similiter et mulier virum. Eis, qui litteras norint suadebunt, ut libros aliquos pios, et sancte scriptos emant (si modo facultas suppetat) quos et ipsi legant, ac faciant legi a tota familia circa vesperam, praecipue diebus festis: tales sunt, Vitae Sanctorum Patrum, Gerson de imitatione Christi, Opera F. Ludovici de Grenada, Exercitia vitae spiritualis, et Rosarium D. Gasparis Loarte, Practica orationis spiritualis P. F. Matthaei Capuccini, et alii similes.

Saepius divitibus in mentem redigant, eos dispensatores esse divitiarum, quas possident, quibus ordinem ac statum suum sustentare, et alere possint; verum id christiane, modesteque faciendum esse, ut non solum in usu divitiarum non supra, quam eorum vires ferunt, sed potius infra aliquid expendere cernantur, quod etiam

Gentiles olim non solum verbis, sed etiam domesticis exemplis ostenderunt. Porro in eleemosynis liberaliter faciendis studeant excellere; ad hoc enim obligantur: ac ne forte aberrent a modo convenienti, hominum religiose pieque sentientium consilium in his sequantur.

Postremo secundum uniuscujusque modum, et conditionem omnibus, et singulis ea praescribant adjumenta, quae maxime necessaria, utiliaque esse judicabunt, ut in via mandatorum Domini Dei sui ambulent, et proficiant.

DE MODO IMPONENDAE POENITENTIAE.

In poenitentia imponenda, adhibebit et prudentiam, et pietatem, et justitiam.

Habebit rationem status, conditionis, sexus, et aetatis.

Videbit, ne ei, qui in aliena potestate est, eam poenitetiam injungat, qua vel praejudicium afferatur illius juri, qui poenitentem in potestate habet, neve eam, qua vel occasio detur spiritualis ruinae, vel poenitentis, alteriusve peccatum detegi, vel aliquod scandalum suboriri, vel ipse poenitens nimium deterreri, remissusve, et tepidus reddi possit. Quamobrem talem imponet, qualem ab eo praestari posse judicet. Proinde aliquando, si ita expedire viderit, illum interroget, an possit, anve dubitet poenitentiam sibi injunctam peragere, alioquin eam mutabit, aut minuet.

Considerabit autem animum, mentemque poenitentis, ac fletum, gemitum et lacrymas intimi doloris indices.

Cum haec Parochus pro prudentia, charitateque sua spectabit, tum vero maxime videbit, ut ne pro peccatis gravibus levissimas poenitentias imponat, id quod et Confessoribus, et poenitentibus periculosum est, cum id a sacris Literis, et a Conciliorum decretis, et a sanctorum Patrum sententia alienum sit, nam divinae Literae ab iis, qui poenitentiam agunt, hoc efflagitant, *ut fructus dignos poenitentiae faciant, utque ad Dominum convertantur in jejunio, fletu, et planctu.* Et vero qui peccatis gravibus leves quosdam poenitentiae modos imponunt: *Hi* (Canon inquit) *consuunt pulvillos, secundum propheticum sermonem, sub omni cubito manus, et faciunt cervicalia sub capite universae aetatis ad capiendas animas.* Immo Concilium Tridentinum docet, alienorum peccatorum participes fieri eos Confessarios, qui dum cum Poenitentibus indulgentius agunt, levissima quaedam opera pro gravissimis delictis injunguot.

Si quis igitur graviter, publiceque peccarit: cum publicam poenitentiam imponendam esse sacra Tridentina Synodus decernat, ei publicam pro ratione criminis imponet.

Si cui autem, cum publice offenderit, poenitentia publica imponenda est, is ab ea longe refugiat; ne desistat propterea persuadere, ut suscipiat: si minus persuasionibus potest, consulat Archiepiscopum.

In peccati gravitate perpendet item, quoties admiserit: nam si quis in eodem peccati genere saepius offenderit, dignus est, qui graviori poenitentiae afficiatur.

Poenitentis praeterea culpas graves perpendenti, sibi ob mentis oculos proponet Canones poenitentiales, qui lumen et sibi et poenitenti quoque afferant; quo videant, quemadmodum pro peccati ratione, poenitentia et imponenda, et suscipienda sit.

Eorum Canonum tamen poenitentias, ut tempora ferunt, pro charitate, et prudentia sua minuent, prout peccati, et peccatoris circumstantiae requirent: in quibus, praeter ea, quae paulo ante demonstratae sunt, rationem etiam habebit contritionis ejus, qui peccavit.

Demonstrabit tamen iis, qui gravius peccarint (quo magis scelerum suorum magnitudinem agnoscant) quanta ipsis poenitentia ex Canonum regulis imponenda esset: nec vero putent sua peccata levia esse, quia parva illa poenitentia data est; sed hoc factum esse, ne eam, quae pro culparum ratione injungenda erat, deserant cum periculo salutis suae. Proinde poenitentes ideo hortandi erunt, ut praeter poenitentiae opera imposita; plura etiam alia praestare conentur: injunget praeterea poenitentiam pro culpae, et personae ratione ita, ut superbis humilitatis opera, carnis voluptatem sectantibus, jejunia, abstinentiam, cilicii gestationem, pro peccati gravitate indicet. In oratione negligentibus, ut singulis diebus, mane saltem, et vespere, orationi vacent, feria secunda, et aliis certis feriis pro defunctis orent; certis item, definitisque diebus, devote visitent stationales, et praecipuae devotionis Ecclesias, et Altaria, praesertim in Quadragesima, et in Adventu.

Mundi pompas, choreas, aliaque opera Satanae consectantibus, eam poenitentiam imponet, ut in hebdomada mane certis diebus (id quod in singulos dies etiam faciendum esse gravissime Beatus Chrysostomus monet) sancta meditatione sibi proposita, solemnem illam sponsionem, quam per compatres in baptismo sancte fecerunt, redintegrent, intime Deum precando: in qua precatione, firmo, stabilique animi proposito statuant, se Christo Domino adhaerere, renuntiareque iterum, atque iterum seculi pompis, operibus tenebrarum, et diabolo in primis, cui se adversarios esse et professi sunt, et profitentur perpetuo.

INSTRUCTIO.

Poenitentiae Genera.

Atque haec quidem poenitentiae genera a sanctis Viris accepta, ecclesiasticaeque disciplinae Interpretibus, pro peccatorum ratione adhiberi poterunt.

Ut poenitens vestium sericarum usu, auri ornamento, conviviorum apparatu, venatione aliquo certo tempore abstineat.

Ut egentibus hominibus cibum suppeditet, ac ministret, pedes item lavet.

Ut peregrinos pro facultatum ratione hospitio excipiat.

Ut in publica domo hospitali, locove pio aliquot dies operam navet.

Ut visitet, qui in carcere sunt, eosdem consoletur, et, cum per facultates potest, alat certo praestituto tempore.

Ut se per aliquot dies in Monasterium aliquod, aliumve semotum locum abdat, ubi poenitens vivat.

Ut aliquot diebus carne, aut vino item abstineat.

Ut certis diebus, praesertim feria quarta, sexta, et sabato jejunet; vel etiam vescatur solum pane, et aquae potu utatur. Ut certo aliquo tempore non equitet.

Ut, si facultates suppetunt, certam pecuniae, aut frumenti, aut vini quantitatem in eleemosynam pauperibus Christi consecret.

Ut genibus flexis, aut etiam brachiis extensis in modum crucis, certo tempore, et hôra praefinita, ante Crucem aliamve sacram imaginem in Ecclesia oret.

Ut humi aliquamdiu jaceat, cubetve.

Ut flagella certis praescriptis diebus sibi adhibeat.

Ut cilicium aliquot dies induat.

Ut religiosam aliquam peregrinationem suscipiat, sancteque conficiat.

Ut statos Psalmos poenitentiales, aliasque poenitentiales preces pie recitet aliquot dierum spatio.

Ut certas Ecclesias, puta stationales, vel praecipue devotionis visitet.

Ordo ministrandi Sacramentum Poenitentiae.

Confessarius superpelliceo, et stola violacei coloris indutus, prius genuflexus oret, ut tanto possit ministerio satisfacere; tum has quoque preces adhibeat pro opportunitate.

℣. *Cor mundum crea in me, Deus.*

℟. *Et spiritum rectum innova in visceribus meis.*

℣. *Ne projicias me a facie tua.*

℟. *Et spiritum sanctum tuum ne auferas a me.*

℣. *Redde mihi laetitiam salutaris tui.*

℟. *Et spiritu principali confirma me.*

℣. *Docebo iniquos vias tuas.*

℟. *Et impii ad te convertentur.*

℣. *Libera me de sanguinibus, Deus, Deus salutis meae.*

℟. *Et exultabit lingua mea justitiam tuam.*

Oratio.

Domine Deus omnipotens, propitius esto mihi peccatori, ut digne possim tibi gratias agere; qui me indignum, propter magnam tuam misericordiam, ministrum fecisti officii sacerdotalis: et me exiguum, humilemque mediatorem constituisti ad orandum, et intercedendum ad Dominum nostrum Jesum Christum Filium tuum, pro peccatoribus, et ad poenitentiam revertentibus: ideoque dominator Domine, qui omnes homines vis salvos fieri, et ad agnitionem veritatis venire, qui non vis mortem peccatorum, sed ut convertantur, et vivant, suscipe orationem meam, quam fundo pro famulis, et

famulabus tuis, qui ad poenitentiam venerunt, ut des illis spiritum compunctionis, quo resipiscant a diaboli laqueis, quibus astricti tenentur; ut ad te per dignam satisfactionem revertantur. Per eumdem Dominum nostrum Jesum Christum. Amen.

Tum sedat, ut praescriptum est. Poenitens autem humili habitu, positis humi genibus, junctis in modum supplicis manibus, se ad confessionem paret.

Confessarius perquirit de illius statu, et interrogat, quae supra sunt praescripta.

Cum ad confessionem veniendum est, poenitens primum munit se signo Crucis dicens:

In nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti. Amen.

Deinde benedictionem ab eo petit his verbis: *Benedic, Pater.* Tum Confessarius inquit:

Dominus sit in corde tuo, et in labiis tuis, ut digne, et competenter confitearis omnia peccata tua.

Deinde poenitens dicit orationem Dominicam, salutationem Angelicam, Symbolum Apostolorum, et Decalogum, cum ex supra explicatis debet.

Tum recitat confessionem generalem usque ad verba: *Ideo precor,* percutitque pectus ad ea verba, *mea culpa, etc.*

Confiteor Deo omnipotenti, B. Mariae semper Virgini, B. Michaeli Archangelo, B. Joanni Baptistae, Sanctis Apostolis Petro, et Paulo, omnibus Sanctis, et tibi, pater, quia peccavi nimis cogitatione, verbo, et opere mea culpa, mea culpa, mea maxima culpa: quam si memoriter nescit, adjuvante, suggerenteque Confessore, id praestet; et, si opus est, etiam vulgari sermone.

Peccata sua exinde confitetur adjuvante, quotiescumque opus est, Sacerdote: qui demum interrogat, an alia recordetur, et ejus conscientiam perfectius examinat, prout conditio personae postulat, et ad dolorem, et contritionem efficacibus verbis inducere conatur.

Postremo poenitens accusat se de oblitis, et dicit reliquum confessionis.

Ideo precor B. Mariam semper Virginem, B. Michaelem Archangelum, B. Joannem Baptistam, sanctos Apostolos Petrum, et Paulum, omnes Sanctos, et te Pater, orare pro me ad Dominum Deum nostrum.

Deinde poenitentiam, absolutionemque humiliter petit.

Poenitentiam Confessarius imponit; remedia peccatorum tradit; mox, si tunc absolvendus est, dicit primo distinctis verbis, ut a poenitente audiatur, capite aperto, et manibus junctis.

Misereatur tui omnipotens Deus, et dimissis omnibus peccatis tuis, perducat te ad vitam aeternam. Poenitens respondet, *Amen.*

Deinde signum Crucis dextra formans, versus poenitentem dicit:

Indulgentiam, absolutionem, † *et remissionem omnium peccatorum tuorum, tribuat tibi omnipotens, et misericors Dominus.* Poenitens respondet, *Amen.*

Deinde caput, operit: manu dextera supra caput poenitentis elevata, et extensa, absolvit hac formula; et dum dicit: *In nomine Patris, etc.* Crucis signum dextra format versus poenitentem.

Dominus noster Jesus Christus te absolvat: et ego auctoritate ipsius qua fungor, absolvo te ab omni vinculo excommunicationis, suspensionis, et interdicti, si quod incurristi, quantum ego possum, et tu indiges.

Deinde ego te absolvo a peccatis tuis, in nomine Patris, † *et Filii, et Spiritus Sancti.*

Tum Sacerdos capite aperto, et manibus junctis dicit:

Passio Domini nostri Jesu Christi, merita Beatae Mariae Virginis, et omnium Sanctorum, et quidquid boni feceris, et mali sustinueris, sint tibi in remissionem peccatorum, augmentum gratiae, et praemium vitae aeternae. Poenitens respondet: *Amen.*

Et Confessarius dicit: *Vade in pace, et noli amplius peccare.*

Neque omittit vitae praecepta tradere, et omnino saluti poenitentis consulere, ut supra explicatum est.

De Absolutione ab Excommunicatione.

Si certum sit, aliquem incurrisse excommunicationem; et absolutionem debita pietate postulet, si Confessarius absolvendi potestatem habet, eum forma a jure praescripta absolvet bis servatis.

Primo; ut in magnis saltem criminibus excommunicationis, juret parere mandatis Ecclesiae super eo, de quo est excommunicatus.

Deinde; ut pro offensa, aut damno parti satisfaciat, si, et quatenus tenetur satisfacere: et, si non potest in praesenti, promittat, et caveat cautione saltem juratoria.

Postremo eum absolvet, cujus absolutionis quamvis non sint determinata verba, hac tamen infra descripta usitata formula, et ratione utetur.

Sed mulierem absolvendam numquam humeros nudare jubebit, neque absolvens verberabit.

Neque etiam virum secreto confitentem, si sit in praesentia alterius. Si vero in occulto sit, aut forte absolutio danda sit in foro exteriori, omnia servabuntur.

Absolvendi Ratio.

Poenitentem igitur utroque genu flexo, et manibus simul junctis, humerisque paululum nudatis, virga, aut funiculis percutit, dicendo Psalmum quinquagesimum, *Miserere mei*, aut alium ex poenitentialibus, cum *Gloria Patri, etc.*

Deinde dicit, *Kyrie eleison*, *Christe eleison*, *Kyrie eleison*, *Pater noster*, etc. secreto.

℣. *Et ne nos inducas in tentationem.*
℟. *Sed libera nos a malo.*
℣. *Salvum fac servum tuum.*
℟. *Deus meus sperantem in te.*
℣. *Nihil proficiat inimicus in eo.*
℟. *Et filius iniquitatis non apponat nocere ei.*
℣. *Esto ei, Domine, turris fortitudinis.*
℟. *A facie inimici.*
℣. *Domine, exaudi orationem nostram.*
℟. *Et clamor noster ad te perveniat.*

℣. *Dominus vobiscum.*
℟. *Et cum spiritu tuo.*

ORATIO.

Deus, cui proprium est misereri semper et parcere, suscipe deprecationem nostram, ut hunc famulum tuum, quem excommunicationis catena constrinxit, miseratio pietatis tuae clementer absolvat. Per Dominum nostrum etc.

In qua oratione mutandum est genus, prout quis mas est, vel foemina.

Quibus peractis, eum absolvit hac formula.

Ego absolvo te a vinculo excommunicationis, et restituo communioni Fidelium. In nomine Patris, † et Filii, et Spiritus Sancti. Amen.

Si quando committatur Confessario absolutio suspensionis, vel interdicti, quamvis nulla sint verba constituta, hac formula utetur.

Ego absolvo te a vinculo suspensionis, vel interdicti. In nomine Patris, † et Filii, et Spiritus Sancti. Amen.

CANONES POENITENTIALES.

Quorum cognitio Parochis, Confessoribusque necessaria est, dispositi pro ratione, ordineque Decalogi.

Patres docuerunt, quam necessaria admodum sit Sacerdotibus, qui in audiendis poenitentium confessionibus versantur, Canonum poenitentialium scientia. Etenim si omnia, quae ad poenitendi modum pertinent, non prudentia solum ac pietate, sed justitia etiam metienda sunt, certe norma haec e Canonibus poenitentialibus sumatur, oportet. Sunt namque ii quasi regulae quaedam, quibus cum ad culpae commissae gravitatem recte dignoscendam, tum ad imponendam pro illius ratione veram poenitentiam Sacerdotes Confessarii ita diriguntur, ut ubi singula et quae ad peccati magnitudinem, et quae ad poenitentis statum, conditionem, aetatem, intimumque cordis contriti dolorem pertinent, accurate perpenderint, tum demum poenitentiam judicio, ac prudentia sua moderentur. Atque haec quidem, omnisque alia, quae multiplex est hujus necessariae cognitionis ratio a Patribus explicata, facit ut, quemadmodum loco suo supra dictum est, Canones poenitentiales pro Decalogi ratione dispositi, in hanc libri partem referantur, unde aliqua eorum notitia ab ipsis Confessariis Sacerdotibus sumi possit.

PRAECEPTUM PRIMUM.

Dominum Deum tuum adorabis, et illi soli servies.

Canones Poenitentiae

Si quis contra hoc praeceptum aliquo modo peccarit.

Qui a fide Catholica desciscens, intimo summoque praevaricationis suae dolore affectus ad Ecclesiam redierit, poenitentiam aget annis decem. Quo temporis spatio decurso, ei communio praestari debet.

Qui daemoni immolaverit, in poenitentia erit annis item decem.

Qui more Gentilium, elementa coluerit: qui vel segetibus faciendis, vel aedibus extruendis, vel arboribus conferendis, vel nuptiis contrahendis, inanem signorum fallaciam observaverit, poenitentiam aget annos duos feriis legitimis.

Qui ritu Paganorum observaverit calendas Januarii, in poenitentia erit annos item duos per legitimas ferias.

Qui festa Gentilium celebrarit, poenitentiam aget itidem annos duos legitimis feriis.

Qui feriam quintam in honorem Jovis honoraverit, poenitens pane, at aqua victitabit dies quadraginta.

Qui conviviis Gentilium, et escis immolatitiis usus erit, publicam poenitentiam aget.

Qui comederit de idolothyto, poenitens victitabit pane et aqua dies triginta.

Qui cum Judaeo cibum sumpserit, poenitens erit dies decem, pane et aqua victitans.

Qui auguriis, et divinationibus servierit, quive incantationes diabolicas fecerit, poenitens sit annos septem.

Mulier incantatrix poenitentiam aget annum, vel, ut alio Canone cavetur, annos septem.

Qui herbas medicinales cum incantationibus collegerit, poenitentiam aget dies viginti.

Qui Magos consuluerit, quive domum suam induxerit, aliquid arte magica exquirendi causa, in poenitentia erit annos quinque.

Qui aedes magicis cantionibus lustrat, aliudve tale admittit, et qui ei consentit, quive consulit, in poenitentia erit annos quinque.

Qui tempestatum immissor erit, poenitentiam aget annos septem, tres in pane, et aqua.

Qui vero credidederit, particepsve fuerit, annum unum per legitimas ferias.

Si quis ad fascinum praecantaverit, poenitentiam agat quadragesimas tres in pane, et aqua.

Si quis ligaturas, aut fascinationes fecerit, poenitens erit annos duos per legitimas ferias.

Si quis sortilegus erit, poenitentiam aget dies quadraginta.

Si quis in codicibus, aut in tabulis, sorte ducta res futuras requisierit, poenitens erit dies quadraginta.

Respiciens futura in astrolabio, annis duobus.

Si quis aliquid comederit, aut biberit, aut super se portarit ad quaerendum judicium Dei, poenitentiam aget ut Magus.

Si quis Clericus, vel Monachus, postquam Deo voverit, ad saeculum redierit, poenitentiam aget annos decem, quorum tres in pane et aqua.

PRAECEPTUM SECUNDUM.

Non assumes Nomen Dei tui in vanum.

Canones Poenitentiae

Si quis contra hoc praeceptum aliquo modo peccarit.

Quicumque sciens pejeraverit, quadraginta dies in pane et aqua, et septem sequentes annos poeniteat, et numquam in testimonium recipiatur; et post haec communionem percipiat.

Si quis sciens pejerat in manu Episcopi, vel Presbyteri, vel Diaconi, vel in cruce consecrata, altarive, poenitentiam aget annos tres, in cruce non consecrata annum unum.

Qui perjurium in Ecclesia fecerit, poenitentiam aget annos decem.

Qui sciens pejerit Domini impulsu, poenitens erit quadragresimas tres, et ferias legitimas: Dominus autem quia praecipit, quadraginta dies in pane et aqua, et septem sequentes annos.

Si quis sciens pejeraverit, aliosque in perjurium induxerit, poenitens erit dies quadraginta in pane et aqua, et septem sequentes annos; et tot perjuria jejunabit, quot homines in perjurium induxerit.

Si quis suspicatus se ad perjurium induci, ex consensu jurat, poenitentiam agat dies quadraginta, et septem annos sequentes, et numquam sine gravi poenitentia erit.

Si quis per cupiditatem perjurium fecerit, quadragesimam in pane et aqua jejunet, et quamdiu vivit, omnes sextas ferias.

Si quis per cupiditatem pejeraverit, omnes per suas vendet, et pauperibus distribuet, et Monasterium ingressus, jugi se poenitentiae subdet.

Si quis coactus, necessitateque aliqua impulsus, perjurium commiserit, in poenitentia erit quadragesimis tribus.

Si quis coactus pejeraverit, poenitens quadraginta diebus pane et aqua victitet, ac praeterea omnibus sextis feriis.

Si quis seductus ignorans, et postea cognoscit, poenitentiam aget annum unum, vel quadragesimas tres, vel dies quadraginta.

Qui compellit alium, ut falsum juret, quadraginta dies in pane et aqua, et septem annos in poenitentia erit.

Si quis jusjurandum, quo se Regi, et Domino suo adstrinxerit, violaverit, in Monasterio poenitentiam aget omnibus diebus vitae suae.

Si quis se jurejurando obstrinxerit, ut cum aliquo litiget, nec pacem cum eo reconciliet, poenitentiam aget dies quadraginta in pane et aqua, per annum a sacra communione segregatus, ad charitatem vero celeriter redeat.

Si per capillum Dei, aut per caput ejus juraverit, si semel nesciens fecerit, poenitens aqua et pane septem dies victitet: si secundo, ac tertio monitus idem fecerit, dies quindecim.

Si per caelum, aut per aliam aliquam creaturam, dies item quindecim.

Si quis blasphemat, tamdiu poenitens erit, quamdiu impoenitens permansit.

Si quis Deum, vel Beatam Mariam Virginem, vel aliquem Sanctum publice blasphemaverit, pro foribus Ecclesiae diebus Dominicis septem in manifesto, dum Missarum solemnia aguntur, stet; ultimoque ex illis die, sine pallio et calceamentis, ligatus corrigia circa collum, septemque praecedentibus feriis sextis in pane et aqua jejunet, Ecclesiam nullo modo tunc ingressurus, singulis septem illis diebus Dominicis, tres aut duos aut unum pauperem pascat, si potest; alioquin alia poenitentia afficiatur: recusans, Ecclesiae ingressu interdicatur, in obitu ecclesiastica sepultura careat: Dives a Magistratu mulctetur poena solidorum quadraginta, alioquin triginta, seu viginti.

De hoc detestabili peccato extat Sanctio Leonis decimi Pontificis, in Concilio Lateranensi, sessione nona.

PRAECEPTUM TERTIUM.

Sabbata sanctifices.

Canones Poenitentiae

Si quis contra hoc praeceptum aliquo modo peccarit.

Qui opus aliquod servile die Dominico, festove fecerit, poenitentiam aget tres dies in pane, et aqua.

Qui die Dominico opus terrenum fecerit, qui navigarit, aut equitarit, dies septem poenitentiam aget.

Si quis per contemptum in Dominica jejunaverit, poenitens erit hebdomadam unam, si iterum dies viginti, si praeterea tertium, dies quadraginta.

Si quis ante Ecclesias, vel die festo, saltationes (quas ballationes vocant) fecerit, emendationem pollicitus poenitentiam aget annis tribus. *In graeco Codice*, Clericus deponatur, Laicus excommunicetur.

Si quis pransus Missae interfuerit, poenitens erit dies tres in pane et aqua.

Si quis sacram Communionem sumpserit post aliquam vel minimam degustationem, poenitentiam aget dies decem in pane et aqua.

Si quis in Ecclesia confabuletur, cum Divina fiunt, poenitens erit dies decem in pane et aqua.

Si quis Festa Paschatis, Pentecostes, Natalis Domini, nisi infirmitate impediente, alio loco celebrarit, quam ubi domicilium habet, poenitens erit dies item decem in pane et aqua.

Si quis jejunia a sancta Ecclesia indicta violarit, poenitentiam aget dies viginti in pane et aqua.

Quadragesima, carne sine inevitabili necessitate vescens, in Pascha non communicet, ac praeterea carne abstineat.

Qui in Quadragesima jejunium violaverit pro uno die, poenitentiam aget dies septem.

Si quis jejunium Quatuor Temporibus non custodierit, poenitens erit dies quadraginta in pane et aqua.

Qui neglexerit in quatuor his Solemnitatibus, die Coenae Domini, in Pascha, Pentecoste, et in Natali Domini, sacram Communionem sumere, aget poenitentiam in pane et aqua dies viginti.

PRAECEPTUM QUARTUM.

Habeas in honore Parentes.

Canones Poenitentiae

Si quis contra hoc praeceptum aliquo modo peccarit.

Qui Parentibus maledixerit, quadraginta dies poenitens sit in pane et aqua.

Qui parentes injuria affecerit, tres annos.

Qui percusserit, annos septem.

Qui expulerit, tamdiu poenitens quamdiu in impietate permanserit.

Si quis contra Episcopum, Pastorem, et Patrem suum insurrexerit uno in loco, Monasteriove poenitentiam aget omnibus diebus vitae suae. *Addit Gratianus*, ut in primis omnia bona ejus proscriptione publicentur, deinde in uno Monasterio, etc.

Eadem poenitentia afficiatur, qui contra Presbyterum.

Si quis contra Episcopum, Pastorem et Patrem suum conspiraverit, gradu suo amovebitur. Itidem si insidias tetenderit.

Si quis in eo conspiraverit, ut Episcopi doctrinam, vel praecepta irrideat vel subsannet, aget in pane et aqua poenitentiam dies quadraginta.

Qua poenitentia etiam afficiatur, si quis ita conspiraverit, ut ejus Ministrorum praecepta contemnat.

Si quis item Presbyteri, Parochive sui praecepta irriserit, poenitens item erit dies quadraginta in pane et aqua.

PRAECEPTUM QUINTUM.

Non occides.

Canones Poenitentiae

Si quis contra hoc praeceptum aliquo modo peccarit.

Qui Presbyterum occiderit, poenitentiam agat annos duodecim. Item,

Si quis Sacerdotem voluntarie occiderit, carne et vino abstineat cunctis diebus vitae suae, quotidie exceptis festis, Dominicisque diebus jejunet, non equitet, non arma ferat, non Ecclesiam ingrediatur quinque annis, sed pro ejus foribus stet.

Post. quioque aonos Ecclesiam ingrediatur licet ooodum vero communicet, sed ioter audientes sit. Decimi anni corsu confecto, communicet, et equitet licet.

Qui vel ipse, vel de ejus consilio, aliquem ecclesiastici Ordinis, Psalmistam, aut Ostiarium, aut Lectorem, aut Exorcistam, aut Acolytum, aut Subdiaconum, aut Diaeouum, aut Presbyterum, per singulos ordios singulariter poenitentiam agat: pro Psalmista carioam unam, oempe quadraginta dies in pane et aqua: pro Ostiario itidem: pro Lectore itidem: pro Exorcista similiter: pro Acolyto similiter: pro Subdiacono similiter: pro Diacono similiter. Quapropter omnis, qui interfecerit voluotarie Presbyterum, ita poenitere debet, ut octo bomicidia commissa, et oumquam debet esse sioe poenitentia.

Si quis Presbyter Presbyterum occiderit, poenitentiam agat annos viginti octo.

Si quis Presbyterum armis contra se irruentem occiderit, poeuitens erit annos decem.

Si quis patrem, aut matrem, fratrem, aut sororem occiderit, toto vitae suae tempore non suscipiat Corpus Domini, oisi in obitu: abstineat a carne et vino dum vixerit: jejunet secunda, et quarta, et sexta feria. Item,

Si quis parricidium fecerit, id est, patrem, aut matrem, fratrem, sororem, patruum, amitam, aut materteram occiderit: si casu, neque per iram fecerit, ut homicidii sponte commissi poenitentiam aget: si sponte, et iratus: pro foribus Ecclesiae per annum stabit Deum orans. Anno peracto, in angulo Ecclesiae per aonum item stabit. Quibus peractis, si poenitentiae fructus io eo conspicetur, sacrae Communionis particeps fiet, caroe abstinebit tota, quotidie jejunabit, praeter dies festos, a vino, cerevisia, mellita abstinebit dies hebdomadae tres. Pedibus, quocumque ierit iter faciet, armis oumquam utatur, nisi cootra Paganos, uxorem, si oon habet, numquam ducet. Item,

Qui voluotarie genitorem suum, aut genitricem occiderit, extra patriam septem annis exul fiat; tunc demum usque ad mortem cum fletu, et gemitu poeniteat. Si autem nolenti accidit, decem aonis poeniteat judicio Sacerdotis.

Qui voluntarie filium suum, vel filiam suam, vel germanum, aut germanam suam occiderit, quinque anois extra metas ipsius terrae exul fiat: deinceps vigioti annis poeniteat. Qui vero voluntarie avum suum, vel aviam suam, vel oeptem suam, vel patruum, aut avunculum suum, seu amitam, sive materteram, aut filium aut filiam germaoi sui aut germanae, seu consobrinum suum sive consobrinam suam occiderit, id est a tertia usque ad septimam: si vero tertia fuerit, duodecim annis ioermis poeniteat: si quarta, undecim annis poeuiteat: si quinta, decem: si sexta, oovem; si septima, octo annis poeniteat. Si autem noleos, arbitrio Sacerdotis poeniteat.

Qui voluntarie patrem suum, aut matrem, vel filium aut filiam de sancto lavacro, seu fratrem et sororem in Christo, aut Dominum suum vel Dominam, seu uxorem suam occiderit, quinque annis extra metas ipsius terrae exul fiat: tunc demum quindecim anois ioermis

poeniteat. Si vero nolens, septem annis poeniteat. Qui vitricum suum voluntarie occiderit, aut novercam, seu privignum sive privignam, vel socerum suum, aut socrum suam, seu generum suum sive nurum, decem annis poeniteat. Si vero nolens, quinque annis poeniteat.

Si quis filium non sponte occiderit, ut homicidii sponte commissi poenitentia afficiatur.

Quae mulier filios suos necarit, peracta septennali poenitentia, in Monasterium detrusa monasticam vitam perpetuo regulariter aget.

Si quae mulier post partum, filium filiamve sponte interfecerit, poenitentiam aget annos duodecim, et nunquam erit sine poenitentia.

Paupercula, si ob difficultatem nutriendi commiserit, annos septem.

Si quae mulier sponte abortum fecerit, poenitentiam aget tres annos: si nolens, quadragesimas tres. Item,

Mulier si partum suum perdens voluntarie ante quadraginta dies, poenitens erit annum: si vero post quadraginta dies, annos tres: si vero postquam editus est in lucem, tamquam homicida.

Quae sceleris occultandi causa filium necarit, poenitentiam aget annos decem.

Qui nolens filium oppresserit, si post Baptismum, aget dies quadraginta in pane et aqua, oleribus ac leguminibus: abstinebit ab uxore dies totidem. Deinde poenitens erit tres annos per legitimas ferias: tres praeterea Quadragesimas in anno observabit. Si ante Baptismum, quadraginta dies, ut supra, et quinquenii praeterea poenitentiam explebit.

Cujus parvulus sine Baptismo per negligentiam moritur, tres annos poeniteat, unum in pane et aqua. Infans infirmus et paganus, si commendetur Presbytero, si moritur absque Baptismo, deponatur: et si per negligentiam parentum fuit, annum unum poeniteat.

Cujus filius sine Confirmationis Sacramento moritur, parentes, quorum negligentia id factum est, poenitentiam agent annos tres.

Si quis explendae causa libidinis, vel odii meditatione, ut non ex eo soboles nascatur, homini aut mulieri aliquid secarit, vel ad potandum dederit, ut non possit generare, aut concipere, homicida teneatur.

Occidisti uxorem tuam legitimo matrimonio sociatam, sine causa mortis, non tibi resistentem, non insidiantem quoquo modo vitae tuae: non invenisti eam cum alio viro nefariam rem facientem: sed incitatus a diabolo, impio inflammatus furore, latrocinii more, atrocior et crudelior omni bellua, eam gladio tuo interemisti: et nunc post mortem ejus addis iniquitatem, filiorum tuorum improbe praedo: qui matri non pepercisti, et filios tuos ideo orphanos fecisti, ut superinduceres mortis causam post mortem. Et per unum homicidam, et reprobum testem incusare vis mortuam, hoc nec Evangelium, nec ulla divina humanaque lex concedit, ut unius testimonio etiam idoneo aliquis condemnetur, vel judicetur.

Quanto magis per istum tam flagitiosum, et scelestum, nec illa viva debuit condemnari; nec tu poteris post ejus mortem excusari. Prius causa criminis subtiliter erat investiganda; et tunc, si rea fuisset

inventa, secundum legis tramitem debuit excipere ultioois vindictam. Nam etsi verum (quod absit) fuisset, sicut ille adulter mentitus est, post septem annos poenitentia peracta dimittere eam per approbatam causam poteras, si voluisses; occidere eam nullatenus debuisti. Duo consilia proponimus tibi: accepta tecum deliberatione duorum, elige magis quod placeat, et miserere animae tuae: et tu in isto angusto tempore positus, ne sis tu ipse tuimet homicida, et io aeternum pereas. Relinque hoc malignum saeculum, quod te traxit ad tale immanissimum peccati facinus; multorum fratrum precibus adjutus observa cuncta simplici animo, quae tibi ab Abbate fueriot imperata, si forte ignoscat infinita Dei bonitas peccatis tuis. Istud consilium ut certissime sciat levius, ac salubrius esse; ut sub alterius custodia lugeas illeflenda peccata.

Secundum autem consilium tale est. Arma depone, et cuncta saecularia negotia dimitte. Carnem, et saginen omnibus diebus vitae tuae non comedas, excepto uno die Resurrectionis Domini, et uno die Natalis Domini. Ceteris temporibus in pane et aqua, et interdum leguminibus, et oleribus poeniteas. In jejuniis et vigiliis et orationibus et in eleemosynis persevera omni tempore. Vinum, et medonem, et mellitam, et cerevisiam numquam bibas; nisi in illis praedictis tribus diebus. Uxorem oe ducas, concubinam non habeas, adulterium non facias, absque conjugio perpetuo permaneas. Numquam te in balneo laves, equum non ascendas, causam tuam et alterius, in conventu Fidelium non agas. In conviviis laetantium oumquam sedeas, in Ecclesia segregatus ab aliis Christianis post ostium humiliter stes, ingredientium et egredientium orationibus te suppliciter commendes, Communione sacri Corporis et Sanguinis Domini cunctis diebus vitae tuae indignum te existimes, in ultimo termino vitae tuae pro Viatico (si observaveris consilium) ut accipias, tibi concedimus. Sunt et alia multa duriora, quae tibi juxta pondus tanti facinoris essent adjicienda: sed, si haec omnia, quae supra misericorditer dicta sunt, perfecto corde, Deo auxiliante, perfeceris et custodieris, confidimus de immensa clementia Dei, remissionem tuorum peccatorum te habiturum, et secundum boni justique Pastoris imperium resolvat te sancta Ecclesia ab hoc vinculo peccati in terris, ut per ipsius gratiam, qui eam suo sanguine redemerat, sis solutus in Coelis. Sin autem aliter feceris, et sanctae Matris Ecclesiae salutare consilium despexeris, ipse tibi sis judex, et in laqueo diaboli, quo irretitus teneris, maneas, sanguisque tuus sit super caput tuum, et sub indissolubili anhathemate perjoaneas, donec Deo et sanctae Ecclesiae satisfacias.

Si mulier causa fornicationis veneno interfecerit, aut quacumque arte perimere facit, quia dominum et seniorem suum occidit, saeculum relinquat, et in Monasterio poeniteat.

Qui mortem sibi consciverit, pro eo nulla in Missa commemoratio fiat, neque cum Psalmis ejus cadaver sepeliatur.

Si quis sponte hominem occiderit, ad januam Ecclesiae semper erit, et in obitu Communionem recipiat; si casu necarit, poenitentiam aget annos septem; ex alterius Canonis praescripto, annos quinque.

Si quis hominem necare voluerit, neque hoc scelus patrare potuerit, ut homicida poeniteotia afficiatur.

Alius Canon de Homicidio voluntario.

Si quis homicidium sponte commiserit, vel odio vel possidendae haereditatis causa, primo jejunet in pane et aqua, deinde poenitentiam agat annis septem: primo anno post illos quadraginta dies, a vino, caseo, et pisce abstinebit: in secundo, et tertio similiter jejunet: tertiam autem, et quintam feriam, ac Sabbatum redimere potest; reliquis quatuor annis jejunabit in singulis tres Quadragesimas, primam ante Pasca, alteram ante diem festum Sancti Joannis Baptistae, tertiam ante Nativitatem Domini.

Si quis fecerit homicidium pro vindicta parentum, ita poenitentiam aget, ut homicida voluntarius: itidem pro vindicta fratris.

Qui pro vindicta fratris, annum unum et in sequentibus duobus annis tres Quadragesimas, et legitimas ferias.

Si quis per iram subitam aut per rixam, hominem necarit, poenitentiam aget annos tres.

Si quis jussu domini, homicidium perpetrarit, dies quadraginta in pane et aqua, et preterea septem annos sequentes per legitimas ferias jejunabit.

Qui in bello publico, jussu Principis legitimi Tyrannum interfecerit, poenitens erit tres Quadragesimas per legitimas ferias.

Qui liber, jubente majore suo innocentem occiderit, poenitentiam aget annum unum, et sequentes duos, tres Quadragesimas et legitimas ferias.

Qui homicidii auctor fuit ob consilium, quod dedit, erit in poenitentia quadraginta dies in pane et aqua, cum septem sequentibus annis.

Qui insidiatus est alicui, ut ab aliis occidatur, licet ipse non occiderit, poenitentiam agat quadraginta dies in pane et aqua, et septem sequentes annos observabit.

Qui accusarit aliquem, ob eamque accusationem occisus est, quadraginta dies in pane et aqua, cum septem sequentibus annis in poenitentia versari debet; sin autem ob accusationem debilitatus est, tres Quadragesimas poenitebit per legitimas ferias.

Qui insanus homicidium perpetrarit, leviorem poenitentiam explebit.

Qui publice poenitentem occiderit, tamquam de homicidio sponte commisso, duplicem poenitentiam aget.

Qui furem, aut latronem interfecerit, quadraginta dies ab Ecclesiae ingressu abstinebit; et praeterea in tertia feria, et in sexta, et Sabbato jejunabit.

Si quis casu homicidium fecerit, poenitens erit quadraginta dies in pane et aqua: his peractis, biennio ab oratione Fidelium segregatus non communicabit, neque offeret: post biennium, in communionem orationis suscipietur: offeret autem, non tamen communicabit: post quinquennium, ad plenam Communionem recipietur, a cibis abstinebit arbitratu Sacerdotis.

Qui hominem, tamquam feram aliquam latentem, inopinato occiderit, quadraginta dies poenitentiam aget in pane et aqua, et quinque sequentes annos arbitratu Sacerdotis.

Si plures homines unum per rixam adorti occiderint, quicumque eorum plagam ei inflixerit, tamquam homicida poenitentiam aget.

Qui homicidio, quod postea factum est, consenserit, poenitentiam aget annis septem; tres in pane et aqua, sin autem voluerit nec vero potuerit, tres tantum annos.

Si quis nolens homicidium patrarit, poenitebit quinque annis, et duobus in pane et aqua.

Si quis aliquem vulneraverit, vel ei aliquod membrum praeciderit, poenitentiam aget uno anno per legitimas ferias: sique cicatrix gravis est, ut vulneratum deformem reddat, quadraginta etiam dies poenitebit in pane et aqua.

Si quis ictum proximo dederit, nec nocuerit, tridui poenitentiam aget in pane et aqua, Clericus unius anni, et mensium sex.

Si quis aliquem per iram percutiens debilitaverit; soluta medicamenti impensa, si Laicus est, poenitens erit quadraginta dies in pane et aqua: si Clericus, duas quadragesimas; si Diaconus, septem mensibus, si Presbyter, uno anno.

Si quis Episcopus homicidium fecerit, in poenitentia sit quindecim annis, dignitatisque gradu amoveatur, vitaeque suae cursum peregrinando conficiat. Praesbyter poenitens erit annos duodecim; quatuor ex his in pane et aqua, et Sacerdotii gradu privetur: Diaconus annos decem; tres ex his in pane et aqua: Clericus inferioris Ordinis annos septem; tres in pane et aqua.

Si quis fratri suo, quem oderit, reconciliari non vult, tamdiu in pane et aqua poenitentiam aget, quoad reconcilietur.

PRAECEPTUM SEXTUM.

Non furaberis.

Canones Poenitentiae

Si quis contra hoc praeceptum aliquo modo peccarit.

Qui furatus est aliquid de Ecclesiae supellectili vel thesauro, quod sustulit, reddet, et tres carinas cum septem sequentibus annis poenitebit.

Qui sacras Reliquias furatus est, illis restitutis, septem carinas jejunabit.

Pecuniam ecclesiasticam furatus, quadruplum reddet: si quis item de ministerio Ecclesiae aliquo modo surripuerit, poenitens erit annos septem.

Si quis vel ecclesiasticas oblationes rapuerit, vel rapientibus consenserit, quadruplum restituet et canonice poenitens erit.

Sacrilegus, rerumve ecclesiasticarum invasor, uno anno extra Ecclesiam Dei maneat: secundo anno pro foribus Ecclesiae sine communione maneat, tertio anno in Ecclesia inter audientes sit sine oblatione; carne, vinoque abstineat, praeterquam in Pascha, et die Natali: quarto anno, si fructuosus triennio poenitentiae fructus extiterit, communioni Fidelium restituatur, ea lege, ut spondeat se in poste-

rum tale quidquam non commissurum; praeterea sine esu carnis, et potatione vini usque ad septennium poenitens permanebit.

Qui Ecclesiam incenderit, illam restituet, poenitentiamque aget annos quindecim, et pretium det pauperibus. Itidem qui incendio consenserit.

Si quis malo studio, vel ulciscendae injuriae causa, incendium commiserit, comittive jusserit, curaverit aut incendiario auxilium, vel consilium scienter dederit, excommunicabitur: si mortuus erit, christiana sepultura carebit. Nec vero absolvetur, nisi damnum pro facultatibus resarciverit, juretque se in posterum tale facinus numquam admissurum. Poenitentia praeterea haec ei constituetur, ut Hierosolymis, aut in Hispania, in servitio Dei totum annum permaneat.

Si quis sepulcrum violaverit, poenitens erit annos septem; e quibus tres in pane et aqua.

Qui sepulcrum infregerit, ut defuncti sepulti vestimenta furaretur, poenitens erit annos duos per legitimas ferias.

Qui de oblationibus, quae Ecclesiis factae sunt aliquid retinuerit, poenitens erit dies quadraginta in pane et aqua.

Qui decimam sibi retinuerit, aut dare neglexerit, quadruplum restituet, et poenitentiam aget dies viginti in pane et aqua.

Qui ospitalis domus administrator, aliquid de administratione subtraxerit, restituet quod abstulit, poenitensque erit annos tres.

Qui pauperem oppresserit, ejusque bona abstulerit, reddet ei suum, et poenitens erit dies triginta in pane et aqua.

Clericus furtum capitale faciens, septennii poenitentiam explebit: Laicus quinquennii; et quod furatus est reddat.

Si quis per necessitatem, cibum vel vestem furatus sit, in poenitentia erit hebdomadas tres: si reddiderit, jejunare non cogitur.

Qui fregerit nocte alicujus domum, aut aliquid auferet, pretium reddet, et poenitentiam aget annum in pane et aqua: si non reddit, annos duos.

Si quis furtum de re minori semel aut bis fecerit, restituta re, poenitentiam aget annum unum.

Qui rem inventam non reddit, furtum committit: ideirco tamquam de furto poenitentiam aget.

Si quis usuras accipit, rapinam facit: ideoque quicumque illa exegerit, poenitentiam aget annis tribus, uno in pane et aqua.

PRAECEPTUM SEPTIMUM.

Non moechaberis.

Canones Poenitentiae

Si quis contra hoc praeceptum aliquo modo peccarit.

Si Laicus solutus cum foemina soluta concubuerit, poenitens erit annos tres: et quanto saepius, tanto majori poenitentia afficietur.

Itidem, qui cum ancilla coierit.

Uxor, conscio viro, moechata, ne in obitu quidem communicabitur: si dignam poenitentiam egerit, post decem annos sacram communionem sumet.

Si quis uxorem nolentem adulterium perpetrare coegerit, poenitentiam aget dies quadraginta in pane et aqua, et septem praeterea annos, e quibus unum in pane item et aqua.

Si quis conjugem fornicari consenserit, diebus omnibus vitae in poenitentia erit arbitrio periti Sacerdotis.

Vir solutus, si cum alterius uxore adulterium commiserit, poenitentiam aget annos septem, mulier quinque.

Mulier soluta, cum alterius marito adulterium patrans, poenitentia afficietur decennali: ille quinquennali.

Si quis maritus semel lapsus est, poenitentiam aget annos quinque.

Si saepius moechatus est, in fine mortis est conveniendus: sique promiserit se cessaturum, dabitur ei communio.

Qui saepe fornicatur laicus cum laica, poenitentiam aget tres annus.

Si quis uxorem simul et concubinam habuerit, in poenitentia erit annos septem, et amplius pro ratione culpae.

Maritus, si ancilla concubina utitur, poenitentiam aget annum unum, Quadragasimas tres, et legitimas ferias tribus mensibus. Illa, si invita violatur, quadragiuta dias; si consentiens, quadragesimas tres, et legitimas ferias.

Qui cum uxore sua turpiter concubuerit, poenitens erit quadraginta dies.

Si quis adolescens cum virgine peccarit, poenitentiam aget annum unum.

Qui puellam, aut mulierum libidinose attrectaverit, si Clericus est, quinque dies poenitentiam aget: Monachus, vel Sacerdos, a ministerio suspensus, poenitens erit dies viginti.

Si quis in balneis cum muliere se laverit, poenitentiam aget triduu.

Qui concupierit virginem, quam postea uxorem duxerit, poenitentiam aget aunum unum per legitimas ferias: si vero non duxerit, annos duos per legitimas ferias.

Si quis mulierem alii desponsam in matrimonium duxerit, eam dimittet, et poenitens erit quadraginta dies in pane et aqua, cum septem annis sequentibus.

Vidua, quae stuprum admiserit, poenitentiam aget annum totum, et praeterea in altero anno dies jejuniorum.

Si quis cum uxoris suae sorore per imprudentiam, fornicationem admiserit, poenitentiam sibi iudictam aget, si probaverit se tale scelus inscienter fecisse.

Cum duabus sororibus fornicatus, poenitentiam aget toto suae vitae tempore. Item,

Qui cum duabus sororibus, vel cum noverca, vel cum sorore sua, vel cum amita, vel cum nuru, vel quod denique incestum admiserit, ab ingressu Ecclesiae abstinebit annum unum, quo anno, praeter festos dies, pane solum et aqua utetur, arma non feret, osculum nemini praebebit, sacram communionem nisi pro viatico non

sumet: sex deinde annis Ecclesiam ingredietur, sed carne, et vino, et sicera non utetur, nisi festis diebus. Postea vero duobus annis, quando carne vescetur, a potu vini abstinebit: quod si biberit, carne non vescetur nisi Dominicis diebus, et praecipuis festis: deinde usque ad obitum perpetuo praeter festos dies a carne abstinebit, tres legitimas ferias singulis hebdomadis jejunabit, et Quadragesimas tres singulis annis legitime custodiet.

Qui incestum fecerit, ei alii annorum duodecim, alii quindecim, vel decem, alii septem, poenitentiam constituunt.

Quicumque Sacerdos spiritualem filiam violaverit, dignitatis honorem amittet, et perpetuam poenitentiam aget.

Qui item Sacerdos hoc facinus admiserit, omni muneris sui functione mulctatus, poenitentiam etiam peregrinando aget annos quindecim: deinde in Monasterium abiens, toto vitae tempore ibi Deo serviet: Foemina autem res suas in eleemosynas pauperibus conferet, in Monasterioque Deo serviet omnibus vitae suae diebus.

Si Episcopus hoc admiserit, poenitentiam aget annis quindecim.

Qui Monialem violarit, poenitens sit annis decem.

Presbyter, si fornicationem admiserit, sponte confessus poenitentiam aget annos decem hoc modo: tribus mensibus a ceteris remotus, pane et aqua jejunabit, diebus autem festis modico vino, pisciculis, et legumine utetur, sacco indutus humi cubabit, diu noctuque misericordiam Dei implorans. Deinde unum annum, et sex menses in poenitentia, jejunioque panis et aquae explebit, praeter festos dies, in quibus vino et sagimine, caseo, ovisque canonice uti poterit. Finito primo anno, et dimidio, sacrae communionis particeps fiet, psalmos in choro ultimus canet, officia minora geret.

Postea vero quam septimum poenitentiae annum expleverit, omni quidem tempore, praeter Paschales dies, singulis hebdomadis per legitimas ferias in pane et aqua jejunabit. Expleto septennio, usque ad finem decimi anni, et sexta feria in pane et aqua jejunabit.

Qui cum brutis coierit, poenitentia afficietur annorum decem, et diuturniori etiam pro personae conditione.

Qui contra naturam coierit, si servus est, scopis castigabitur et poenitebit annos duos; si liber est matrimonio junctus, annos decem: si solutus, annos septem: pueri dies centum: Laicus matrimonio conjunctus, si in consuetudine habet, annos quindecim: si Clericus, de gradu amotus, ut Laicus poenitentiam aget: qui cum fratre tale scelus admiserit, ab omni carne abstinebit, poenitensque erit annos quindecim: si Clericus diuturniori, et graviori poenitentia afficiatur.

Mulier in se, aut cum altera fornicans, poenitentia afficiatur duorum annorum. Vir se inquinans primo, dies decem: si iterum, dies viginti: si tertio, dies triginta: sique nefarie agere perget, poenitentiae accessio ei fiet: si puer, dies quadraginta: si major quindecim annis, dies centum.

Puer parvulus oppressus a majore, hebdomadam jejunabit: si consenserit, dies viginti: si coinquinatus erit, dies centum: si voluntatem suam expleverit, annum unum.

Qui complexu foeminae vel osculo polluitur, poenitentiam aget dies triginta: qui contactu inverecundo, menses tres.

Qui concupiscit mente, sed non potest, dies decem poenitentiam aget.

Qui turpiloquio, aspectuque polluitur negligens, nec vero peccare vult, poenitentiam aget dies viginti: si vero impugnatione tentationis et cogitationis inquinatur, poenitebit item dies viginti.

Quicumque lenocinium exercuerit, poenitentiam aget annos duos per legitimas ferias. Item,

Qui hoc facinus admiserit, sacram Communionem non accipiet, nisi in fine.

Si quae mulier cerussa, aliove pigmento se oblinit, ut aliis viris placeat, poenitentia afficiatur annorum trium.

PRAECEPTUM OCTAVUM.

Non falsum testimonium dices.

Canones Poenitentiae

Si quis contra hoc praeceptum aliquo modo peccarit.

Qui affirmarit verum, quod falsum est, poenitentiam aget ut adulter; ut homicida, qui sponte id facinus admiserit.

Qui falso testimonio consenserit, poenitens erit annos quinque.

Qui proximo falsum crimen objicit, poenitentia afficiatur, ut falsus testis.

Qui proximo peccatum imputarit, priusquam seorsim eum arguerit, primum illi satisfaciens, poenitentiam aget tres dies.

Si quis contra proximum lingua lascivus erit, triduana poenitentia expiabitur.

Si quis murmuraverit, judicio Sacerdotis poenitentiam aget pro culpae gravitate.

Si quis convicium manifestum fratri intulerit, diuturna expiabitur poenitentia pro modo peccati.

Si quis facile detraxerit, falsumque in hoc dixerit, poenitens erit dies septem in pane et aqua.

Qui falsitatem, fraudemve in ponderibus et mensuris admiserit, poenitens erit in pane et aqua dies viginti.

Falsarius, in pane et aqua poenitentiam agat quamdiu vivit.

PRAECEPTUM NONUM.

Non concupisces rem Proximi tui.

Canones Poenitentiae

Si quis contra hoc praeceptum aliqno modo peccarit.

Rem alienam nefarie concupiscens, avarusque poenitens erit annis tribus.

Qui aliena furari concupiscit, furtum est: qui item aliena rapere cupit, rapina est: qui res Ecclesiae furari appetit, sacrilegium est;

ideo cum nefarie concupiscendo graviter peccet, ut peccati mortalis, poenitentiam aget Sacerdotis arbitratu.

Qui rem aliquam proximi pretiosam invenire cupit, ut illam sibi retineat mortale peccatum concipit, cujus poenitentiam aget, ut supra dictum est de furto.

PRAECEPTUM DECIMUM.

Non desiderabis uxorem proximi tui.

Canones Poenitentiae

Si quis contra hoc praeceptum aliquo modo peccarit.

Si quis concupiscit fornicari: si Episcopus, poenitens erit annos septem: si Presbyter, quinque: si Diaconus, vel Monachus, tres, e quibus unum in pane et aqua: si Clericus, aut Laicus, annos duos.

Si quis insomnis ex immundo desiderio polluitur; surgat, et cantet septem Psalmos Poenitentiales, et dies triginta poeniteat.

Si Clericus, aut Laicus ex mala cogitatione concupiscentiaque semen effuderit, poenitens erit dies septem.

CANONES POENITENTIAE.

De septem Peccatis capitalibus.

Capitalia peccata, quae principalia etiam vocantur, utpote e quibus omnia vitia principium habent, sunt Superbia vel Vanagloria, Avaritia, Luxuria, Invidia, Ira, Gula, et Accedia.

Pro capitali, mortalique crimine poenitentia septem annorum indicitur, nisi peccati gravitas, et personae status, severiorem, diuturnioremque poenitentiam requirat.

Pro capitali crimine poenitentiam aget Laicus annos quatuor, Clericus quinque, Subdiaconus sex, Diaconus septem, Presbyter decem, Episcopus duodecim.

Sed demonstratae jam paulo ante sunt poenitentiae, quae ex Canonum disciplina constituuntur fere pro peccatis mortalibus, quae ex his septem capitalibus vitiis originem trahunt. Pro gulae autem vitio sunt hi praecipui poenitentiae Canones.

CANONES POENITENTIAE.

De Gula, et Ebrietate.

Sacerdos imprudenter ebrius factus, pane et aqua poenitentiam agat dies septem: si negligenter, dies quindecim: si per contemptum, dies quadraginta.

Diaconus et alius Clericus ebrius factus, arbitrio Sacerdotis poenitens erit.

Monachus ebrius, pane et aqua mensibus tribus: si Clericus, viginti dies.

Laicus ebriosus graviter arguatur, et poenitentiam agere a Sacerdote cogatur.

Qui humanitatis gratia alium inebriare cogit, poenitentiam aget dies septem: si per contemptum, dies triginta.

Qui ad bibeodum invitat plus, quam naturae satis est, poenitentiam agat.

Qui pro ebrietate et crapula vomitum fecerit: si Presbyter, aut Diaconus, poenitentiam agat dies quadraginta.

Si Monachus aut Clericus, dies triginta.

Si Laicus, dies quindecim.

Si Laicus item, a vino et carne abstineat dies tres.

Si quis gulae causa ante horam legitimam jejunium fregerit, duos dies poenitentiam aget in pane et aqua.

Si quis nimio cibo se ingurgitaverit, ut inde dolorem senserit, unum diem poenitentiam aget in pane et aqua.

CANONES POENITENTIAE.

De variis Peccatis.

Si quis Sacerdos Missam canit neque communicat, per annum poenitentiam agat; nec vero interea celebrat.

Sacerdos excommunicatus si celebrat, tribus annis poenitens sit, hebdomadisque singulis feria secunda, quarta et sexta, a vino et carnibus jejunet

Sacerdos, Sacerdotii sui gradu ordineque in perpetuum amotus, si celebrare audet, privatur communione Corporis, et Sanguinis Jesu Christi usque ad ultimum diem, et in excommunicatione est, viaticum tantum in fine sumens.

Si gutta Sanguinis Christi in terram cadit, Sacerdos in poenitentia sit quinquaginta diebus; si super Altare, et ad pannum unum transit, diebus duobus; si usque ad pannos duos, diebus quatuor; si usque ad tres, diebus novem; si usque ad quatuor, viginti.

Si incaute dimisit, quamvis nil nefandi acciderit, tribus mensibus a sui muneris administratione amovetur.

Qui per ebrietatem Eucharistiam evomit; si Laicus est, quadraginta diebus; si Clericus, sexaginta; si Episcopus, nonaginta diebus; si infirmus, poenitentiam agat diebus septem.

Scienter rebaptizatus, si propter haeresim hoc scelus admittit, poenitentia afficiatur septem annorum, quarta et sexta feria jejunans, et tribus item quadragesimis pane et aqua.

Si vero pro munditia hoc facere putarit, eum poeniteat tribus annis: quod si ignoranter, non peccat; sed ideo non promovendus, licet sit excellens.

Si Episcopus, Presbyter, Diaconusve sponte est rebaptizatus, quamdiu vivit poenitens sit, alii vero Clerici et Monachi et Moniales, ab Haereticis volentes rebaptizari poenitentiam agant duodecim annos.

Sacerdos, qui interest clandestinis desponsationibus, per triennium ab officii sui administratione amovetur.

Sacerdos, qui pallio Altaris mortuum involvit, poenitens sit decem annis, et quinque mensibus; Diaconus autem annis tribus, et sex mensibus.

Qui legata pia Ecclesiae non solvit, uno anno poenitens erit per legitimas ferias.

Qui vir faciem suam transformaverit habitu muliebri, et mulier habitu viri, emendationem pollicitus, annis tribus poenitentiam aget.

Infirmos, aut vinctos visitare negligens, poenitentiam aget dies decem, pane et aqua victitans.

DECLARATIONES EX POENITENTIALI ROMANO.

Poenitentia unius anni, qui in pane et aqua jejunandus est, talis esse debet. In unaquaque hebdomada tres dies id est, secundam feriam, quartam et sextam in pane et aqua jejunet; et tres dies, id est tertia feria, et quinta, et Sabbato, a vino, medone, mellita, cerevisia, a carne et sagimine, et a caseo et ovis, et ab omni pingui pisce se abstineat, manducet minutos pisciculos si habere potest; si habere non potest, tantum unius generis piscem, et legumina, et poma, si vult, comedat, et cervisiam bibat: et in diebus Dominicis, et Natalis Domini, illos quatuor dies, et in Epiphania Domini unum diem, et in Pascha usque in octavum diem, et in Ascensione Domini, et in Pentecoste quatuor dies, et in Missa Sancti Joannis Baptistae, et Sanctae Mariae, et duodecim Apostolorum, et Sancti Michaelis, et Sancti Remigii, et omnium Sanctorum, et Sancti Martini, et in illius Sancti festivitate, qui in illo Episcopatu celebris habetur, in his supradictis diebus faciat charitatem cum ceteris Christianis, id est, utatur eodem cibo et potu, quo illi; sed tamen ebrietatem, et ventris distensionem semper in omnibus caveat.

Poenitentia secundi anni talis esse debet, ut hos dies, id est, secundam feriam, et quartam in unaquaque hebdomada jejunet usque ad vesperam, et tunc reficiatur de sicco cibo, id est, pane et leguminibus siccis, sed coctis, aut pomis, aut oleribus crudis, unum eligat ex his tribus et utatur, et cerevisiam bibat, sed sobrie: et tertium diem, id est, sextam feriam in pane et aqua observet, et tres Quadragesimas jejunet, primam ante Natalem Domini, secundam ante Pascha, tertiam ante Missam Sancti Joannis; et si totam Quadragesimam ante Missam Sancti Joannis implere non possit, post Missam impleat; et in his tribus Quadragesimis jejunet duos dies in hebdomada ad nonam, et de sicco cibo comedat, ut supra notatum est; et sexta feria jejunet in pane et aqua; et in diebus Dominicis, et in Natali Domini illos quatuor dies, et in Epiphania Domini unum diem, et in Pascha usque in octavum diem, et in Ascensione

Domini, et in Pentecoste quatuor dies, et in Missa Sancti Joannis Baptistae, et Sanctae Mariae, et duodecim Apostolorum, et Sancti Michaelis, et Sancti Remigii, et omnium Sanctorum, et Sancti Martini, et in illius Sancti festivitate, qui in illo Episcopatu celebris habetur, in his supradictis diebus faciat charitatem cum ceteris Christianis; sed tamen ebrietatem, et ventris distensionem semper in omnibus caveat.

Pro uno die, quem in pane et aqua jejunare debet, quinquaginta Psalmos genibus flexis in Ecclesia, si fieri potest, decantet: sin autem, in loco convenienti eadem faciat, et unum pauperem pascat; et eodem die, excepto vino, carne, sagimine, sumat quidquid velit.

Qui in Ecclesia genua centies flexerit, id est, si centies veniam petierit, si fieri potest ut in Ecclesia fiat, hoc justissimum est: si autem hoc fieri non potest, secrete in loco convenienti eadem faciet; si sic fecerit, eo die, excepto vino, carne, et sagimine, sumat quod placeat: qui Psalmos non novit, unum diem, quem in pane et aqua poenitere debet, dives tribus denariis, et pauper uno denario redimat: et eo die, excepto vino, carne, et sagimine, sumat quidquid velit.

Qui vero Psalmos non novit, et jejunare non potest pro uno anno, quem in pane et aqua poenitere debet, det pauperibus in eleemosynam viginti duos solidos, et omnes sextas ferias jejunet in pane et aqua, et tres Quadragesimas, id est, quadraginta dies ante Pascha, et quadraginta dies ante festivitatem Sancti Joannis Baptistae, et si ante festivitatem aliquid remanserit, post festivitatem adimpleat, et quadraginta dies ante. Nativitatem Domini: in his tribus Quadragesimis quidquid suo ori praeparatur in cibo, vel in potu, vel cujuscumque generis illud sit, aestimet quanti pretii sit, vel esse possit, et medietatem illius pretii distribuat in eleemosynam pauperibus, et assidue oret et roget Deum, ut oratio ejus et ejus eleemosynae apud Deum acceptabiles sint.

Item qui jejunare non potest, et observare quod in Poenitentiali scriptum est, faciat hoc quod Sanctus Bonifacius Papa constituit. Pro uno die, quem in pane et aqua jejunare debet, roget Presbyterum, ut Missam cantet pro eo, nisi sint crimina capitalia, quae confessa prius lavari cum lacrymis debent, et tunc ipse adsit et audiat Missam, et devote ipse offerat propriis manibus panem et vinum manibus Sacerdotis, et intente respondeat quantum sapit, ad salutationes, et exhortationes Sacerdotis: et humiliter Deum deprecetur, ut oblatio, quam ipse Presbyter pro se et pro peccatis suis Deo obtulerit, Deus omnipotens misericorditer per Angelum suum suscipere dignetur: et eo die, excepto vino et carne, et sagimine, comedat quidquid vult, et sic redimat aliquos anni dies.

Si quis forte non potuerit jejunare, et habuerit unde possit redimere, si dives fuerit, pro septem hebdomadis det solidos viginti; si non habuerit, unde tantum dare possit, det solidos decem; si autem multum pauper fuerit, det solidos tres: neminem vero conturbet, quia jussimus dare solidos viginti, aut minus; quia si dives fuerit, facilius est illi dare solidos viginti, quam pauperi tres; sed attendat unusquisque, cui dare debeat, sive pro redemptione captivorum, sive super sanctum Altare, sive Dei servis, sive pauperibus in eleemosynam.

Qui non potest sic agere poenitentiam ut superius diximus, faciat sic: si tres annos continuo jejunare debet et non potest, sic redimere potest. In primo anno eroget in eleemosynas solidos viginti sex, in secundo anno eroget in eleemosynas solidos viginti, in tertio anno solidos decem, et octo; hi sunt sexaginta quatuor solidi: potentes autem homines plus dare debent; quia cui plus committitur, plus ab eo exigitur; et qui illicita committunt, etiam a licitis se abstinere debent, et corpus debent affligere jejuniis, vigiliis et crebris orationibus: caro enim laeta trahit ad culpam, afflicta reducit ad veniam.

Aliae Declarationes Breves.

Confessarius, cum ex iis quae conscripta sunt, intelligat pro ratione et temporum et personarum, diversas poenitentias fuisse, earumque redimendarum certam rationem adhibitam esse; arbitrio tamen suo illis omnibus mitigandis, moderandisque aget, ut initio traditum est.

De poenitentia per legitimas ferias constituta, Confessarius animadvertet, eo nomine intelligi feriam secundam, quartam et sextam, Canonum legibus poenitentiae, jejunioque praescriptam.

Carinae jejunium, quod aliquando poenitentiali Canone cavetur, id appellatur, quod per quadraginta dies in pane et aqua fiebat, ut saepe numero Burcardus interpretatur. Carinam alii dicunt, quidam carenam, alii carentenam, alii quadragenam.

Poenitentia per tres Quadragesimas indicta, ita intelligitur, ut cui imponebatur, is in anno pane et aqua jejunaret Quadragesimas tres, quarum prima est ante diem Natalem Domini, altera ante Pascha Resurrectionis, tertia, quae scilicet per dies tredecim, ante diem festum Sancti Joannis Baptistae agebatur; quemadmodum ex Concilii Salegustadiensis decreto perspici potest.

S. FRANCISCI XAVERII

INDORUM, ET JAPONUM APOSTOLI,

Zelo Catholicae Fidei propagandae, toto Orbe celeberrimi,

AD CONFESSARIOS

Gravissima Admonitio.

De optima Sacramenti Poenitentiae Administratione.

Ex Tursellino lib. 6. Vitae ejus cap. 17. ita praenotato.

Si quando locupletes atque opulenti Negotiatores, Magistratus, aut Praesides vitae solutioris ad Confessionem accederent, ante omnia censebat, eos sedulo admonendos, ut sumpto spatio bidui, triduive, intentius in anteactam vitam suam inquirentes, delicta omnia (si diffiderent memoriae) mandarent literis, dolorisque sensum, contritionemque a Deo suppliciter peterent. Inde principio Confessionis rationem ab eis exquirendam dicebat munerum, curationumque quibus praeessent, negotiorum quae tractarent, qua sedulitate in iis se gererent, gessissentve. Quippe hisce percontationibus explorari facilius posse, ecquid oporteret restitui, quam si generatim interrogarentur, numquid cuiquam restituere deberent; quia ad tales interrogationes prorsus abnuere consuerint, seu lucri cupiditate, seu rerum inscitia excaecati, confessionibus deinde eorum exceptis, mentes monitis quibusdam, ac remediis curandas. *Neque tamen a Confessione absolvendos illico, sed posteaquam ea, quae deberent persolverint.* Itaque Patri Gaspari de talibus hominibus praecipit in hunc modum. *Confessionem non continuo sequetur absolutio. Sed biduum, triduumve dabitur eorum pectoribus certarum rerum meditatione praeparandis, ut interim. 1. Animorum maculas voluntariis eluant poenis. 2. Si quid. cui debent, restituant. 3. Simultatibus, si quas habent, depositis. 4 Redeant cum inimicis in gratiam. 5. A libidinis consuetudine, 6. Ceterisque, quibus impliciti sunt, flagitiis expediantur. Haec omnia absolutionem praecurrunt rectius, quam sequuntur. Namque istiusmodi homines in ipsa confessione promittunt, se cuncta facturos; post absolutionem fidei datae immemores, promissa irrita cadere patiuntur. Proinde elaborandum est, ut absolvendi repraesentent, quod praestare debent absoluti etc.* Confitentibus porro, non festinatam sed diligentem navandam operam censebat, monens, ut praeoptarent Confessiones paucas rite factas audire, quam multas temere properatas. Qui enim confitentes intentius excuti possent? Qui eorum odiis, fraudibus, vitiis adhiberi remedia, *nisi per otium curarentur.* An vero dubium esset, quin confessio una recte instituta, multis cursim peractis praeferenda sit, *Cum praesertim confessio aditum aperiat ad sacrosanctum Eucharistiae Sa-*

cramentum; postremo monebat Confessarios, ut sumpto spatio, in auditas ab se confessiones inquirentes, viderent intentius, ecquid in delictis aliorum expiandis ipsi deliquissent, et quaecumque in alienis peccassent, confessionibus expiarent suis, eaque delicta imposterum summa vi corrigere niterentur: Hoc quippe studium, ad recte atque utiliter Confessarii munus obeundum maximo adjumento futurum.

SESSIO XIV.

SACRI CONCILII TRIDENTINI

DE POENITENTIA

CAPUT I.

De necessitate, et institutione Sacramenti Poenitentiae.

Si ea in regeneratis omnibus gratitudo erga Deum esset, ut justitiam in Baptismo, ipsius beneficio et gratia susceptam, constanter tuerentur, non fuisset opus, aliud ab ipso Baptismo Sacramentum ad peccatorum remissionem esse institutum. Quoniam autem Deus, dives in misericordia, cognovit figmentum nostrum (*Psal.* 102. *Ephes.* 2.) illis etiam vitae remedium contulit, qui sese postea in peccati servitutem, et daemonis potestatem tradidissent, Sacramentum videlicet Poenitentiae, quo lapsis post Baptismum beneficium mortis Christi applicatur. Fuit quidem Poenitentia universis hominibus, qui se mortali aliquo peccato inquinassent, quovis tempore ad gratiam, et justitiam assequendam necessaria, illis etiam, qui Baptismi Sacramento ablui petivissent, ut perversitate abjecta, et emendata, tantam Dei offensionem cum peccati odio, et pio animi dolore detestarentur; unde Propheta ait: (*Ezech.* 18.) *Convertimini, et agite poenitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris, et non erit vobis in ruinam iniquitas.* Dominus etiam dixit: (*Luc.* 13.) *Nisi poenitentiam egeritis, omnes similiter peribitis.* Et Princeps Apostolorum Petrus peccatoribus Baptismo initiandis poenitentiam commendans, dicebat: (*Act.* 2.) *poenitentiam agite, et baptizetur unusquisque vestrum.* Porro nec ante adventum Christi, Poenitentia erat Sacramentum, nec est post adventum illius cuiquam ante Baptismum. Dominus autem Sacramentum Poenitentiae tunc praecipue instituit, cum a mortuis excitatus, insufflavit in Discipulos suos, dicens: (*Joan.* 3. *Matth.* 16.) *Accipite Spiritum Sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; et quorum retinueritis, retenta sunt.* Quo tam insigni facto et verbis tam perspicuis, potestatem remittendi et retinendi peccata, ad reconciliandos Fideles, post Baptismum lapsos, Apostolis et eorum legitimis successoribus fuisse communicatam, universorum Patrum consensus semper intellexit. Et Novatianos, remittendi potestatem

olim pertinaciter negantes, magna ratione Ecclesia Catholica tamquam haereticos explosit, atque condemnavit. Quare verissimum hunc illorum verborum Domini sensum sancta haec Synodus probans, et recipiens, damnat eorum commentitias interpretationes, qui verba illa ad potestatem praedicandi verbum Dei, et Christi Evangelium annuntiandi, contra hujusmodi Sacramenti institutionem falso detorquent.

CAPUT II.

De differentia Sacramenti Poenitentiae et Baptismi.

Ceterum hoc Sacramentum multis rationibus a Baptismo differre dignoscitur: nam praeter quamquod materia et forma, quibus Sacramenti essentia perficitur, longissime dissidet, constat certe Baptismi ministrum judicem esse non oportere; cum Ecclesia in neminem judicium exerceat, qui non prius in ipsam per Baptismi januam fuerit ingressus. *Quid enim mihi*, inquit Apostolus, *de iis*, *qui foris sunt*, *judicare?* (1. *Cor.* 5.) *Secus est de domesticis fidei*, *quos Christus Dominus* (1. *Cor.* 12.) *lavacro Baptismi sui corporis membra semel effecit.* Nam hos, si se postea crimine aliquo contaminaverint, non jam repetito Baptismo ablui, cum id in Ecclesia Chatolica, nulla ratione liceat: sed ante hoc tribunal, tamquam reos sisti voluit: ut per Sacerdotum sententiam non semel, sed quoties ab admissis peccatis ad ipsum poenitentes confugerint, possent liberari. Alius est praeterea Baptismi, alius Poenitentiae fructus. Per Baptismum enim Christum (*Galat.* 3) induentes, nova prorsus in illo efficimur creatura, plenam et integram peccatorum omnium remissionem consequentes; ad quam tamen novitatem, et integritatem per Sacramentum Poenitentiae, sine magnis nostris fletibus et laboribus, divina id exigente justitia, pervenire nequaquam possumus: ut merito Poenitentia laboriosus quidam Baptismus a Sanctis Patribus dictus fuerit. Est autem hoc Sacramentum Poenitentiae lapsis post Baptismum ad salutem necessarium, ut nondum regeneratis ipse Baptismus.

CAPUT III.

De partibus, et fructu hujus Sacramenti.

Docet praeterea sancta Synodus Sacramenti Poenitentiae formam, in qua praecipue ipsius vis sita est, in illis Ministri verbis positam esse: *Ego te absolvo etc.* quibus quidem de Ecclesiae sanctae more preces quaedam laudabiliter adjunguntur: ad ipsius tamen formae essentiam nequaquam spectant, neque ad ipsius Sacramenti administrationem sunt necessariae. Sunt autem quasi materia hujus Sacramenti ipsius poenitentis actus, nempe Contritio, Confessio, et Satisfactio. Qui quatenus in poenitente ad integritatem Sacramenti, ad plenamque, et perfectam peccatorum remissionem ex Dei institutione

requiruntur, hac ratione Poenitentiae partes dicuntur. Sane vero res, et effectus hujus Sacramenti, quantum ad ejus vim, et efficaciam pertinet, reconciliatio est cum Deo, quam interdum in viris piis, et cum devotione hoc Sacramentum percipientibus, conscientiae pax, ac serenitas cum vehementi spiritus consolatione consequi solet. Haec de partibus, et effectu hujus Sacramenti sancta Synodus tradens, simul eorum sententias damnat, qui Poenitentiae partes, incussos conscientiae terrores, et fidem esse contendunt.

CAPUT IV.

De Contritione.

Contritio, quae primum locum inter dictos poenitentis actus habet, animi dolor, ac detestatio est de peccato commisso, cum proposito non peccandi de cetero. Fuit autem quovis tempore ad impetrandam veniam peccatorum hic contritionis motus necessarius; et in homine post Baptismum lapso ita demum praeparat ad remissionem peccatorum, si cum fiducia divinae misericordiae, et voto praestandi reliqua, conjunctus sit, quae ad rite suscipiendum hoc Sacramentum requiruntur. Declarat igitur sancta Synodus, hanc Contritionem, non solum cessationem a peccato, et vitae novae propositum, et inchoationem; sed veteris etiam odium continere, juxta illud: (*Ezech.* 18.) *Projicite a vobis omnes iniquitates vestras, in quibus praevaricati estis; et facite vobis cor novum, et spiritum novum.* Et certe: qui illos Sanctorum clamores consideravit: (*Psalm.* 50.) *Tibi soli peccavi, et malum coram te feci:* (*Psalm.* 6.) *Laboravi in gemitu meo, lavabo per singulas noctes lectum meum* (*Isaiae* 38) *Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animae meae*; et alios hujus generis; facile intelliget eos, et vehementi quodam anteactae vitae odio, et ingenti peccatorum detestatione manasse. Docet praeterea, etsi Contritionem hanc aliquando charitate perfectam esse contingat, hominemque Deo reconciliare, priusquam hoc Sacramentum actu suscipiatur; ipsam nihilominus reconciliationem ipsi Contritioni, sine Sacramenti voto, quod in illa includitur, non esse adscribendam. Illam vero Contritionem imperfectam, quae Attritio dicitur, quoniam vel ex turpitudinis peccati consideratione, vel ex gehennae, et poenarum metu communiter concipitur, si voluntatem peccandi excludat, cum spe veniae; declarat, non solum non facere hominem hypocritam et magis peccatorem; verum etiam donum Dei esse et Spiritus Sancti impulsum, non adhuc quidem inhabitantis, sed tantum moventis, quo poenitens adjutus, viam sibi ad justitiam parat. Et quamvis sine Sacramento Poenitentiae per se ad justificationem perducere peccatorem nequeat; tamen eum ad Dei gratiam in Sacramento Poenitentiae impetrandam disponit. Hoc enim timore utiliter (*Jonae* 13. *Matth.* 12. *Lucae* 11.) concussi Ninivitae ad Jonae praedicationem plenam terroribus, poenitentiam egerunt, et misericordiam a Domino impetrarunt. Quamobrem falso quidam calumniantur Catholicos Scriptores, quasi tradiderint, Sacramentum

Poenitentiae, absque bono motu suscipientium, gratiam conferre; quod numquam Ecclesia Dei docuit, nec sensit: sed et falso docent, Contritionem esse extortam et coactam, non liberam et voluntariam.

CAPUT V.

De Confessione.

Ex (*Lucae* 5. et 17., *Jac.* 1. 1., *Joan.* 1.) institutione Sacramenti Poenitentiae jam explicata, universa Ecclesia semper intellexit institutam etiam esse a Domino integram peccatorum Confessionem, et omnibus post Baptismum lapsis jure divino necessariam existere: quia Dominus noster Jesus Christus, (*Joan.* 20., *Matth.* 16.) e terris adscensurus ad coelos, Sacerdotes sui ipsius Vicarios reliquit, tamquam praesides et judices, ad quos omnia mortalia crimina deferantur, in quae Christifideles ceciderint, qui pro potestate Clavium remissionis, aut retentionis peccatorum, sententiam pronuntient: constat enim Sacerdotes judicium hoc, incognita causa, exercere non potuisse, neque aequitatem quidem illos in poenis injungendis servare potuisse, si in genere duntaxat, et non potius in specie, ac singillatim sua ipsis peccata declarassent. Ex his colligitur, oportere a poenitentibus omnia peccata mortalia, quorum post diligentem sui discussionem, conscientiam habent, in confessione recenseri etiam si occultissima illa sint, et tantum adversus duo ultima (*Deut.* 5.) Decalogi praecepta commissa, quae nonnumquam animam gravius sauciant et periculosiora sunt iis, quae in manifesto admittuntur. Nam venialia, quibus a gratia Dei non excludimur, et in quae frequentius labimur, quamquam recte et utiliter, citraque omnem praesumptionem in confessione dicantur, quod piorum hominum usus demonstrat, taceri tamen citra culpam, multisque aliis remediis expiari possunt. Verum, cum universa mortalia peccata etiam cogitationis, (*Ephes.* 2.) homines irae filios, et Dei inimicos reddant, necessum est, omnium etiam veniam, cum aperta et verecunda confessione, a Deo quaerere. Itaque, dum omnia, quae memoriae occurrunt, peccata Christi fideles confiteri student, procul dubio omnia divinae misericordiae agnoscenda exponunt; qui vero secus faciunt, et scienter aliqua retinent, nihil divinae bonitati per Sacerdotem remittendum proponunt. Si enim erubescat aegrotus vulnus medico detegere, quod ignorat, medicina non curat. Colligitur praeterea, etiam eas circumstantias in confessione explicandas esse, quae speciem peccati mutant: quod sine illis peccata ipsa neque a poenitentibus integre exponantur, nec judicibus innotescant; et fieri nequeat, ut de gravitate criminum recte censere possint, et poenam, quam oportet, pro illis poenitentibus imponere. Unde alienum a ratione est docere, circumstantias has ab hominibus otiosis excogitatas fuisse, aut unam tantum circumstantiam confitendam esse; nempe peccasse in fratrem. Sed et impium est confessionem, quae hac ratione fieri praecipitur, impossibilem dicere, aut carnificinam illam conscientia-

rum appellare. Constat enim, nihil aliud in Ecclesia a poenitentibus exigi, quam ut, postquam quisque diligentius se excusserit, et in conscientiae suae sinus omnes et latebras exploraverit ea peccata confiteantur, quibus se Dominum et Deum suum mortaliter offendisse meminerit: reliqua autem peccata, quae diligenter cogitanti non occurrunt, in universum eadem confessione inclusa esse intelliguntur: pro quibus fideliter cum Propheta dicimus: (*Ps.* 18.) *Ab occultis meis, munda me, Domine*. Ipsa vero hujusmodi confessionis difficultas, ac peccata detegendi verecundia, gravis quidem videri posset, nisi tot tantisque commodis, et consolationibus levaretur, quae omnibus, digne ad hoc Sacramentum accedentibus, per absolutionem certissime conferuntur. Ceterum quoad modum confitendi secreto apud solum Sacerdotem, etsi Christus non vetuerit, quin aliquis in vindictam suorum scelerum, et sui humiliationem, tum ob aliorum exemplum, tum ob Ecclesiae offensae aedificationem, delicta sua pubblice confiteri possit; non est tamen hoc divino praecepto mandatum, nec satis consulte humana aliqua lege praeciperetur, ut delicta, praesertim secreta, publica essent confessione aperienda. Unde cum a sanctissimis et antiquissimis Patribus, magno unanimique consensu, secreta Confessio sacramentalis, qua ab initio Ecclesia Sancta usa est et modo etiam utitur, fuerit semper commendata; manifeste refellitur inanis eorum calumnia, qui eam a divino mandato alienam et inventum humanum esse, atque a Patribus in Concilio Lateranensi congregatis initium habuisse, docere non verentur. Neque enim per Lateranense Concilium Ecclesia statuit, ut Christi fideles confiterentur (quod jure divino necessarium, et institutum esse intellexerat) sed ut praeceptum confessionis, saltem semel in anno, ab omnibus et singulis, cum ad annos discretionis pervenissent, impleretur. Unde jam in universa Ecclesia, cum ingenti animarum fidelium fructu, observatur mos ille salutaris confitendi, sacro illo et maxime acceptabili tempore Quadragesimae, quem morem haec sancta Synodus maxime probat et amplectitur, tamquam pium et merito retinendum.

CAPUT VI.

De Ministro hujus Sacramenti, et Absolutione.

Circa Ministrum autem hujus Sacramenti, declarat sancta Synodus, falsas esse et a veritate Evangelii penitus alienas, doctrinas omnes, quae ad alios quosvis homines, praeter Episcopos et Sacerdotes, Clavium ministerium perniciose extendunt; putantes verba illa Domini: (*Matth.* 16. *et* 18.) *Quaecumque alligaveritis super terram, erunt alligata et in coelo; et quaecumque solveritis super terram, erunt soluta et in coelo*; (*Joan.* 20.), et *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; et quorum retinueritis retenta sunt:* ad omnes Christifideles indifferenter et promiscue, contra institutionem hujus Sacramenti ita fuisse dicta, ut quivis potestatem habeat remittendi peccata: publica quidem per correptionem, si correptus acquieverit, secreta vero per spontaneam confessionem cuicumque factam. Docet

quoque, etiam Sacerdotes, qui peccato mortali tenentur, per virtutem Spiritus Sancti, in ordinatione collatam, tamquam Christi ministros, functionem remittendi peccata exercere, eosque prave sentire, qui in malis. Sacerdotibus hanc potestatem non esse contendunt. Quamvis autem Absolutio Sacerdotis alieni beneficii sit dispensatio, tamen non est solum nudum ministerium, vel annuntiandi Evangelium, vel declarandi remissa esse peccata; sed ad instar actus judicialis, quo ab ipso, velut a Judice, sententia pronuntiatur: atque ideo non debet poenitens adeo sibi de sua ipsius fide blandiri, ut etiam, si nulla illi adsit contritio, aut Sacerdoti animus serio agendi, et vere absolvendi desit, putet tamen se propter suam solam fidem, vere et coram Deo esse absolutum: nec enim fides sine poenitentia remissionem ullam peccatorum praestaret; nec is esset, nisi salutis suae negligentissimus, qui Sacerdotem jocose absolventem cognosceret, et non alium serio agentem sedulo requireret.

CAPUT VII.

De casuum reservatione.

Quoniam igitur natura, et ratio judicii illud exposcit, ut sententia in subditos dumtaxat feratur, persuasum semper in Ecclesia Dei fuit, et verissimum esse Synodus haec confirmat, nullius momenti Absolutionem eam esse debere, quam Sacerdos in eum profert, in quem ordinariam aut subdelegatam non habet jurisdictionem. Magnopere vero ad christiani populi disciplinam pertinere, sanctissimis Patribus nostris visum est, ut atrociora quaedam, et graviora crimina non a quibusvis, sed a summis dumtaxat Sacerdotibus absolverentur. Unde merito Pontifices Maximi pro suprema potestate sibi in Ecclesia universa tradita, causas aliquas criminum graviores suo poterunt peculiari judicio reservare. (*Rom.* 1.) Neque dubitandum est; quando omnia, quae a Deo sunt, ordinata sunt, quin hoc idem Episcopis omnibus in sua cuique Dioecesi, in aedificationem tamen, non in destructionem liceat pro illis in subditos, tradita supra reliquos inferiores Sacerdotes auctoritate, praesertim quoad illa, quibus excommunicationis censura annexa est. Hanc autem delictorum reservationem, consonum est, divinae auctoritati non tantum in externa politia, sed etiam coram Deo vim habere; verumtamen pie admodum, ne hac ipsa occasione aliquis pereat, in eadem Ecclesia Dei custoditum semper fuit, ut nulla sit reservatio in articulo mortis: atque ideo omnes Sacerdotes quoslibet poenitentes a quibusvis peccatis, et censuris absolvere possunt: extra quem articulum Sacerdotes, cum nihil possint in casibus reservatis, id unum poenitentibus persuadere nitantur, ut ad Superiores et legitimos Judices pro beneficio Absolutionis accedant.

CAPUT VIII.

De Satisfactionis necessitate, et fructu.

Demum, quoad Satisfactionem, quae ex omnibus Poenitentiae partibus, quemadmodum a Patribus nostris christiano populo fuit perpetuo tempore commendata, ita una maxime nostra aetate, summo pietatis praetextu, impugnatur ab iis, qui speciem pietatis habent, virtutem autem ejus abnegarunt; sancta Synodus declarat, falsum omnino esse et a verbo Dei alienum, culpam a Domino numquam remitti, quin universa etiam poena condonetur: perspicua enim, et illustria (*Genes.* 3. 2. *Reg.* 12. *Num.* 12. *et* 20. 2. *Machab.* 1. *Matth.* 11.) in sacris Literis exempla reperiuntur, quibus, praeter divinam traditionem, hic error quammanifestissime revincitur. Sane et divinae justitiae ratio exigere videtur, ut aliter ab eo in gratiam recipiantur, qui ante Baptismum per ignorantiam deliquerint; aliter vero, qui semel a peccati, et daemonis servitute liberati, et accepto Spiritus Sancti dono, scienter (1. *Cor.* 3.) Templum Dei violare, et (*Ephes.* 4.) Spiritum Sanctum contristare non formidaverint. Et divinam clementiam decet, ne ita nobis absque ulla satisfactione peccata dimittantur, ut occasione accepta, peccata leviora putantes, velut injurii, et (*Heb.* 10.) contumeliosi Spiritui Sancto, et in graviora labamur, (*Rom.* 2. *Jac.* 5.) thesaurizantes nobis iram in die irae. Procul dubio enim magnopere a peccato revocant, et quasi fraeno quodam coercent hae satisfactoriae poenae, cautioresque et vigilantiores in futurum poenitentes efficiunt; medentur quoque peccatorum reliquiis, et vitiosos habitus male vivendo comparatos, contrariis virtutum actionibus tollunt. (*Ezech.* 33. *Jonae* 3. *Jer.* 3. 18. *et* 25.) Neque vero securior ulla via in Ecclesia Dei umquam existimata fuit ad amovendam imminentem (*Isa.* 30. *Eccles.* 7. *Matth.* 3. 4. 11. *et* 18. *cum fin.*) a Domino poenam, quam ut haec poenitentiae opera homines cum vero animi dolore frequentent. Accedit ad haec, quod, dum satisfaciendo patimur pro peccatis, Christo Jesu, (*Rom.* 5. 1. *Joan.* 2. *in princ.*) qui pro peccatis nostris satisfecit, (2. *Cor.* 8.) ex quo omnis nostra sufficientia est, conformes efficimur; certissimam quoque inde arrham habentes, quod (*Rom.* 8.) si compatimur, et conglorificabimur. Neque vero ita nostra est satisfactio haec, quam pro peccatis nostris exsolvimus, ut non sit per Christum Jesum: nam qui (*Cor.* 3. *Philip.* 4. 1. *Cor.* 1. *in fin.*) ex nobis, tamquam ex nobis nihil possumus, eo cooperante, qui nos confortat, omnia possumus, ita non habet homo unde glorietur: (2. *Cor.* 10. *in fin. Galat.* 5.) sed omnis gloriatio nostra in Christo est, in quo (*Act.* 17.) vivimus, in quo movemur, in quo satisfacimus, (*Matth.* 3. *et* 4. *Luc.* 3. 10. *et* 17.) facientes fructus dignos poenitentiae, qui ex illo vim habent, ab illo offeruntur Patri, et per illum acceptantur a Patre. Debent ergo Sacerdotes Domini, quantum spiritus et prudentia suggesserit, pro qualitate criminum, et poenitentium facultate, salutares et convenientes satisfactiones injun-

gere; ne, si forte peccatis conniveant, et indulgentius cum poenitentibus agant, levissima quaedam opera pro gravissimis delictis injungendo, alienorum peccatorum participes efficiantur. Habeant autem prae oculis, ut satisfactio quam imponunt, non sit tantum ad novae vitae custodiam, et infirmitatis medicamentum; sed etiam ad praeteritorum peccatorum vindictam, et castigationem: Nam (*Matth.* 16. *et Joan.* 20.) Claves Sacerdotibus non ad solvendum dumtaxat, sed ad ligandum concessas, etiam antiqui Patres, et credunt et docent; nec propterea existimarunt, Sacramentum Poenitentiae esse forum irae vel poenarum, sicut nemo umquam Catholicus sensit ex hujusmodi nostris satisfactionibus vim meriti, et satisfactionis D. N. Jesu Christi vel obscurari, vel aliqua ex parte imminui: quod dum Novatores intelligere volunt, ita optimam poenitentiam novam vitam esse docent, ut omnem Satisfactionis vim, et usum tollant.

CAPUT IX.

De operibus Satisfactionis.

Docet praeterea, tantam esse divinae munificentiae largitatem, ut non solum poenis sponte a nobis pro vindicando peccato susceptis, aut Sacerdotis arbitrio pro mensura delicti impositis; sed etiam quod maximum amoris argumentum est, temporalibus flagellis a Deo inflictis, et a nobis patienter toleratis, apud Deum Patrem per Christum Jesum satisfacere valeamus.

INSTRUCTIO

DE SACRAMENTO POENITENTIAE

EX RITUALI ROMANO.

Sanctum Poenitentiae Sacramentum, ad eos qui post Baptismum lapsi sunt, in gratiam Dei restituendos, a Christo Domino institutum, eo diligentius administrandum est, quo frequentior est ejus usus, et quo plura requiruntur ad illud recte, digneque tractandum, ac suscipiendum. Cum autem ad illud constituendum tria concurrant, Materia, Forma et Minister; illius quidem remota materia sunt peccata; proxima vero sunt actus poenitentis, nempe Contritio, Confessio, et Satisfactio. Forma autem, illa Absolutionis verba: *Ego te absolvo etc.* Minister denique est Sacerdos, habens potestatem absolvendi, vel ordinariam, vel delegatam. Sed si periculum mortis immineat, approbatusque desit Confessarius, quilibet Sacerdos potest a quibuscumque censuris et peccatis absolvere. In ejus Ministro requiritur etiam bonitas, scientia atque prudentia, cum sigillo secretae Confessionis sub exacto, perpetuoque silentio. Quibus, et aliis ad id opportunis, ut optime sint instructi, omni studio curare debent Confessarii.

In primis meminerit Confessarius, se Judicis, pariter et Medici personam sustinere, ac divinae justitiae, simul et misericordiae ministrum a Deo constitutum esse; ut tamquam arbiter inter Deum, et homines, honori divino, et animarum saluti consulat.

Ut ergo recte judicare queat, discernens inter lepram et lepram, et tamquam peritus Medicus, animarum morbos prudenter curare, et apta cuique remedia applicare sciat; quantam potest maximam ad id scientiam, atque prudentiam, tum assiduis ad Deum precibus, tum ex probatis Auctoribus, praesertim e Catechismo Romano et prudenti consilio peritorum, studeat sibi comparare.

Sciat casus, et censuras Sedi Apostolicae, et Ordinario suo reservatos, et suae cujusque Ecclesiae Constitutiones, easque diligenter observet.

Denique hujus Sacramenti doctrinam omnem recte nosse studebit, et alia ad ejus rectam administrationem necessaria. Atque in hoc ministerio ita procedat, ut infra praescribitur.

ORDO MINISTRANDI

SACRAMENTUM POENITENTIAE.

Sacerdos ad audiendam Confessionem vocatus, promptum facilemque se praebeat: ac priusquam ad audiendum accedat, si tempus suppetat, ad hoc ministerium recte sancteque obeundum, divinum auxilium piis precibus implorabit.

In Ecclesia, non autem in privatis aedibus Confessiones audiat, nisi ex causa rationali, quae cum inciderit, studeat tamen in decenti, ac patenti loco praestare.

Habeat in Ecclesia sedem confessionalem, in qua sacras Confessiones excipiat; quae sedes patenti, conspicuo et apto Ecclesiae loco posita, crate perforata inter poenitentem, et Sacerdotem sit instructa.

Superpelliceo, et stola violacei coloris utatur, prout tempus vel locorum fert consuetudo.

Poenitens, si opus fuerit, admoneatur, ut qua decet humilitate mentis et habitus accedat, et flexis genibus, signo Crucis se muniat.

Mox Confessarius inquirat de illius statu (nisi aliter notus fuerit) et quam pridem sit confessus, et an impositam poenitentiam adimpleverit, num rite atque integre alias confessus fuerit, num conscientiam suam, ut debet, prius diligenter discusserit.

Quod si poenitens aliqua censura, vel casu reservato sit ligatus, a quo ipse non possit absolvere, non absolvat, nisi prius obtenta facultate a Superiore.

Si vero Confessarius, pro personarum qualitate, cognoverit poenitentem ignorare christianae fidei rudimenta, si tempus suppetat, eum breviter instruat de articulis fidei, et aliis ad salutem cognitu necessariis, et ignorantiam ejus corripiat, illumque admoneat, ut ea postmodum diligentius addiscat.

Tum poenitens confessionem generalem latina, vel vulgari lingua dicat, scilicet, *Confiteor etc.* vel saltem utatur his verbis: *Confiteor*

Deo omnipotenti, et tibi Pater. Peccata sua exinde confiteatur, adjuvante, quotiescumque opus fuerit Sacerdote, qui confitentem non reprehendat, nisi finita, ut dicetur, confessione; neque interpellabit, nisi opus fuerit aliquid melius intelligere: proinde fiduciam ei praebeat, et humaniter suggerat, ut omnia peccata sua rite, et integre confiteatur, remota stulta illa quorumdam verecundia, qua praepediti, suadente diabolo, peccata confiteri non audent.

Si poenitens numerum et species et circumstantias peccatorum explicatu necessarias, non expresserit, eum Sacerdos prudenter interroget.

Sed caveat, ne curiosis aut inutilibus interrogationibus quemquam detineat, praesertim juniores utriusque sexus; vel illos de eo, quod ignorant imprudenter interroget, ne scandalum patiantur, indeque peccare discant.

Demum, audita confessione, perpendens peccatorum, quae ille admisit, magnitudinem ac multitudinem, pro eorum gravitate ac poenitentis conditione, opportunas correptiones ac monitiones, prout opus esse viderit, paterna charitate adhibebit, et ad dolorem et contritionem efficacibus verbis adducere conabitur, atque ad vitam emendandam, ac melius instituendam inducet, remediaque peccatorum tradet.

Postremo salutarem et convenientem satisfactionem, quantum spiritus et prudentia suggesserit, injungat, habita ratione status, conditionis, sexus et aetatis, et item dispositionis poenitentium: videatque, ne pro peccatis gravibus levissimas poenitentias imponat, ne si forte peccatis conniveat, alienorum peccatorum particeps efficiatur. Id vero ante oculos habeat, ut satisfactio non sit tantum ad novae vitae remedium, et infirmitatis medicamentum; sed etiam ad praeteritorum peccatorum castigationem.

Quare curet, quantum fieri potest, ut contrarias peccatis poenitentias injungat; veluti avaris eleemosynas; libidinosis jejunia, vel alias carnis afflictiones; superbis humilitatis officia; desidiosis devotionis studia. Rarius autem, vel serius confitentibus, vel in peccata facile recidentibus, utilissimum fuerit consulere, ut saepe, puta semel in mense, vel certis diebus solemnibus confiteantur, et si expediat communicent.

Poenitentias pecuniarias sibi ipsis Confessarii non applicent; neque a poenitentibus quidquam, tamquam ministerii sui praemium, petant et accipiant.

Pro peccatis occultis, quantumvis gravibus, manifestam poenitentiam non imponant.

Videat autem diligenter Sacerdos, quando et quibus conferenda, vel neganda, vel differenda sit Absolutio; ne absolvat eos, qui talis beneficii sunt incapaces: quales sunt, qui nulla dant signa doloris, qui odia et inimicitias deponere, aut aliena, si possunt, restituere, aut proximam peccandi occasionem deserere, aut alio modo peccata derelinquere, et vitam in melius emendare nolunt; aut qui publicum scandalum dederunt, nisi publice satisfaciant, et scandalum tollant: neque etiam eos absolvat, quorum peccata sunt Superioribus reservata.

Si vero quis confiteatur in periculo mortis constitutus, absolvendus est ab omnibus peccatis et censuris, quantumvis reservatis: cessat enim tunc omni reservatio; sed prius, si potest, cui debet satisfaciat: ac si periculum evaserit, et aliqua ratione Superiori, a quo alias esset absolvendus, se sistere teneatur, cum primum poterit, coram eo se sistat, quidquid debet praestiturus.

Quod si inter confitendum, vel etiam antequam incipiat confiteri, vox et loquela aegrum deficiat, nutibus et signis conetur, quoad ejus fieri poterit, peccata poenitentis cognoscere, quibus utcumque, vel in genere, vel in specie cognitis, vel etiam si confitendi desiderium, sive per se, sive per alios ostenderit, absolvendus est.

Meminerit porro Sacerdos, aegris non esse injungendam gravem aut laboriosam poenitentiam; sed indicendam tantam illam, quam, si convaluerint, opportuno tempore peragant. Interim, juxta gravitatem morbi, aliqua oratione, aut levi satisfactione interposita et acceptata, absolvantur, prout opus fuerit.

EX CATECHISMO ROMANO

DE POENITENTIAE SACRAMENTO.

De operibus satisfactoriis.

Sed duo praecipue in Satisfactione requiruntur: primum est, ut is, qui satisfacit, justus sit, ac Dei amicus: opera enim, quae sine fide et charitate fiunt, nullo modo Deo grata esse possunt: alterum, ut ejusmodi opera suscipiantur, quae natura sua molestiam, et dolorem afferant: cum enim praeteritorum scelerum compensationes sint, atque, inquit S. Martyr Cyprianus, redemptrices peccatorum, omnino necesse est, ut aliquid acerbitatis habeant. Quamquam non semper illud consequitur, ut qui se in illis molestis actionibus exercent, doloris sensum habeant. Saepe enim vel patiendi consuetudo, vel accensa in Deum charitas efficit, ut quae perpessu gravissima sunt, ne sentiantur quidem. Nec tamen idcirco fit, quominus ea ipsa opera satisfaciendi vim habeant: siquidem hoc proprium est filiorum Dei, ita ejus amore et pietate inflammari, ut acerbissimis laboribus cruciati, aut nihil fere incommodi sentiant, aut omnia laetissimo animo perferant.

Quot sint opera Satisfactionis.

Verum omne Satisfactionis genus Pastores docebunt ad haec tria praecipue conferendum esse: orationem, jejunium, et eleemosynam: quae quidem tribus bonis animae, corporis, et iis, quae externa commoda dicuntur, quae omnia a Deo accepimus, respondent; nihil vero aptius, et convenientius ad extirpandas omnium peccatorum radices esse potest. Nam, cum omne, quod est in mundo, concupiscentia carnis sit, aut concupiscentia oculorum, aut superbia vitae,

nemo non videt, hisce tribus morbi causis totidem medicinas: priori scilicet jejunium; alteri eleemosynam; tertiae orationem rectissime opponi. Praeterea si eos etiam, qui peccatis nostris offenduntur, spectemus, facile erit intelligere, cur ad haec tria potissimum omnis satisfactio referatur. Hi vero sunt Deus, Proximus, et Nos ipsi. Quare Deum oratione placamus, Proximo eleemosyna satisfacimus, Nos ipsos vero jejunio castigamus.

Afflictiones, quae extrinsecus hominibus emittuntur, sunt etiam satisfactoria.

Sed quoniam multae, variaeque aerumnae et calamitates, dum in hac vita sumus, nos premunt, illud maxime Fideles docendi sunt, eos, qui patienti animo, quidquid laboriosi et incommodi Deus immiserit, ferant, amplam satisfaciendi et merendi materiam nactos esse: qui autem inviti et repugnantes poenam hujusmodi sustinent, omni satisfactionis fructu privari; sed Dei tantum peccata justo judicio ulciscentis, animadversionem et supplicium perferre.

Unus pro alio satisfacere, non autem confiteri, aut conterere potest.

In eo vero summa Dei bonitas et clementia maximis laudibus, et gratiarum actionibus praedicanda est, qui humanae imbecillitati hoc condonavit, ut unus possit pro altero satisfacere; quod quidem hujus partis poenitentiae maxime proprium est. Ut enim, quod ad Contritionem et Confessionem attinet, nemo pro altero dolere, aut confiteri potest, ita qui divina gratia praediti sunt, alterius nomine possunt, quod Deo debetur, persolvere: quare fit, ut quodam pacto alter alterius onera portare videatur. Nec vero de hoc cuiquam Fidelium dubitandi locus relictus est, qui Apostolorum Symbolo, Sanctorum Communionem confitemur: nam cum omnes eodem Baptismo abluti, Christo renascamur, eorumdem Sacramentorum participes simus, si in primis vero ejusdem Corporis, et Sanguinis Christi Domini cibo et potu recreemur, hoc apertissime demonstrat, nos omnes esse ejusdem corporis membra. Quemadmodum igitur, neque pes suae tantum, sed etiam oculorum utilitatis causa munere suo fungitur, neque rursus, quod oculi videant, ad illorum propriam, sed ad commuoem omnium membrorum utilitatem referendum est; ita communia inter nos Satisfactionis officia existimari debent.

Non omnis Satisfactionis virtus aliis communicari potest.

Neque tamen id sine ulla exceptione verum est, si commoda omnia, quae ex ea capiuntur, spectemus: nam Satisfactionis opera, medicina etiam et curationes quaedam sunt, quae poenitenti ad sanandos pravos animi affectus praescribuntur: quo quidem utilitatis

fructu eos, qui per se non satisfaciunt, prorsus carere perspicuum est. Haec igitur de tribus Poenitentiae partibus, Contritione, Confessione et Satisfactione, copiose et dilucide explicanda erunt.

Illi impendenda non est Absolutio, qui rem ablatam restituere non promittit.

Sed illud in primis a Sacerdotibus observari oportet, ut audita peccatorum confessione, antequam poenitentem a peccatis absolvant, diligenter curent, ut si quid ille forte de re, aut de existimatione proximi detraxerit, cujus peccati merito damnandus esse videatur, cumulata satisfactione compenset: nemo enim absolvendus est, nisi prius, quae cujusque fuerint, restituere polliceatur. At quoniam multi sunt, qui etsi prolixe pollicentur se officio satis esse facturos, tamen certum est, ac deliberatum, numquam promissa exsolvere, omnino ii cogendi sunt, ut restituant; saepeque illud Apostoli eis inculcandum est, ut qui furabatur, jam non furetur, magis autem laboret, operando manibus suis: quod bonum est ut habeat, unde tribuat necessitatem patienti.

Cujusmodi Satisfactio poenitenti sit imponenda.

In irroganda autem Satisfactionis poena Sacerdotes nihil sibi suo arbitratu statuendum esse, sed omnia justitia, prudentia, et pietate dirigenda existimabunt. Atque, ut hac regula peccata metiri videantur, et poenitentes suorum scelerum gravitatem magis agnoscant, OPERAE PRETIUM ERIT, EIS INTERDUM SIGNIFICARE, QUAE POENAE QUIBUSDAM DELICTIS, EX VETERUM CANONUM PRAESCRIPTO, QUI POENITENTIALES VOCANTUR, CONSTITUTAE SINT. Igitur universae Satisfactionis modum, culpae ratio temperabit. Sed ex omni Satisfactionum genere maxime convenit poenitentibus praecipere, ut certis aliquot et definitis diebus orationi vacent, ac pro omnibus, et praesertim pro iis, qui ex hac vita in Domino decesserunt, preces Deo faciant. Hortari vero etiam eos oportet, ut saepe eadem Satisfactionis opera a Sacerdote indicta, ultro suscipiant ac repetant; atque ita mores suos componant, ut iis omnibus, quae ad Poenitentiae Sacramentum pertinent, diligenter absolutis, tamen virtutis Poenitentiae studia numquam intermittant. Quod si interdum etiam, ob publicam offensionem, publica poenitentia praescribenda fuerit, quamvis eam poenitens refugiat ac deprecetur, non erit facile audiendus; verum persuadere ei oportebit, ut quae tum sibi tum aliis salutaria futura sunt, libenti atque alacri animo suscipiat. Haec de Poenitentiae Sacramento, singulisque ejus partibus ita docenda erunt, ut non solum ea perfecte Fideles intelligant; sed etiam juvante Domino, re ipsa pie et religiose praestare animum inducant.

FINIS TOMI QUARTI ET ULTIMI.

INDEX

Tractatuum, Dissertationum, et Capitum, quae in hoc quarto et ultimo Tomo continentur.

TRACTATUS OCTAVUS

De Septem Ecclesiae Sacramentis.

DISSERTATIO VI.

De Censuris.

DISSERTATIO VII.

De Sacramento Extremae Unctionis.

DISSERTATIO VIII.

De Sacramento Ordinis.

PARS I.

De Ordine in communi.

PARS II.

De Ordinibus sigillatim.

DISSERTATIO IX.

De Sacramento Matrimonii.

PARS I.

De Sponsalibus.

PARS II.

De Matrimonio.

PARS III.

De impedimentis Matrimonii, eorumque dispensatione.

INDEX

Capitum, quae in Tractatu de Indulgentiis continentur.

INDEX
MONITI S. CAROLI BORROMAEI
ET ALIORUM CANONUM.

CANONES POENITENTIAE

CANONES POENITENTIAE

CANONES POENITENTIAE

S. FRANCISCI XAVERII

INDORUM ET JAPONUM APOSTOLI

Zelo Catholicae Fidei propagandae, toto Orbe celeberrimi

SESSIO XIV. SACRI CONCILII TRIDENTINI

INDEX GENERALIS RERUM

Numerus Romanus Tomum, Arabicus paginam signant.

A

C

D

E

F

G

H

I

L

M

N

O

P

R

S

T

V

FINIS.